

אורות של אמת

יהדות, מוסר, אמונה, והנהגות טובות לבעלי תשובה מתחילים ומתקדמים - התשע"ג
הרב תמיר בן חיים שליט"א

דפי השער • הקדמה • ה' נמצא ומשגיח • התורה נתונה מן השמים • מיהו האדם
האמיתי? • המתים עתידים להחיות • מהי התורה שבעל פה? • סמכותם של חכמים
ומשגיח • צידוק הדין • מידת הבטחון • הודו לה' • פרנסה משמים • מהי תכלית
החיים? • מבוא לגוף ונפש • שרשרת פעולות האדם • התשובה • היראה • ההליכה
בדרכיו • האהבה (אהבת ה') • שלמות הלב • שמירת כל המצוות ומשגיח • אהבת הבריות • דרכי
שלום • עצות לחיי הנישואין • מצוות בין אדם לחברו • חינוך הבנים

דפי השער

דפי השער

• זקוקים לשיפור בחיים • האם אתה באמת מאושר • מהדורה זו • שלמי תודה
והקדשה • המלצה • דבר המחבר

הקדמה

• הכתוב התקיים שלב אחרי שלב לאורך ההיסטוריה • למה חשוב שנזכור את
ההיסטוריה • האם אנו באמת זוכרים את ההיסטוריה • אז מהו הפתרון?

שער האמונה והביטחון

ה' נמצא ומשגיח

• הקושי להשיג אמונה בדורנו • פלאי העולם מעידים על יוצרם

התורה נתונה מן השמים

• ההבדל המהותי בין תורת ישראל לשאר הדתות • אופן מסירת התורה • מידע מדעי מפורט שנמצא בתורה • מהי עמדת התורה בעניין תיאוריית האבולוציה • ?שאלת גיל העולם • מהי עמדת התורה בעניין הדינוזאורים • ?המדע מגלה את המצוות

מיהו האדם האמיתי?

• הוכחות לקיום הנשמה • מהו השורש לנשמת האדם?

המתים עתידים להחיות

• כיצד יתכן שמתים יקומו לתחייה • ?כיצד ייבנה הגוף מחדש בתחיית המתים • ?מדוע דווקא עצם הלוז?

מהי התורה שבעל פה?

• אם התורה שבעל פה היא פירוש לתורה- מדוע לא הוכנסה בתוך התורה • ?מנין שהתורה שבע"פ היא הפירוש האמיתי ולא המצאה מאוחרת?

סמכותם של חכמים ומשגיח

• מהי סמכותם של החכמים כיום • ?עשה לך רב

צידוק הדין

• ה' צופה למרחוק • תפקידם של הייסורים לטובתו של האדם • מדוע הצדיקים מתייסרים • ?מדוע תינזקות נקטפים בטרם חטאו?

מידת הבטחון

• גבול הביטחון • יסוד מידת הבטחון

הודו לה'

• מדוע אנחנו לא מעריכים • ?פעולת ההודאה ביחסי האדם עם בוראו • כל המודה הרי הוא מאושר

פרנסה משמים

● אדם חייב להשתדל לפרנסתו ● מהו סף מידת ההשתדלות הנדרשת ● גזל לא מביא עשירות ● שבת היא מקור הברכה

שער הקדושה

מהי תכלית החיים?

מבוא לגוף ונפש

● ביאור נפש היסודית ● ביאור שתי בחינות נפש השכלית (טהורה וטמאה) ● ביאור הגוף (הלבוש):

שרשרת פעולות האדם

התשובה

● ה' מתאוה לתשובה של עם ישראל ● אין איש לא טוב בישראל ● התשובה מקרבת את הגאולה ● הוי כל ימיך בתשובה ● מעלת בעל התשובה ● בעל התשובה לא מבין איך עשה את העבירות בעבר ● איך עושים תשובה ● קירוב הבריות לתורה באהבה

היראה

● גם הרהורי הלב גלויים לפני ה' ● 'ערכי החיים תלויים ביראה ● החכמה תלויה ביראה ● יראה מצילה מאבדון בעולם הזה ובעולם הבא ● שכר המצוות תלוי ביראה ● שני סוגי יראה

ההליכה בדרכיו

● מגאווה לכעס - מכעס לענווה - מידת הגאווה מגונה שבמידות ● מידת הענוה משובחת ● שבמידות ● בדוק דרכיך

האהבה (אהבת ה')

שלמות הלב

- [חייב אדם להביא את הדברים הגשמיים לעבודת ה'](#) • [הכוונה העיקרית](#)

שמירת כל המצוות ומשגיח

- [תלמוד תורה](#) • [איסור חילול ה'](#) • ['תיקון היסוד](#) • [טהרת המשפחה](#) • [כשרות](#)
- [המאכלים](#) • [איסור לשון הרע ורכילות](#) • [השבת](#) • [התפילין](#) • [התפילה](#)

שער האחוה

אהבת הבריות

- [שנאת חינם](#) • [אהבת חינם](#)

דרכי שלום

- [חשיבות השלום ביהדות](#) • [עשו ויתורים למען השלום](#) • [הקשיבו לצד השני](#) • [דברו עם הצד השני](#) • [למדו תורה יחד ולחוד](#)

עצות לחיי הנישואין

- [דעו כי שניכם אחד](#) • [הכנסת השכינה הביתה מקרבת ביניכם](#) • [שניכם שונים זה מזו](#) • [כלה בחמתה](#) • [כיצד תנהג כשאשתך מטיחה בך האשמות בלי סיבה?](#)

מצוות בין אדם לחברו

- [כיבוד אב ואם](#) • [צדקה](#) • [גמילות חסדים](#) • [איסור גזל](#) • [השבת אבידה](#) • [איסור נקימה](#) • [ונטירה](#) • [דין אמת](#)

חינוך הבנים

- [הבנים מצילים את אביהם מעונש גיהנם](#) • [מאיזה גיל יש לחנך למצוות](#) • [?נספח: סיפורו של בעל תשובה](#) • [נספח: שיחה גורלית](#) • [נספח: שלום שלום לרחוק ולקרוב](#)

דפי השער

דפי השער

זקוקים לשיפור בחיים?

יותר ויותר אנשים בדורנו מגיעים אל סף התהום, נטל החיים נעשה בעבורם כבד מנשוא, והם נכנסים לייאוש מוחלט, לאובדן החשק להמשיך הלאה. ואמנם ישנם כאלו שמצליחים להמשיך ולהתמודד בעולם התובעני הזה, אך גם ביניהם, רק מעטים יעידו שהם באמת מאושרים. אם נתבונן היטב, גם העשירים הגדולים לא תמיד מאושרים, ובאמת שאין קשר יחסי בין ההון והממון לבין האושר הפנימי. כשהלב לא שלם, לא יועיל כל העושר שבעולם.

והנה אני שואל בלב נשבר, מדוע כל אותם אנשים שהמציאות טופחת על פניהם, אינם עוצרים רגע אחד ונזכרים באותו חבר, שכן או אח שסיפר להם כיצד חזר בתשובה וגילה את האושר האמיתי בחיים? הרי יש סיכוי של חמישים אחוז שהוא צודק וחמישים אחוז שהוא טועה- ולכן אני שואל: בשביל הפרס הראשון בלוטו כל העם רץ לדוכנים אפילו שאין כמעט סיכוי לזכות, אז בשביל האושר הפנימי לא שווה לבדוק משהו שיש לו סיכוי של חמישים אחוז? אולי החבר, השכן או האח הציע את דרך התורה מתוך אכפתיות, אהבה ורצון להיטיב עם קרוביו? מדוע כל אותם אנשים אינם מנסים להתקרב לאביהם שבשמים לפני שמאבדים את

התקווה? למה שלא ינסו עוד מפלט אחד אחרון לפני שהם מרימים ידיים?

ואמנם די בהתבוננות כנה באלו הדברים כדי לעורר ליבנו לנסות ולטעום טעם התשובה מהו, אך בספר זה תמצאו גם הוכחות לוגיות, שכליות, שיש בורא לעולם, שתורתו אמת ומצוותיו אמת, וכמו כן תמצאו כאן את הדרך בה יצעד האדם וישיג את מעלות הקדושה וכן את הדרך בה נתקרב זה לזה עד שנהיה כמשפחה אחת מאוחדת, יחד עם אבינו שבשמים.

**ריבוננו של עולם יתברך וישתבח שמך לעד
תן בי הכח להאיר את עיניהם של ישראל**

האם אתה באמת מאושר?

גלוי וידוע לכל בר דעת שכל פעולותיו בעולם מתרכזות סביב מטרה אחת, שאיפה אחת, יעד אחד- להיות מאושר! האדם משקיע לשם כך את מיטב שנותיו ומיטב כוחותיו, ולכן הוא משתדל להשיג משרה טובה, ממון רב ותנאי מחייה טובים, אולם, לאחר שכבר השיג את הכל- הוא מגלה שעדיין יש הרבה דברים בחייו שהיה רוצה לשנות, ושוב אינו מאושר.

כך למשל יש אדם שזכה למשרה טובה- אבל היה רוצה יותר זמן איכות בחיק משפחתו, יש אדם שזכה לממון רב- אבל היה רוצה לשאת אישה ולא עלה בידו, יש אדם שזכה לתנאי מחייה טובים- אבל היה רוצה חיי חברה משופרים.

נמצא האדם, לכל מקום שילך, וכל דבר שיעשה, תמיד יהיה בו איזה חסרון. לכן נראה שלא חשוב היכן הוא יימצא- אלא כיצד הוא יהפוך את עצמו למאושר היכן שהוא כבר נמצא, כיצד ימלא את נפשו מבפנים כדי שלא ירגיש חסר מבחוץ. נראה שכל מה שצריך לו לאדם- הוא המילוי הפנימי!

ואני עבדכם הנאמן זכיתי בחסדי ה' למצוא את המילוי הזה, את האור הנפלא שמעניק לי חיות מבפנים, אור שמעניק לי שמחת חיים וסיבה טובה לקום בבוקר, אור שמעניק לי תקווה וכוחות נפש גם כאשר אני נקלע למצבים קשים, אור שממלא לי את החיים בעוד ועוד אורות, אורות שרק בורא עולם יכול לתת, אורות של אמת.

ריבוננו של עולם יתברך וישתבח שמך לעד תן בי הכח להאיר את עיניהם של ישראל

מהדורה זו

זו היא מהדורה שניה מוגהת ומסודרת מחדש, אשר נוספו בה: ביאור בעניין מעלת ההתבודדות בפרק "שמירת כל המצוות", נספח "סיפורו של בעל תשובה", נספח "שיחה גורלית", נספח "שלום שלום לרחוק ולקרוב", עשרה מזמורי תיקון הכללי ועוד.

מהדורה זו נשלמה בסיעתא דשמיא ע"י תמיר בן-חיים בשנת התשע"ג.

ביקש המחבר להעיר כי אין בחיבור זה כדי להורות הלכה למעשה אלא לעורר הלבבות לעסוק בלימוד ההלכה על מנת שיהיה ביד האדם לקיים.

© כל הזכויות שמורות למחבר - חל איסור לעשות שימוש מסחרי בספר זה ללא אישור מראש ובכתב מהמחבר.

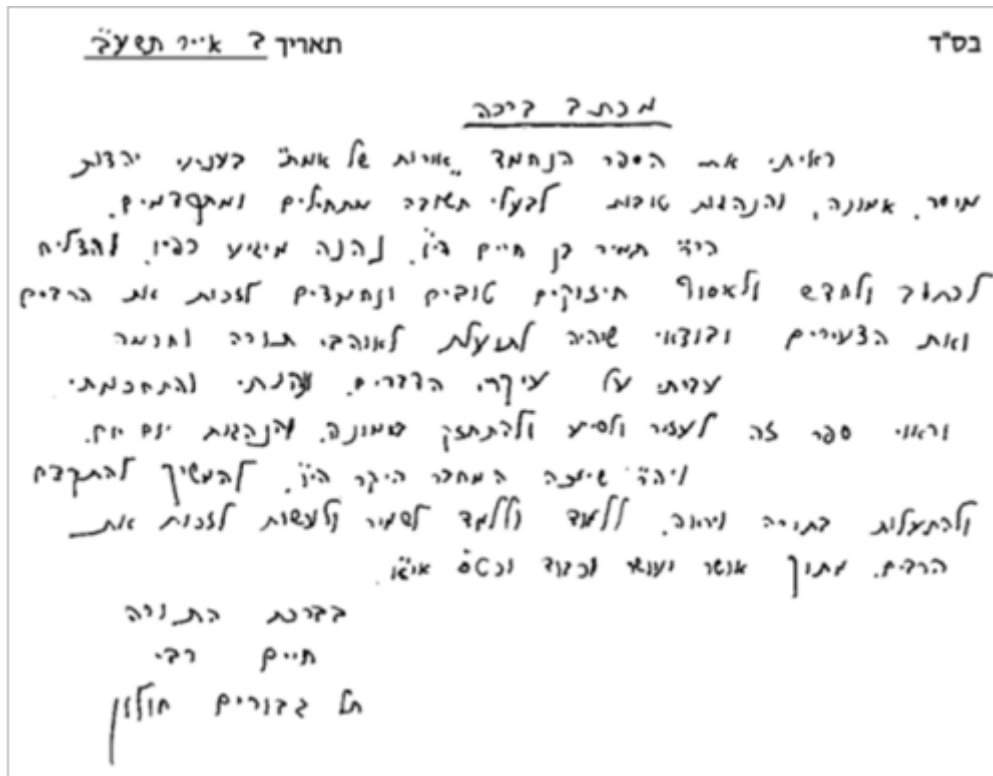
ניתן לתרום להפקת עותקים נוספים לברכה ועילוי נשמה, לצורך קבלת מידע נוסף, שאלות, הערות והארות ניתן לפנות למחבר בטלפון 077-5002087.

שלמי תודה והקדשה

תודה לבורא עולם החונן לאדם דעת, לרעייתי היקרה שתמכה, להורי שהביאוני עד הלום, לרב משה חי מזרחי שליט"א שנתן לי השראה מהנהגותיו הקדושות והטהורות, לרב יצחק אסקפה שליט"א שנתן לי הכוונה הלכתית לאורך דרכי בתשובה, לרב אברהם ישראל שליט"א שנתן לי הכוונה בהוצאת הספר, לרב חיים רבי שליט"א שהקדיש מזמנו לעיון בדפי הספר, לרב אהוד דואן שליט"א שהעיר וסייע לתקן את הדורש תיקון, לכל שאר תלמידי החכמים ואף אנשים פשוטים שבאתי עימם במגע ולמדתי מהם רבות ולכל התורמים היקרים שסייעו בהוצאות הדפוס.

הספר מוקדש להצלחת ועילוי נשמת אלו ששמותם מופיעים בספר המודפס

המלצה

דבר המחבר

הנה זיכה אותי ה' בטובו, והאיר עיניי לכתוב חיבור זה, ולקרב את יסודות תורתנו הקדושה אל ליבם ודעתם של המוני בית ישראל;

והשתדלתי מאד להביא את הכתוב בשפה ברורה ונעימה, כדי שיובנו המסרים הנוטפים ממנו לכל ברייה וברייה;

וחילקתי את הכתוב לשלושה שערים, אשר מוכרח לו לאדם השלם שיתקיימו בו כולם:

* **שער האמונה והביטחון:** וזהו העיקר שבעיקרים, כי על ידי זה יוכל אדם להשיג הכל, ובלעדי זה תהיה דרכו מבולבלת ומעשיו ריקניים.

* **שער הקדושה:** כי אחרי שאדם בטוח באמונתו, עליו לסור מרע ולקדש עצמו, ועל ידי כך ינקה הקליפות מעליו ואז תאיר לו נשמתו ויקיים מעשיו הטובים בשמחה.

* **שער האחוזה:** כי התכלית האמיתי שמאחורי כל התורה כולה היא לקרב בינינו ולהביא לאחדותנו, וכאשר נהיה קרובים זה אל זה נהיה קרובים אל אבינו שבשמים, ונהיה ראויים לקבל את אורו.

ואחרי שתרכשו את היסודות המובאים כאן, תוכלו ללמוד בדקדוק את ההלכה בספרים המיועדים לכך, ולקיימה באהבה ובשמחה רבה.

יהי רצון שאזכה לקדש שם שמים בכתבים אלו, ולהאיר את עיניכם בתורה, מצוות ומעשים טובים, כפי שאלו האירו את עיניי ואת עיני אבותינו הקדושים.

הקדמה

בס"ד

יהודים יקרים,

בשנים האחרונות כולנו חשים בהתעצמות של אויבנו לנגד עינינו. איראן, סוריה, מצרים, חמאס, חיזבאללה, אל קעידה ועוד מרעין בישין אשר קמים עלינו לכלותינו ומבקשים רעתנו כאשר הם נתמכים על ידי רוסיה המעצמה הגדולה- אשר מחמשת אותם ומחזיקה צי אוניות מלחמה גרעיניות בנמל טרטוס שבסוריה. בנוסף ניתן להבחין כי המפה הפוליטית במרבית מדינות אירופה מתחילה לנטות ימינה לעבר החוגים הקיצוניים והאנטישמיים. לאחרונה גם פורסם בכלי התקשורת כי ברחבי אירופה החל גל אנטישמיות שמלווה בתירוץ כי "ישראל אחראית לקריסה הכלכלית העולמית". ואל כל אלו נוסיף גם את האויבים שבתוכנו, כגון אותם פורעים ערבים אשר עשו פוגרום בתושבי עכו בערב יום הכיפורים תשס"ט (2008), ואשר הם פרים ורבים בקצב ילודה מהיר כגידול המתפשט- והנה אנחנו "כבשה אחת בין שבעים זאבים"- שבעים זאבים אשר חפצים לטרוף את אותה כבשה קטנה.

האם הממשלה, הצבא והמשטרה באמת יכולים לספק לנו פתרונות? הרי מה יוכל לעשות הצבא כאשר מכוונים לעברנו מאות אלפי טילים מכמה מדינות?! מה תוכל לעשות המשטרה אם ח"ו יקומו עלינו האויבים

מבפנים? באזני שמעתי מפי תושבי עכו שסיפרו כיצד התקשרו באותו ליל דמים להזעיק את המשטרה ונענו "תתחבאו בבתיכם ותנעלו אותם טוב". האם על המשטרה הזו נוכל להשליך יהבנו בעת צרה?

וכדור השלג ממשיך להתגלגל ולהתעצם, ואנו נמצאים במסלול ההתנגשות שלו ושואלים למה זה קורה לנו? מהו הפתרון? מי יגן עלינו מאויבינו?

בכדי לקבל תשובות עלינו להבין קודם מהו השורש של כל הסכנות שלפנינו, ולשם כך עלינו לחזור כמה אלפי שנים לאחור.

ראשית נתבונן במספר פסוקים מפרשת "כי תבוא" בספר דברים בתורה, בהם מפורט מהו השכר שיזכה עם ישראל לקבל באם יקיים את מצוות ה':

"והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלוקיך... יתן ה' את איביך הקמים עליך נגפים לפניך... וראו כל-עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

ואם לא יקיים את המצוות:

"ולא תסור מכל-הדברים אשר אנכי מצוה אתכם... ללכת אחרי אלוקים אחרים לעבדם... והיה אם-לא תשמע בקול ה'... והיו שמיד אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל... יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר ירד מן השמים... יתנך ה' נגף לפני איביך... יככה ה' בשגעון ובעורון ובתמהון לבב... ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ... והצר לך בכל שעריך... ואכלת פרי-בטנך בשר בניך ובנותיך... והפיצך ה' בכל העמים... ובגויים ההם לא תרגיע ולא יהיה לך מנוח לכף-רגלך..."

ומפרשת "נצבים" הסמוכה- עולה גם הפתרון לגזירות הקשות:
"ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקלו... וקיבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה"

הכתוב התקיים שלב אחרי שלב לאורך ההיסטוריה

"והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלוקיך... יתן ה' את איביך הקמים עליך נגפים לפניך... וראו כל-עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך..."

מלחמת לבנון השנייה, אחד מחבריי לחם בדרום לבנון ביחידה שרוב הלוחמים שלה הם תלמידי ישיבות. בוקר אחד עצרו להניח תפילין ואפילו הצליחו לשכנע את אחד מחבריהם, שלא הניח תפילין מימיו, להצטרף אליהם. לאחר מכן המשיכו להתקדם וחצו שדה גדול. כאשר הגיעו לקצהו השני של השדה החל עדר פרות לחצות את אותו שדה, אך מיד עלו הפרות על מוקש שהתפוצץ בעוצמה. אז הבינו החיילים שהם חצו שדה מוקשים לא מסומן ורק בנס איש לא נפגע. זמן קצר אחר כך נפתחה לעברם אש כבדה מצד המחבלים. ארבע קליעים חלפו ליד אותו לוחם שהניח תפילין בפעם הראשונה בחייו ועשו לו ארבע שריטות בדיוק במקום בו מניחים תפילין, ארבע שריטות כנגד ארבע פרשיות שבתפילין, שריטות שלא גרמו לפציעה קשה אבל היו סימן לאותו לוחם, סימן שגרם לו להודות לאחר מכן כי הדבר שהציל את חייו אלו התפילין שהניח באותו בוקר בפעם הראשונה בחייו.

מלחמת יום הכיפורים, הצבא הסורי שועט במהירות ותופס שליטה ברמת הגולן, אביגדור קהלני מספר שהכוח שלו עמד לבד עם שלושה טנקים מול מאה וחמישים (1) טנקים סוריים. תוצאות הקרב נראות צפויות מראש, מדינות ערב מתרברבות על מה שנראה כמו "הסוף של ישראל", אך לפתע קורה נס: הטנקים הסורים נעצרים בקו הטילים של ישראל (גשר בנות יעקב) והסורים משאירים בשטח תשע מאות (2) טנקים ונמלטים. בחיפושים שנעשו אחר כך התגלו בגדים אזרחיים איתם התכוונו להיכנס לערים בישראל ולחטוף אזרחים, נשים וילדים. מה קרה שם? מדוע הטנקים הסורים עצרו כאשר כבר היו בדרך להשלים את כיבוש רמת הגולן? בשנת 1973 למניינם הופיע בעיתון בריטי דיווח אודות קטע מתחקיר שערך המוסד ובו נשאל מפקד דיוויזיה 9 הסורית מדוע הם נעצרו על קו הטילים והשיב: "אני רוצה לראות אותך חוצה את קו הטילים כשאתה רואה לפניך שורה של מלאכים ויד לבנה בשמים שמסמנת לך לעצור- אתה היית ממשיך? אני עצרתי!".

יהודי שביקר במצרים לפני מספר שנים סיפר כי בעת שישב בבית קפה ניגש אליו בעל המקום וסיפר לו "אני לחמתי נגדכם במבצע קדש במדבר, הסתערנו עליכם, הייתם מעטים ואנחנו רבים, אך לפתע הייתה סופת רוחות ועפר נפל מן השמים, נפלנו כולנו פגרים מתים, אני ניצול, אני נשארתי יחידי בפלוגה". אלוף משנה אורי בן ארי, מח"ט חטיבה 7, כותב בספרו "נוע נוע סוף": "כמעט בלי פקודות, תוך 3 ימים, הגענו חמש עשרה קילומטרים מקו התעלה, המצרים השאירו נעליים וברחו...".

בתנ"ך (דברי הימים לב) מסופר כי סנחריב מלך אשור עשה מצור סביב ירושלים במטרה לכבשה. צבאו היה כה עצום ורב והחלו ישראל מתייראים ומתבהלים. קיבצם חזקיהו המלך והכריז (דברי הימים לב, ו-ח): "חֲזִקוּ וְאַמְצוּ-- אֶל-תִּירְאוּ וְאֶל-תַּחַתּוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וּמִלִּפְנֵי כָל-הַהֲמוֹן אֲשֶׁר-עִמּוֹ: כִּי-עִמָּנוּ רַב, מֵעִמּוֹ. עִמּוֹ, זְרוּעַ בָּשָׂר, וְעִמָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְעִזְרָנוּ, וְלְהַלְחֵם מִלְחַמָּתָנוּ": אחר שסיים לשאת דבריו אל העם פנה

חזקיהו אל ה' בתפילה יחד עם הנביא ישעיהו כמו שכתוב (דברי הימים לב, כ):
"וַיִּתְפַּלֵּל יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ, וַיִּשְׁעֶיהוּ בֶן-אֲמוּץ הַנְּבִיא--עַל-זֹאת; וַיִּזְעַקוּ,
הַשְּׂמָיִם": באותו הדור היו ישראל בוטחים בה' וכולם עוסקים בתורה,
גדולים וקטנים, זקנים עם נערים- והנה נעתר ה' לתפילתם ושלח מלאך
שעבר בלילה במחנה צבא סנחריב והשמיד את כל צבאו כמו שכתוב (דברי
הימים לב, כא-כב):

"וַיִּשְׁלַח ה', מֶלֶאֲךָ, וַיִּכְחַד כָּל-גִּבּוֹר חַיִּל וְנִגִּיד וְשָׂר, בְּמַחֲנֵה
מֶלֶךְ אַשּׁוּר; וַיֵּשֶׁב בְּבִשְׂת פָּנִים לְאַרְצוֹ, וַיָּבֵא בַיִת אֱלֹהֵיו,
וּמִצִּיאָו (וּמִצִּיאָו) מַעֲיו, שָׁם הִפִּילָהוּ בְּחָרֵב. וַיּוֹשַׁע ה' אֶת-
יְחִזְקִיָּהוּ וְאֶת יְשָׁבֵי יְרוּשָׁלַם, מִיַּד סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ-אַשּׁוּר--וּמִיַּד-
כָּל":

עוד מובא המעשה הזה במקום אחר בתנ"ך (ישעיהו לו, לו):

"וַיֵּצֵא מֶלֶאֲךָ ה', וַיִּכֶּה בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר, מָאָה וּשְׂמָנַיִם וַחֲמִשָּׁה,
אֲלָף; וַיִּשְׁכְּפִימוּ בַבֶּקֶר, וַהֲנִיחַ כָּלֶם פְּגָרִים מֵתִים":

:

מאה שמונים וחמישה אלף- כולם מפקדי גייסות (רש"י), ועימם עוד מאות
מיליוני חיילים (הרי כל גייס וגייס כולל לפחות כמה אלפי חיילים), את כולם הכריע ה'
בעבור ישראל. בקרב אומות העולם נחלה אמונה שירושלים מוגנת ממעל
ואינה ניתנת לכיבוש בבחינת הכתוב (תהלים קמו, יב): "כִּי-חִזְקָה, בְּרִיחֵי
שְׁעָרֶיהָ": והגנה זו התאפשרה רק בזכות שהיו בני אותו הדור הולכים
בדרכי ה'.

ההיסטוריה שלנו מלאה בעוד אינספור ניסים קטנים וגדולים, רק
במלחמות האחרונות בלבנון ועזה שמענו על אינספור ניסים בשדה הקרב
וניסים שהתרחשו בתוך ערי ישראל שספגו אלפי טילים ורק הרוגים
בודדים, ובכלל עצם קיומנו ועמידתנו בין כל כך הרבה שונאים
המבקשים רעתנו הרי זהו נס עצום בפני עצמו.

התבוננות מעמיקה בדברים אלו מעלה מסקנה שכאשר עם ישראל עושה
את רצון ה', הוא זוכה להגנה מכל אויב ומכל צרה בבחינת הכתוב (תהלים
צא, ז): "יִפֹּל מִצְדָּךָ, אֲלֶף-וַיִּרְבֶּבָה מִיְמִינֶךָ: אֵלֶיךָ, לֹא יִגָּשׁ": ואויבנו נגפים
לפנינו כפי שהבטיחה התורה, אך כאשר איננו עושים את רצון ה' איננו
יכולים להכריע אפילו צבאות קטנים (ולראיה מלחמת הלבנון השנייה- אשר לא עלה
בידינו להכריע מיליציה המונה כעשרת אלפים לוחמים בלבד!).

"ולא תסור מכל-הדברים אשר אנכי מצוה אתכם... ללכת אחרי אלוקים
אחרים לעבדם... והיה אם-לא תשמע בקול ה'..."

עם ישראל מאוחד הוא עם ישראל חזק, וכפי שהיטיבו להמחיש זאת רבותינו במדרש (תנחומא נצבים סימן א): **"בנוהג שבעולם, אם נוטל אדם אגודה של קנים, שמא יכול לשברם בבת אחת? (ודאי שלא יוכל לשברם משום שכולם אגודה אחת). ואילו נוטל אחת אחת, אפילו תינוק משברים":** עוד מבואר בספרים שאם עם ישראל לא מאוחד הוא איננו רצוי לפני ה' - וכפי שכבר ביארנו - בלי עזרתו יתברך אין אנחנו יכולים אל מול אויבנו.

לאורך השנים, היו התורה והמסורת היהודית כדבק המאחד את עם ישראל סביב אותה מהות, סביב אותה תכלית - אך לפני אלפיים שנה בקירוב זנח העם את הדרך הזו המאחדת אותנו (ואף הוצב צלם בהיכל בית המקדש) - והדבר הוליד פילוג לשתי ממלכות (יהודה וישראל) ולשנאת חנם שהחלישה את עמידתנו, וכך התקיימו בנו הפסוקים הבאים:

"והיו שמיד אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל... יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר ירד מן השמים... יתנך ה' נגף לפני איביך... יככה ה' בשגעון ובעורון ובתמהון לבב... ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ... והצר לך בכל שעריך..."

וכפי שמובא בפסוקים הנזכרים, זמן קצר אחר כך החל מצור רומאי מסביב לחומות ירושלים, ובתשעה באב נבקעו חומות העיר והחל טבח נוראי בכל יושביה. עם ישראל חווה את אחד מרגעי השפל הגדולים בהיסטוריה שלו כאשר שש מאות אלף מאחינו היהודים נרצחו בחורבן בית שני שהיה גם חורבן כל הישוב היהודי בארץ ישראל.

"ואכלת פרי-בטנך בשר בניך ובנותיך..."

ובדיוק כמו בפסוק הנזכר, המעטים שהצליחו להימלט נאלצו להתחבא במערות חודשים ארוכים ללא מזון עד כדי שנתקיים בהם המתואר במגילת איכה (ד, י): **"יְדִי, נְשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת - בְּשֵׁלוּ, יִלְדִיָּהוּן"**: וכמה קשה לעיניים אשר קוראות את התיאור הנורא הזה, וכמה עלינו להפיק לקח מההיסטוריה שלנו.

"והפיצך ה' בכל העמים... ובגויים ההם לא תרגיע ולא יהיה לך מנוח לכף-רגלך..."

לאחר חורבן הבית עם ישראל הופץ בגלות בין עמי הארצות, ושם כידוע לא היה לכף רגלינו מנוח. סבלנו מרדיפות, פוגרומים ושואה אחת. אחת יותר

למה חשוב שנזכור את ההיסטוריה?

מסופר כי בתקופה בה שלט נפוליון במצרים, במהלך סיור שערך בקהיר בתשעה באב, הוא הבחין בבית כנסת שממנו בקע אור נרות. הוא נכנס פנימה ומצא את מתפללי בית הכנסת יושבים על הרצפה, קוראים קינות בלב נשבר וממררים בבכי מר. שאל נפוליון את שמש בית הכנסת לפרש העניין זה השיב: "אנחנו מתאבלים על בית מקדשנו שנחרב". שאל נפוליון בתמיהה: "זה קרה לאחרונה? איך יכול להיות שלא שמעתי על כך?" השיב לו השמש שזה קרה לפני אלף שש מאות שנה. נפוליון ההמום שאל "לפני אלף שש מאות שנה ועכשיו אתם בוכים ככה?" "כאשר יצא החוצה אמר נפוליון ליועציו: "עם שבוכה כך על ההיסטוריה המפוארת שלו עתיד לקום לתחייה ועוד ישוב לארצו".

"ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקלו... וקיבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוקיך שמה".

והנה כמאמר הפסוק הנזכר למעלה וכפי שחזה הנביא (יחזקאל לח, ה): **"מִיָּמִים רַבִּים תִּפְקֹד בְּאַחֲרֵית הַשָּׁנִים תִּבּוֹא אֶל אֶרֶץ מְשׁוֹבְבַת מִחֶרֶב מְקַבְּצַת מַעַמִּים רַבִּים עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְחֶרֶבָה תָּמִיד וְהִיא מַעַמִּים הוֹצְאָה וַיָּשְׁבוּ לְבֵטַח כָּלֵם"**: הרי הנבואה מתגשמת לנגד עינינו בעשרות השנים האחרונות, ועם ישראל הפך לעם היחיד ששב לארצו אחרי כאלפיים שנות גלות!

האם אנו באמת זוכרים את ההיסטוריה?

לצערנו אנו רואים בימינו דור שגדל ברחובות ולא על אדני התורה- דור שלא לימדוהו בבתי הספר את המסורת שהגנה על עם ישראל- כיצד יתכן שמלמדים בבתי הספר על תרבות יוון ואילו דפי הגמרא נשארים יתומים ואין אב?! האם הדבר הזה הוליד לנו דור מוצלח? הרי רואים בכל פינת רחוב שנאת חינם, לשון הרע ואחוזי פשיעה נוראים. נראה כי שכחנו את מסורת אבותינו אשר הגנה עלינו לאורך השנים מכל צרה ומכל אויב! נראה כי לא ממש הפקנו לקחים מההיסטוריה שלנו!

אז מהו הפתרון?

אמנם עם ישראל שב לארצו, אך אנו עדיין נמצאים בגלות, משום שכל זמן שלא נבנה בית מקדש הרי זוהי גלות. כיום אלו בני ישמעאל המחזיקים בהר הבית, ולכן נקראת גלות זו בשם "גלות ישמעאל", עליה כתב אור החיים הקדוש כי תהיה קשה יותר מגלות מצרים: **"גלות מצרים היו משעבדים, מאכילים ומלבישים, והן גלות ישמעאלים- אשרי מי שלא ראו- משעבדים וממררים את חיי ישראל"**: ובמדרש

מתואר העתיד להתרחש לקראת ביאת המשיח, ימי "עקבתא דמשיחא", אשר את תחילתו אנו רואים בימינו :

"אמר רבי יצחק: שנה שמלך המשיח נגלה בו, כל מלכי האומות מתגרים זה בזה. מלך פרס (איראן) מתגרה במלך הערבי, והולך מלך הערבי לאדום (הנצרות) ליטול עצה (לבקש עזרה) מהם. וחוזר מלך פרס ומחריב את כל העולם. וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם. ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה (חרדה מהטרור האיראני). וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומרים: להיכן נבוא ונלך? להיכן נבוא ונלך? ואומר להם (הקב"ה): בניי, אל תתיראו! כל מה שעשיתי, לא עשיתי, אלא בשבילכם! מפני מה אתם מתיראים? אל תיראו, הגיע ימי גאולתכם!" :

לכן, אל לנו להתיירא אלא להמשיך לסמוך ולבטוח באבינו שבשמים, ומבאר אור החיים הקדוש כי יש לעם ישראל שתי הצלות :

א. ייסורי הגלות שאנו חווים הנם הכנה לגאולה השלמה, וזהו "הבירור הסופי" שבו יתברר מי חלשי האמונה שמחמת הדוחק והצרות יעזבו את ה' ומי המאמינים האמיתיים שידבקו ויבטחו בו כנגד כל הסיכויים- והם הראויים שיזכו להיגאל בגאולה השלמה.

ב. ישראל הם בני תורה, מה שאין כן אצל אומות העולם, וככל שיעסקו יותר בתורה יעמוד הדבר לזכותם ויקרבם אל הגאולה השלמה.

כאשר אדם מוקף בכלבים עזי נפש לא יועילו לו הניסיונות להרגיעם- עליו לפנות לבעליהם כדי שזה יסיר מעליו את האיום. ההיסטוריה הוכיחה שבכל עת צרה, אם ידענו למי לפנות זכינו לישועות נפלאות. כמה וכמה אימפריות קמו בדרך, המה כשלו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד, שרדנו הכל והפכנו לעם העתיק ביותר בעולם על אפם וחמתם של שונאינו. הגיעה העת שנקיים את הכתוב: **"ושבת עד ה' אלוקיך"**: כי זו העת לשוב לאבינו שבשמים, זו העת להאמין!

יהי רצון שנזכה כולנו לסור מרע ולעשות טוב, להתחזק באמונה, בטחון ויראת ה', לחזור בתשובה שלמה, ואז יצילנו ה' בעולם הזה וישים חלקנו לעולם הבא.
אמן כן יהיה רצון.

השיבנו ה' אליך ונשובה - חדש ימינו כקדם

נשאלת שאלה האם הפסוקים "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל... יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר ירד מן השמים..." מתייחסים לבצורת אותה אנו חווים בשנים האחרונות? שהרי נחשת לא ממטירה גשמים וברזל לא מצמיח יבול, וכבר אמרו רבותינו (תענית ז, ב): "אם ראית רקיע שקיחה כברזל מלהוריד טל ומטר, בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין": וכבר הזהירה תורה שאם נעזוב את דרכיה לא יהיה מטר והאדמה לא תיתן את יבולה שנאמר (דברים יא, טז-יז): "הֲשִׁמְרוּ לְכֶם, פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם; וְסַרְתֶּם, וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹקִים אֲחֵרִים, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, לָהֶם. וְחָרָה אֶף-ה' בְּכֶם, וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר, וְהִאֲדָמָה, לֹא תִתֵּן אֶת-יְבֹולָה": ועל כן אין זה עונש אלא אכיפת חוק שנקבע מראש.

ואולי הפסוקים "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת... יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר ירד מן השמים..." מתייחסים לנשורת שיורדת מהשמים אחרי הפצצה גרעינית? מה שעד לא מזמן היה נראה כסיוט רחוק מתקרב למציאות כאשר איראן מעשירה אורניום בהיקפים עצומים, וכבר אמרו רבותינו (סנהדרין צ, ב): "אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב": וכבר הזהירה תורה שאם נעזוב את דרכיה אנחנו עלולים לאבד את ארצנו חס ושלום שנאמר (דברים יא, טז-יז): "הֲשִׁמְרוּ לְכֶם, פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם; וְסַרְתֶּם, וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹקִים אֲחֵרִים, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, לָהֶם... וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה, אֲשֶׁר ה', נָתַן לְכֶם": וגם כאן אין זה עונש אלא אכיפת חוק שנקבע מראש.

ואולי הפסוק "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת..." מתייחס למה שאמרו רבותינו (ברכות לב, ב): "מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמיים שאין תפילתן מקובלת": כי מיום שחרב בית המקדש נסתלקה שכינה למעלה והחלה הנהגת ה' להיות נסתרת בבחינת הכתוב (תהלים צא, א): "יֹשֵׁב, בְּסֵתֶר עֲלִיוֹן": ואין תפילותינו נשמעות עוד.

ושאלה נוספת האם הכתוב "יככה ה' בשגעון ובעורון ובתמהון לבב..." מתייחס לעיוורון המדיני שאנו רואים כיום אל מול האיומים ההולכים וגוברים? או אולי לעיוורון הרוחני שבו לוקים המוני בית ישראל ואשר מונע מהם להבין כי נצרכים לתקן דרכיהם? וכמו שאמרו על דורנו (סוטה מט, ב): "האמת תהיה נעדרת": שיהיו המוני העם רחוקים מן האמת. וכן האם השגעון זהו אותו השגעון המטריף אנשים כיום להרוג בבני משפחתם

כמו שאמר הנביא (מיכה ז, ו): "כִּי-בֶן מְנַבֵּל אָב בֵּית קָמָה בְּאֵמָה פֶּלֶה
בְּחִמְתָּהּ אִיבֵי אִישׁ אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ"? ולכן צריך כל אחד מאיתנו
לבדוק את דרכיו ולהשתדל לחנך בניו לדרך טובה, ואז נזכה
לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

שער האמונה והביטחון

ה' נמצא ומשגיח

נאמר (שמות לג, כ): "לֹא תֹכַל לִרְאֹת אֶת-פָּנָי: כִּי לֹא-יִרְאֵנִי הָאָדָם, וְחָי":
ואמת שאין אדם יכול לראות את ה' בחייו אם כי רק במותו, אך עם זאת,
כל המרחיק מן החטא ומקיים מצוות בכוונת לב אמיתית ובאהבה
גדולה, מרגיש במציאות הבורא בכל רגע ובכל מקום על אף שאינו יכול
לראותו, והוא אינו זקוק להוכחות כלשהן למציאותו ולהשגחתו יתברך.

ואמרו רבותינו (סוטה ג'): "בתחילה קדם שחטאו ישראל, היתה השכינה
שורה עם כל אחד ואחד, כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם": וכן אמרו
(בבא בתרא כה'): "מה שהאדם אינו מרגיש את השכינה, זה רק מחמת
שחטא... ואיך זוכים להוריד את השכינה? על ידי תורה, תפילה
וגמילות חסדים": נמצא כי אדם שחטא לא מסוגל להרגיש את השכינה,
וכמו הסומא (עיוור) שסבור כי טובה ראייתו רק משום שלא זכה לראות
מהו, כך בטוח החוטא בצדקת דרכו רק משום שלא זכה לטעום קדושת
הבורא מהי, ותהיה תוכחת הבורא קשה אל ליבו עד אשר ינקה עצמו מן

החטא וירבה עשייתו בתורה, תפילה וגמילות חסדים, ואז לבד ירגיש מציאותו יתברך בתוך עמקי הכרתו.

והמשל מספר על אדם שניגש אל הרב ואמר: "תתאר לי את התחושה של ההתקרבות לבורא", הרב שאל: "אם אנסה לתאר לך טעם של מאכל מסוים בלי שתטעם ממנו אני אצליח?" הוא השיב שלא והרב המשיך: "ואם אני אומר לך שלמאכל הזה יש טעם נפלא אתה תאמין לי?", הוא השיב שכן והרב הסביר לו: "כשם שאיני יכול לתאר לך את טעמו של המאכל, כך לא אוכל לתאר לך את טעמה של ההתקרבות לבורא, אבל אם תאמין לי שטעמה נפלא ותעסוק בתורה, תפילה וגמילות חסדים- תוכל לטעום בעצמך מן הטעם הנפלא הזה".

וזה שכתוב (תהלים לד, ט): **"טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה'":** ומעשה ברבי שניאור זלמן מלאדי שהיה סובב בכפרים ובעיירות ואומר חסידות, וכשהגיע לעיר שקאלוב שהייתה ידועה כמבצר המתנגדים והאפיקורסים, עלה על בימת הנואמים ואמר בניגון מיוחד: "טעמו וראו כי טוב ה'!" רק בכוח אותו הפסוק, נהרו אחריו עשרות תלמידים.

הקושי להשיג אמונה בדורנו

אמרו רבותינו (בבא בתרא יב): **"מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות":** כלומר שאין עוד נביאים שיוכלו לקשר את האדם אל האור האלוקי וה' מנהיג את את העולם בסתר בבחינת הכתוב (תהלים צא, א): **"יֹשֵׁב, בְּסִתְרֵי עֲלִיּוֹן":** הנהגה נסתרת זו ביחד עם טרדות היום יום, עול הפרנסה הכבד, השחוק וקלות הראש הרווחת ברחוב והחברה הנהנתנית מושכים את האדם בעוצמה אחרי תאוות העולם החומרי והבלי העולם הזה; כתוצאה מכך הוא שוכח ההסתכלות האמיתית אל עמקי נפשו ותכליתו ונעשית הדבקות באמונה השלמה כמעט בלתי ניתנת להשגה, וכך לדאבון הלב רבים טועים וחוטאים עד אשר אינם מסוגלים להרגיש מציאותו יתברך.

נעם אלימלך הקדוש סיפר פעם למשפחתו בשולחן שבת שהמלחמה האחרונה תהיה קשה יותר מכל המלחמות שידע העולם לאורך כל הדורות כולם. נחרדו בני משפחתו: "מה נעשה? איך נסבול עוד אסונות ורדיפות?" השיב להם: "זו לא תהיה מלחמה כמו שאתם חושבים, זו תהיה מלחמת האמונה: לראות צדיק ורע לו רשע וטוב לו- ועדיין להישאר מאמין בה' ולדבקה בו".

הנביאים חזו עוד מימי קדם את הקשיים הצפויים לדורנו ולכן מסרו לנו בנבואה (חבקוק ב, ד): **"צדיק באמונתו יחיה":** בדור שבו הכל יהיה קשה וכבר לא יהיה במה להיאחז- רק הצדיק שימשיך לדבוק באמונתו יזכה

לחיים, ואין חיים אלא חיי הרוח כמו שאמרו רבותינו (ברכות יח, ב):
"רשעים אפילו בחייהם קרויים מתים": כי מסתובבים בזה העולם
כמת- בלי תוכן בחיים, וכשרוחניותו של האדם מתה הרי הוא חשוב
כמת, אף אם כלפי חוץ הוא נראה מהלך ומדבר, ומאידך אמרו (ברכות יט, ב):
"צדיקים במיתתם קרויים חיים": שהצדיק אמונתו מחייה אותו
רוחנית הן בעולם הזה והן בעולם הבא לאחר מיתה.

לפיכך תיקנו שעיקר עבודתו של אדם בדור זה תהא בחיזוק האמונה, כי
על ידי כך ודאי יגיע לקיום כל שאר המצוות ולשלמות הרוחנית, ובכדי
להגיע לאמונה עליו להתבונן תחילה בשני דברים:

א. בעולמנו ישנם דברים ממשיים רבים, שאין באפשרותנו
לראותם, אך עם זאת קיומם ידוע לנו בוודאות: איננו
יכולים לראות את החיידקים הנמצאים בכל מקום אך
קיומם ברור לנו, איננו יכולים לראות את החמצן שבאוויר
אך קיומו ברור לנו, איננו יכולים לראות את האברים
הפנימיים שבגופנו אך קיומם ברור לנו: דברים אלו היו
קיימים גם לפני שהטכנולוגיה אפשרה לבני האדם לראותם,
ולכן המסקנה היא שלא כל מה שאיננו יכולים לראות אינו
קיים.

ב. אמרו רבותינו (אבות ד, א): "איזהו חכם? הלומד מכל אדם
שנאמר "מכל מלמדי השכלתי" (תהלים קיט, צט): לא יכולתו
השכלית של האדם תעשהו לחכם, כי אם נכונותו ופתיחותו
ללמוד מכל אדם ואף מן הקטנים; כאשר אדם סובל מאיזה
חולי, וכל רפואות שניסה לא הועילו לו, ובא אוהבו ומעיד
לפניו שגם הוא סבל בעבר מן החולי הזה ונרפא ממנו על ידי
שימוש בסם כלשהו- אם הוא חכם ילמד ממנו וינסה אף הוא
את הסם הזה ואם לא יעשה כן לשוטה יחשב; כן לעניינינו-
שכאשר בא אוהבו ומעיד לפניו שמצא את האושר האמיתי
לאחר שהתחזק באמונה- אם הוא חכם ילמד ממנו וינסה
אף הוא להתחזק באמונה ואם לא יעשה כן הרי אין לך
שוטה גדול מזה; ואם כך ראוי להאמין לעדותו של אדם
אחד כל שכן שראוי להאמין לעדותם של כל בני ישראל
שאומרים שקיבלו תורה מן השמים.

פלאי העולם מעידים על יוצרם

לחכמי ישראל היה ברור מאז ומעולם כי הבריאה כולה היא מעשה ידיו של ה' יתברך בהסתמכם על מה שאמרה תורה (בראשית א,א): **"בְּרֵאשִׁית, בְּרָא אֱלֹקִים, אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ"**: בהתבוננות מעמיקה ניכר כי הבריאה כולה היא יצירה מופלאה, מתוכננת היטב, מושלמת ובעלת סדר מופתי. וברור לכל בר דעת שאם לא ניתן לומר שכוס זכוכית פשוטה נוצרה מעצמה, כל שכן שלא ניתן לומר שבריאה כה מופלאה ומתוכננת נוצרה והתפתחה במקרה. כאשר יש יצירה זה מעיד על יוצר! כאשר יש תכנון זה מעיד על מתכנן! כמו כן ניכר שהוטבעו חוקים אשר שומרים על השלמות והסדר בבריאה, ורק משום שהתרגלנו אליהם כ"חוקי טבע", הוסחה דעתנו מהעובדה שאם יש חוקים חייב להיות גם מחוקק וגם מישהו שיאכוף את החוקים כדי שימשיכו להתקיים!

המילה "טבע" היא מלשון הטבעה, כלומר שמישהו הטביע את חוקי הטבע. "הטבע" בגימטרייה שמונים ושש, "אלהים" בגימטרייה שמונים ושש: מרמז שהבורא הוא שהטביע את חוקי הטבע.

לאור האמור, ברור אפוא כי פלאי הבריאה מהווים עדות והוכחה ניצחת שיש בורא לעולם וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים יט,ב): **"הַשָּׁמַיִם, מְסַפְּרִים כְּבוֹד-אֱלֹהִים; וּמַעֲשֵׂה יְדֵי, מְגִיד הַרְקִיעַ"**: ולא נותר לנו אלא להביט מעלה ולחזות ביקום האדיר כדי להיווכח שיש בורא לעולם כמו שאמר הנביא (ישעיה מ,כו): **"שְׂאוּ-מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי-בָרָא אֱלֹהִים"**: ואף אם נתבונן כל אחד בפלאי גופו עצמו ניווכח בבירור שיש בורא לעולם כמו שכתוב (איוב יט,כו): **"מִבְּשָׂרֵי אֶחָזָה אֱלֹהִים"**: ולכן הכריז דוד המלך בקולי קולות ובשמחה רבה (תהלים קד,כד): **"מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּל־סֶלֶם בְּחֶכְמָה עָשִׂיתָ"**: ובכדי להעמיק הבנת העניין הבאתי לפניכם כמה דוגמאות המעידות על פלאי הבריאה, התכנון, השלמות והסדר שבה:

מרחק כדור הארץ מהשמש:

אילו היינו קרובים יותר לשמש אפילו במטרים בודדים היינו ח"ו נשרפים והמים בעולם מתאדים, ואילו היינו רחוקים מדי היה ח"ו קופא הדם בעורקינו וחיינו נגדעים. התנאים לקיום חיים הם נדירים עד מאד, ונראה כי מישהו דאג לשים אותנו בדיוק במיקום המתאים. האם זו יד המקרה? נמשיך ונראה.

כוח המשיכה בכדור הארץ:

אנו נוטים שלא לייחס חשיבות לגודלו של כדור הארץ, אולם נמצא כי גודל הכוכב קובע באופן ישיר את כוח המשיכה שלו; כך למשל, הירח קטן מכדור הארץ בהרבה וכוח המשיכה שלו קטן בהתאם, כוכב "צדק" גדול מכדור הארץ בהרבה וכוח המשיכה שלו גדול בהתאם. אילו היה כוח משיכה קטן מדי לא היינו יכולים אפילו לדפוק מסמר כי היה הפטיש נמשך כלפי מעלה, אילו היה כוח משיכה גדול מדי לא היינו יכולים לדפוק מסמר כי... לא ניתן היה אפילו להרים את הפטיש. כוח המשיכה על כדור הארץ הוא בדיוק במידה הנדרשת כדי שנוכל לחיות בנוחות ויש לשאול: מי דאג לכך?

אחוז החמצן באוויר:

אילו היה אחוז החמצן באוויר נמוך מדי ח"ו לא היינו יכולים לנשום ואילו היה אחוז החמצן גבוה מדי היה ח"ו כל כדור הארץ בוער (שכידוע החמצן הוא חומר בעירה): על מנת לאפשר קיום חיים על כדור הארץ מוכרח שאחוז החמצן יעמוד על עשרים ואחת אחוז. ידוע שהעצים הם מקור החמצן בעולם- ויש לשאול כיצד יתכן שאחוז החמצן נשאר בדיוק על עמדו אף על פי שמדי יום נכרתים ביערות אלפי עצים? מי דואג לשמור את האיזון הזה כדי שנוכל להמשיך לחיות? האם יתכן שיד המקרה כל כך חכמה?!

צבע הפירות והירקות לתועלת האדם:

פירות וירקות שאינם מיועדים לאכילה עם הקליפה (כגון דלעת, תפוח אדמה, שום, בצל) צבועים בצבעים שאינם מושכים את העין (בדרך כלל בגוונים של חום)- להזהירנו שאל לנו לאכלם כמו שהם; פירות וירקות שטרם הבשילו צבועים בדרך כלל בגוונים של ירוק- כך הם נטמעים בין העלים וכאילו "מתחבאים" שלא נקטוף אותם ונאכלם קודם זמנם, אך כאשר הם מבשילים צבעם משתנה לצבע מגרה כדי שנתאוה לאכלם (אדום, כתום, צהוב)! האדם הוא נזר הבריאה והכול נברא לשרת צרכיו כמובא בגמרא (ברכות לב, ב): "כולן לא בראתי אלא בשבילך": ונראה שאין זו יד המקרה!

גרעיני הפירות:

כל גרעיני הפירות הנם קשים או שהם נמצאים בתוך קליפה קשה (כמו גרעיני התפוח למשל)- וזאת על מנת שלא נאכלם וניאלץ להשליכם ולהבטיח את המשך גדילת הפירות. האם גם זה במקרה?

מיקום האברים בפני האדם:

פני האדם תוכננו בצורה מושלמת כאשר כל חלק נמצא בדיוק במקום המתאים לו ביותר: האף ממוקם מעל הפה כדי שנוכל להריח מזון מקולקל לפני אכילתו, הנחיריים פונים כלפי מטה אחרת היו נכנסים אליהם מי גשמים, העיניים נמצאות מלפנים כדי שנראה את הדרך בה אנחנו הולכים, הגבות מסוככות מעל העיניים כדי למנוע חדירת זיעה, הריסים מגוננים על העיניים כדי למנוע חדירת אבק, השיניים ממוקמות בתוך הפה בדיוק היכן שצריכים אותן- אם הבריאה הייתה מקרית יכול היה אפוא להיווצר מצב שבו השיניים היו גדלות במקרה על... המצח.

מפעל עיכול המזון בגוף האדם:

מערכת העיכול משמשת כמפעל משוכלל לעיבוד מזון שאילו הייתה משתבשת פעולתו אי אפשר היה להתקיים אפילו שעה אחת: תהליך העיכול מתחיל ברוק שתפקידו פירוק הסוכרים, הגנה ראשונית מפני חיידקים וריכוך המזון כדי להקל על הלעיסה; ממשיך בשיניים שחותכות וגורסות כדי להכין את המזון לבליעה; הלשון משתתפת בתהליך הלעיסה בכך שהיא מערבבת את הרוק והמזון כדי להקל על הפיכתו לעיסה וגם אחראית על דחיפת המזון לצורך הבליעה; בעת הבליעה קנה הנשימה נאטם אוטומטית כדי למנוע כניסת המזון בטעות אליו; המזון ממשיך ועובר דרך הלוע והושת ונדחף פנימה לעבר הקיבה באמצעות כיווצים של קבוצות שרירים מיוחדות, אפילו אם האדם עומד על ראשו בעת הבליעה; בפתח הקיבה עומד מעין שסתום המונע מהמזון לחזור ולעלות מעלה; המזון נכנס לקיבה ושם מתחיל פירוק מכני באמצעות לישה על ידי כיווצים של שרירי דופן הקיבה, ופירוק כימי על ידי אנזימים שונים; המזון ממשיך ועובר דרך המעי הדק הסופג את מרכיבי המזון אל מחזור הדם, והמעי הגס הסופג את מרכיבי הנוזלים אל מחזור הדם; אחר כך המזון ממשיך ועובר תהליך של הפרדת הפסולת, עד אשר היא נפלטת החוצה מהגוף, וזהו תהליך שלם ומורכב מאד בפני עצמו. מערכת כה מופלאה ומסודרת בודאי שלא נוצרה במקרה- נראה כי מישהו תכנן אותה היטב.

חשיבות מיקום העיניים בבעלי החיים:

מי שיתבונן יגלה שעניניהן של חיות טורפות, ממוקמות לפנים- וזאת כדי שיוכלו להתמקד בטרף אותו הן רוצות לצוד. לעומתן החיות הנטרפות, קיבלו עיניים בצידי הראש- וזאת כדי שיהיה להם שדה ראייה רחב ויוכלו

להבחין בטורף המתקרב בעת שהן אוכלות עשב בשדה הפתוח. האם זהו מקרה?

מנגנון העלאת גרה להגנה מפני טורפים:

כאשר החיות הנטרפות מלקטות מזון בשדה הן חשופות לטורפים, ולכן קיבלו מעין שק כדי שיוכלו לאגור הרבה מזון במהירות ומבלי ללעוס, ואז לגשת למקום בטוח, ללעוס ולעכל את המזון הרחק מעיני הטורפים. האם זהו מקרה?

מערכת הסוואה מפני טורפים:

במרבית בעלי החיים קיימת הסוואה טבעית כלשהי כדי להשיג מזון או להתחמק מטורפים; כאשר הזברה נמצאת ליד סבך צמחייה אין האריות מבחינים בה, על אף שהאדם יכול לראותה בבירור, וזאת משום שהאריות מוגבלים בראייתם מכדי להבדיל בין צבעי פסי הזברה לבין צבעי הצמחייה. זוחלים רבים קיבלו עיטור על זנבם בדמות עיניים מפחידות כדי להרתיע אויבים ולהבריחם, וכן בעלי חיים רבים אחרים שקיבלו מערכות הסוואה המאפשרות להם להיטמע ללא היכר בתוך סביבתם. לא יתכן שיש כל כך הרבה מקרים! ודאי יש מתכנן אחד שתכנן את הכל!

מימין למעלה: שני זחלים שעל זנבם דמות של פרצוף כדי להבריח אויבים, דיונון בהסוואה, קבוצת יעלים נטמעת בהרים, קקאפו וצפרדע בין העלים.

התורה נתונה מן השמים

אחד מעיקרי האמונה היא הידיעה שהתורה כולה נתונה מן השמים, ואותם שמכחישים זאת הרי הם כופרים בעיקר ואין להם חלק באלוקי ישראל. על כן הבאתי מספר ראיות להוכיח הדבר, אלא שהן בודאי יועילו רק למחפשי האמת הכנים ולא לאלו שרק חפצים להתנגח בתורתנו הקדושה וסממניה.

ההבדל המהותי בין תורת ישראל לשאר הדתות

שש מאות אלף איש היו בישראל בזמן יציאת מצרים, וכולם נכחו במעמד הר סיני בעת שניתנה תורה לישראל, שנאמר (שמות כ, ד): **"וְכָל הָעָם רְאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עֶשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק"**: ואין עוד עם שקיבל את ספר החוקים שלו לעיני כל כך הרבה אנשים! ספר הקוראן של האסלאם הופיע לראשונה כאשר מוחמד יצא מתוך מערה עם הספר בידו וטען כי קיבל אותו ממלאך שפגש במערה. ספר הברית החדשה של הנצרות הופיע לראשונה כאשר אותו האיש טען להיותו המשיח שאמור להושיע את העולם כולו- ולאחר שלא הצליח להושיע אפילו את עצמו ונפטר- כתבו חמשת תלמידיו חמישה ספרי חוקים שונים.

האסלאם והנצרות לא מעזים לטעון שקיבלו את ספר החוקים שלהם לעיני כל כך הרבה אנשים כפי שקיבלו ישראל את התורה! האסלאם והנצרות לא מעזים לטעון שהתורה איננה אמיתית (לטענתם התורה אמיתית- רק ש"הבורא עזב אתכם ובוחר בנו")! לפיכך ההבדלים בין תורת ישראל לבין דתות החיקוי שבאו אחריה ניכרים וברורים!

אופן מסירת התורה

אלו שהיו במעמד הר סיני סיפרו לבניהם כיצד קיבלו תורה מן השמים ובניהם סיפרו לבניהם הבאים אחריהם וכן הלאה לאורך כל הדורות עד עצם היום הזה; והרי מובן לכל בר דעת כי לא סביר שאב ישקר לבנו, וכל שכן לא סביר שכל ישראל ישקרו לבניהם הבאים אחריהם- ולכן מספיקה רק התבוננות באופן מסירת התורה מאב לבן כדי להוכיח את אמיתותה (ראו עוד בעניין זה את דבריו של הרמב"ם שהובאו בפרק "מהי התורה שבעל פה").

מידע מדעי מפורט שנמצא בתורה

במאות השנים האחרונות אנחנו עדים למהפכה טכנולוגית חסרת תקדים אשר בעקבותיה נכנסו לשימוש בני האדם אמצעי מחקר מתקדמים כגון רכבי חלל, לווינים, צוללות, אמצעי צילום מיוחדים ועוד- ובאמצעותם הגיעו אנשי המדע לתגליות חדשות ומופלאות אודות העולם בו אנו חיים; והנה, התבוננות בתורה ובדברי רבותינו מגלה לנו שכבר לפני אלפי שנים הופיעו תגליות אלו במקורותינו! נראה כי רק מי שברא את העולם יכול היה לגלות לעם ישראל מידע כל כך מפורט ומדויק בתקופה כל כך קדומה, בתקופה שבה עדיין לא היו בעולם אמצעים טכנולוגיים מתאימים.

והרי לפניכם דוגמאות מספר:

בריאת העולם:

נאמר בתורה (בראשית א,א): **"בְּרֵאשִׁית, בָּרָא אֱלֹקִים, אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ"**: רבותינו הסתמכו על פסוק זה מאז ומתמיד לומר שהעולם נברא **"יש מאין"** (מכלום ממש) וכפי שהסביר זאת הרמב"ן בפירושו למקרא: **"הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כוח ממציא, מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכוח אל הפועל"**: מנגד עמדו אנשי המדע וטענו כי העולם לא נברא אלא היה קיים מאז ומתמיד, אך חכמי ישראל נשאלו דבקים בעמדת התורה הקדושה ודבקו בקביעה שהעולם נברא **"יש מאין"**. והנה לפני פחות ממאה שנה פורסמה **"תיאוריית המפץ הגדול"** על ידי המדען פרד הויל וחוללה מהפכה בתפיסת המדע, שמודה כיום כי תחילת התהוות היקום הוא פרץ אנרגיה שהתקררה, יצאה מן הכוח אל הפועל והתגשמה לחומר. במילים אחרות, המדע כיום מודה בבריאת העולם **"יש מאין"**, כפי שטענו חכמי ישראל לדורותם. נוסף על זאת, ידוע מדברי חז"ל שהעולם נברא בעשרה מאמרות והראשון שבהם (בראשית א,ג'): **"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים, יְהִי אוֹר; וַיְהִי-אוֹר"**: ומעניין שגם אנשי המדע מסכימים היום שתחילת התהוות היקום הוא פרץ אנרגיה (אור), אותו פרץ אנרגיה המכונה בניהם **"המפץ הגדול"**.

בְּרַ אֱשֵׁיתָ, בְּרַ אֱלֹהִים, אֵת הַשָּׁמַיִם, וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ, הִיְתָה תְהוֹ וּבְהוֹ,

צורת כדור הארץ:

בתקופה שבה הדעה הרווחת בקרב אנשי המדע הייתה כי העולם שטוח ועומד על גבי פילים ענקיים, התייחסו בתמיהה לכל מי שניסה לטעון כי העולם עגול- הרי בעין אנושית לא ניתן להבחין בכך וכן כיצד אפשר להסביר שישנם אנשים בתחתית הכדור ואינם נופלים?! אולם בימינו, עם התפתחות השינוע הימי והתעופה האווירית במאתיים השנים האחרונות, כבר מוכח היטב שהעולם עגול. והנה דברי הזוהר הקדוש המוכיחים כי הדבר היה ברור למחבר הזוהר, רבי שמעון בר יוחאי, כבר לפני אלפיים שנה בקירוב, הרבה לפני שהמדע גילה זאת (זהר ויקרא דף י,א):

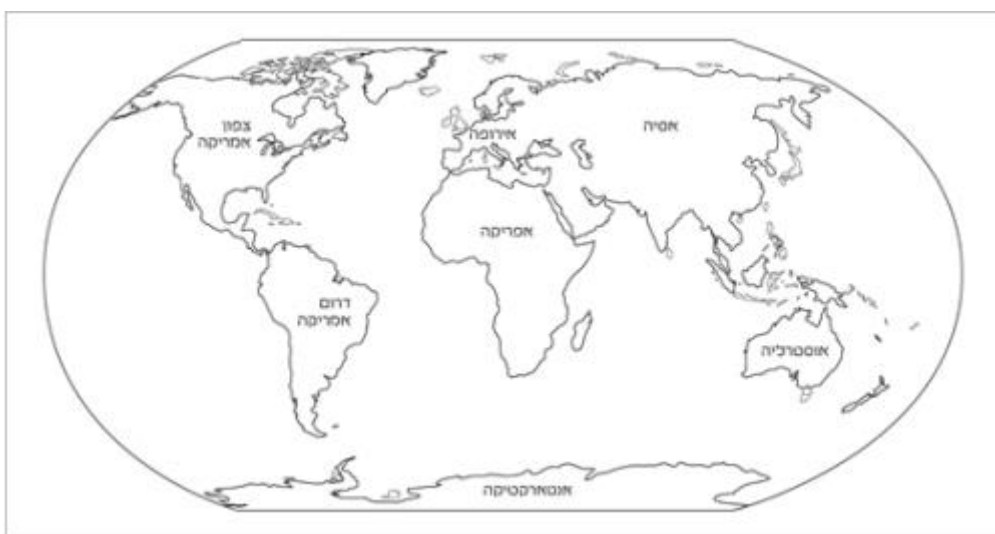
"כל ישובא מתגלגלא בעיגולא ככדור (כל הישוב, כלומר העולם והאנושות שעליו מתגלגלים בעיגול ככדור) **אלין לתתא ואלין לעילא** (אלה שלמטה בתחתית הכדור, ואלה שלמעלה בחלקו העליון של הכדור) **וכל אינון בריין משניין בחזווייהו משנויא דאורא, כפום כל אתר ואתר** (כל אלה הבריות בחלקי הכדור, שונים בחזותם זה מזה, מחמת הבדלי מזג האוויר בכל מקום ומקום), **וקיימין בקיומייהו כשאר בני נשא** (ועומדים הם כשאר בני אדם, כלומר גם אלו שבתחתית הכדור עומדים על רגליהם כמו אלו שלמעלה, ונראים כאן הבנה גם של כוח המשיכה). **ועל דא אית אתר בישובא** (ועל כן יש מקום בעולם) **כד נהיר לאלין, חשיך לאלין. לאלין יממא, ולאלין לליא** (כאשר אור לאלה חושך לאלה, לאלה יום ולאלה לילה). **ואית אתר דכוליה יממא, ולא אישתכח ביה ליליא בר בשעתא חדא זעירא** (ויש מקום בעולם שמואר תמיד ולא שכיח בו לילה אלא רק לזמן מועט, והרי זהו הקוטב). **דהכי כתיב** (שכך כתוב) **'אודך על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך'** (תהילים קלט)! **ורזא דא איתמסר למאריהון דחכמתא** (וסוד זה נמסר לבעלי חכמת התורה, מלמד שלא הושג באמצעים מחקרניים כלשהם, אלא רק על ידי הקבלה של חכמת התורה): **"נראה לא סביר שגורם אנושי יכול היה לכתוב מידע כל כך מדויק לפני כאלפיים שנה בהיעדר אמצעים טכנולוגיים- ומכאן נראה שמידע זה נמסר מגורם אחר שהוא מעל השכל האנושי!**

התאדות האוקיינוסים לעננים:

במקום שאין מים אין חיים, את זאת המדע יודע כיום, אך מה יעשו כל אלו אשר גרים באזורים הרחוקים מהאוקיינוסים והנהרות? כיצד ישתו מים? כיצד ישקו את השדות? לשם כך דאג הבורא למערכת גשמים שתעביר את המים מהאוקיינוסים למקומות יבשים ונידחים. כפי שידוע כיום, מי האוקיינוסים מתאדים והופכים לעננים, אשר נודדים על ידי הרוח למקומות הרחוקים ושם ממטירים את גשמיהם. והנה נאמר בתורה (בראשית ב,ו): **"וְאֵד, יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ, וְהִשָּׁקָה, אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה"**: מפליא שהתורה ידעה לספר לנו על התהליך הזה לפני כל כך הרבה שנים!

נדידת היבשות:

בצילומי לוויין ניתן לראות בבירור, כי מבנה יבשות העולם נראה כמין פאזל, והן כולן מתאימות בצורתן זו לזו. אנשי המדע מסבירים כי בעבר הרחוק הייתה יבשת אחת מאוחדת, ובמשך השנים התפרקה והתפצלה לשבע יבשות שונות כפי המוכר לנו כיום, ותהליך זה הוא המכונה "נדידת היבשות". נאמר בתורה (בראשית א,ט): **"יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל-מְקוֹם אֶחָד, וְיִתְרָאָה, הַיַּבֵּשֶׁה"**: והזוהר הקדוש מבאר (זהר חדש יב,א): **"אֶרֶץ אַחַת מִמַּשׁ הוּצִיאוּ הַמַּיִם, וּמִמֶּנָּה נִתְהוּ שֶׁבַע אַרְצוֹת"**: וכן כתוב (איוב ט,ה): **"הַמַּעֲתִיק (המזיז) הַרִים, וְלֹא יָדְעוּ, הַמְּרַגֵּז (המניע) אֶרֶץ בַּמְּקוֹמָהּ, וְעִמּוּדֶיהָ יִתְפַּלְצוּן"**: נראה כי לחכמי ישראל סוד זה היה ברור עוד הרבה לפני שהיו אמצעים טכנולוגיים המאפשרים לגלות אותו!

במפת העולם ניתן לראות בבירור כיצד יבשות העולם מתאימות בצורתן זו לזו כעין "פאזל"

גילוי המים בחלל:

מעשה שאירע (כפי שמתואר באטלס קיימברידג' עמודים 156-219) :

"בשעות הבוקר של 30/6/1908 אירעה התפוצצות אדירה במרכז סיביר. עדי ראייה סיפרו כי מטאור ענק נראה בשמים שניות אחדות ואחר כך פגע בקרקע. אנשים שעמדו במרחק של שישים ק"מ ממקום פגיעת המטאור הוטחו ארצה מההתפוצצות האדירה. זעזועים סיסמולוגים נרשמו בכל רחבי העולם. גוש קרח שמשקלו 30,000 טון התנגש בכדור הארץ. עקב כך השתחררה אנרגיה השווה בעוצמתה לפצצה גרעינית של 12 מגהטון (פצצה גרעינית של 12 מגהטון שווה ל 12.000.000 טון של חומר נפץ). אילו נפל גוש קרח זה על לונדון או ניו-יורק ולא על מקום לא מיושב בסיביר, היו התוצאות הרוות אסון. המבוכה בקרב חוקרי החלל הייתה רבה. מאין בא גוש הקרח העצום הזה? האם יש עוד גושי קרח בחלל? מחקר מעמיק ויסודי העלה כי גוש הקרח בן ה-30.000 טון שנחת בסיביר לא היה אלא שבריר מגרעינו של כוכב השביט אנקה(ENCKE)! פרופסור פרד וויפל מאוניברסיטת הרווארד אשר היה מנהל מצפה הכוכבים של מכון "סמיתסוניון" הוכיח כי כוכבי השביט מורכבי השביט שהופיע באביב 1957 היו עשויים מקרח מעורב בחלקיקי אבק וברסיסים אחרים. מן הנתונים המספריים מתגלות עובדות מדהימות: כוכב שביט קטן מכיל כמיליארד טון קרח, ואילו כוכב שביט גדול מגיע לפי אלף מכמות זו (1.000.000.000.000 טון קרח). בקצה מערכת השמש נמצא איזור הנקרא "ענן אורט" (על שם מגלהו האסטרונום ההולנדי יאן אורט), באזור זה לבדו נמצאים כ-1000 מיליארד כוכבי שביט! מלבד זאת נודע בשנים האחרונות מדיווחי חלליות ששוגרו כי כמעט בכל מקום במערכת השמש נמצאות כמויות קרח עצומות: כוכבי הלכת הענקיים - צדק, שבתאי, וכן נפטון ואורנוס - עשויים, בין היתר, משכבת קרח בעובי של אלפי (:) ק"מ, הקטבים הקפואים של מאדים מהווים מרחבי קרח עצומים, טבעותיו של שבתאי מכילים כמויות אדירות של קרח ועוד. ברור אפוא כיום, כי כל המים שעל פני כדור הארץ אינם אלא כטיפה מן הים ביחס לכמויות המים האדירות שבחלל":

והנה נאמר בתורה (בראשית א, ו) **"וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ, וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ"**: משמע שיש גם מים מעל לרקיע (מעל לאטמוספירה), ואמרו רבותינו (ילקוט שמעוני בראשית א, סימן ה): **"המים העליונים יתרים על התחתונים"**: כלומר שהמים העליונים הם בכמות גדולה יותר מהמים התחתונים (יתרים לשון יותר), ועוד אמרו שם (ילקוט שמעוני בראשית א, סימן ה): **"אילו נאמר ויבדל בין המים אשר על הרקיע, הייתי אומר על גופו של רקיע המים נתונים, כשהוא אומר בין המים אשר מעל לרקיע, הוי אומר: המים העליונים תלויין במאמר כהדין קנדליא ופירותיהן אלו גשמים"**: ניתן ללמוד שהמים לא מונחים על הרקיע אלא תלויים בחלל במאמר פיו של ה' (בהוראתו) ופירותיהן אלו הגשמים- שכאשר אותם גושי קרח ענקיים חודרים לאטמוספירה הם נמסים וממטירים גשמים כמאמר הפסוק (דברים יא, יא): **"לְמַטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּה מַּיִם"**: "למטר העננים" לא נאמר כאן אלא "למטר השמים"- שכוונת הפסוק היא לאותם גשמים שמקורם מעל לאטמוספירה, כלומר מהחלל. עולה תמיהה כיצד חכמי ישראל ידעו זאת כבר לפני אלפי שנים, וכנראה שהמידע הגיע ישירות מבורא עולם- טכנולוגיה לא היתה להם אבל תורה להישען ולסמוך על דבריה היתה גם היתה!

נרתיק השמש:

השמש היא "כור גרעיני" עצום, הטמפרטורה ברבדים החיצוניים שלה נעה סביב ששת אלפים מעלות צלזיוס וברבדים הפנימיים עד כדי חמש עשרה מיליון מעלות צלזיוס, והיא משחררת מדי יום כמויות אדירות של קרני גאמה מסוכנות. על פי מחקרים מדעיים חדשים, לשמש יש מעין נרתיק המכסה אותה וחוסם את קרני הגאמה, עוד בטרם הן מגיעות אלינו, ובלעדי זה, לא היה סיכוי לקיום חיים על פני כדור הארץ. באורח פלא, ניתן למצוא הסברים על נרתיק השמש במקומות אינספור בספרות חז"ל העתיקה, על פי הכתוב (תהלים יט, ה): **"לְשֶׁמֶשׁ, שָׁם-אֵהָל בָּהֶם"**: וכך למשל, על הפסוק (בראשית יח, א): **"כָּחֶם הַיּוֹם"**: כתב רש"י בפירושו למקרא: **"הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה"**: ושוב אנו שואלים כיצד המקרא וחכמי ישראל ידעו סוד זה הרבה לפני שהמדע גילה זאת?

תורת היחסות:

תורת היחסות הנה תיאוריה מדעית אשר פורסמה לפני מאה שנה בקירוב על ידי המדען אלברט איינשטיין, וקובעת בין היתר שהזמן משתנה ביחס למרחב. והנה בקשר לפסוק (בראשית א, ג): **"וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר"**: פירש הרמב"ן: **"ומילת הויה - מורה על מעשה הזמן העומד"**: שכאן נברא הזמן ולפני כן לא היה קיים הזמן! כלומר שהזמן

תלוי בדבר מה ואיננו קבוע! כאשר האסטרונאוט הישראלי אילן רמון שאל את הרב אלישיב כיצד ישמור שבת בחלל השיב לו הרב שישמור שבת במשך שעה וחצי, שכן יממה היא סיבוב של כדור הארץ סביב צירו- ומעבורת הקולומביה הייתה מסיימת הקפה של כדור הארץ כל שעה וחצי- משמע שיממה על הקולומביה היא שעה וחצי! רבותינו מסבירים שבורא עולם הוא מעל הזמן כי אין לו גוף ואין לו דמות הגוף וכן כתוב (תהלים ז, ד): **"כִּי אֵלֶּף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר"**: משמע שאלף שנים שלנו הן כמו יממה אחת במונחים של בורא עולם- שהזמן במקומו שונה מהזמן שלנו! שוב אנו רואים שהמקרא ורבותינו מדברים במשך אלפי שנים במושגים שהמדע גילה רק בעת האחרונה!

העובר שומע ומרגיש:

אילו היינו מספרים לפני מספר דורות שהעובר ברחם אמו שומע ומרגיש את המתרחש בחוץ- ודאי היו רבים מגיבים בתמיהה וחוסר אמון מוחלט; והנה, המדע בימינו מביע עמדה מובהקת לפיה העובר שומע ומרגיש ברחם אמו! החוקרים כיום אף ממליצים להשמיע לעובר מוזיקה נעימה בזמן היותו ברחם, על מנת שהדבר ישפיע לטובה על התפתחותו, והנה לפניכם ציטוט מאחד המאמרים היותר מעניינים בנושא אשר פורסם על ידי המדענית סוזאן שיפלביין בספרה "גוף האדם- המכונה שלא תיאמן": **"ולד בן עשרים וארבע שבועות מפגין התפתחות עצבית מעניינת ביותר. הוא מניע את עיניו במהירות במשך חלק ניכר מזמן השינה שלו, בדומה לילדים ובוגרים בעת חלום. אין ספק שהולדות שומעים קולות. ולדות בגיל זה מגיבים, ככל הנראה, למוסיקה"**: והנה מסתבר כי נתונים אלו היו ברורים לחכמי ישראל כבר לפני אלפי שנים, ובגמרא מתואר כיצד יושב העובר בתוך הרחם, כיצד הוא ניזון ומהי היכולת החושית או אולי העל חושית בה הוא ניחן (נדה ל, ב):

"למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונח, ידיו על שתי צדעיו (ידיו על אוזניו), שתי אציליו על שתי ארכובותיו (בתי השחי על ברכיו) ושתי עקביו על שתי עגבותיו (עקביו על ישבניו) וראשו מונח לו בין ברכיו ופיו סתום וטבורו פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי (אינו מוציא צואה) שמא יהרוג את אמו וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום (נפתח הפה) ונסתם הפתוח (נסתם הטבור) שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק לו על ראשו (על דרך משל- לומר שצופה למרחוק) וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו (כלומר שיודע מה מתרחש מחוץ לרחם אף במרחקים גדולים)":

ומסופר בגמרא (יומא פב, ב):

”מעשה במעוברת שהריחה ביום הכיפורים (הריחה מזון והתאוותה לאכלו). באו לפני רבי יהודה הנשיא ושאלוהו כיצד לנהוג. אמר להם לכו ותלחשו באוזנה שיום הכיפורים הוא היום, אולי תוכל להתאפק. לחשו לה, ופסק העובר מתאוותו (העובר ולא האם), ונרגעה האשה. קרא רבי יהודה הנשיא על אותו עובר את הפסוק: 'בטרם אצרך בבטן ידעתיך'. ובאמת יצא ממנה רבי יוחנן. ומעשה במעוברת (אחרת) שהריחה ביום הכיפורים ובאו לפני רבי חנינא ושאלוהו כיצד לנהוג. אמר להם לכו ותלחשו באוזנה שיום הכיפורים הוא. לחשו לה ולא נרגעה, והאכילוה (נתנו לה לאכול). קרא רבי חנינא על אותו עובר את הפסוק: 'זורו רשעים מרחס'. יצא ממנה שבתאי אוצר הפירות (שהיה אוגר פירות כדי להפקיע את המחיר):

ואיך נגלה סוד זה לחכמי ישראל דאז, עוד לפני שהומצאה טכנולוגיה שמאפשרת לבחון את תגובות העובר, אם לא שקיבלו את המידע ממי שברא את העולם?

תיבת נח:

לאחרונה הצהירו חוקרים כי גילו את תיבת נח! מדובר במאובן בצורת ספינה שמידותיו הן בדיוק במידות המצוינות בתורה (בראשית ו, יג): **”שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת אַמָּה, אַרְבֵּי הַתֵּבָה, חֲמִשִּׁים אַמָּה רְחֹבָהּ, וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ”**: המאובן נמצא על ידי צילומי לוויין אקראיים ברכס הרי אררט בטורקיה, שזהו המקום המוזכר בתורה (בראשית ח, ד'): **”וַתֵּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, בְּשִׁבְעָה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ, עַל, הַר אֲרָרָט”**: החוקרים סיכמו במשפט אחד: **”מתברר ללא ספק שהתורה איננה אוסף סיפורים אלא מדע מדויק להפליא”**.

מהי עמדת התורה בעניין תיאוריית האבולוציה?

ידועה ומוכרת המחלוקת הגדולה- בעוד שתורת ישראל קובעת שהאדם נברא כמו שהוא עומדת מנגד תיאוריית האבולוציה וטוענת שהאדם הוא התפתחות של הקוף- היינו שהקופים התפתחו והפכו בחלוף השנים לבני אדם כדי שיוכלו לשרוד טוב יותר (מה שמכונה ”עקרון הברירה הטבעית”); ואכן, בימינו מצאו החוקרים דמיון גנטי בין האדם לבין הקוף וזה לכאורה מחזק את טענתם! איך דבר זה מתיישב עם תורת ישראל הקובעת שהאדם נברא כמו שהוא ולא התפתח מהקוף?

בכדי לקבל תשובה עלינו לחזור לתקופת דור הפלגה, אז בנו בני האדם את מגדל בבל לסמל מרד באלוקים, ואמרו רבותינו (סנהדרין קט,א) :

”אמר רבי ירמיה בר אלעזר נחלקו (אנשי דור הפלגה) לג’ כיתות : אחת אומרת נעלה ונשב שם, ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה- זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין” :

הנה מצינו מבואר בדברי רבותינו שאכן יש קשר בין האדם לבין הקוף- ולכן גם יש דמיון גנטי ביניהם- אך לא האדם הוא שהתפתח מן הקוף אלא הקוף מן האדם!

על תיאוריית האבולוציה יש להקשות שאם הקופים התפתחו והפכו בחלוף השנים לבני אדם כדי שיוכלו לשרוד טוב יותר- אז מדוע עדיין יש קופים בימינו?! מדוע לא כל הקופים התפתחו והפכו לבני אדם?! אבל על תורת ישראל לא שייכת הקושיה הזו- שהרי מבואר היטב בגמרא הנ”ל שרק את חלק מבני האדם הפך ה' לקופים- ולכן יש היום גם בני אדם וגם... קופים.

יש לדעת כי תיאוריית האבולוציה הביולוגית הינה תיאוריה מדעית ולא עובדה מדעית, כלומר השערה על סמך ממצאים שונים ולא עובדה מוכחת. תיאוריות מדעיות רבות אחרות קמו ונפלו בחלוף השנים, ועל כן, גם לתיאוריה זו יש להתייחס בהתאם.

שאלת גיל העולם

כידוע, עצים רבים אשר נבדקו על ידי אנשי המדע נמצאו ”זקנים” כבני שמונת אלפים שנה! האין זה סותר את עמדת התורה שלפיה העולם בן פחות מששת אלפים שנה!?

כדי להשיב על כך נתבונן בדברי רבותינו (חולין ס,א) : **”כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונם נבראו”** : כלומר שכל מה שנברא בבריאת העולם נברא כשהוא בוגר, וכך למשל אם עץ מזן מסוים נחשב בוגר כאשר הוא בן אלפיים שנה- הוא נברא כבר בבריאת העולם כבן אלפיים שנה- ולכן לאחר ששת אלפים שנה בלבד הוא כבר נראה כבן שמונת אלפים שנה!

דבר נוסף, ידוע שאנשי המדע מדברים על מאובני בעלי חיים שנמצאו בבדיקות מעבדה כבני מיליארדי שנים, וכדי להבין כיצד דבר זה מתיישב עם תורת ישראל יש להתבונן בדברי רבותינו על דור המבול (סנהדרין קח,ב): **"ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו"**: כלומר שהם קלקלו בעבירות שיש בהן משום רתיחת יצרים- ועל כן נידונו במבול במים רותחים מידה כנגד מידה: מכאן אפשר להניח שמי המבול הרותחים זרזו את התכלות החומר- והיא הסיבה שמאובני בעלי חיים רבים שנמצאו נראים "זקנים" כבני מיליארדי שנים אף שלמעשה הם בני אלפי שנים בלבד.

מהי עמדת התורה בעניין הדינוזאורים?

רבותינו במדרש דנים אודות יצור ענק הנקרא "ראס"- האם בזמן המבול הכניס נח לתיבה את גוריו מחמת גודלו או שמא קשר אותו לתיבה מבחוץ (מדרש רבה - חומש בראשית-סדר נח-פרשה לא): **"רבי יהודה אומר ראס לא נכנס עמו, אבל גוריו נכנסו. רבי נחמיה אמר לא הוא ולא גוריו, אלא קשרו נח בתבה, והיה מתלים תלמיות כמין טבריה לסוסתא"**.

בהמשך המדרש מספרים רבותינו שהראס היה קיים גם בתקופתם (מדרש רבה - חומש בראשית-סדר נח-פרשה לא): **"בימי רבי היא בר אבא עלה גורא אחד לארץ ישראל (עלה גור אחד של ראס לארץ ישראל), ולא הניח אילן עד שעקרו (לא נשאר אילן אחד שלא עקר), ועשו תענית (עשו הציבור תענית בגלל הצרה שבאה עליהם) והתפלל רבי היא, וגעת אמו מן המדבר (קראה לו אמו מן המדבר) וירד לקולה (הלך אליה).**

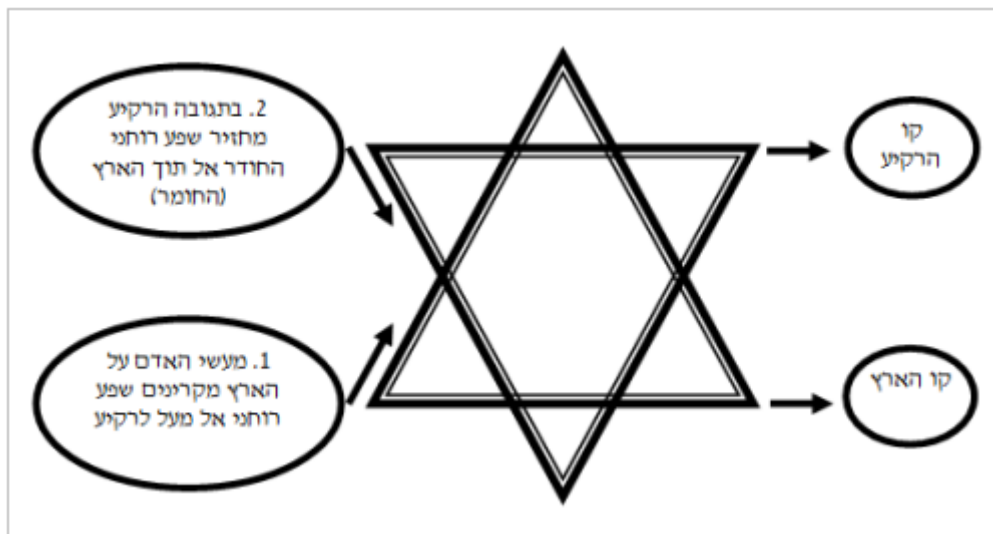
ובעניין עופות הענק המוכרים לנו מהספרים העוסקים בדינוזאורים ראו את דברי רבותינו (בכורות נו, ב): **"פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים"**: בר יוכני עוף הוא (רש"י שם) ונפלה ביצתה וטבעה על ידי מה שבתוכה ששים כרכים (בתים הכרוכים חומה סביב) ושברה שלוש מאות ארזים!

הנה מצינו שעוד לפני המבול וגם בתקופת חז"ל היו זוחלי ענק וכן עופות ענק בדומה למתואר בספרי המדע של ימינו (ובעניין העצמות שנמצאו בימינו כבנות מיליארדי שנים כבר ביארנו למעלה בעניין גיל העולם שמי המבול הרותחים זרזו את התכלות החומר ולכן העצמות נראות "זקנות" הרבה יותר מכפי שהן באמת)!

המדע מגלה את המצוות

כבר הבאנו את מאמר רבותינו (בבא בתרא כה): **"איך זוכים להוריד את השכינה? על ידי תורה, תפילה וגמילות חסדים"**: והיינו שעל ידי המצוות הללו האדם מוריד שכינה, שפע רוחני מחייה, לתוך נפשו ונפש העולם כולו, והשפע הרוחני הזה נמשך ומשפיע גם על החומר המלוכב בו, ומכאן אמרו (אבות א, ב): **"על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים"**.

האיור הבא מציג את אחת המשמעויות של סמל ה"מגן דוד", אשר לפיה מעשי האדם על הארץ מקרינים שפע רוחני אל מעל לרקיע, ובתגובה חוזר שפע רוחני מהרקיע אל תוך הארץ (החומריות) ומחייה אותה:

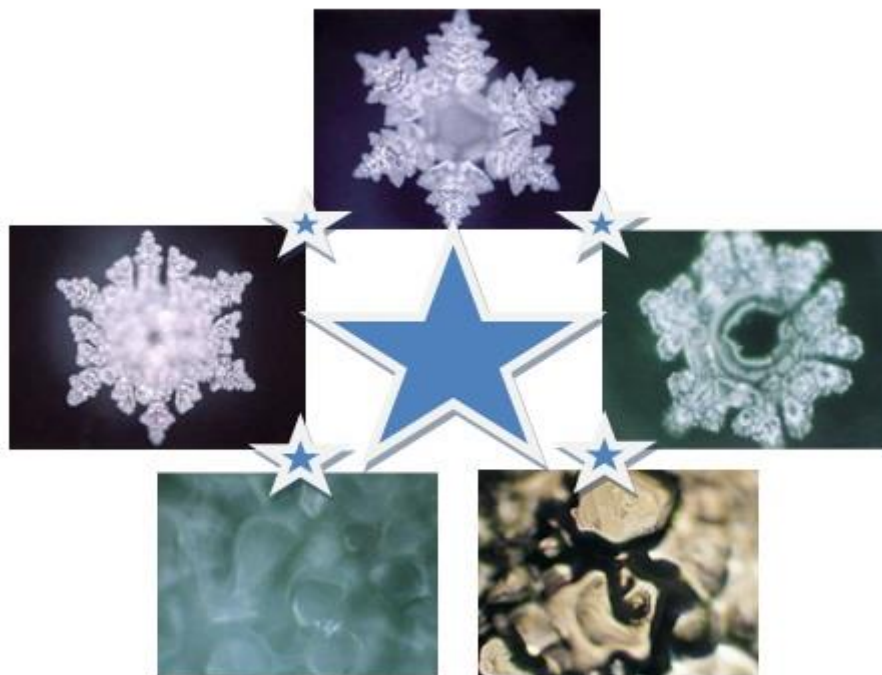

מעולם לא חיפשו בני ישראל הוכחה שכלית או מדעית למציאותו של שפע רוחני הנמשך על ידי קיום המצוות, והם קיימו אותן רק משום שהן הצו האלוקי ורצונו יתברך, והרי זו הדרך הראויה לעבודת ה' כפי שמובא בדברי רבותינו (אבות א, ג): **"אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס"**: אך עם זאת אנו רואים בימינו כי חלישות דעת באה לעולם, וכי ישנם הזקוקים שיוכיחו לפנייהם את התועלת הנמשכת מקיום המצוות, ועל כן אשתדל ב"ה להוכיח קצת מן התועלת הזו (כמובן שלא אוכל להוכיח את התועלת הרוחנית כי לא ניתן למדוד דבר רוחני על ידי אמצעים טכנולוגיים גשמיים ולכן אתמקד כאן בתועלת הגשמית עד כמה שידי משגת).

כח הדיבור:

תורת ישראל מלמדת כי לדיבור ישנה השפעה על החומר ובכוחו ליצור מציאות, וכך למשל כאשר אנחנו מברכים לפני אכילה ושתייה, המהות הרוחנית שבתוך המזון נעשית מתוקנת ומשפיעה גם על המזון עצמו שהופך למתוקן וראוי לאכילה או שתייה. במסגרת ניסוי מדעי שנערך

לפני מספר שנים, נחשפו טיפות מים למילים שונות שאמרו אנשים שונים, ולאחר מכן הוקפאו הטיפות בטמפרטורה של מינוס עשרים וחמש מעלות במשך שלוש שעות. כאשר הוצאו הטיפות מתא ההקפאה הן נבדקו תחת עדשת המיקרוסקופ, ונמצא כי אלו שנחשפו למילים יפות קיבלו צורות קריסטליות סימטריות מרהיבות ואילו הטיפות שנחשפו למילים לא יפות קיבלו צורות אסימטריות לא יפות. החוקר אמוטו מסרו שערך את הניסוי קבע כי הדבר מהווה הוכחה לכח הדיבור, וכי לדעתו העולם כולו נברא על ידי דיבור, מה שעולה בקנה אחד עם תורתנו הקדושה המלמדת כי בעשרה מאמרות נברא העולם, כלומר שהבורא יצר את העולם על ידי דיבור של עשרה משפטים קצרים. ניסויים אחרים שנעשו עם צמחים שונים, הוכיחו שכאשר נהגו להשקות אותם במים שבירכו עליהם או כאשר קראו בסביבתם פרקי תהלים, הם נבטו וגדלו עד שבעים אחוז יותר לעומת כאלו שהושקו במים רגילים או כאלו שלא זכו להתייחסות מילולית מיוחדת, והרי יש בכך כדי להוכיח את כוחו של הדיבור ליצור מציאות, דבר שהיה ידוע בתורת ישראל מאז ומעולם.

כמה מתוצאות הניסוי של אמוטו מסרו הממחישות את ההבדל בין טיפות שנחשפו למילים יפות לבין אלו שנחשפו למילים פחות יפות

טהרת המשפחה:

נאמר בתורה (ויקרא יח, יט): "וְאֵל-אִשָּׁה, בְּנִדְתָּ טְמֵאָתָה-- לֹא תִקְרַב, לְגִלּוֹת עִרְוָתָה": בזמן הופעת הוסת אצל האישה או כאשר יוצאת מרחמה

אפילו טיפת דם אחת מכל סיבה שהיא, וכן במשך שבעה ימים נקיים הנספרים מרגע שהפסיק הדימום לחלוטין, חלות על בני הזוג הרחקות שונות והם אסורים במגע וכן בכל התנהגות של חיבה, ומכאן קרויה האישה בימים אלו "נדה" (מרוחקת). מחקר שנערך בידי פרופסור מאכט מאוניברסיטת ג'ון הופקינס, העלה כי בימי הנדה רחם האישה מפריש חומר רעיל הנקרא מנו טוכסין, אשר יש בו סכנה לבעל אם יבוא עמה במגע, סכנה זו נחסכת מבני זוג השומרים את דיני הטהרה. עוד נמצא כי בימי הנידה האישה חשופה יותר לזיהומים מבחוץ, מאחר והדימום נובע מפצע פתוח בתוך הרחם, ובאופן מפתיע התברר גם כי שבעת הימים הנקיים שההלכה דורשת הם בדיוק זמן ההחלמה וההתחדשות של הרחם. מחקרים נוספים העלו כי ישנם פחות מפי חמש עשרה מקרים של סרטן הרחם בקרב נשים יהודיות לעומת אלו שאינן יהודיות, והנה לפניכם עדות מרשימה של ד"ר ג'ון ל. רייס ממחלקת הבריאות של העיר ניו יורק שערך מחקר בנושא:

"בקשר עם הוויכוח ביחס לתמותה מסרטן הרחם, אני הסוקר, הייתי רוצה להפנות את תשומת הלב לעובדה, כי בשעה שהתמותה מכל מיני סרטן גדולה אצל היהודים ביחס לבלתי יהודים, הרי ברור, שהתמותה מסרטן הרחם אצל נשים יהודיות פחותה היא, לעומת נשים בלתי יהודיות. עובדה זו ראויה שהסטודנטים העוסקים בסרטן ישימו במיוחד את ליבם אליה":

ובהתחשב בכך שמצוות טהרת המשפחה הנה אבן יסוד ביהדות אשר נשמרה בקפדנות על ידי נשות ישראל לאורך הדורות, הרי עולה אפשרות סבירה שזוהי הסיבה להפחתת מקרי סרטן הרחם בקרב הנשים היהודיות (מלבד התועלת הרפואית, במצוות טהרת המשפחה ישנה גם תועלת מרובה לשלום הבית ולשימור האהבה, וראו בפרק "טהרת המשפחה" ובפרק "עצות לחיי הנישואין").

מקוה הטהרה:

כאשר אישה מסיימת את ימי נידתה, עליה לטבול במקוה כשר, בכדי שתטהר ותהא מותרת לבעלה. מקוה כשר מכיל מים שנקוו (הצטברו) באופן טבעי ולא נשאבו ממקורם (מים חיים), שכן מקובל בידי רבותינו זה אלפי שנים שהמים נפגמים בשעת השאיבה ואינם מועילים עוד לעניין טהרה וכפי שמובא במשנה (עדות א, ג): **"שלושת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה"**: וכפי שפסק הרמב"ם (משנה תורה - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה - פרק אחד עשר): **"אם רחצה במרחץ אפילו נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קודם הרחיצה"**: ואכן המדע הולך ומגלה, באמצעות כלים טכנולוגיים מתקדמים, ששאיבת המים ממקורם פוגמת בהם קשות וכפי שמסביר החוקר יוהאן גרנדר:

"במצבים רגילים המים זורמים מעל פני האדמה, או עמוק בתוכה ותמיד מחפשים אחר הנתיב הטבעי. לברזי השתייה שלנו לעומת זאת, המים נאספים ומועברים בלחץ גבוה, כשבשלב זה המים עוברים טראומה קשה. הלחצים הגבוהים פוגעים קשות במים ולאחר מכן מזדהמים על ידי תוספים כימיים כדוגמת כלור":

לעומת זאת, מים חיים מכילים מטען חשמלי שלילי היוצר איזון של המטען החשמלי בגופו של האדם השותה אותם או רוחץ בהם, ודבר זה מביא לשיפור בתפקוד של כלל מערכות הגוף והנפש, שהרי ידוע שכל התגובות הפיזיות והנפשיות של האדם נשלטות על ידי אותות חשמליים הנמשכים מהמוח אל כל חלקי הגוף דרך מערכת העצבים המרכזית, וכפי מסביר החוקר ויליאם פילפוט: **"שדה מגנטי שלילי פועל בדומה לאנטיביוטיקה, הוא מחסל זיהומים ויראליים, בקטריאליים ופטרייתיים"**: הודות לנטייתם למשוך כוחות מגנטיים חיצוניים ופנימיים, מים חיים מסייעים בארגון ותנועה של המולקולות בגוף האדם ומגבירים את מסיסות המינרלים, מה שגורם לאיברים לפעול ביעילות רבה יותר. המינרלים שבמים הופכים להיות זמינים ונספגים בנוזלי הגוף ביעילות והופכים לנשאי מזון משופרים לתאי הגוף. שתיית מים חיים אף נמצאה יעילה בהקלה של עצירות, התקררות, שיעול, דלקת סמפונות (ברונכיטיס), כל סוגי החום, הרפס ועוד. הביו פיסיקאי אלברט ר. דיוויס, מחלוצי מחקר התרפיה המגנטית, כתב בספרו "האפקט המגנטי" כי הוא ואנשי צוותו גילו שבעזרת שתיית כוס מים חיים ניתן להתגבר על עייפות בשעות הצהריים. ד"ר ה.ל. באנסל השתמש במים חיים **לאיזון ולהסדרת המחזור החודשי אצל נשים**. מים חיים יוצרים פעילות אנזימים משופרת, הגבוהה בשלושים אחוז ממי רשת, מים מסוננים, או מים מינרלים. האנזימים למעשה, חשובים יותר מכל מרכיב תזונתי אחר ואחראים כמעט לכל דבר פיזי או מנטאלי המתרחש בגוף, עוזרים להפוך חלבונים לחומצות אמינו, עוזרים למצות מינרלים מהמים והמזון והופכים מינרלים לרכיבים בסיסיים. חוסר פעילות אנזימית היא אחת הסיבות לחוסר איזון, מחלות, וזקנה בטרם-עת. שתיית מים חיים מובילה חמצן לכל אברי הגוף, יוצרת סביבה עתירת חמצן, יוצרת אשכולות מים זעוריים שמשפרים את תפקודי התאים ומסלקים רעלים, משפרים את הסתגלות התאים למתח ולחץ ולסביבה לחוצה. חכמינו הצביעו כבר לפני אלפי שנים כי ישנם יתרונות ברורים במים חיים על פני מים שאובים, ונראה אפוא כי המדע נמצא כיום בראשית הדרך להבנתם של היתרונות הללו.

ברית המילה:

את המצווה הזו שמרו ישראל לדורותם מאז ברית המילה של אברהם אבינו ועד ימינו, ועל חשיבות הסרת הערלה כתב רבי סעדיה גאון בספר האמונות והדעות (מאמר שלישי, פרק י): **"הערלה הינה סרח עוֹדף בגוף האדם"**: ואמנם, מחקרים חדשים מאששים זאת ומעלים כי הערלה שמסירים בברית המילה היא מעין "שקית" האוגרת בתוכה זיהומים, ולכן הסרתה מפחיתה את השכיחות של זיהומים בדרכי השתן, מחלות זיהומיות המועברות בתשמיש המיטה ומחלת הסרטן. מסיבה זו החלו בדורות האחרונים גם בני אומות העולם שאינם יהודים לעשות ניתוח להסרת הערלה, ובארצות הברית למשל, נימולים כיום כשישים אחוזים מהילודים הזכרים עוד בהיותם בבית החולים. את זמנה של מצות ברית המילה קבעה התורה ליום השמיני להולדת הבן, שנאמר (ויקרא יב, ב-ג): **"אִשָּׁה פִּי תִזְרֶיעַ, וְיֻלְּדָה זָכָר... וּבַיּוֹם, הַשְּׁמִינִי, יְמוּל, בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ"**: ומחייבת ההלכה לא להקדים ולא לאחר את ברית המילה אף אם היום השמיני חל בשבת או בחג ואפילו ביום הכיפורים; והנה, לאחרונה גילה המדע כי היום השמיני הוא המתאים ביותר לקיום ברית המילה, והרי לפניכם קטע מדבריה של ד"ר אילה אברהמוב אודות ממצאי המחקרים שנערכו בנושא, כפי שפורסם במאמרה "בעיות קרישה ודמום ביילוד" (אסיא, כרך ג עמוד 384):

"מנגנון הקרישה תלוי בקבוצת חלבונים הנוצרים בכבד, אשר נקראים 'גורמי קרישה' או 'פקטורי קרישה'... והם מפעילים זה את זה בשרשרת (בעזרת אנזימים) עד לקבלת הקריש היציב הנקרא פיברין. בימים הראשונים אחרי הלידה אין הכבד בשל עדיין לפעילות זו, וברור שאינו יכול לעמוד במעמסת יתר של פעילות כירורגית. דבר היכול לגרום למותו של התינוק עקב דמם מסיבי, ללא יכולתו של התינוק להתגבר על הדמם הזה. באופן פיזיולוגי עד גיל 8 ימים הכבד מתחיל להתאושש הוא הולך ומתבגר, ותפקודיו משתפרים, ובגיל 8 ימים קיימת כבר רמה מספקת של גורמי קרישה, ומניעת דמם":

הנה מצינו שרק מגיל שמונה ימים ישנם די גורמי קרישה בדם ומפליא שהתורה ידעה כבר לפני אלפי שנים להצביע דווקא על היום הזה!

אכילת בשר וחלב:

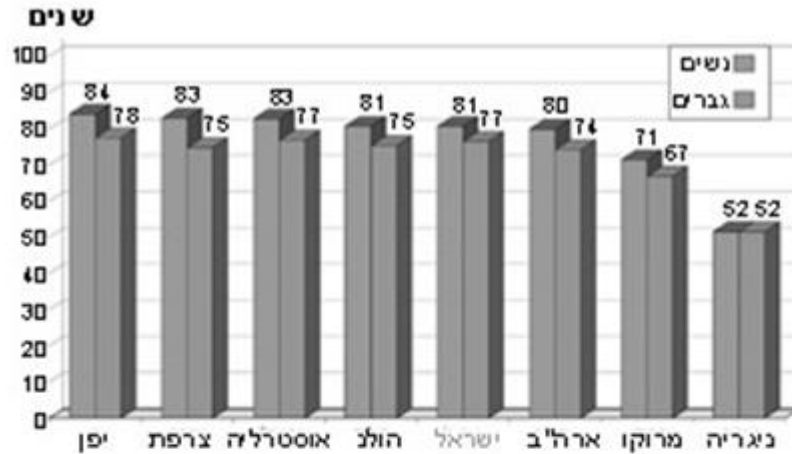
איסור אכילת בשר בחלב מוזכר בתורה שלוש פעמים (שמות כג, יט; שמות לד, כו; דברים יד, כא): **"לא-תבשל גְּדִי, בְּחֵלֶב אִמּוֹ"**: כידוע בימינו, מיד עם האכילה משתחררות במערכת העיכול חומצות שתפקידן לפרק את המזון בכדי שייספג בגוף. חלב הוא בסיס אשר מנטרל פעילות חומצית, ולפיכך אכילת חלב בסמוך לאכילת בשר מנטרלת את חומצות העיכול

ומעכבת את עיכול הבשר, מה שעלול לגרום לריקבון הבשר בתוך הקיבה עוד לפני התפרקותו ולגרום נזק בריאותי מצטבר במשך השנים.

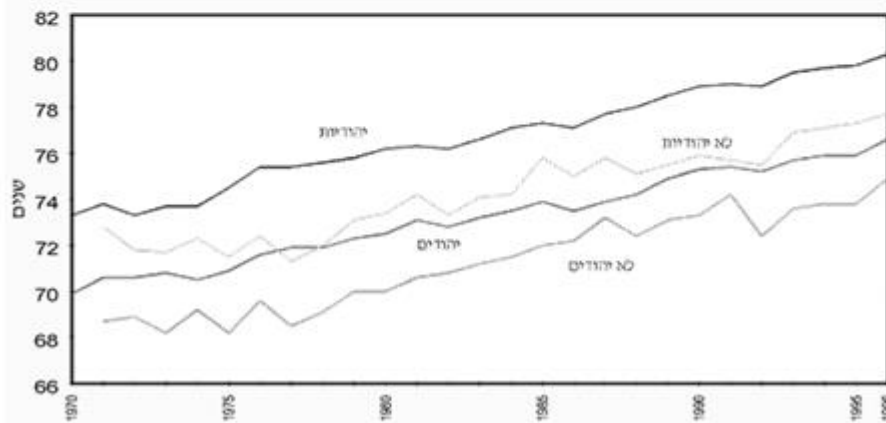
תוחלת החיים:

לפי נתונים שפורסמו על ידי משרד הבריאות נמצא כי מבין שלוש עשרה הערים הגדולות בישראל (מעל מאה אלף תושבים) - ניצבת בני ברק במקום השני מבחינת תוחלת חיים. עובדה זו מעלה תמיהה - כיצד יתכן שדווקא באחת הערים העניות בישראל ישנה תוחלת חיים גבוהה באופן יחסי?! נתונים אלו מעלים אפשרות סבירה שיש קשר ישיר בין תוחלת החיים לבין אורח החיים התורני, ויתכן כי הסיבה נעוצה בכך ששומרי השבת זוכים ליום אחד בשבוע בו הם לא מעשנים, לא מדברים בסלולרי, רגועים, שלווים ומנותקים מטרדות היום יום. נתון מעניין נוסף עולה מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המצביעים כי תוחלת החיים בישראל היא מהגבוהות ביותר בעולם, ותוחלת החיים בקרב היהודים גבוהה בשנתיים בממוצע מתוחלת החיים בקרב הלא יהודים. דברים אלו מצביעים שיש משהו מיוחד בעם ישראל ובעיקר בקרב שומרי תורה ומצוות.

תוחלת החיים של נשים וגברים במבחר מדינות

תוחלת החיים בין השנים 1970-1996

מיהו האדם האמיתי?

אנשים רבים עומדים אל מול הראי, מסתכלים בגופם, וחשים באופן טבעי כי הגוף הוא עצם הוויתם ועצמיותם, הוא ה"אני" האמיתי שלהם, הוא ולא אחר. תורת ישראל עמדה תמיד מנגד וטענה דברים הסותרים זאת, וכפי שמובא בשם רבי יצחק לוריא אשכנזי, האר"י הקדוש,

בהקדמת הספר "שער הגלגולים": "דע, כי האדם עצמו, הוא הרוחניות אשר בתוך הגוף, והגוף הוא לבוש האדם, ואיננו האדם עצמו": משמע שהגוף הוא רק "לבוש" של הרוחניות אשר בתוכו, והרוחניות הזו היא היא האדם האמיתי, היא המחיה את הגוף שהוא דומם ביסודו, והיא מה שאנו נוהגים לקרוא בשם "נשמה".

למעשה, הנשמה רק משתמשת בגוף כגרזן ביד החוצב בו כדי לפעול פעולות בזה העולם, ומיד בעזבה את הגוף נשאר הגוף מוטל דומם, ואף שיש בו כל החלקים והאיברים- אין הם יכולים לפעול פעולתם בהסתלק הנשמה מהם.

וכל איש מבין האמת הזו, וראיה לזה כי לא יסכים לוותר על בנו שאינו טוב מראה גם תמורת נער יפה תואר וכל הון שבעולם- משום שיוודע בעמקי הכרתו שעצם הווייתו ועצמיותו של בנו היא הנשמה אשר בתוך הגוף, והגוף הוא רק לבוש חיצוני לאדם האמיתי אשר בתוכו (על השאלה מדוע הגיעה הנשמה לזה העולם ונכנסה בתוך הגוף נשיב בפרק "מהי תכלית החיים").

הוכחות לקיום הנשמה

המדע המודרני החל דרכו בכפירה מוחלטת באפשרות קיומה של נשמה רוחנית המחיה את הגוף, והנה לפני שנים מספר מצאו החוקרים כי גוף האדם משחרר לחלל גז מסתורי בעת פטירתו, מה שעולה בנשימה אחת עם הנזכר בכתובים (תהלים צ, י): "יָמֵי-שָׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרֵהָבִם, עֲמַל וְאֵין: כִּי-גִזַּח חַיִּשׁ, וְנִעְפָּה": האם גז זה הוא הנשמה אשר עוזבת את הגוף בשעת הפטירה? האם בכלל יש נשמה רוחנית? בכדי להשיב על שאלות אלו פתחו אנשי המדע בסדרת מחקרים בהם נגבו עדויות ממאות אנשים ברחבי העולם כמפורט להלן:

א. אנשים שחוו מוות קליני: אדם הנמצא ללא דופק, ללא נשימה וללא גלי מח מוגדר מבחינה רפואית כמת, אולם לפעמים אנשים אלו חוזרים לחיים. במסגרת המחקרים נבדקו עדויות של מאות אנשים שמתו וחזרו. באופן מפתיע רובם המכריע דיווחו על חוויות דומות שעברו עליהם מיד לאחר שקבעו הרופאים את מותם. במרבית הדיווחים סיפרו המרואינים כי "יצאו" מגופם, ריחפו מעליו וצפו מלמעלה בניסיונות ההחייאה שביצעו הרופאים (היו אף מקרים של עיוורים מלידה שתיארו את חזותם של הרופאים וחרשים מלידה שסיפרו מה הרופאים שוחחו ביניהם!), רבים דיווחו כי חלפו במנהרה ארוכה עם אור לבן בוהק בקצה, עברו מפגש עם קרוביהם שנפטרו, הביטו

לאחור על חייהם ועוד. הדמיון הרב בין העדויות הרבות שנלקחו מעיד כי אין כאן מקריות, אלא מסלול קבוע מראש (מעניין גם שעל אף שידוע שהיעדר נשימה למשך מספר דקות גורם לפגיעה מוחית-היו מקרים של אנשים שחזרו ממוות קליני לאחר שעות ארוכות ללא נשימה מבלי שנגרם להם כל נזק מוחי; דבר זה הוא מעל הטבע ונראה שרק בורא שהוא מעל הטבע יכול לשנות את חוקי הטבע ולעשות כדבר הזה)!

ב. אנשים שעברו היפנוזה (וגיסייה): היפנוזה זהו תהליך בו מכניסים אדם למצב תת הכרתי, ועל ידי כך מעוררים אצלו מחדש חוויות מתקופות קדומות בחייו, אשר נדחקו אצלו במעמקי התודעה. במסגרת המחקרים הוכנסו מספר מתנדבים למצב היפנוטי, וכאשר התבקשו לתאר חוויות מהתקופה שלפני לידתם, הם מסרו תיאורים מפורטים על הנעשה בעולם הרוחני, אחרים מסרו תיאורים של חוויות מגלגולים קודמים (תוך שהם מציינים פרטים אישיים מחייהם הקודמים שנבדקו והתבררו כנכונים- כגון השם הקודם, המשפחה לה השתייכו, מקום המגורים, מקום הקבורה וכו', ולעיתים אף נמצא הקבר במקום מרוחק מאד ועליו מצבה עם השם ותאריך פטירה של מאות שנים לאחור), היו גם כאלו שהחלו לדבר בשפה שאינה מוכרת להם או בצורות ביטוי ושפות שכבר חלפו מן העולם ותיארו בדיוק רב מאורעות היסטוריים שהיו באותה תקופה קדומה. החוקרים קבעו כי אין לממצאים אלו הסבר מדעי סביר משום שהם מעבר לחוקי הטבע המוכרים ולפיכך הסיקו כי אנשים אלו כבר היו בעולם בעבר, מה שמכונה ביהדות "גלגולי נשמות" (נשמה שמתגלגלת חזרה לעולם בכדי לתקן מעשים שלא הספיקה לתקן בחייה הקודמים).

ג. אנשים שטענו כי הם גלגול של מישהו אחר: רבים הם הטוענים כי הם גלגול של מישהו אחר וכי הם זוכרים את חייהם הקודמים. בכדי לבדוק את העניין, החלו החוקרים לראיין כמה מאות אנשים כאלו, ולמרבה ההפתעה ידעו המרואיינים לציין פרטים אישיים מחייהם הקודמים שנבדקו והתבררו כנכונים. וידוע סיפורו של עז, הילד הדרוזי שטען כי בחייו הקודמים הוא היה חייל צה"ל שנהרג בקרב בלבנון, וידע לציין את מספרו האישי, כתובת המגורים שלו, שמה של אשתו, שמו של הבן שלו ותיאור של הדירה בה היה חי. הוריו נסעו עימו ועם צוות טלויזיה לאותה דירה, ולמרבה הפלא כל הפרטים התבררו כנכונים ומדויקים להפליא.

לאור מחקרים אלו, הסיקו החוקרים שהאדם האמיתי הוא הרוחניות אשר בתוך הגוף, הנשמה, אשר עוזבת את הגוף בשעת הפטירה, ולפעמים חוזרת לעולם ונכנסת בגוף אחר, מתחילה חיים חדשים; הפסיכיאטרית האמריקאית הנודעת אליזבת קובלר רוס, שהייתה אחראית על חלק

נכבד מהמחקרים האלו, הכריזה בסיומם בקול גדול: "אני יודעת מעבר לכל צל של ספק, כי החיים ממשיכים לאחר המוות הפיזי".

ואם לא די בכך, ישנן תופעות נוספות אשר מוכיחות את קיומה של הנשמה הרוחנית שבאדם:

א. דיבוקים: לעיתים נדירות נכנסת נשמה של אדם שנפטר מן העולם בתוך גופו של אדם שעודנו חי ומשתלטת עליו. אנשים שהיו עדים לתופעה מתארים אדם נורמאלי שלפתע מתהפכות עיניו, הוא מגלה תוקפנות כלפי חוץ או כלפי עצמו ומתחיל לדבר בקול שונה או בשפה זרה מבלי להניע את שפתיו (דיבור מהבטן). היו גם מקרים של דיבור בקול שאינו אופייני לאותו אדם, כגון ילד שדיבר בקול של אדם זקן, או אישה שדיברה בקול של גבר. רבי מנשה בן ישראל מביא מעשה בספר "נשמת חיים" אודות אישה בעיר פירארה, שכשהייתה נרדמת היו בוקעים קולות מגרונה. כששאלו את הקול "מי אתה?", השיב "אני הגוי פלוני, וביתי במקום פלוני", והחל לתת את כל הפרטים והסימנים לזיהויו ואף סיפר כיצד נכנס לגוף האישה. לאחר בירור קצר הסתבר כי מדובר באדם שמת זמן לא רב קודם לכן, והפרטים שנתן היו מדויקים במידה שרק האדם עצמו יכול היה לדעת.

ב. סיאנסים: סיאנס זוהי שיטת תקשור עם נשמות של אנשים שכבר נפטרו מן העולם, ועל אף שהוא מסוכן ואסור לעשייה על פי היהדות, יש בו בכדי להוכיח את קיומה של הנשמה הרוחנית.

ג. צילומי רוחות: במקרים מסוימים, תפסה עדשת המצלמה דמויות של אנשים שנפטרו מן העולם, ואשר עין אנושית לא הבחינה בהם. לאחר בדיקת אותנטיות על ידי מכונים שונים, מומחי צילום וגרפיקאים, נמצאו צילומי רוחות רבים כאמינים, ורק מחמת שמדובר בתמונות מפחידות למדי נמנעתי מלהציג כאן דוגמאות.

מהו השורש לנשמת האדם?

בתחילה עשה ה' את האדם דומם ביסודו, שנאמר (בראשית ב, ז): "וַיִּצְרֶה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם, עֶפְרָר מִן-הָאֲדָמָה": ואז נפח בו נשמת חיים,

שהעניקה לו יכולת צמיחה, תנועה ודיבור, שנאמר (בראשית ב, ז): **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו, נְשָׁמַת חַיִּים; וַיְהִי הָאָדָם, לְנֶפֶשׁ חַיָּה"**: ולשון "ויפח באפיו" מלמד כי כפי שאדם הנופח בבלון ממלא אותו מתוכו ממש- כך כאשר ה' נפח באדם את נשמתו הוא מילא אותו מתוכו ממש; נמצא כל אחד ואחד שוכן בו ניצוץ אלוקי, נשמה שהיא חלק אלוה ממעל.

המתים עתידים להחיות

כתוב (דניאל יב, ב): **"וְרַבִּים מִיְשְׁנֵי אֲדָמַת עֶפְרַיִם יִקְיֻצוּ"**: אחד מעיקרי האמונה זוהי הידיעה כי המתים עתידים להחיות באחרית הימים ומובא בדברי הרמב"ם (מאמר תחיית המתים, דפוס ליפסיה): **"ואמרנו שתחיית המתים פינת התורה, ואין חלק למי שלא יאמין בה בתורת משה רבינו... שזאת ההכחשה מביאה להכחשת הנפלאות והכחשת המופת, כפירה בעיקר ויציאה מן הדת"**: עניין תחיית המתים הרי הוא נס גדול, והכופר בו כאילו מכחיש ניסים, והמכחיש ניסים כאילו מכחיש מעשה בראשית ומציאות הבורא, משום שברא ומקיים עולמו בכל רגע ורגע במעשי ניסים, ולפיכך זה הכופר בתחיית המתים אין לו חלק באלוקי ישראל.

כיצד יתכן שמתים יקומו לתחייה?

אמנם נראה הדבר מעל הטבע ולכן קשה האמונה בו, אבל הבורא וכלל מעשיו הרי הם מעל הטבע, ולכן תהא קלה האמונה ליודעיו. אך בעבור אלו שקשה אמונתם, הבאתי שני גילויי מדע שיש בהם אמת העניין, ומוכיחים אפשרות מצד הטבע המוכר:

א. שיטת השיבוט הגנטי: שיטה מדעית זו מאפשרת לשכפל בעלי חיים, ובעצם ליצור בעל חיים שלם מתא אחד בודד, ואם כן ודאי אפשרי ליצור גוף אדם שלם משרידי עצמותיו הטמונות בקבר.

ב. נביטת הזרעים: לאחר הזריעה מרקיב הזרע באדמה, ולאחר מכן עובר שרשרת אירועים אשר בסופה הופך לנבט צעיר ממנו נוצר צמח

חדש, ואם זרע שנרקב מסוגל "לקום לתחייה" ודאי אפשרי הדבר גם באדם.

הגמרא (ברכות טו, ב) מביאה את הפסוק (משלי ל-טו): "שֶׁלֶשׁ הֵנָּה לֹא תִשְׁבַּעְנָה שְׂאוֹל וְעוֹצֵר רַחֵם": ושואלת: "וכי מה ענין שֶׂאוֹל אֲצֵל רַחֵם (מה שייך שֶׂאוֹל (קבר) יחד עם רַחֵם באותו פסוק)? אֵלֶּא לֹמַר לָךְ מַה רַחֵם מִכְנִיס (שִׁכְבַת זֶרַע) וְמוֹצִיא (אֲדָם) אֵף שְׂאוֹל מִכְנִיס (אֲדָם) וְמוֹצִיא (אֲדָם) וְהֵלֵא דְבָרִים ק'ו (שֶׁאִם אֵל הַרְחֵם נִכְנַסְתָּ שִׁכְבַת זֶרַע, שֶׁהִיא נִרְאִית כְּדָבָר חֹסֵר עֵרֶךְ כְּבִיכּוֹל, וְלִבְסוּף יוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֲדָם שְׁלֵם, אִזּוֹ כֵּל שֶׁכֵּן שֶׁהַקֶּבֶר, אֵלֶּוּ נִכְנַס אֲדָם שְׁלֵם, סָבִיר שִׁיִּצֵּא מִמֶּנּוּ אֲדָם שְׁלֵם) וּמִסֵּימַת הַגְּמָרָא: "מִכָּאֵן תִּשׁוּבָה לְאוֹמְרִים אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה".

כיצד ייבנה הגוף מחדש בתחיית המתים?

מבואר בספרות חז"ל שבעמוד השדרה של האדם ישנה עצם המכונה "עצם הלוז" (ויש האומרים נסכוי), והמדרש מביא שיחה בין שנים מחכמי ישראל אשר ממנה ניתן ללמוד אודות עצם זה (רבה כח, ג): "אמר הראשון) מהיכן הקדוש ברוך הוא מציץ את האדם לעתיד לבוא? אמר לו: 'מלוז של שדרה'. אמר לו: 'מנין אתה יודע?' אמר לה: 'איתתה לידי (תביא אלי עצם כזו) ואנא מודע לך (ואני אוכיח לך) - (ואכן הביאו עצם כזו) טחנו ברחים ולא נטחנו, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום": שאין עצם זה נשחק בשום דבר שבעולם והיא נשארת בקיומה עד תחיית המתים- וממנה ייבנה הגוף מחדש לעתיד לבוא, כפי שמבואר בזהר הקדוש שבתחיית המתים העצם תרכך את הגוף ותעשהו כשמרים בבצק, ואז תתפשט לארבע כיוונים וכך ישתכלל הגוף וכל האברים יצמחו, וכשיהיה הגוף מושלם יחזיר בו ה' את הנשמה ויקום לתחייה.

עצם הלוז אינה נרקבת גם אצל גויים, אך לפי סידור רבי שבתי מרשקוב ברשעים היא דווקא נרקבת, ומביא החיד"א בשם תלמידי האר"י הקדוש שגם באלו החייבים עונש כרת נרקבת עצם הלוז (כרת הוא עונש שחייבים בו על עבירות מסוימות כגון אכילה ביום כיפור, חילול חג הפסח, אי שמירת טהרת המשפחה ועוד), ואלו שאינם יזכו לקום בתחיית המתים.

מדוע דווקא עצם הלוז?

האדם הראשון הוזהר שמא יאכל מעץ הדעת כמו שנאמר (בראשית ב, ז): "וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ": עד אותו זמן לא היה מושג מוות באדם, והזהיר ה' את האדם שאם יאכל מהעץ יטעם טעם המוות מהו שנאמר (בראשית ב, ז): "כִּי, בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ-- מוֹת תָּמוּת": ואכן מרגע שאכל נקנס שיתקיים בו מושג המוות שנאמר (בראשית ג, ט): "עַד שׁוֹבֵד אֶל-הָאֲדָמָה, כִּי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ: כִּי-עֵפָר אַתָּה, וְאֶל-עֵפָר תָּשׁוּב": ואולם עצם הלוז היא האבר היחיד שלא השתתף בהנאת האכילה מעץ הדעת, ולכן לא נקנסה במיתה וזכתה שממנה יבנה הגוף בתחיית המתים. רבי יעקב עמדין הרחיב אודות עצם הלוז בסידור "בית יעקב" (לויית המלכה בסעודה, עמודים 70-71): "ונמצא בספרים שיש עצם באדם... שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת. ואמרו שממנו בניין גוף האדם ואך הוא לבדו נשאר בקבר אחרי ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחייה לעתיד, שהוא כשאר לגוף כידוע": ומכאן שעצם הלוז נהנית מאכילה אחת בלבד, והיא אכילת סעודת מלוה מלכה, סעודה רביעית של מוצאי שבת, שהיא היא סגולה לזכות לקום בתחיית המתים.

מהי התורה שבעל פה?

נאמר בתורה (שמות כד, יב): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה-- וְהִיא-שָׁם; וְאֶתְנָה לְךָ אֶת-לַחַת הָאֲבָן, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי, לְהוֹרְתָם": ומסביר הרמב"ם (הקדמת הספר יד החזקה): "תורה, זו תורה שבכתב. והמצוה, זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה": ונמצינו למדים כי שלושה דברים קיבל משה רבנו בהר סיני:

א. לוחות האבן: אלו לוחות הברית, שעל גביהן נמסרו עשרת הדיברות, שהם עיקר הדת וראשיתה, אבן היסוד לקיום דרכי התורה (כמובא במהרש"א ביאורו של רב סעדיה גאון שכל תרי"ג מצוות כלולות בהן).

ב. התורה: זו התורה שבכתב, אותה כתב משה רבנו בצו האלוקי ובהוראתו, כפי שמסביר הרמב"ם (הקדמת הספר יד

החזקה): "כל התורה, כתבה משה רבינו, קודם שימות, בכתב ידו, ונתן ספר לכל שבט ושבט, וספר אחד נתנהו בארון לעד, שנאמר (דברים לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה ושמטם אותו וגו'": ואמנם לא ניתנה תורה אלא כדי שיקיימוה ישראל, אך הוראותיה אינן מפורטות במידה הנחוצה להבנת שכלנו ולכן קיבל משה רבנו גם את הדבר השלישי (המצוה).

ג. המצוה: זו התורה שבעל פה שהיא פירוש לתורה שבכתב, והיא היא המורה את הדרך לקיום התורה שבכתב הלכה למעשה. כך למשל התורה מצווה להניח תפילין באמרה (דברים ו, ח): **"וְקִשְׂרֹתֶם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ"**: אך איננה מפרטת את האופן בו יש לקיים את המצוה, ההלכות והדינים שלה, ואלו מפורטים ומבוארים בתורה שבעל פה (וכן גם לגבי שאר מצוות התורה), ומסביר הרמב"ם (הקדמת הספר יד החזקה):

"והמצוה, שהיא פירוש התורה, לא כתבה, אלא צוה בה לזקנים, ליהושע ולשאר כל ישראל, שנאמר (דברים יג, א) 'את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות וגו', ומפני זה נקראת תורה שבעל פה: אע"פ שלא נכתבה תורה שבע"פ, לימדה משה רבינו כולה, בבית דינו, לשבעים זקנים. רבי יהודה הנשיא הנקרא רבינו הקדוש חיבר המשנה, והוא קיבץ כל השמועות, וכל הדינים, וכל הביאורים והפירושים, ששמעו ממשה רבינו, ושלמדו בית דין שבכל דור ודור, בכל התורה כולה, וחיבר מהכל ספר המשנה. ושננו לתלמידים ברבים, ונגלה לכל ישראל, וכתבוהו כולם, ורבצי בכל מקום, כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל: רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא קיבל את התורה שבעל פה מרבן שמעון אביו, ורבן שמעון מרבן גמליאל אביו, ורבן שמעון אביו, ורבן שמעון מרבן גמליאל הזקן אביו, ורבן גמליאל הזקן מרבן שמעון אביו, ורבן שמעון מהלל אביו, ושמאי והלל משמעיה ואבטליון, ושמעיה ואבטליון מיהודא ושמעון, ויהודא ושמעון מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי, ויהושע ונתאי מיוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן, ויוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס, ואנטיגנוס משמעון הצדיק, ושמעון הצדיק מעזרא, ועזרא מברוך, וברוך מירמיהו, וירמיהו מצפניה, וצפניה מחבקוק, וחבקוק מנחום,

ונחום מיואל, ויואל ממיכה, ומיכה מישעיה, וישעיה מעמוס, ועמוס מהושע, והושע מזכריה, וזכריה מיהוידע, ויהוידע מאלישע, ואלישע מאליהו, ואליהו מאחיה, ואחיה מדוד, ודוד משמואל, ושמואל מעלי, ועלי מפנחס, ופנחס מיהושע, ויהושע ממשה רבינו, ומשה רבינו מפי הגבורה. כל אלו החכמים הנזכרים, הם גדולי הדורות. מהם ראשי ישיבות, ומהם ראשי גליות, ומהם סנהדרי גדולה. ועמהם בכל דור ודור, אלפים ורבבות, ששמעו מהם ועמהם":

ומדבריו אנו למדים כי כל ההוראות, ההלכות והדינים המפורטים בתורה שבעל פה שמע משה רבינו מפי הגבורה במעמד הר סיני לפני יותר משלושת אלפים ושלוש מאות שנה, לימדו ומסרו בעל פה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים לאנשי כנסת הגדולה וכן על זו הדרך- חכמי כל דור לימדו ומסרו לבאים אחריהם, עד אשר לפני כאלף שמונה מאות שנים לערך הבחין רבי יהודה הנשיא בירידת הדורות וחשש שתשתכח תורה מישראל- ולכן העלה את הכל על הכתב, וחיבור זה הוא הקרוי "משנה", והוא יסוד ההלכה. במשך הזמן עברה המשנה ביאורים נוספים והם הקרויים "גמרא" (יתלמוד).

אופן מסירת התורה שבעל פה איש מפי איש עד משה רבינו, והעובדה שאחרי הכל ישנה עד היום רק תורה אחת ולא כמה תורות, מעידים יחד על מהימנות המידע שהועבר מדור לדור, ומכאן אנו סומכים ובטוחים שזהו רצון ה' שנשמור חוקי התורה שבכתב על פי הוראות התורה שבעל פה, ולכן אלו הכופרים בתורה שבעל פה דינם ככופרים בתורה שבכתב ואין להם חלק באלוקי ישראל.

אם התורה שבעל פה היא פירוש לתורה - מדוע לא הוכנסה בתוך התורה?

הרי אם הפירוש היה כתוב בתוך התורה שבכתב, הייתה מופרת עצת המקטרגים, המבקרים, והמפקפקים במהימנות התורה שבעל פה. אולם רבינו משה מקוצי, נותן טעם לדבר בשם פרקי דרבי אליעזר (י"סמ"ג- ספר מצוות גדול"י):

"טעם שלא נכתבה התורה שבעל פה על ידי משה רבינו: מפני שראה הקב"ה שעתידים אומות העולם לכתוב עשרים וארבעה ספרים שיש בתורה נביאים וכתובים ולהפכם לרעה

ולמינות, לכן מסר סימנים למשה בעל פה, ולא הסכימו מן השמים שיהא נכתב עד אחר שעמדו אמונות אדום (נצרות) וישמעאל (איסלאם) פן יעתיקו אותם הגויים ויהפכו אותן לרעה כמו שעשו בתורה שבכתב, ולעתיד לבוא ישאל הקב"ה מי הם בני, בני ישראל, מביאים ספר תורה, והאומות מביאין ספר תורה, אלו אומרין שהן בניו, ואלו אומרים שהן בניו, הקב"ה שואל מי יש לו הסימנים שמסר בסיני בעל פה, ואין יודעים כי אם ישראל, וזהו שכתוב בהושע (ח ב) 'אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו', עכ"ל. והיינו שהנביא שואל ומסביר בשם ה' 'אכתוב לו רובי תורתי', הרי על ידי זה, מי יבחין מי הם בני, ויכמו זר נחשבו!"

כלומר, מאחר והנוצרים, המוסלמים וכן להבדיל המתבוללים, הקונסרבטיבים והרפורמים- כל אלו מקיימים מצוות, לפי מבטם האישי אמנם, אך הם מסתמכים על ספר התורה שבכתב, וכאשר יבוא ה' לעתיד לבוא וישאל: "מי הם בני לתת להם שכרם?", גם אותם גויים יטענו שהם בניו הראויים לשכר, אלא שה' יבדוק מי יודע הפירושים שניתנו בתורה שבעל פה איש מפי איש, וכמובן ידעו זאת רק היהודים הדבקים ומקיימים אותה תורה כבר שלושת אלפים ושלוש מאות שנה. משל לאבא שמסר כרטיס אשראי לבנו, ואת הקוד הסודי מסר לו בעל פה והזהירו שלא ישכחנו ולא ימסרנו לאיש זר.

מנין שהתורה שבע"פ היא הפירוש האמיתי ולא המצאה מאוחרת?

מצינו כבר כמה כתות לאורך ההיסטוריה, בעיקר בתקופת אמצע בית שני, שטענו כי פירוש התורה הנמצאת בידי הפרושים (חרדים) הוא המצאה מאוחרת. אותן כתות הלכו ופירשו את התורה כרצונם תוך עיוות כוונת המקראות וביקשו להתנתק בעוז ותעצומות מקיום התורה שבכתב על פי קבלת האבות. והנה משיב לעניין זה רבינו משה סופר זצ"ל (חתם סופר יו"ד סימן שנו):

"כל סידורי מצוות, נראה לי כשיגעון מי שיאמר, שבאחד מהדורות קם אחד, והמציא להניח תפילין, ויצא בקרן אחד (עם תפילין) על מצחו, והטעה העולם לומר זהו טוטפת האמור בקרא (בתורה), הלא ירגמוהו העם ויאמרו זה לא שמענו ולא ראינו מאבותינו מיום עמדנו על הר סיני, ועימנו משה רבינו עליו השלום, ואחריו יהושע בן נון, וזקנים, ונביאים, מי ימלא לבו לחדש דבר, וכן בענין סוכה וארבעת המינים (שלא מפורש בתורה אופן קיום מצוות אלו), וכל מעשה קרבנות, מי יכול

לשנות הדבר בענין הנהוג בכל יום ויום לפני זקנים ונביאים, אם לא כך ראינו בעינינו ממה רבינו עליו השלום ותלמידיו ותלמידי תלמידיו עד היום הזה, ויסכר פי דוברי שקר הקראים הרעים תימק לשונם בחיכם, כלה ענן וילך יורד שאול לא יעלה": ומי שאינו משוחד בדעות קדומות ודאי ימצא כאן ישוב לשאלה הנוקבת.

סמכותם של חכמים ומשגיח

המצוות ביהדות מתחלקות לשתי קבוצות:

א. מצוות "דאורייתא" (ציוויים מפורשים מהתורה): ואחת מהן היא המצוה האמורה בתורה (דברים יז, ח-יא): "וּקְמַתְּ וְעַלִּיתְּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: וּבֵאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְדַרְשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹד: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֹד וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹרֹד לְךָ תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמָאל": הנה התורה מצוה להיוועץ בחכמים ולציית לדבריהם כלשונם, כך שלמעשה התורה עצמה נותנת לחכמים את סמכותם להורות לציבור!

ב. מצוות "דרבנן" (תקנות שתיקנו חכמים): בהסתמך על הציווי בסעיף הקודם- עם ישראל מחויב מהתורה לציית למצוות שתיקנו חכמים, ומכאן נלמד כי דין תקנת חכמים כמוהו כדין מצוה מן התורה (ומסיבה זו אנו מברכים גם על מצוות שתיקנו חכמים בנוסח "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו"- שהרי הוא ציוונו בתורתו לקיים מצוותיהם).

ספר החינוך מפליג בעונשו של מי שמקל בדברי חכמים (תצ"ה): **"ועובר על זה, ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו בחכמת התורה ככל אשר יורו, מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד, שזהו עמוד החזק שהתקוה נשענת בו. ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת":** וחשוב שידע האדם כי החכמים בזה העולם עתידים להיות הדיינים בבית דין של מעלה, ואם עובר על תקנתם כאן עתידים הם לדונו שם, והיו שחזרו ממוות קליני וראו תמונה של חכם גדול, ונשבעו כי פגשו בו למעלה על אף שלא הכירוהו כלל קודם לכן, וסיפרו כי הרגישו בקדושתו האדירה, וכי היו כל מעשיהם נפרטים לפניו עד אשר חשו מבוכה גדולה כאשר עמדו לנגדו, וברור כי אין להסתכל בזה וחיוב לציית לתקנות חכמים רק כי ה' ציווה זאת בתורתו הקדושה, אך עניין זה הבאתי כדי לחזק החלשים למען יראו וייראו.

מהי סמכותם של החכמים כיום?

חכמי ישראל בעבר הורשו לתקן תקנות חדשות מאחר והיו בעלי חכמה, בינה ודעת שאינם ידועים בימינו, היו מהם בעלי רוח הקודש, היו מהם בעלי נבואה, והיו אף כאלו שבכוחם היה להחיות מתים. אולם מרגע שנחתם התלמוד החל תהליך ירידת הדורות כמאמר רבותינו (בבא בתרא יב): **"מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות":** ומאותה עת אמנם אין עוד איש רשאי לתקן תקנות חדשות, אך עם זאת אנו מחויבים לציית גם להוראת חכמי דורנו אנו, שכן נאמר (דברים יז, יא): **"ובאת אֶל הַפְּהִינִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הֵהָם...":** "בימים ההם"- זה כל תקופה וחכמיה (רק שחכמי דורנו לא מתקנים עוד תקנות חדשות, אלא פוסקים ומורים הדרך על סמך התקנות שתיקנו רבותינו טרם נחתם התלמוד).

עשה לך רב

אמרו רבותינו (אבות א, ו): **"עשה לך רב":** שחייב אדם להדבק בצדיק אמיתי לעניין לימוד תורה, כמובא באבות דרבי נתן:

"עשה לך רב כיצד? מלמד שיעשה לו את רבו קבע, וילמד ממנו מקרא, משנה, מדרש, הלכות ואגדות. טעם שהניח לו במדרש - סוף שיאמר לו בהלכות; טעם שהניח לו בהלכות - סוף שיאמר לו באגדה; נמצא האדם ההוא יושב לו במקומו ומלא וברכה. היה רבי מאיר אומר: 'הלומד תורה מרב אחד, למה הוא דומה? לאחד שהייתה לו שדה אחת, וזרע מקצתה חטים, ומקצתה שעורים, מקצתה זיתים ובמקצתה אילנות, ונמצא האדם ההוא מלא טובה וברכה. ובזמן שהוא לומד

משניים או שלשה, דומה למי שיש לו שדות הרבה : אחד זרע חטין, אחד זרע שעורים, ואחד נטע זיתים, ואחד אילנות - ונמצא האדם ההוא מפוזר בין הארצות בלא טוב וברכה":
ובמקום אחר שוב אמרו דבר דומה (אבות א, טז): "עשה לך רב והסתלק מן הספק":

אלא שכאן זה לעניין הוראה, שכל העולם כולו גשר צר מאד, ויכול אדם בנקל ליפול אל התהום, ולפיכך יעשה לו רב שיורהו הדרך בה ילך.

צידוק הדין

אמרו רבותינו (ברכות ט, ה): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה": שחייב אדם לאהוב את ה' ולהכיר לו תודה גם בעתות רעה, שנאמר (דברים ו, ה): "וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ": ודרשו רבותינו (ברכות ט, ה): "ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך... בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך- הוי מודה לו במאד מאד": בין אם מודד לך במידת החסד ובין במידת הפורענות ואפילו נוטל את נפשך הוי מודה לו במאד מאד!

ומסופר כי בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, וקיבל על עצמו עול מלכות שמים (קרא קריאת שמע) בזמן שהיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל. אמרו לו תלמידיו: "רבנו, עד כאן? זו תורה וזה שכרה?" אמר להם: "כל חיי הצטערתי שאיני יכול לקיים את הפסוק 'ובכל נפשך'- שאפילו הוא נוטל את נפשך הוי מודה לו במאד מאד, ועכשיו כשמגיע לידי לא אקיימנו?".

ה' צופה למרחוק

בכדי להגיע למידה זו ולקבל באהבה גם את הרעות הבאות עליו, מוכרח אדם להכיר תחילה שהאלוקים גדול ומרומם ונשגב מבינתו; האדם אינו

יכול להבין, ודימיונו קטן מלהכיל, ומילותיו ריקות מלתאר, והטכנולוגיה שברשותו אינה יכולה לחקור משהו מהוויתו של האלוקים- כי היא גשמית והוא רוחניות גמורה, וכמו שכתוב (תהלים קמה, ג): **"וְלִגְדֹלְתּוֹ אֵין חֶקֶר"**: ואם כן, בודאי ובודאי שאין בהשגת האדם להבין בשכלו סיבת פעולותיו של הבורא ולירד לסוף מעשיו בדומה, להבדיל אלפי הבדלות, לרמשים (חרקים הזוחלים) שלא יוכלו להשיג בשכלם הדל סיבת פעולות האדם החי.

תורת היחסות של איינשטיין מלמדת כי הווית הזמן תלויה במרחב, כלומר שבמקום שיש חומר ישנו מרחב וישנה הווית זמן, אך במקום שאין חומר אין מרחב ואין הווית זמן (ראו עוד בנושא זה בפרק "התורה נתונה מן השמים"). ה' אין לו גוף ואין לו דמות הגוף, הוא כולו רוחניות גמורה מעל החומר, לכן לא שייך בו הווית הזמן, מציאותו היא מעל הזמן כי איננה חומרית, וכמו שכתוב (תהלים צ, ד): **"פִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינַיָךְ פְּיוֹם אֶתְמוֹל פִּי יַעֲבֹר"**: שאלף שנים שלנו הן כמו יממה אחת במושגיו, ולפיכך הסתכלותו את העולם הנה מעבר לגבולות המרחב והזמן המוכרים לנו.

כדי לבאר זאת נתאר אדם שנוסע ברכב: את המקום ממנו הוא יצא הוא מחשיב כעבר, המקום בו הוא נמצא כהווה והמקום אליו הוא עומד להגיע כעתיד. לעומתו אדם הנמצא במטוס מעל ורואה את כל הדרך פרושה לפניו מחשיב את כל הדרך כולה כהווה- משום שראייתו רחבה יותר והוא תופס את כל הדרך בנקודת זמן אחת; אם יש אמצעי תקשורת המקשר ביניהם, יכול הנמצא במטוס ממעל להזהיר את הנוסע ברכב למטה מפני מכשולים הנמצאים לפניו עוד לפני שהוא יכול לראותם- כי הוא בתפיסה מרחבית אחרת לגמרי.

לא כל מה שחפץ בו לב האדם הוא בהכרח הטוב באמת עבורו, לפעמים אם יקבל את מה שהוא מבקש זה דווקא יכול להזיקו, אולם ה' בתפיסת המרחב הנשגבת שלו יודע הטוב האמיתי מהו.

וה' הוא טוב ככתוב (תהלים קמה, ט): **"טוֹב ה' לְכָל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו"**: והרי הוא כבר הבטיח שברא כל עולמו כדי להיטיב לאדם כמובא בגמרא (ברכות לב, ב): **"וְכוֹלֵן לֹא בִרְאֵתִי אֵלֶּא בְּשִׁבְלֶךָ"**: ומתוך כך ודאי שכל מעשיו לטובת האדם המה, וכל רעות שבאות על האדם טומנות בחובן טובות גדולות- רק שהאדם אינו יודע התכלית הטובה הזו ולכן היא נתפסת בשכלו הדל כרעה.

אם ה' מביא לאדם ייסורים לכפרת עוונותיו מגלגול זה או מגלגולים אחרים ודאי שזו טובה גדולה רק שלעת עתה היא נראית בעיני האדם כרעה. אם ה' מביא לאדם ייסורים כדי ללמדו שעליו לתקן אורחותיו כאב המחנך את בנו ודאי שזו טובה גדולה רק שלעת עתה היא נראית בעיני האדם כרעה. אם ה' מביא לאדם ייסורים כדי לבטל גאוה מליבו

על מנת שיוכל להיות עבד ה' בשלמות ודאי שזו טובה גדולה רק שלעת עתה היא נראית בעיני האדם כרעה.

לפעמים דבר הנראה רע בתחילתו מתברר דווקא כטובה גדולה בסופו! כבר ראינו כמה אנשים שהיו על סף ייאוש לאחר שפוטרו מעבודתם, ורק כמה שנים אחר כך התברר כי התקדמו למשרה טובה יותר, שאלמלא הפיטורים מהעבודה הקודמת לא היו זוכים בה. הבן שלי, כאשר היה בגיל שנה וחצי, התעצב ובכה בכיות גדולות כאשר לקחתי מידו בקבוק אקונומיקה אותו ניסה לשתות- הייתי רשע בעיניו אך בעצמי ידעתי שעשיתי עימו טובה גדולה! וכך נוהג איתנו ה' תמיד לטובה, ואף שאיננו מבינים זאת, איננו יודעים התכלית- עלינו להיות סמוכים ובטוחים שכל מעשיו של ה' לטובה הוא עושה!

הגמרא (ברכות ס, ב) מביאה: **"תנא משמיה דר' עקיבא** (אמרו בשמו של רבי עקיבא) **לעולם** (תמיד) **יהא אדם רגיל לומר 'כל דעביד רחמנא לטב עביד'** (יכל מעשיו של הקב"ה לטובה הוא עושה) **כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא לה היא מתא** (אותו רבי עקיבא היה הולך דרך אחד מרחובותיה של עיר מסוימת) **בעא אושפיזא** (ביקש מקום לינה מדיירי אותה העיר) **לא יהבי ליה** (לא נתנו לו) **אמר 'כל דעביד רחמנא לטב'** (יכל מעשיו של הקב"ה לטובה) **אזל ובת בדברא** (הלך ולן בשדה) **והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא** (והיו ברשותו תרנגול, חמור ונר) **אתא זיקא כבייה לשרגא** (באה רוח וכיבתה את הנר) **אתא שונרא אכליה לתרנגולא** (בא שועל וטרף את התרנגול) **אתא אריה אכליה לחמרא** (בא אריה וטרף את החמור) **אמר 'כל דעביד רחמנא לטב'** (יכל מעשיו של הקב"ה לטובה) **ביה בלילא אתא גייסא שבייה למתא** (במהלך הלילה באו שודדים, טבחו ביושבי העיר ובזזו את רכושם) **אמר להו הקדוש ברוך הוא הכל לטובה** (שאילו היה הנר בידי הייתי נראה למרחוק ואילו היו חמורי ותרנגולי בחיים היה נשמע קולם והיו השודדים באים להרגני)".

ומן העבר השני, כמה פעמים ראינו אנשים שקיבלו מבוקשם, ובסופו של יום הסתבר שהיה זה לרעה? כמה פעמים שמענו על אנשים שחייהם נהרסו בעקבות זכייה בלוטו? אותה זכייה עליה התפללו וביקשו כל ימיהם.

ואמרו רבותינו (אבות ד, א): **"איזהו עשיר? השמח בחלקו"**: כולנו נוטים לחשוב שהאדם העשיר הוא זה שברשותו ממון רב בעוד שלאמיתו של דבר העשיר האמיתי הוא זה שמקבל באהבה אפילו את המעט שיש לו ותמיד שמח בחלקו מתוך ידיעה ברורה שכל מה שברשותו הוא הטוב ביותר עבורו ומה שלא זכה הרי גם זה לטובתו, אף אם זה לא נראה כך. אדם השמח בחלקו תמיד חש שיש ברשותו כל מה שנצרך לו, הוא לא מרגיש חסרון ומי שלא חסר לו הריהו עשיר, ומאידך, אדם שאיננו שמח בחלקו תמיד חש שאין לו מספיק אף אם יש בידו מכל וכל, תמיד חסר לו ומי שחסר לו איננו עשיר.

והמגיד מדובנא מביא משל על שתי נשים, האחת בעלת מידות טובות אך מכוערת בתכלית הכיעור, והשנייה אמנם יפהפייה אך בעלת סגנון דיבור גס ועתיר קללות וגידופים. אביהן, שהיה כל כך מודאג מכך שבנותיו טרם מצאו שידוך בגיל כל כך מופלג, פנה לשדכן מפורסם וזה הבטיח לחתן לו את בנותיו תמורת כמה אלפי דולרים. האב שילם ממיטב כספו, והשדכן כהבטחתו הביא שני חתנים- עיוור עבור "המכוערת" וחרש עבור "המקללת". והנה כבר בתקופת הנישואין הראשונה החלו מרחמים זה על זה- העיוור על גיסו החרש שאיננו שומע גסות הפה של אשתו והחרש על גיסו העיוור שאיננו רואה כיעורה של אשתו. כל אחד ריחם על חברו אבל היה שמח בחלקו כי לא ידע חסרונות אשתו. הנה יום אחד הגיע לעיר רופא מהולל והבטיח כי ביכולתו לפקוח עיוורים ולרפא חירשים. מיהרו השניים, עשו את הטיפול, והנה החל העיוור לראות והחרש לשמוע. שבו לביתם בשמחה וטוב לבב, ראה זה את כיעורה של אשתו ושמע זה את רוע דיבורה של אשתו, ומיד נפלו זה על צווארו של זה ומלמלו בבכייה "באיזה פח יוקשים נפלנו"!

הנה למדנו שאילו היו מסתפקים במה שיש להם ולא מנסים לשנות- היו חייהם מאושרים כי לא היו מכירים חסרונות נשותיהם. כל זמן שאדם שמח בחלקו יהיה האושר מנת חלקו!

דע, כאשר באה רעה על האדם, והוא מקבלה באהבה אף שהיא נגד רצונו, כך, מידה כנגד מידה, יקבלו ה' באהבה אף אם עשה דברים שהם נגד רצונו.

תפקידם של הייסורים לטובתו של האדם

רק ה' יודע מניעי גזרותיו, ואין בהשגתנו לתרץ ולהבין פועלו, כי קטנים אנחנו, והוא יתברך ראייתו רחבה, והוא עילת העילות וסיבת הסיבות, הוא יודע סיבת פעולותיו, ואין אנחנו יודעים, וזה שנאמר (דברים כט, כח): "הַנְּסִתָּרִית לֵה' אֱלֹהֵינוּ": ואל לנו לשאול, ואל לנו להרהר אחר הנהגתו יתברך, אלא רק להתנהג בחסות הצו האלוקי בבחינת האמור (דברים יח, א): "תִּמְיִם תִּהְיֶה, עִם ה' אֱלֹהֶיךָ": ולכן נברך על גזרותיו, בין חסדים בין פורענויות, מתוך ידיעה ברורה שכל מעשיו של ה' לטובה הוא עושה!

אך משום שהלב הרפה רוצה הסברים, ושואל שאלות, ומקשה קושיות, ומבקש לידע סיבת ייסורי הצדיקים, אביא לפניכם כמה אפשרויות להשיב השאלה הכל כך מצויה על כנה, אך ראשית יש לדעת כי שני אופנים לה לזו השאלה:

א. למה בלב: הלב בוכה, זועק, נקרע: ללב לא ניתן להשיב, לא ניתן להסביר, לא ניתן לנחם.

ב. למה בראש: הראש חושב ומחפש היגיון מאחורי הגזירה האלוקית: לראש ניתן להסביר ולו במעט, ואת זאת אנסה לבאר כאן ב"ה.

אמרו רבותינו (אבות ד, טז): **"העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין"**: ובאמת העולם הזה הוא רק מעבר לעולם הבא, מעבר שבו עלינו לזכך את נשמתנו על ידי שנבחר לעזוב התאוות ובמקומן נקיים את רצון ה', ואז נהיה מזומנים לחיי עולם הבא, עולם שכולו טוב (ראו בפרק "מהי תכלית החיים"); וכל העולם כולו גשר צר מאד, וכמו בגשר צר- סטייה אחת קטנה עלולה להביא חלילה לנפילה אל התהום- לאיבוד חיים, חיי הנצח לעולם הבא.

עוד אמרו (אבות ד, יא): **"העובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד"**: כלומר, בעת שאדם עובר עבירה נברא מלאך משחית מאותה עבירה והוא מקטרג בשמים ומבקש להענישו בגיהנם; מה עושה ה' ברחמיו? במקום עונש גיהנם שולח לו ייסורים בעולם הזה, שאף שהם קשים מנשוא הם כאין וכאפס לעומת עונש גיהנם, ובזה ממיר לו ייסורים קשים בייסורים קלים והוא נעשה מזומן מיד לחיי העולם הבא, כי כבר נפרעו ממנו עוונותיו בעולם הזה.

לפיכך, ייסורי האדם בעולם הזה הם לא ענישה, אלא חסד ורחמים- ניקיון לעוונותיו, למען ינצל מעונש גיהנם ויהא מזומן לחיי העולם הבא, רק שהשגתנו קצרה מלהבין הדבר ולכן אנחנו מצטערים ומבכים על כך הרבה.

משל לילד שנכוותה ידו מן החומצה, ואביו ברחמיו משפשף המקום בחוזקה תחת זרם מים קולחים על אף שכואב לו לילד ועל אף שקצרה השגתו מלהבין כי לטובתו הדבר, הרי האב רק רוצה לנקותו ולרפאו.

ומי האיש אשר לא ירצה לעזוב הנאות העולם למען יזכה בהנאות העולם הבא? שהרי כל הנאות העולם הזה שעברו על כל יושביו מיום שנברא הם כאין וכאפס אל מול שעה אחת של עונג עולם הבא כמו שאמרו רבותינו (אבות ד, יז): **"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"**.

ומסופר על רבי שלום שרעבי (הרש"ש) כי בעת שהיה חולה והמתין בתור לרופא, נרדם וחלם על מלאכים שחורים ולבנים עולים בזה אחר זה על כף המאזניים. מיד הבין כי זהו הדין שלו בשמים, והמלאכים הלבנים

המה המצוות שעשה והשחורים המה העבירות. כאשר עלה אחרון הלבנים, היו השחורים מנצחים, וחרד הרב מאד לגורלו. לפתע יצא קול והכריז: "הביאו לכאן את הייסורים של אדם זה", הביאו את הייסורים וכנגד כל אחד הסתלק מלאך שחור, אך כאשר לא נותרו גם ייסורים לזכותו, היו השחורים עוד מנצחים, וזעק הרב: "ריבוננו של עולם אני רוצה ייסורים! אנא תן לי ייסורים!". לפתע העירה אותו אשתו ואמרה: "קום, התור שלך לרופא הגייע", השיב לה: "זה בסדר, אינני צריך עוד את הרופא".

וידוע סיפורו של הרופא בבית החולים בירושלים, שנאלץ לנתק את אחד החולים מצינורות ההנשמה ולסיים חיו, ובא לו הנפטר בחלום שוב ושוב, לילה אחר לילה, כשפניו זועפות, ואמר שהוא כועס על שניתק אותו כי היה זקוק רק ליומיים נוספים של ייסורים בעולם הזה כדי לזכות בגן עדן לעולם הבא, וכיוון שניתק אותו וסיים חיו טרם הזמן נאלץ הוא כעת להתיישר בכף הקלע, שהיא ממדרגות הייסורים הקשות ביותר שעוברים הנפטרים. נבהל הרופא, הלך אל הרב, ולימים עשה תשובה עד שנעשה תלמיד חכם גדול בישיבה בירושלים. אז בא לו שוב בחלום, הפעם זוהר ומחויך, ואמר כי בזכות התקרבותו לתורה ומצוות קרעו את הדין שלו בשמים והתקדם מעלה מעלה במעלות עולם הבא אל גן עדן העליון.

ומשום שייסורים מכפרים העוונות, הרי כשבאים ייסורים משמע שיש עוונות, ולכן עלינו להתייחס לייסורים כאזהרה שאיננו צועדים בדרך הישר, ונפשפש במעשינו לתשובה פן יתאחר, כי ייסורים בלא תשובה אינם מכפרים העוונות. והייסורים, אם בממון המה נחפש שמא גזלנו או פגמנו בממונו של אחר, אם ייסורי שלום בית המה נחפש שמא תרו לבבנו ועינינו אחרי אשת איש, אם ייסורי הנפש המה נחפש שמא פגענו בנפשו של אחר, כי עין תחת עין וגמולו כפועלו.

מדוע הצדיקים מתייסרים?

אם ראינו צדיק מתיישר, ראשית נשאל מנין נדע כי צדיק הוא? שכן אולי אינו צדיק אלא בגלוי, בסביבת בני אדם, אך בסתר ומחשכי חדרים מרבה חטאיו? הרי אין אדם זה ירא שמים הוא, כי את הבריות הוא ירא ולא את ה'!

ורק ה' יודע את אשר לנו נסתר (תהלים יט, ז): **"וְאִין נִסְתֵּר, מִחֲמֹתָו"**: והוא יתברך יודע צדיק האמת מיהו, ומידה תחת מידה נפרע בגלוי מן המחלל שמו בסתר כמו שאמרו רבותינו (אבות ד, ד'): **"כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי"**: ואז אנו רואים ותמהים, אבל איננו יודעים כי צדיק של שקר הוא האיש הזה!

ואם ידוע בבטחה שצדיק אמת הוא, נזכור ונדע כי (קהלת ז, ב): **"אין צדיק בארץ--אשר יעשה טוב, ולא יחטא"**: ובודאי יש בידו איזה חטא עליו הוא מקבל ייסורים, אבל עלינו לדעת שאם הוא מקבלם באהבה הוא אינו סובל מהם- כי יודע בנפשו שלכפר עליו הם באים.

ואם נראה כי לא חטא מימיו, אפשר שנפרעין ממנו גלגוליו הקודמים כפי שארע לאיוב, ואפשר שהוא משלם דווקא מחיר מעשיהם של הרשעים כי (סנהדרין כז, ב): **"כל ישראל ערביין זה בזה"**: וטוב לו לצדיק שיתייסר בזה העולם ואוי לו לרשע שיתייסר בעולם הבא, שכאין וכאפס כל ייסורי עולם הזה אל מול רגע אחד של ייסורי העולם הבא.

עוד יש לדעת שהצדיקים נידונים "כחוט השערה". הדין של תלמיד חכם שחוטא הריהו קשה מהדין של פשוט עם שחוטא, כי הלה לומד ויודע ההלכה ומכאן נתבע לשמרה יותר ולשמש דוגמא ראויה לאחרים. זה שאנחנו אומרים בתפילת מוסף של יום הכיפורים: **"מעשה איש ופקודתו"**: כי "פקודתו" אלו אותיות "תפקודו", שלכל אדם תפקיד ייחודי לו בזה העולם- וכל אחד נידון אם עושה את אשר הוא מצווה מכוח תפקידו.

המשל מספר על רוני, שהיה תלמיד מבריק, ממושמע וחביב על כל המורים בבית הספר. איציק, חברו לכיתה, היה תלמיד מופרע, אשר קצרה ידם של המורים מלחדור אל ליבו ולרסן התנהגותו. במהלך הלימודים, היה איציק רגיל לזרוק חפצים על חבריו לכיתה, וכאשר היו המורים מסתובבים, היה עושה עצמו כאילו יושב ושוקד בלימודו. למורים היה ברור, כי איציק המופרע הוא זה שזורק חפצים בזמן השיעור, אך העלימו עינם כי ידעו שזהו טבעו. רוני ראה זאת, ובפעם הראשונה בחייו לא עמד בפיתוי והשליך גם הוא חפץ מה, אלא שמיד נזף בו המורה והשעה אותו מהשיעור. הגיע רוני לשיחה אצל המנהל ושאל בתדהמה: "למה את איציק אף פעם לא משעים, ואני, שפעם אחת בלבד מעדתי, קיבלתי השעיה מיד?!". השיב המנהל: "כי ממך אני מצפה להרבה יותר".

באותו אופן נתבעים הצדיקים לקיים את התורה והמצוות ביתר אדיקות ודקדוק, ומעשה שאיננו נחשב עבירה לרשע עשוי להיחשב עבירה לצדיק, כי מתוקף תפקידו נדרש הוא לאחריות גדולה הרבה יותר. ובדיוק כמו רוני, גם אנחנו לא מסוגלים לתפוס בראיה המצומצמת שלנו מדוע דווקא הצדיקים מתייסרים, ועל כן אנו תמהים.

[מדוע תינוקות נקטפים בטרם חטאו?](#)

כפי שכבר ביארנו למעלה- אישיות האדם, עצמיותו, היא הנשמה אשר בתוך הגוף- היא האדם האמיתי- ובתחילת דרכו על הארץ היא נכנסת בתוך הגוף הגשמי ומחייה אותו.

במהלך שנותיו על הארץ האדם עומד במצבים שונים ומשונים מכורח היותו בתוך הגוף- אופן התגובה שלו לאותם מצבים הוא הבונה ומעצב את אישיותו, את עצמיותו, את נשמתו. נמצא שהגוף הוא למעשה כלי לצורך בניין ועיצוב רוחני של האדם במהלך שנותיו על הארץ!

ברגע שיגזרו על כך בשמים האדם יעזוב את הגוף- ובלעדי הגוף כבר לא יהיה בידו לבנות ולעצב את רוחניותו- ולכן, כפי שהוא היה ברגע פטירתו כך הוא יישאר לנצח בעולם הבא! אם ברגע פטירתו הוא היה שלם הוא יישאר שלם גם שם ואם ברגע פטירתו הוא היה פגום הוא יישאר פגום גם שם! הכל לפי מעשיו כאן בעולם הזה!

ומאחר ואישיות האדם, עצמיותו, נשמתו- נשארת לעולם הבא בדיוק כפי שעזבה את העולם הזה- עושים בשמים השתדלות לאספה דווקא כאשר הוא נמצא בשיא צדקותו- כדי שיזכה להיות שלם לנצח נצחים.

ומי לנו זך וטהור כתינוק שנקטף בטרם הספיקו ימיו לחטוא? הוא מגיע שלם לעולם הבא וזוכה למעלות הצדיקים!

וכך גם לגבי צדיקים שנקטפים דווקא בשיא צדקתם- כדי שיגיעו לעולם הבא שלמים ויזכו לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו.

ומעשה כזה אירע לפי מספר שנים: אחד מקרובי משפחתי שב בתשובה וזמן קצר אחר כך נהרג בתאונת דרכים קשה- בעודו רק בן עשרים שנה. ימים ספורים לפני התאונה הקשה חלה אביו במחלה הנוראה והרופאים קבעו שימיו מועטים ואין רפואה למכתו. והנה לילה אחד הוא חולם שהוא נכנס לחדר השינה של בנו ורואהו יושב על הקרקע ולפניו עמוד אש עד השמים, בעודו מסתכל בו הסתובב אליו בנו ואמר: "אבא, אל תדאג, אתה תחיה, אני אמות במקומך, גש לרופאים ותראה שאתה בריא". עשה האב בדיקה נוספת ולתדהמת הרופאים נרפא לחלוטין. עברו רק כמה ימים והבן נהרג. במקומו. כפי שהבטיח לו בחלומו.

מובא בספרים הקדושים שלפעמים אדם מתחייב מיתה מן השמים, מה עושה ה' ברחמיו? נותן לו בן שצריך רק תיקון קטן וקוצב לו שנים מועטות בעולם- וכאשר הבן משלים את ימיו ונפטר מן העולם נעשית מיתתו כפרה לאב על עונש המיתה שנגזר עליו.

הנה במעשה שלנו- נראה שהאב התחייב מיתה ולכן חלה במחלה הנוראה- נתן לו ה' בן למשך עשרים שנה ומיתתו הייתה כפרה לאב שנרפא באורח פלא- הבן נקטף בשיא טהרתו דווקא לאחר ששב בתשובה

ויהיה שלם לנצח נצחים- כך יצאו שניהם נשכרים וכל המעשה הזה היה טובה גדולה בעבורם!

ומכל מקום, רק ה' קובע כמה זמן אדם יחיה בעולם וקוצב לו את שנותיו, לאחד נקצבו שבעים שנה, לשני עשרים שנה ולשלישי שנתיים ימים- כל אחד לפי התיקון הנצרך לו- וברגע שיושלם התיקון הוא יעזוב את הגוף ויסתלק מן העולם.

ומעשה שאירע עם הרב מאיר חי זצ"ל, שנפגע פעם בתאונת דרכים והוכרז כמת קליני. כאשר התעורר סיפר לסובביו, לתלמידיו, לאשתו ולשאר בני עירו: "הייתי בשמים, אמרו לי שסיימתי את התיקון שלי ושאלו האם אני רוצה לעזוב את העולם, תחילה אמרתי שכן והתחלתי להתקדם, אבל אז חשבתי על כך שזה עתה נולד לי בן ואני רוצה לגדל אותו עוד קצת. התחלתי לבכות, התחננתי, והייתה לי תחושה שהבכייה שלי עושה רעש גדול בשמים. לבסוף אמרו לי שקוצבים לי עוד שתיים עשרה שנים לגדל את בני". שתיים עשרה שנים עברו, בבוקר חגג הרב מאיר חי את יום ההולדת השתיים עשרה של בנו, בערב נרצח בפיגוע ירי בשומרון. ה' יקום דמו.

מידת הבטחון

לעיתים אנחנו נקלעים לתקופות קשות, שהחושך מכסה ארץ וערפל לאומים, אין אור של תקווה ולא רואים מוצא, ואז שוגים ופונים לבשר ודם שיצילנו מצרה. אולי החבר שעובד במס הכנסה יעזור, ואולי החבר שעובד במשטרה יחלץ, ומי יודע, אולי הרופא שנחשב מומחה גדול יותר יושיע. ועם כל אלו את מי שוכחים? את ה' שנותן בנו חיים.

ואומר הכתוב (תהלים קמו, ג-ד): **"אֵל-תְּבַטְחוּ בְּנְדִיבִים בְּבֶן-אָדָם, שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה. תֵּצֵא רוּחוֹ, יִשָּׁב לְאֲדָמָתוֹ; בְּיֹסֵם הֵהוּא, אֲבָדוּ עֲשָׂתְנָתָיו"**: הרי כל אדם איננו אלא בשר ודם, וגם אם הבטיח היום עולם ומלואו, מי יודע אם יהיה חי מחר על מנת לקיים? ואמרו רבותינו (חולין ז): **"אֵין אָדָם נֹקֵף אֲצַבְעוֹ מִלְמַטָּה, אֵלָא אִם כֵּן מַכְרִיזִים עֲלָיו מִלְמַעְלָה"**: ה' אל אדון על כל המעשים, ואין לשום אדם יכולת להועיל לשני או להזיק לשני אילמלא ה' בעזרו, ולכן אמר הנביא (ירמיה יז, ה): **"אֲרוּר הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם"**:

ארור זוהי קללה, והמסיר מבטחו מה', תהא קללתו שיסיר ה' עזרתו ממנו, עד אשר ישוב ויזעק לישועתו.

ודומה הדבר לנער המבקש לצאת לעבוד ולשכור דירה על מנת "להסתדר לבד". הוריו מנסים להזהירו שהוא עדיין צעיר ועלול להסתבך בעולם הגדול, אך השיחה מידרדרת במהרה לדין ודברים קשה, והנער עוזב בטריקת דלת. כעבור מספר שנים בהם לא שוחח עם הוריו, הוא נקלע למצוקה כספית ומחמת הבושה לא פונה אליהם, שהרי הוא עצמו התעקש להתנתק מחבלי הסיוע שלהם. הוריו שמעו על מצבו הכלכלי הקשה, אך זוכרים את התעקשותו להסתדר לבד ולכן מניחים לו בכל זאת לנסות ולהסתדר. אם לא יבוא להוריו ויתחנן לעזרתם, הם לא יושיטו ידם, אך אם רק יבקש, ודאי שיתעוררו רחמיהם על בנם האהוב.

נאמר בתורה (בראשית א, ד): **"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר"**: "ויאמר" זהו האדם, ורק אם יזעק "אלקים יהי אור", יזכה ל"ויהי אור"- וכמו שכתוב (תהלים לב, ג): **"וְהַבּוֹטֵחַ בְּה' - חָסֵד, יִסּוּבְּנוֹ"**: כל עת שהאדם עם ה' וה' עם האדם, לא יימצא דבר נבצר ממנו ויתקיים בו מאמר הנביא (ירמיהו יז, ז): **"בְּרוּיָךְ הַגֹּבֵר, אֲשֶׁר יִבְטַח בְּה'; וְהָיָה ה', מְבַטְחוֹ"**: כי הבוטח בה' יבורך שיהא ה' מבטחו ויעשה את הטוב ביותר בעבורו (הטוב עבורו באמת, ולא הטוב כפי הבנת האדם, כי אין הכרח שרצון האדם הוא הטוב באמת עבורו, כפי שכבר ביארנו בפרק "צידוק הדין").

שמעתי את סיפורו של אותו יהודי שהיה על מטוס שאמור להמריא לנו יורק, אך לפתע נזכר כי שכח את התפילין בטרמינל הנוסעים, וביקש שיעכבו את ההמראה וימתינו לו כדי שיוכל לשוב ולקחתן. אנשי הצוות סירבו לדרישתו, ולאחר ויכוח סוער שעייב את המטוס על המסלול כחצי שעה, הוא רץ לטרמינל והמטוס המריא בלעדיו. מאוחר יותר התברר שאותו מטוס פגע בבנין השני של מגדלי התאומים, ולא רק שחיו של אותו יהודי ניצלו, אלא שבזכות שעייב את המטוס התאפשר לאלפי אנשים להימלט מהבניין השני אחרי שראו את הפגיעה בבנין הראשון.

ומעשה באימו של רש"י, שנהגה מדי יום ללכת לתפילה בבית הכנסת בעיר וורמיזא בצרפת, והמשיכה במנהגה גם כאשר הייתה מעוברת. בדרכה נהגה לעבור בסמטה צרה, והבישוף של העיר שהיה שונא ישראל, החליט להתנכל לה. והנה פעם אחת כשהלכה לבית הכנסת ועברה בסמטה הצרה, הופיע לפתע הבישוף כשהוא רכוב על סוס ודהר לעברה בסערה במטרה לדרוס אותה ואת הוולד אשר בקרבה. היא נבהלה מאוד כי הסמטה הייתה צרה כל כך שלא היה לאן לברוח, ונלחצה אל קיר אחד הבתים, אך באורח נס הקיר נדחק פנימה, ונתהווה שקע לה ולכרסה בתוך הקיר, וכך ניצלה היא ופרי בטנה, רש"י. לאחר הנס הזה עזבו רבי יצחק ואשתו את העיר, מחשש שמא ילעיזו עליה שהיא עוסקת במעשי כשפים, ועקרו לעיר טרוייש, שם נולד רש"י, רבן של ישראל.

ומסופר בגמרא על רבי חנינא בן דוסא (תענית כה): **"חד בי שמי חזייה לברתיה דהוות עציבא** (ערב שבת אחד ראה את בתו עצובה), **אמר לה: בתי למאי עציבת?** (למה את עצובה?) **אמרה ליה** (אמרה לו): **כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת** (התבלבלתי בכלים ושמתי חומץ במקום שמן בנר שבת). **אמר לה: בתי, מאי אכפת לך?** (מה אכפת לך?) **מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק** (רבי חנינא לא ישב להיאנח על השבת החשוכה ללא אור שתהיה להם, אלא המשיך לשמור את השבת בשמחה, כי היה חדור הכרה עמוקה שמי שאמר לשמן שידלוק יאמר לחומץ וידלוק). **תנא** (אמרו החכמים): **היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה."**

כל פרט וכל מקרה בבריאה, קטן או גדול, מתקיים מאת ה' ובהשגחתו, ואין יכול לעמוד דבר בלעדיו יתברך. ה' הוא מעל הטבע, וברצונו יכול להפך את חוקי הטבע, כפי שעשה עבור רבי חנינא ועבור אימו של רש"י, בזכות שהיו בוטחים בו בכל ליבם.

גבול הביטחון

על אף האמור, האדם מחויב לשמור נפשו ולהתרחק ממקום סכנה, כמו שנאמר (דברים ד, טו): **"וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם"**: ולכן כל המכניס עצמו לסכנה בכוונה תחילה מתוך שהוא סבור כי ה' יצילו, הרי הוא מבטל מצות עשה מן התורה ומשום כך לא יהיה לו ה' לעזרו, ואין מידתו מידת בטחון כי אם הוללות חסרת שחר, כי בידו לבחור בין טוב לרע, ובחר ברע.

והמשל מספר על אדם שקפץ למים שורצי כרישים בלב ים, ורב החובל של ספינה שעברה שם קרא לו לעלות לסיפון ולהנצל, אך הוא השיב כי הוא סומך על ה' שיצילנו וסירב לעלות, וגם על מסוק שהגיע סירב לעלות בטענה שה' יצילנו, ולבסוף טבע למוות ונידון בשמים. עמד לפני ה' ושאלו "מדוע זה קרה לי? הרי האמנתי ובטחתי שתצילני!" השיב לו "והרי שלחתי לך הצלה ולא השתמשת בה, אז מהי אמונתך?! מהו בטחונך?! מקומך בגיהנום!". מידתו של אדם זה איננה מידת הביטחון, כי הכניס עצמו בכוונה תחילה למקום סכנה ודאי, ומי לנו שמדרגתו כה גבוהה עד כדי שיהפך ה' את הטבע בעבורו?

יסוד מידת הבטחון

טעות נפוצה בלב רבים היא האמונה השלמה שבודאי יהיה הטוב, כפי הבנתו של האדם את הטוב, ואין הוראה זו בבטחון נכונה ("חובת הלבבות"). דרך עקלקלה שכזו עשויה להוביל את האדם אל מחוזות של תסכול והרהור באמונתו כל זמן שלא יקבל מבוקשו. לעומת זאת, המבקש לנהוג

במידת הביטחון הראויה, יראה כל המקרים בחייו על דרך שלושה עקרונות:

א. ה' הוא כל יכול, וכל מקרה קטן או גדול, ממנו הוא.

ב. ה' יודע מה טוב עבורי, וזה לא בהכרח מה שאני סבור שטוב עבורי.

ג. ה' פועל תמיד לטובתי, כפי ידיעתו את הטוב בעבורי ולא כפי הבנתי.

אדם המבסס אמונתו על שלושת אלו, יודע תמיד שהכול לטובה ונמצא שמח בחלקו יהיה אשר יהיה, והרי זהו העשיר האמיתי שעליו אמרו רבותינו (אבות ד, א): **"איזהו עשיר? השמח בחלקו"**: וזהו יסוד ואבן דרך אל האושר והסיפוק.

הודו לה'

מעשה בקצין יהודי מצטיין, ששירת בצבא הצרפתי בזמן מלחמת העולם השנייה, ונפל בשבי הנאצי בזמן המלחמה. הגנרל הצרפתי שארל דה גול מיהר להכריז בתחנת הרדיו הממלכתית של בריטניה שאם תיפול שעה מראשו של הקצין הוא יוציא להורג את כל השבויים הנאצים שמוחזקים אצלו. הקצין, כיום כבר בן שמונים שנה, סיפר בראיון לתקשורת: "אמנם נזהרו הגרמנים שלא להרוג אותי, אך במקום זאת החליטו להשפיל אותי עד עפר וכלאו אותי בכלוב זכוכית במרכז המחנה כשאני עירום כביום היוולדי ונאלץ לעשות את צרכי בפני ההמון. פעם ביום קיבלתי מידי הקצין הנאצי פרוסת לחם, שהיא הייתה מזונו היחיד, וגם אותה קיבלתי רק אחרי שהוא ירק עליה, דרך עליה וזרק אותה לעברי בזלזול, תוך שהוא וחבריו מתגלגלים מצחוק". כאשר נשאל מה היה עושה אילו היה פוגש את אותו קצין נאצי כיום הוא השיב באופן מפתיע: "הייתי מנשק אותו, הרי בזכותו אני עדיין חי".

ואם כך הגיב אדם זה כלפי אותו רשע שהביא לו מדי יום פרוסת לחם מרופטת, כמה מוטלת עלינו החובה לברך ולהודות לה' שמזכה אותנו בחלה טרייה לשבת, וזועק הכתוב בעניין זה (דברי הימים א, טז, לד): **"הודו לה' כִּי טוֹב פִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ"**: ואם חייב אדם לברך על הרעה כפי שביארנו בפרק "צידוק הדין", אז קל וחומר שחייב לברך על הטובות שעשה ועושה ה' לאבותינו ולנו, שאם לא כן הרי זהו גזלן וכפוי טובה ממש.

כל יהודי שומר מצוות מברך מדי בוקר ברכת "מודה אני" ו"ברכות השחר", ומודה לבורא שהחזיר בו נשמתו, ופקח עיניו, וזקף הילוכו, ואמנם התרגלנו כי דברים טבעיים המה ומשום כך שכחנו שחסד גדול עושה ה' עימנו, ויעידו אלו שקרוביהם ר"ל לא קמו ממיטתם בבוקר כמה צריכים אנחנו להודות על כל נשימה וכל ראייה וכל צעד אשר זכינו. ובצר לנו, ישנם אנשים שכאשר אומרים להם: "תאמר תודה לה'", חסד גדול עשה עימך, העיר אותך הבוקר", הם עונים "חבל", והרי עוד ביטוי לעניין (ברכות יח, ב): **"רשעים אפילו בחייהם קרויים מתים"**: ואלו הטיפוסים חשובים מתים על אף שהם גדלים, זזים ומדברים, כי הם מתים ברוחם, והרי רוחניות האדם היא עיקר עצמיותו והווייתו כמבואר לעיל (ראו בפרק "מיהו האדם האמיתי").

כל יהודי שומר מצוות מברך את ה' בכל פעם שיוצא מהשירותים, כי נתן לו בחסדיו מערכת עיכול מופלאה ומערכת צינורות מורכבים, שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת, וכבר אמר רופא אחד שאילו היה יודע אדם מה עובר על בוטן קטן מרגע האכילה עד היציאה בשירותים, היה ממהר להתקשר אחרי כל יציאה לבשר לאשתו בשמחה שהבוטן עבר בשלום. ויעידו אלו שקרוביהם ר"ל מחוברים למכשירים וצינורות חיצוניים על מנת לעשות צרכיהם, כמה היו מוכנים לשלם כדי לקבל את מה שנראה לנו טבעי, כמה היו מוכנים לשלם עבור מערכת עיכול בריאה, וכמה שאנחנו צריכים להודות על שקיבלנו אחת כזו בחינם.

מדוע אנחנו לא מעריכים?

כאשר המדע גילה שכדור הארץ עגול העולם עצר נשימתו. בכל מקום בגלובוס, התפעלו נוכח התגלית המדהימה, ששברה את המיתוס שהעולם שטוח. כיום, בערך מאתיים שנים אחרי, נעשה הדבר מפורסם בקרב כל האדם, ומה שעורר בעבר השתאות עצומה הפך לעניין שאין איש מתפעל ממנו, כורח ההרגל. וכמה פעמים שמענו שיר אהוב שוב ושוב ללא הפסק עד שהחל המיאוס לחלחל? וכמה בני זוג מצינו שהחלו דרכם בתשוקה עצומה ולבסוף השחית ההרגל כל חלקה טובה? והאם אנחנו זוכרים כמה התפעלנו בילדותנו כאשר ראינו מטוס בשמים? האם נוכל לשער כמה התפעלו אלו שראו את המטוס הראשון בהיסטוריה? ואילו

כיום אנחנו מורגלים לכך ואיננו מתפעלים עוד. המסקנה היא שכאשר האדם מתרגל הוא מפסיק להתפעל!

אבל אם רק יתבונן סביב בבריאה המופלאה, תביאנו להתבוננות להבנה כי העולם כולו מתקיים בחסד, וכל נשימה, וכל ראייה וכל צעד הריהו חסד גדול, ועצם פעילותן התקינה של מערכות הגוף המורכבות כל כך ומערכות היקום העצומות הן בגדר נס, ורק משום שהתרגלנו שזו "דרך הטבע" הפסקנו להתפעל, ורק משום שאיננו מתפעלים קשה לנו להכיר תודה. ועל כן ראוי לו לאדם שיחזיק תמיד פנקס קטן, ובו ירשום את כל החסדים, הניסים והנפלאות שעשה ה' עימו, והרי זו עצה נפלאה אשר יש בה כדי לעורר את האדם להכיר הטובות שזכה בהן, ויהא מודה לבוראו בכל עת במאד במאד. מאד.

פעולת ההודאה ביחסי האדם עם בוראו

גם בקרב ה"לא מאמינים", אנו מוצאים כי בעתות רעה כולם זועקים אל ה', מרימים עיניים לשמים ושואלים "ריבוננו של עולם למה אתה עושה לי את זה?" הנה אפילו אלו שלכאורה לא מאמינים הם מאמינים בני מאמינים אלא שטענתם שאינם מאמינים נובעת אולי מאחת הסיבות הבאות:

א. אם יצהירו על אמונתם הרי הם כאומרים "טעינו עד עתה", ומי מאיתנו שמח להודות שטעה?

ב. אם יצהירו על אמונתם הרי הם צריכים לקבל עליהם עול מצוות, ועל כן הם מעדיפים לטעון שאינם מאמינים כדי להתיר לעצמם להמשיך במעשיהם הקלוקלים.

ג. הם כעוסים ומרירים על ייסורים ורעות המתרגשות עליהם, אינם יודעים סיבתם, אינם מבינים שהכל לטובתם ואז פותחים במרד כלפי ה', מצהירים בפרהסיא שאינם מאמינים בו בעוד שלמעשה הם רק מתמרדים כנגדו.

הנה ראינו כי אין איש בישראל אשר איננו מאמין, ומתחייבת השאלה מדוע כולם באים בטרוניא כלפי ה' בעתות רעה אך רק מעטים טורחים להודות לו בעתות טובה וחסד? הרי כל שחפץ הבורא הוא שיכירו בו כולם, ואם אדם זועק אליו רק בעתות רעה אזי יביא עליו עוד ועוד עתות

רעה כדי שיכיר בו, אבל אם הוא גם מודה לו בעתות טובה וחסד אזי אין הבורא צריך להביא עליו רעות כדי שיכיר בו ונחסך ממנו סבל רב.

ובכלל, הבורא שמח לעורר החסדים על אדם שמודה ומכיר לו טובה, ומרבה הסבל והייסורים על זה שמתלונן ומתאונן כלפיו או על זה שפונה אליו רק בעתות רעה. הרי אם ילד יהא מודה לאביו על כל דבר קטן ודאי ישמח אביו להעניק לו עוד ועוד, אך אם לא יעריך את הטובות אשר עשה עימו אביו ויבוא בטרוניא או שיהא מחניף לו רק כאשר זקוק לעזרתו ודאי לא ישמח אביו להעניק לו דבר, ואולי יעשה כן רק מצד ההכרח.

כל המודה הרי הוא מאושר

עצם ההודיה לה' גם על הטובה וגם על הרעה, מקבעת בתודעת האדם את ההבנה שהוא זכה לחסד, את ההבנה שטוב לו והוא מסופק, ואין הרגשה נפלאה מזו שכבר אמרו רבותינו (אבות ד, א): **"איזהו עשיר? השמח בחלקו"**: וכל המודה לה' הרי הוא עשיר, כי הוא שמח בחלקו גם אם באו עליו כל רעות שבעולם, וזוהי הדרך הנפלאה והנשגבת באמצעותה יכול האדם מחד להתמודד בעתות רעה, ומאידך להעצים הנאתו מהטובות בהן זכה.

פרנסה משמים

עיקר עניין הפרנסה נמשך משלושת הפרקים הקודמים שעניינם צידוק הדין, מידת הבטחון וההודיה לה', שכן היטב ביארנו שכל פועל ה' לטובת האדם הוא, ועשה לכל ברייה וברייה כל צרכה כפי דעתו הנשגבת ולא כפי הבנתה השפלה, ולכן, אל לו לאדם להצטער הרבה אם לא קיבל די מחסורו כפי הבנתו, כי בודאי הכל לטובה על אף שאין מאור עיניו משיג ההכרה בכך, ורק אם יחיה על זו הדרך יזכה שיתקיים בו האמור (אבות ד, א): **"איזהו עשיר? השמח בחלקו"**: ואם לא, אף אם בידו כל אוצרות שבעולם, ירגיש עני מרוד, ואין זו עשירות כלל וכלל.

על כן לא ירדוף אדם ללא רסן אחר תאוות הממון, כי גם אם ישתדל כל ימיו לא יוכל לספק מלוא תאוותו, וכמו שאמרו רבותינו (קהלת רבה, א): **"אין אדם יוצא מן העולם וְחָצִי תְּאֹתוֹ בְּיָדוֹ"**: וככל ששיג יותר מחפצי ליבו הגשמיים יהא משתוקק ליותר, ותתעצם תאוותו כמעין המתגבר, כפי השוטה מים מלוחים שאי אפשר שירו צימאנו אלא רק יעצימוהו ויגברוהו, וכמו שאמרו (קהלת רבה, א): **"מי שיש לו מאה רוצה לעשות אותם מאתים, ומי שיש לו מאתים, רוצה לעשות אותם ארבע מאות"**: ודווקא אם יזנח זו הרדיפה תשבע נפשו כגן רווה, כי דחף תאוות האדם-משביעו רעב ומרעיבו שבע.

ובכל זאת, נדרש אדם לבקש לפרנסתו בכל יום ויום, ובכל עת ועת, כי יסוד נצרך היא בחייו, וזקוק לה במידה מסוימת לצורך קיומו, ואם יראה בה סימן ברכה, תתישב בו דעתו לעבודת בוראו, ולכן אנו מבקשים בתפילה: **"ברכנו ה' אלקינו בכל מעשה ידינו. וברך שנתנו בטללי רצון ברכה ונדבה. ותהי אחריתה חיים ושבע ושלוש כשנים הטובות לברכה"**: ורצויה בקשת הפרנסה לפניו יתברך, וחפץ הוא ביקרה, כי יש בה משום ראייה להיות האדם מאמין ובוטח באלוקיו, שהוא אל אדון על כל המעשים, ואפילו הדברים הגשמיים הם ממנו יתברך, וברצונו משביע את העולם כולו בטובו, את האדם והחיה, העוף והבהמה, דגי הים והרמשים, החיידקים וביצי הכינים, וכולם ניזונים בכבוד על דרך הכתוב (תהלים קמו, טז): **"פֹּתַח אֶת יְדָדְךָ, וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן"**: וכן כתוב (תהלים קלו, כה): **"נִתֵּן לָחֶם לְכָל־בָּשָׂר; כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ"**: הרי לכל בשר ולא לכל אדם, וכפי שהביא זאת רבי שמעון בשמו של רבי אליעזר (קידושין כב, פב):

"מימי לא ראיתי צבי קניץ (עובד במלאכה של קציעת קציעות) וארי סבל ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני. ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני, מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני, על אחת כמה וכמה, אלא שהריעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי שנאמר: 'עונותיכם הטו אלה':"

והנה בעלי החיים, שנבראו לשרת את האדם, אינם זקוקים למקצוע כלשהו כדי להשיג מזונותיהם, אז קל וחומר האדם, שנברא לשמש את בוראו, אינו זקוק למאמצים יתירים לשם כך, אלא אם חטא והרע מעשיו שאז ראוי הוא מצד הדין לצמצום מזונותיו.

על כן תמיד יזכור אדם כי ה' הוא מקור הפרנסה, אין עוד מלבדו ורק (משלי י, כב): **"בְּרִפְתָּ ה' היא תַעֲשִׂיר"**: ולפיכך אם ירגיש מחסור ומצוק יוסיף צדקה, ישא עיניו למרומים, יקרע נימיו בתפילות ותחנונים, ואל יתיימש מן הרחמים כי (תהלים קמה): **"קְרוֹב ה', לְכָל־קְרָאיוֹ--לְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת"**: וכן מצינו אצל רבי חנינא בן דוסא שארעו לו כמה וכמה ניסים מעל הטבע כי היה חסיד מופלג ובוטח בה' וכמסופר בגמרא

(תענית, כד) : "הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא (היתה רגילה אשתו לחמם התנור כל ערב שבת ולהניח בו חומר מעלה עשן) **משום כיסופא** (מפני הבושה שלא היה לה מה לאפות), **הוה לה הך שיבבתא בישתא** (היתה לה שכנה רעה). **אמרה** (השכנה) : **מכדי, ידענא דלית להו ולא מידי, מאי כולי האי** (הרי אני יודעת שאין לה דבר, אז מה העשן הזה) ? **אזלא וטרפא אבנא** (הלכה ודפקה בדלת), **איכספא ועיילא לאינדרונא** (התביישה אשת רבי חנינא והסתתרה בעליית הגג), **איתעביד לה נסא דחזיא לתנורא מלא לחמא, ואגנא מלא לישא** (נעשה לה נס שראתה תנור מלא לחם וקערה מלאה בצק). **אמרה לה** (השכנה) : **פלניתא, פלניתא! אייתי מסא, דקא חריך לחמיך** (פלונית פלונית! הביאי מרדה, הלחם שלך נשרף!). **אמרה לה** (אשת רבי חנינא) : **אף אנא להכי עיילי** (בדיוק לשם כך עליתי, כדי להביא מרדה)".

כתוב (תהלים נה, כג) : "הַשֶּׁלֶךְ עַל ה' יִהְיֶה וְהוּא יְכַלְכֵּלְךָ" : שאין לנו אלא לבטוח בה' שהוא יביא הפרנסה לביתנו, ובאמת אין בידינו אלא להשתדל מעט בעבודה ולהשתדל לעורר הרחמים על ידי צדקה ותפילה והשאר בידי שמים, ואולם מבואר בספרים הקדושים כי לעיתים ה' מחסיר מהאדם את מבוקשו כדי לדחוקו שיתפלל בכוונה גדולה, ולעיתים כדי לנסותו באמונה ובטחון כפי שמצינו שכאשר המטיר לבני ישראל מן במדבר נאמר שם (שמות טז, ד) : "הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא" : אמר ה' שיקבלו "דבר יום ביומו" - בכל יום מנה קצובה המספיקה רק לאותו היום, ומדוע עשה כן ולא המטיר כמות גדולה בפעם אחת? זה שאמר "למען אנסנו הילך בתורתך אם לא" - בכדי לנסותם במבחן, שאם ישמרו בצד למחר סימן שקטני אמונה המה ואם לא ישמרו סימן שבוטחים בה' שאם נתן להם היום ודאי יתן גם למחר. ומצינו שמי שניסה לשמור ליום המחר התליע ונסרח המן שברשותו, רמז שלא יהא האדם דואג מן המחר אלא יסמוך על ה' שיביא לו המנה הקצובה כפי שהביא לו היום (בתנאי שיעשה השתדלות מעט, כפי שהיו ישראל יוצאים ומלקטים את המן, וכפי שיבואר ב"ה להלן).

סגולות לפרנסה טובה

הפרנסה שלך בידי שמים ורק אם תצליח לעורר עליך רחמי שמים אזי תוכל לראות סימן ברכה בפרנסתך. על כן הוי מרבה בצדקה, התפלל בכוונה גדולה, קרא מדי יום שלשה עשר עיקרים בכוונה גדולה, השתמש בשפע מים בנטילה לסעודה, קרא ברכת המזון בכוונה גדולה, ואף אם לא זכית לקבל מבוקשך ודאי גם זה לטובתך, כפי ידיעת הבורא, ולא כפי הבנתך, ואם תצעד בזו הדרך ותישאר דבק בבוראך, גם אם לא נתן מבוקשך, בזה תעמוד בניסיון האמונה!

אדם חייב להשתדל לפרנסתו

לימדונו רבותינו שהאדם הראשון היה מקבל בתחילה את כל מזונותיו מן המוכן, שהיה מלקט הפירות ולא הוצרך לעבוד את האדמה, אולם לאחר שאכל מעץ הדעת אמר לו הקב"ה (בראשית ג, יט): **"בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לֶחֶם"**: והיינו שמעתה יהיה עליו לעבוד את האדמה על מנת שיתקיימו גידוליו וכמו שנאמר (בראשית ג, יח): **"וְקוֹץ וְדֶרֶדֶר תִּצְמִיחַ לָךְ"**: שאם לא יעבוד את האדמה היא תצמיח לו קוצים ודרדרים ולא פירות טובים כמו שהיה קודם החטא.

נמצא אפוא, כי מרגע שחטא האדם, הוא מוכרח לעבוד ולהשתדל לצורך מזונותיו, וכאשר הוא עובד ומשתדל, באופן טבעי הוא חש שולט וקובע את מצב מזונותיו, אבל לאמיתו של דבר זהו ניסיון האמונה הקשה שלו- שעדיין עליו לזכור שכל מזונותיו הם מאת ה' וברחמיו!

מסופר בגמרא (סוכה נג): **"הנהו תרתי כושאי דהוו קיימי קמי שלמה, אליחרף ואחיה בני שישא, סופרים דשלמה הוו** (היו לשלמה המלך שני עבדים שחורים בשם אליחרף ואחיה). **יומא חד חזייה למלאך המות דהוה קא עציב** (יום אחד שלמה המלך ראה את מלאך המוות עצוב). **אמר ליה: אמאי עציבת?** (אמר לו למה אתה עצוב?) **אמר ליה: דקא בעו מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא** (בקשוני שאקח את שני עבדיך ואיני יודע איך אצליח לעשות זאת). **מסרינהו לשעירים, שדרינהו למחוזא דלוז** (מסר שלמה המלך את עבדיו למלאכים שיקחו אותם למחוז העיר לוז, שתושביה היו אנשי אמת, ומשום כך מלאך המוות לא שלט בין חומותיה). **כי מטו למחוזא דלוז שכיבו** (אך כשהגיעו למחוז העיר לוז, מתו העבדים). **למחר חזיא מלאך המות דהוה קבדח** (למחרת ראה שלמה המלך את מלאך המוות שמח) **אמר ליה: אמאי בדיחת?** (אמר לו למה אתה שמח?) **אמר ליה: באתר דבעו מינאי תמן שדרתינהו** (שלחת אותם בדיוק למקום בו נתבקשתי ליטול נשמתם). **מיד פתח שלמה ואמר: רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה** (רגלי אדם ערבים בו, והן יובילו אותו למקום שנתבעו ללכת, ולא למקום שהוא רוצה ללכת)".

אמרו רבותינו (ביצה טז, א): **"כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש-השנה ועד יום-הכפורים"**: שבתקופה שבין ראש השנה ליום הכיפורים נקבעת פרנסתו של אדם לכל השנה הבאה, וכפי שלא הועילה השתדלותו של שלמה המלך לשנות את גורל עבדיו (אפילו שעזרו לו המלאכים), כך אם ישתדלו כל הברואים שבשמים ובארץ לשנות מהקצוב לו לאדם לא יעלה הדבר בידם (וכן מצינו בבני ישראל במדבר, שמי שניסה לקחת יותר מהמנה הקצובה לו, הגיע לביתו ומצא ברשותו בדיוק את המנה הקצובה, רמז שלא יועילו כל התחבולות להשיג יותר מן הקצוב לו לאדם).

ויש להקשות אם כן, מדוע אמרה תורה (בראשית ג, יט): **"בְּזַעַת אֶפְיךָ תֹאכַל לֶחֶם"**: מדוע נדרש האדם להתאמץ אם מזונותיו ממילא קצובים לו?

מסביר זאת הרמח"ל ("מסילת ישרים", בדרכי קניית החסידות): **"ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו... וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (המזונות שנקצבו לו) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, (בראשית ג): 'בְּזַעַת אֶפְיךָ תֹאכַל לֶחֶם', אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו... אך לא שהשתדלות הוא המועיל, אלא שהשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות** (אינו צריך להשתדל השתדלות יתירה כי כבר בהשתדלות המועטת ישיג מה שנקצב לו)": נמצא שאין השתדלות האדם מניבה תוצאות בהתאם לרמתה, אבל חייב הוא להשתדל, שהרי זהו הקנס שקיבלה האנושות בגין חטא האדם הראשון, ובלעדי ההשתדלות לא יוכל להשיג את הקצוב לו.

דומה הדבר לאדם שהשכים בבוקר, מיהר לתחנת הרכבת, הגיע בזמן ועלה על הרכבת. עד כאן היתה השתדלותו נצרכת, אך אם יחליט עתה לדחוף את קרון הרכבת מבפנים כדי להאיץ את מהירות הנסיעה, ודאי שלא יועיל לו, וזוהי כבר השתדלות יתירה ולא נצרכת.

אדם המשתדל לפרנסתו מבלי להוסיף השתדלות יתירה, משום שמבין שעל אף שהוא עובד ועושה, מזונותיו כבר קצובים לו, ואין בהשתדלות יתירה כדי להרבות מזונותיו, הריהו מתקן את חטא האדם הראשון, מתעלה רוחנית, ומכניס ניצוצות של קדושה אל תוך הגשמיות בחייו.

זכור שאתה חייב להשתדל לפרנסתך, כי ללא השתדלות לא תשיג מאומה, אך דע תמיד שהפרנסה איננה בידיך אלא ביד ה'.

מהו סף מידת ההשתדלות הנדרשת?

רבנו בחיי בספר חובת הלבבות מסביר כי בלב כל אדם נטע ה' נטייה לתחום מסוים. האחד לתחום המסחר, השני לתחום התעשייה, השלישי לתחום האומנות וכן על זו הדרך. לכל אחד ואחד יש תחום הקרוב יותר לליבו ולכישוריו, וזהו בדיוק התחום בו עליו לעסוק לפרנסתו. על כן, אם המשיכה הטבעית של אדם מסוים היא לתחום ההוראה למשל, והוא עובר לעסוק בתחום אחר, שאיננו נמשך אליו, רק כדי להרוויח יותר,

הריהו עובר את סף ההשתדלות הנדרש ולא יראה סימן ברכה בממונו (אף אם נראה לו שהצליח להגדיל הכנסותיו, יתרבו הוצאותיו עד אשר יישאר בידו הסכום שמראש נקצב לו, ואולי אף פחות מכך- משום ענישה על שלא בטח בצו האלוקי והפחית ההשתדלות דווקא בתחום המיועד לו).

למעשה זה נרמז בפסוק (בראשית ג, יט): **"בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לֶחֶם"**: שאף שנדרש אתה להזיע (להתייגע) על מנת לאכול לחמך (להתפרנס), עדיין עליך לעשות ההשתדלות בהתאם לאפיך (פניך- כלומר "פניך הרוחניות"- אופייך)- והיינו שתהא משתדל בתחום הקרוב אל ליבך ומתאים לאופייך (וכן המילה "אפיך" היא אותיות "אופייך" בכתיב חסר).

ובעניין כמות השעות שעליך לעבוד- גם בזה עליך להיות קשוב לרחשי ליבך ולעבוד עד אשר יאמר לך הקול הפנימי שבתוכך כי הגעת למיצוי המיטב.

ומוסיף הרמח"ל בעניין זה ("מסילת ישרים", בדרכי קניית החסידות): **"הדרך האמיתי הוא דרכם של החסידים הראשונים, עושים תורתן עיקר ומלאכתן תפלה, וזה וזה נתקיים בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה ולבו מוכן לחסידות האמיתי ולעבודה התמימה"**.

עסוק רק בתחום הקרוב אל ליבך, וקבע את מידת ההשתדלות היומיומית שלך בפרנסה לפי רחשי ליבך, כי מעבר לכך הכל בידי ה' והגזרה עומדת.

גזל לא מביא עשירות

כאשר שהו בני ישראל במדבר והמטיר להם ה' את המן- היו ביניהם כאלו שניסו ליטול יותר מהמנה הקצובה להם והיו שהמעייטו ונטלו פחות מהמנה הקצובה להם; כאשר הגיעו איש איש לאהלו ומדדו את חלקם- גילו גם אלו שנטלו יותר וגם אלו שהמעייטו כי בדרך נס יש בידם בדיוק המנה הקצובה להם על אף שניסו לשנות, כמו שנאמר (שמות טז, יז-יח): **"וַיִּלְקְטוּ, הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּעֵיט. וַיִּמְדוּ בְּעֶמְר--וְלֹא הָעֵדִיף הַמֶּרְבֶּה, וְהַמְּעֵיט לֹא הֶחְסִיר: אִישׁ לְפִי-אָכְלוּ, לְקִטּוֹ":** כל אדם ואדם מקבל בסופו את הקצוב לו, וכל הניסיונות והגזלות לא יועילו לשנות גזירת שמים, וגם אם לפעמים נדמה לו שהועילו תחבולותיו- לבסוף יעשה לו ה' שיאבד את ממונו בדרכים שונות ולא ישאר תחת ידו אלא מה שנקצב לו בתחילה.

בניגוד לנהוג בעולם המערבי, על פי דין תורה אין כולאים את הגנב במאסר אלא מחייבים אותו לשלם לנגזל כפל (סכום כפול משווי הגניבה, והרי יש בזה יתרון, שכן בכלא גנב קטן לומד שיטות כיצד להפוך לגנב גדול יותר ואילו על פי דין תורה הוא גם מחזיר את הסכום הגזול לבעליו וגם מרגיש בעצמו את הכאב של אבדן הסכום הזה ולכן לא ישוב למעשיו).

אם הגנב שילם כפל לפי דין תורה (כגון שחויב על ידי בית דין או חזר בתשובה) הרי זה פרע חובו, אך אם לא שילם יאבד הסכום הזה בדרך לא דרך (עוד בחייו או שישוב בגלגול ויחזיר במושלם, הכל לפי הנסיבות). וכדבר הזה סיפר לי מישהו שפעם אחת ויחידה בחייו לא עמד בפיתוי וגנב מהחנות בה עבד מוצר בשווי כמה מאות שקלים ושמח שמחה גדולה על שהרוויח כביכול, אלא שזמן קצר אחר כך האשימוהו מעסיקיו על לא עוול בכפו באיזו טעות שעשה עובד אחר וקיזזו לו משכרו סכום כפול משווי המוצר שגנב (כפי שמחייב דין תורה). אבל כאן לא נסתיים הסיפור, הוא החליט לא לוותר, שכר עורך דין, תבע את החברה (לא בדין תורה) וזכה בעשרת אלפים שקלים, בהם שילם את יתרת ההלוואה שנותרה לו על רכב שרכש זה מכבר. שמח שמחה גדולה, הרי זה עתה יצא ברווח גדול ושילם כל חובותיו, אלא שמאותו רגע החל לסבול מתקלות רבות ברכבו והפסיד כל הסכום שהרוויח במשפט על תיקונים חוזרים ונשנים. אם נתבונן, בסופו של דבר שילם כפל (הסכום שקיזזו לו מהשכר) והפסיד כל מה שהרוויח במשפט (כי לא היה ראוי לזה).

וידוע המעשה בסוחר יהודי מאמריקה שהיה מוכר סחורה במשקל והיה תמיד מפחית מעט ללקוחותיו מבלי שידעו. פעם אחת שמע בשיעור תורה כמה חמור עוון הגזל וכמה צריך להישמר שלא לגזול אפילו מהגויים. התקשר מיד לרב קנייבסקי, סיפר לו מה היו מעשיו ושאל כיצד עליו לנהוג מעתה. השיב הרב שיתחיל מעתה להוסיף ללקוחותיו קצת יותר מבלי שידעו. עשה כדבריו והנה הגיע איש תקשורת גדול ורכש אצלו סחורה במסגרת תחקיר שערך לבדוק אמינותם של בתי עסק שונים. לקח את הסחורה ובדק, והנה גילה שקיבל יותר ממה שרכש. פנה לסוחר ושאל לפרש הדברים, השיב לו הסוחר: "אני יהודי, יש לנו יראת שמים, אנחנו חוששים מאד מגזל". בשמוע הדברים אמר לו: "בזכות אמינותך אני אדאג לפרסם את שמך הטוב בתקשורת!" עשה כן והיהודי התעשר.

על כן, יזכור אדם תמיד כי מה שנגזר לו בגזרת עליון הוא מה שיקבל, רק שבידיו הבחירה אם לעשות זאת בדרך הישר או חלילה באמצעות גניבות ותרמיות עליהן עתיד ליתן את הדין, כפי המעשה שהיה מספר רבי יוסף חיים (הבן איש חי) באישה שהותיר לה אביה ירושה גדולה, בית מפואר ורכוש גדול. לילה אחד שכחה את דלת הבית פתוחה, והייתה ישנה במיטתה כששמעה באישון לילה צעדים בתוך ביתה, רצתה לקום ולבדוק במה מדובר, אך אחז בה מורא גדול, ולבסוף כיסתה עצמה ונרדמה. בבוקר ראתה את תיבת התכשיטים שלה מונחת בפתח הבית, בדקה היטב וגילתה שלא נגנב ולו דבר אחד מביתה, והביעה פליאה נוכח "הגנב המוזר" שנכנס ולא לקח דבר. עוד באותו היום הלכה אל הרב, סיפרה לו את שאירע, אמרה שהיא חוששת להישאר לבד וברצונה להתחתן מיד.

הציע הרב אברך אחד ואמר שאמנם הוא דל ואביון, אבל הוא אדם ירא שמים, ובעניין הכסף הרי היא כבר מסודרת. השניים נפגשו והחליטו להתחתן. לאחר הנישואין, הגיע הבעל הטרי לביתה בפעם הראשונה, ולהפתעתה החל לספר לה היכן נמצאים התכשיטים שלה ומה יש בכל מקום בבית, היא שאלה אותו בתדהמה מנין הוא יודע, וזה ענה לה כי הוא "הגנב" שנכנס לביתה בלילה ההוא. הביעה האישה מורת רוח ואמרה לו: "התחתנתי עם גנב!" אמר לה הבעל: "חס ושלום, אני אדם ירא שמיים, אבל גם לי יש יצר הרע". שאלה אותו מדוע יצא בידיים ריקות, והוא השיב לה: "הגעתי עם תיבת התכשיטים שלך עד הדלת, וברגע האחרון נזכרתי שאמרו רבותינו ש'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים', וחשבתי לעצמי, שאם התכשיטים האלו נקצבו לי ואמורים להיות שלי, הם בודאי יהיו שלי, אבל למה בדרך הזו? והנה עכשיו התחתנת איתי והכל שלי ברשות גמורה".

(אודות עוון הגזל ראו עוד בפרק "מצוות בין אדם לחברו")

שבת היא מקור הברכה

אמרו רבותינו (בליצה טז, א): **"כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים - חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו"**: שאם ירבה אדם בהוצאות מצוה אלו, כל שיוציא ישלימו לו מן השמים, ואל לו לחוש שמא יחסר לו בגללן.

ומעשה במאיר אנשיל רוטשילד, יהודי עשיר שומר מצוות שחי ברוסיה, אשר התפרנס ממכירת סחורות לצבא הרוסי. היה זה ערב שבת כאשר קצין של הצבא הגיע לביתו והניח מכתב. אשתו ביקשה שיבדוק במה מדובר, אך הוא התעקש שלא להסתכל במכתב, שהרי זה חילול שבת גמור. בסעודת שחרית בשבת בבוקר שוב הגיע הקצין והניח מכתב נוסף, ושוב אשתו ביקשה שיבדוק, אך הוא המשיך להתעקש שלא לחלל את השבת. בסעודה שלישית בשבת בצהריים, שוב הגיע הקצין והניח מכתב שלישי, ושוב אשתו ביקשה שיבדוק, אך הוא המשיך להתעקש ואמר שהרי עוד שעה יוצאת השבת ואז יבדקו. כשיצאה השבת החלו לפתוח את המכתבים בזה אחר זה. במכתב הראשון היה כתוב שהצבא מעוניין לרכוש כמות מסוימת של סחורות בסכום מסוים. במכתב השני היה כתוב שהצבא החליט להגדיל את הסכום משום שמכתבו הראשון לא נענה ואנשי הצבא הבינו שהמוכר אינו מעוניין בעסקה. במכתב השלישי היה כתוב כי מאחר ולא התקבלה תשובה לשני המכתבים הקודמים, אנשי הצבא שיערו שאולי ההצעות הקודמות היו מעליבות בעבורו, ומשום שהוא ידוע כנאמן הצבא הרוסי, החליטו בצעד חריג להכפיל ולשלש את הסכום האחרון שהציעו עבור הסחורה. אמר מאיר אנשיל

רוטשילד לאשתו בשמחה: "שבת היא מקור הברכה!". למחרת סגרו את העסקה, והספיקו מזונותיהם לכמה שנים, מבלי שהוצרכו לעבוד.

יהודי זה שמר על דבקות בשבת, וקיים את רצון ה' כאילו היה רצונו שלו ממש, כדרך שאמרו רבותינו (אבות ב, ד): **"עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו"**: שכאשר אדם מקיים את רצון ה' בשמחה ודבקות כאילו היה רצונו שלו ממש, מקיים גם ה' את רצון האדם כאילו היה רצונו שלו.

יסודי האמונה על פי הגאון רבי יחיאל מעכל עפשטיין זצ"ל - בספר ערוך השולחן

סעיף א

כתיב (משלי טו כד): "אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה". וביאורו נראה: כי המלאכים נבראו בשני כמבואר במדרש, וכן מבואר במזמור ברכי נפשי: "המקרה במים עליותיו... עושה מלאכיו רוחות". והבדלת המים הייתה בשני, והבהמות נבראו בחמישי. והמלאכים עובדים את בוראם ואין להם יצר הרע, והבהמות יש להם יצר הרע ואין להם דעת. וממילא דלהמלאכים אינו מגיע שכר בעד עבודתם, אחרי שאין להם יצר הרע, ולבהמות לא שייך עונש אחרי שאין להם דעת.

סעיף ב

ולזה ברא הקדוש ברוך הוא ביום הששי את האדם. ובראו משני הקצוות: נתן בו את הנשמה שמאירה לאדם לדעת את הבורא יתברך כמלאך, כמו שנאמר: "כי נר ה' נשמת אדם". ויצר אותו בגוף שהוא חומר עב כבהמה, לאכול ולשתות ולישן.

ולזה יתעוררו מלחמות גדולות בהאדם כל ימי חייו, שהנפש הבהמי מסיתו לתאוות עולם הזה כבהמה, והנשמה הטהורה נלחמת כנגדו ומראה לו שלא לכך נברא אלא לעבוד את הבורא כמלאך. ואף הדברים הגשמיים שמוכרח לעשות כאכילה ושתיה ושינה - תהיה הכוונה כדי שיוכל לעבוד את בוראו. ועל זה נאמר: "שויתי ה' לנגדי תמיד".

ולאחר מות האדם מראים לו שכל מעשיו נכתבין בספר, וחותרם יד האדם בו. ואם הלך בדרך התורה והמצוה - נוחל גן עדן שהוא תענוג בלתי גבול ובלתי המשך זמן. ועליהם נאמר: "ירויון מדשן

ביתך, ונחל עדניך תשקם; כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור". ואם חס ושלום להיפך - יורש גיהנם, שכל יסורי עולם הזה כאין נגדו. ועליהם נאמר: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, והיו דראון לכל בשר".

סעיף ג

וזהו שאמר שלמה: "אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה". כלומר: אתה האדם המשכיל אחרי שיש לך שני דרכים, או לשאת עין ולב למעלה אל הבורא יתברך והיא דרך החיים, או להביט למטה על תאוות הבהמיות, לכן אצוה אותך שאורח החיים שלך תהיה רק למעלה, למען סור משאול מטה. כלומר: אם תביט למטה - תפול בשאול שהיא המדריגה הראשונה של הגיהנם, ומשם תפול עוד מטה מטה.

סעיף ד

וכל בר דעת יש לו להבין: כמו שאם נראה מלך בשר ודם בונה בנין יקר המורכב משני הפכים, שבנה בתוכו אבנים יקרות שוהם וישפה וכל אבן יקרה, וגם מטיט ועפר, היעלה על הדעת שתכלית כוונת המלך הוא לשם הטיט והעפר? ובודאי התכלית של הבנין הם האבנים היקרות, והטיט והעפר אינם אלא לחיזוק הבנין.

כמו כן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שברא את האדם מורכב מנשמה טהורה שהיא חלק אלוה ממעל, והיא תשוב אל האלהים אחרי מותו, וגם מגוף עב שהוא טיט ועפר, היעלה על הדעת שהתכלית הוא הטיט והעפר? וכל הסובר כן אינו אלא כסיל ומשוגע.

וזהו שאמר עקביא בן מהללאל: הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה: דע מאין באת, ולאן אתה הולך... כלומר: הנשמה היא חלק אלוה ממעל ותשוב למקורה. ולהיפך הגוף: מאין באת? מטיפה סרוחה. ולאן אתה הולך? למקום עפר רמה ותולעה. ובזה הבירור שהתכלית הוא הנפש האלהית. ולכן קודם כל צריך האדם לדעת יסודי תורתנו הקדושה והטהורה.

סעיף ה

יסוד התורה ועמוד העבודה לידע שיש אלהים אחד יחיד ומיוחד, והוא ברא כל העולמות, והוא משגיח עליהם בכל עת ובכל רגע.

ואלמלי יצוייר חס ושלום סילוק השגחתו - אף רגע היו כל העולמות חוזרים לתוהו ובוהו.

וזהו שנאמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". ונאמר: "וידעת היום... כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". כלומר: שאין שום כוח זולתו יתברך, והוא המהוה כל העולמות, והוא המחיה את כל העולמות, והוא המקיימם.

ובמתן תורה ראינו זה בחוש, כדכתיב: "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים, אין עוד מלבדו". כלומר: כי ה' שברא כל העולמות - הוא המשגיח והמנהיג עליהם לעד ולעולמים. ו"אלהים" ביאורו: השגחה והנהגה, ואין שום כוח גדול או קטן זולתו יתברך.

סעיף ו

את האלהים הזה אנחנו מחויבים לאהבו אהבה גמורה וחלוטה, עד שכל האהבות כמו אהבת עצמו, אהבת אשתו, אהבת בניו ובנותיו, אהבת הממון - יהיו בטלים נגד אהבתו יתברך, והמה כלא ממש.

וזהו שאמר הכתוב: "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאדך". והוא לשון "מאוד", כלומר: כל החביב עליך מאוד מאוד - תבטל נגד אהבתו יתברך.

"ובכל לבבך" דרשו חכמינו ז"ל: בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע. כלומר: שלא תאמר שהיצר הרע כיון שמסית אותך לעבור על רצונו יתברך, אם כן איך בראו? דהאמת הוא דגם כוונת היצר הרע שלא תאבה לו ולא תשמע אליו, אלא שכך גזר עליו הבורא יתברך שיסיתך לעבור על רצונו יתברך, כדי שבבחירתך תעבוד ה' ולא כמוכרח. שזהו עיקר תכלית בריאת האדם, ובכוח זה גדול ממלאך כמו שכתבתי בסעיף א (וכן מבואר בזוהר).

סעיף ז

ובספרי דרשו:

רבי מאיר אומר: הרי הוא אומר "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך" - אהבהו בכל לבבך כאברהם אבינו, שנאמר: "אברהם אוהבי". ואומר: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך".

"ובכל נפשך" - כיצחק שעקד עצמו על גבי המזבח.

"ובכל מאדך" - הוי מודה לו כיעקב, כענין שנאמר: "קטנתי מכל החסדים..."

ועוד אמרו שם: "ואהבת..." - אהבהו על כל הבריות כאברהם אביך, כענין שנאמר: "ואת הנפש אשר עשו בחרן". כלומר: כמו שאברהם מפני שהיה אוהבו בלב ונפש קרא את בני אדם להאמין באלקותו, כן תעשה אתה לאהבהו על הבריות, ולקרבן לעבודתו יתברך.

עוד גרסינן בספרי: לפי שנאמר "ואהבת" - איני יודע כיצד אוהבין אותו? תלמוד לומר: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. כלומר: שעם ההתבוננות בתורה - תתיישב האהבה בלב בהכרח (חינוך).

סעיף ח

וכן נצטוינו ליראה מפניו יתברך, דכתיב: "את ה' אלהיך תירא". וזה לשון הרמב"ם בספר המצוות מצוה ד':

שצונו להאמין יראתו יתעלה וליפחד ממנו. ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי, אבל נירא ביראת ענשו בכל עת. וזהו אמרו: "את ה' אלהיך תירא".

עד כאן לשונו. ובחיבורו הגדול ריש פרק שני מיסודי התורה כתב:

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר, ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים לאל חי".

וכשמחשב בדברים האלו עצמן - מיד הוא נרתע לאחוריו, וירא ויפחד, ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות. כמו שאמר דוד: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך, מה אנוש כי תזכרנו?"

עד כאן לשונו. ובספר המצוות ביאר "יראה פשוטה" שהיא יראת העונש, ובכאן ביאר "יראת הרוממות".

ועל זה שנינו בספרי: אין לך אהבה במקום יראה, ויראה במקום אהבה, אלא במידת הקדוש ברוך הוא בלבד, עיין שם. כלומר: דיראה ואהבה הם שני הפכים, אלא ביראת הרוממות שפיר יכולים שניהם להיות, דעל ידי גודל מעלת רוממותו יתברך - מתיירא ממנו יראת המעלה, ואוהבו בכל לב ובכל נפש.

סעיף ט

ונצטוינו ללכת בדרכיו הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרכיו". ונאמר: "אחרי ה' אלהיכם תלכו". ונאמר: "ללכת בכל דרכיו" - מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף אתה רחום (סוטה יד א), ולהתדמות בפעולותיו הטובים ובמידותיו הישרים כפי יכולתינו.

ומצות עשה להדבק בחכמים ובתלמידיהם כדי ללמד מעשיהם, שנאמר: "ובו תדבקון". וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה, והרי אש אוכלה הוא? אלא הדבק בחכמים ובתלמידים (כתובות קיא א). והוי מתאבק בעפר רגליהם, ושותה בצמא את דבריהם. ונאמר: "הולך את חכמים יחכם". ונאמר: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים...".

סעיף י

כתב הסמ"ג בעשין מצוה י"ז:

מצות עשה לצדק את הדין על כל המאורע, שנאמר: "וידעת עם לבבך, כי כאשר ייסר איש את בנו, ה' אלהיך מיסרך...".

עד כאן לשונו.

ואנחנו בני ישראל עייפי הזמן, בלא מנוחה זה קרוב לשני אלפים שנה - חייבים אנו לדעת שזהו הכל לטובתינו לזכך אותנו, כמו שאמר הנביא זכריה: "וצרפתים כצרוף את הכסף, ובחנתים כבחון את הזהב. הוא יקרא בשמי, ואני אענה אותו. אמרתי עמי הוא, והוא יאמר ה' אלהי". וביאור הכתוב: להאמין באמונה שלמה שכל צרותינו וכל טלטולינו אינו על דרך הנקימה חס ושלוש אלא כדי לצרפינו. דאם לא כן כבר לא היתה ממנו שארית בכל משך ממאות השנים הרבות, ואין לך אות ומופת גדול מזה מקיומינו זמן ארוך כזה, דאין זה אלא מפני שהשגחתו יתברך עלינו, לא סר ולא יסור אף רגע, כאב המשגיח על בנו יחידו ומייסרו לטובתו.

וראיה לזה: שהרי בכל זמן הגלות "הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו". כלומר: כשאנו מתפללים אליו יתברך - עונה אותנו בכל עת צרה וצוקה. "אמרתי עמי הוא, והוא יאמר..." כלומר: שהרי אנו רואים שבכל זמן הארוך הזה עם בני ישראל הולכים בדרך התורה והמצוה, והוא יתברך קורא אותנו "עמי", ואנחנו קוראים אותו "אלהי ישראל".

סעיף יא

מיסודי הדת להאמין שתורתינו הקדושה כאשר היא - נתונה לנו מסיני על ידי משה רבינו. ובחסרון אות אחד היא פסולה, ואין הפרש בקדושתה בין פסוק "שמע ישראל" לפסוק "ותמנע היתה פלגש".

וכשם שהקדוש ברוך הוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים, כמו כן התורה היא נצחית, כמו שאנו אומרים ב"אמת ויציב": "הוא קיים ושמו קיים... ודבריו חיים וקיימים, נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים...". ולכן מלאכי שהיה הנביא האחרון אמר: "זכרו תורת משה עבדי...".

סעיף יב

ומיסודי הדת להאמין בתורה שבעל פה, כמו שנאמר: "על פי התורה אשר ירוך...".

ולא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, שנאמר: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל" (גיטין ס א).

והתורה שבעל פה נותנת רוח חיים בתורה שבכתב, שאין בה אף מצוה אחת מבוארת כהלכתה, והתורה שבעל פה מבארה. וזהו המשנה והגמרא, שבס נתבארו כל פרטי המצוות. וכל מי שאינו מודה בתורה שבעל פה - אין לו חלק באלהי ישראל.

סעיף יג

ומיסודי הדת להאמין בשכר עולם הבא, ובעונש הגיהנם, ובביאת משיח, ובתחיית המתים.

וכן מיסודי הדת לעשות כל המצוות לא מפני שהשכל מחייב כן, כגון במצוות שבין אדם לחברו, אלא מפני שהקדוש ברוך הוא צוה אותנו לעשות כן. ולכן נאמר בדברות האחרונות בשבת

ובכיבוד אב: כאשר צוך ה' אלהיך". משום דזה מוסכם בכל אום ולשון שהאדם צריך לנוח יום אחד בשבוע כדי לחזק כחותיו, וכן ההסכמה בכל אום ולשון לכבד הוריו. ולזה אמרה תורה: "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", "כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלהיך". כלומר: ולא מפני שהשכל מחייב כן. ובדברות הראשונות קודם חטא העגל לא הוצרכו לאזהרה זו, לפי שהיו כולם במדרגת מלאכים, כדכתיב: "אני אמרתי אלהים אתם, ובני עליון כולכם".

ויש עוד יסודי הדת, והרמב"ם כללן בשלושה עשר עיקרים, ונדפסו בסידורים וידועים לכל. אמנם האמת כי כל מצוה מתרי"ג מצוות היא עיקר מעיקרי הדת, וכל אות מהתורה היא עיקר מעיקרי הדת. וראיה: שבחסרון אות אחד היא פסולה. וכן בתורה שבעל פה הממאן לקבל דבר אחד הוא מין, כמו שכתב הרמב"ם ריש פרק ג' מהלכות ממרים, וזה לשונו: מי שאינו מודה בתורה שבעל פה - הרי זה בכלל המינים, עיין שם. ואין חילוק בין כשאינו מודה בכולה, או אינו מודה במקצתה כמו בתורה שבכתב. ואין להאריך בזה, כי ידוע זה ללומדי תורתנו הקדושה.

סעיף יד

וזה לשון הרא"ה בספר החינוך (בהקדמה):

ששה מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו אפילו רגע אחת כל ימי חי האדם. וכל רגע שיחשוב בהן - קיים מצות עשה. ואלו הם:

· האחת: להאמין שיש אלוה אחד בעולם, שברא את הבריאה הגדולה הזאת. והוא היה, והוא הוה, והוא יהיה לעולמי עד. והוא הוציאנו ממצרים, ונתן לנו את התורה. וזה נכלל בקרא ד"אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים...".

· והשנית: שנאמין שאין אלוה זולתו, שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". כלומר: שכוח זולתי אין.

· והשלישית: ליחדו, כמו שנאמר: "ה' אחד".

· והרביעית: לאהבו, כמו שנאמר: "ואהבת...".

· והחמישית: לירא ממנו, כמו שנאמר: "את ה' אלהיך תירא".

· והששית: שלא לתור אחר הלב ואחר העיניים, כדכתיב: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם..." ו"אחרי לבבכם" - זו מינות. "ואחרי עיניכם" - זו זנות (סוף פרק קמא דברכות).

עד כאן לשונו, והכונה לבלי להעלות על הדעת מחשבת מינות. ואם מעצמו יעלה על הלב - יסיחנה מדעתו, ויתחזק בתורה ויראת ה', וירחיק עיניו מעניני זנות. ואם במקרה יעלה על עיניו - יסיח דעתו ויתחזק...

סעיף טו

תנן באבות פרק ד: רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין.

וזהו עיקר גדול בחיי האיש הישראלי, לידע שעולם הזה הוא עולם המעשה, ועולם הבא הוא עולם הגמול, ועולם הזה הוא השער להכנס בו לעולם הבא. ולכן יזהר לבלי לאבד הזמן בחינם, כי הזמן הוא יקר מכל הנמצאות, והיום שעבר לא יחזור עוד. ודיו שההכרחיות נוטל חלק גדול מהזמן, וימי חיי האדם קצרים, ובהגיע האדם לימי הזקנה - רואה שהכל הבל. ולזה אמר שלמה: "וזכור את בוראך בימי בחורותיך, עד אשר לא יבואו ימי הרעה, והגיעו שנים אשר תאמר: אין לי בהם חפץ" (קהלת יב א). ו"ימי הרעה" הם ימי הזקנה. ואשר אז תאמר "אין לי בהם חפץ", כלומר: בכל עניני עולם הזה. ואז מעצמך תכיר האמת, אבל כחותיך יהיו חלושים. ולכן "זכור את בוראך בימי בחורותיך", ותמסור נפשך על קדושת ה'.

סעיף טז

ובפרק חמישי דאבות תנן:

יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים.

ופירש הרע"ב: "עז כנמר" - שלא תתבייש לשאול מרבך מה שלא הבנת, דלא הביישן למד. "וקל כנשר" - לחזור אחר לימודך ולא תייגע, כדכתיב: "יעלו אבר כנשרים, ירוצו ולא ייגעו". ו"רץ כצבי" - לרדוף אחר המצוות. "וגבור כארי" - לכבוש את יצרך מן העברות. עד כאן לשונו.

והטור פירש: "עז כנמר" - שתעיז פניך כנגד המלעיגין, ואל תמנע מלעשות מצוה מפני המלעיגין. "וקל כנשר" שמעופף בשמים,

ותעצים עיניך מראות ברע, כי העין תחילת העבירה. "רץ כצבי"
- שרגליך לטוב ירוצו. "וגבור כארי" - נגד הלב, שתחזק לבך
בעבודתו, עיין שם.

(ולעניות דעתי נראה שמפני שהאדם מורכב מארבעה ראשי יסודות: אש, רוח, מים, עפר. ואמר
"עז כנמר" נגד יסוד האש שהוא עז הרבה, "וקל כנשר" נגד יסוד הרוח שהוא קל מאוד, "רץ כצבי"
נגד יסוד המים שהם ברצוא ושוב, "וגבור כארי" נגד יסוד העפר שהוא חזק וקשה. והכוונה
שישתמש בכל יסודות הגוף רק לענייני הבורא יתברך ולא בענייני עולם הזה.)

סעיף יז

וכתב רבינו הרמ"א:

"שויתי ה' לנגדי תמיד" - הוא כלל גדול בתורה ובמעלות
הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים. כי אין ישיבת האדם
ותנועותיו ועסקיו, והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו
והוא לפני מלך גדול. ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם
אנשי ביתו וקרוביו, כדיבורו במושב המלך. כל שכן כשישים
האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל
הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: "אם יסתר
איש במסתרים, ואני לא אראנו נאום ה'" - מיד יגיע אליו היראה
וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד. גם בהצנע לכת,
ובשכבו על משכבו - ידע לפני מי הוא שוכב. ומיד שיעור משינתו
- יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה. ולא יתבייש מפני
בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך (כן צריך לומר).

עד כאן לשונו, ותרתי קאמר: אחרי שהקדוש ברוך הוא עומד
עליו תמיד לכן גם בהצנע לכת, כלומר גם כשהוא לבדו או עם
אשתו וזרעו - יתנהג ביראה והכנעה כעומד לפני מלך. וכן מבואר
במורה נבוכים (חלק שלישי פרק נ"ב) שמשם מקור הדברים, עיין שם.

ועוד אומר שיהיה עליו פחדו ובושתו מהשם יתברך תמיד. ולכן
גם בהיותו בין בני אדם - יעשה המוטל עליו בעבודת השם
יתברך, ואל יתבייש מפני המלעיגים אם יש מלעיגים, דהבושה
מפני השם יתברך תתגבר על הבושה מבני אדם. וגם לא יתקוטט
עמהם (מגן אברהם), דהקטטה היא מידה מגונה ומביאה לעזות. ויש
להתרחק ממנה אפילו כשמתקוטט לדבר מצוה, אלא יעשה
מעשהו לשם ה' יתברך, ולא יחוש ללעגם.

שלושה עשר עיקרי האמונה

הרי אני מאמין באמונה שלמה בשלוש עשרה עיקרים של התורה
הקדושה :

* שהקדוש	ברוך	הוא	נמצא	ומשגיח,
*	והוא			אחד,
*	ואין לו	גוף	ואין לו	דמות הגוף,
*	והוא	קדמון	לכל	קדומים,
*	ואין	עבודה		לזולתו,
*	והוא	יודע	מחשבות	בני אדם,
*	והנבואה			אמת,
*	ומשה רבנו עליו השלום הוא אדון לכל הנביאים,			
*	והתורה	כולה	נתונה	מן השמים,
*	והתורה לא	תשתנה	בשום זמן	חס ושלום,
*	והקדוש ברוך הוא מעניש לרשעים ומשלם שכר טוב לצדיקים,			
*	ויבוא	מלך		המשיח,
*	והמתים עתידים להחיות,			

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתכוף יצרנו
לעבודתך כל ימי חיינו תמיד, אמן כן יהי רצון.

שירת המאמין שכתב המחבר בסיעתא דשמיא

(מיוסד על שלושה עשר עיקרי האמונה)

ריבון העולמים
אתה תמיד נמצא איתי,
אתה אחד ויחידי
אתה נשגב מבינתי.
מעבר ועד עתיד
אתה קיים תמיד,
עבודתך היא עולמי
אתה מכיר רחשי ליבי.
נתת לנו נביאים
שנבואתם אמת תמים,
ומשה מעל כולם
תורתך תורת עולם.

מעניש לרשעים
גומל לחסידים,
תשלח משיח במהרה
מתים יהללו שמך.

שער הקדושה

מהי תכלית החיים?

מעשה במייסד חברת המכונניות הגדולה "פורד" שהצליח בעסקיו ונעשה לעשיר גדול. יום אחד נסע בשולי האגם והבחין בדייג יושב על שפת האגם, אוחז בחכה ומאזין לרדיו. חשב פורד לעצמו: "אולי מוטב שאגש אליו ואלמדו להתקדם, לגדול ולהצליח בעסקים". לאחר הרהור קל ניגש ואמר לו: "למה שלא תקנה לך רשת ותוציא יותר דגים? תוכל למכור אותם ולהרוויח!" שאל הדייג: "ומה אז?" השיב פורד בהתלהבות: "אז כבר תקנה סירה, תיכנס לעומק האגם ותוציא דגים יותר איכותיים, תמכור ותרוויח יותר". שוב הקשה הדייג: "ומה אז?" השיב פורד בבטחון: "אז תקנה עוד סירה, תביא פועל ותרוויח יותר!" והדייג ממשיך בשלו: "ומה אז?" פורד איבד מעט את סבלנותו והשיב: "אז כבר יהיו לך הרבה סירות, הרבה פועלים ותרוויח הרבה יותר". "ומה אז?" שאל הדייג פעם נוספת. פורד נראה כמי שמאבד את סבלנותו אך התעלה והגיב באיפוק: "אז כבר תוכל לשבת בשלווה ובנחת על שפת האגם בלי לעבוד בכלל". הפתיע הדייג ואמר: "ומה בדיוק אני עושה עכשיו?"

רבים חיים בזה העולם סביב רדיפה אינסופית אחר השגת רכוש ונכסים, ובטוחים שכאשר ישיגו את מבוקשם, יזכו לשלוות הנפש לה הם זקוקים. לעיתים אדם בטוח שאם ישיג רכב מסוים הוא יגיע לשלוות הנפש, אך כאשר הוא כבר משיג את מבוקשו, במהרה ההתלהבות חולפת ומתחלפת בתאוה חדשה לרכב חדיש יותר, מהיר יותר, ומפואר הרבה יותר. וכמו שתיארו זאת רבותינו (קוהלת רבה, א): **"אִין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וְחָצִי תְּאֹתוֹ בְּיָדוֹ. מִי שֵׁישׁ לוֹ מֵאָה רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת אוֹתָם מְאֹתִים, וּמִי שֵׁישׁ לוֹ מְאֹתִים, רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת אוֹתָם אַרְבַּע מְאֹת"**: וכל עת שיש לאדם יותר הוא מתאוה ליותר, ונמצא טרוד ומודאג מפאת החסר לו, כעניין שאמרו (אבות ב, ח): **"מַרְבֵּה נַכְסִים מַרְבֵּה דַאגָּה"**: הוא לעולם לא מגיע לסיפוק אמיתי, הוא לעולם לא מגיע לשלוות נפש, הוא מפספס את המטרה לשמה הגיע לעולם!

כתוב (תהלים צ, ה): **"יְמֵי-שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרֵת שְׁמוֹנִים שָׁנָה-- וְרַהֲבָם, עֵמֶל וְאֹן: כִּי-גַז חַיֵּשׁ, וְנִעְפָּה"**: אם אדם לא הגיע בחייו להשגות רוחניות הריהו כמי שלא השיג דבר, כי שב הוא ביום מן הימים למקום עפר רימה ותולעה, ומה ייקח עימו לשם? את הרכב, הדירה והבגדים היקרים ודאי שלא ייקח. יתכן שאלו לא יהיו עוד ברשותו אף לפני הסתלקותו מן העולם. לכן אם נראה אדם בגיל תשעים משפץ את ביתו במרץ תוך הזנחת חיי המשפחה ודאי שיתפס בעינינו כשוטה, שהרי את שנותיו האחרונות הוא מבלה בשיפוץ ביתו במקום בחיק ילדיו ונכדיו. אדם שחי רק בכדי לממש תאוותיו החומריות ולהשיג נכסים ורכוש עוסק ב"עמל ואון", שכן אם נאמר לו שנותרה שעה אחת אחרונה לחייו- ודאי שלא יבזבזנה על אלו הדברים!

לכן על האדם לדעת שעיקר עצמיותו היא הנשמה, הרוחניות אשר בתוכו, אישיותו, שהיא נצחית כי היא חלק אלוה ממעל (ראו בפרק "מיהו האדם האמיתי")- ולפיכך עיקר תכליתו היא לבנות את נשמתו, רוחניותו, אישיותו- את המהות הנצחית שלו, והגוף רק משמש ככלי להשגת התכלית הזו!

ועל ידי תיקון נשמתו היא תיעשה שלמה, היא תיעשה כלי שיכול לקבל אור ה' בתוכו- כי ה' שלם וצריך כלי שלם על מנת להכיל את השלם!

ועל ידי החיבור הזה ששיג עם בוראו הוא יהיה יונק ממקור השפע ממש, ניזון מאור האין סוף, ירגיש שלוה ושלמות רוחנית, ירגיש שלא חסר לו כלום, כי הגוף בטל אצלו והוא איננו מרגיש בחסרון הדברים הצריכים לו, וזהו העידון הגדול מכל העידונים, וזוהי שמחה האמיתית שבעולם!

ומתוך הטובה הזאת הוא יכיר בבוראו שנתן לו אותה באהבתו ובחמלתו, וזה אשר ה' חפץ- שימצאהו האדם בין כל ההסתרים של העולם הזה!

והנה, על מנת שיהיה בידינו להשיג את התכלית הזו, פירט לנו ה' ברחמיו המרובים את הדרך בה נלך ונזכה גם אנחנו בשלמות הרוחנית והנצחית, ולזה נתכוון הפסוק (דברים י, יב): **"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מֶה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ - כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דַּרְכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וּלְעַבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"**: ומבאר רבי משה חיים לוצאטו (רמח"ל) בהקדמת הספר "מסילת ישרים": **"כאן כלל כל חלקי שלמות העבודה הנרצית לשמו יתברך. והם, היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצוות"**:

מצינו חמישה חלקים שהם יחד מהווים שלימות עבודת האדם:

א.	היראה	(יראת	ה')
ב.	ההליכה	בדרכיו	(תיקון המידות)
ג.	האהבה	(אהבת	ה')
ד.	שלמות הלב	(טוהר	הכוונות)
ה.	שמירת כל המצוות (סור מרע ועשה טוב)		

אדם שמרגיל עצמו באלו, נעשה פורש מענייני העולם הגשמיים, כי מרגיש בבשרו טעם תכלית החיים האמיתי. וכשאינו מתאוה עוד לגשמיות, נעשה שמח בחלקו, כי עיקר הרדיפה תהא מעתה אחר העצמת מהותו הרוחנית, ואין כוח מחסור הגשמיות חזק דיו בכדי לצערנו. הוא גם מתהלך בעולם בבטחון נשגב, כי חש היותו עם הבורא והבורא איתו, ויהא שכרו גם לעולם הבא כי מאחר שהרגיל עצמו ברוחניות- יהיה לו העולם הבא, שהוא עולם רוחני ללא גשמיות, כאור שאין לו סוף (ולעומתו מי שהרגיל עצמו בגשמיות היאך יוכל לסבול את חסרונה בעולם הבא?!).

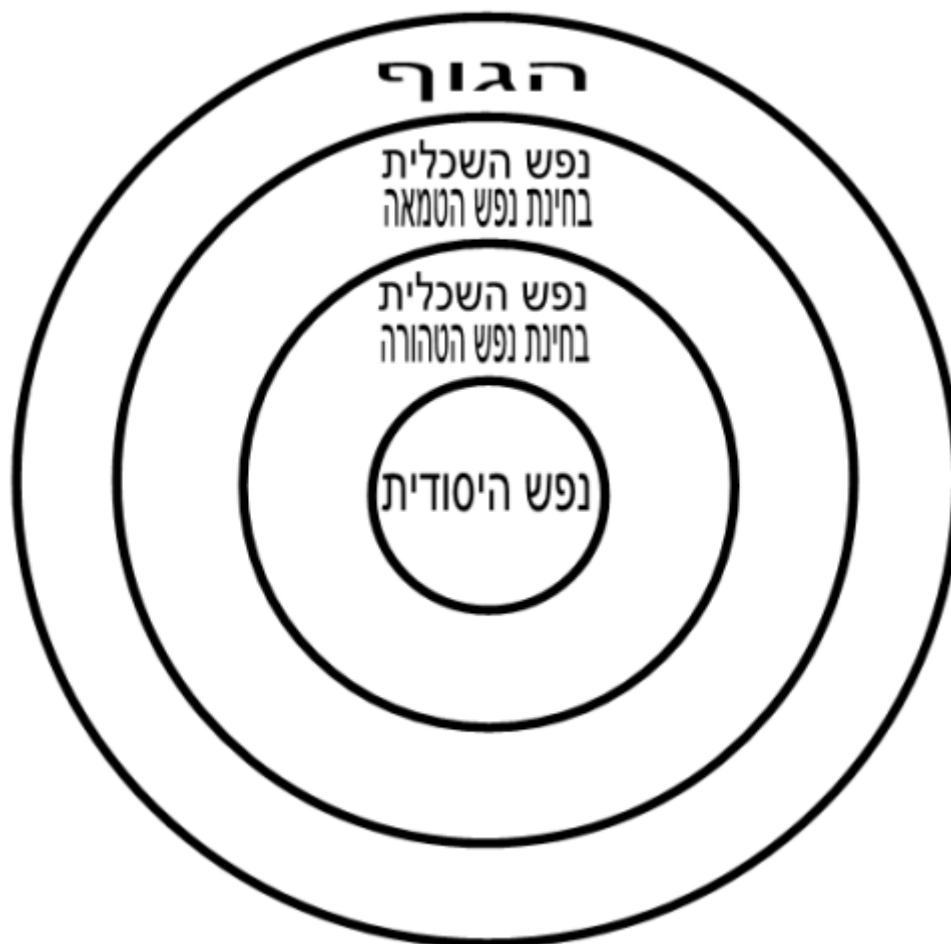
מבוא לגוף ונפש

שלב ראשון בדרכו של האדם, עוד לפני תחילת העבודה, הוא ההבנה הבסיסית של מורכבות הגוף והנפש ויחסי הגומלין ביניהם.

למעשה, הגוף הוא מעין לבוש לרוחניות אשר בתוכו, וכפי שכבר ביארנו לעיל (ראו בפרק "מיהו האדם האמיתי").

הרובד הנמוך ביותר של רוחניות האדם קרוי נפש והיא מורכבת משלושה חלקים עיקריים: **א.** נפש היסודית **ב.** נפש השכלית - בחינת נפש הטהורה **ג.** נפש השכלית - בחינת נפש הטמאה.

ביאור נפש היסודית

הרובד הנמוך ביותר של הנפש הרוחנית קרוי "נפש היסודית" ומסביר רבי חיים ויטאל (מהר"ח^ו), תלמידו של האר"י הקדוש (ישערי קדושה" חלק א, שער **ב**): **"בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומם והצומחת והבהמית והמדברת"**: כלומר, שנפש היסודית היא מורכבת מארבע בחינות כמפורט להלן:

נמצאת ב...	תפקיד	בחינה
בכל החומר ביקום	מרכבת ומחברת בין חלקיקי החומר	נפש הדומם
בצומת, בחי ובאדם	מאפשרת גדילה וצמיחה	נפש הצומחת
בחי ובאדם	מאפשרת תנועה של הגוף ממקום למקום	נפש הבהמית
רק באדם	שליטה בדיבור, יכולת שימוש במגוון שפות וחיקוי קולות בעלי חיים	נפש המדברת

באופן כללי, שייכת הנפש היסודית עם עניין המידות שבאדם כפי שמסביר מהרח"ו ("שערי קדושה" חלק א, שער ב): **"והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית"**: ועל כן תחילת עבודת האדם הנצרכת לו בעולם היא ההליכה בדרכיו (תיקון המידות), כדי שיהא מתקן תחילה את הנפש היסודית, שהיא יסוד בניין האדם כולו.

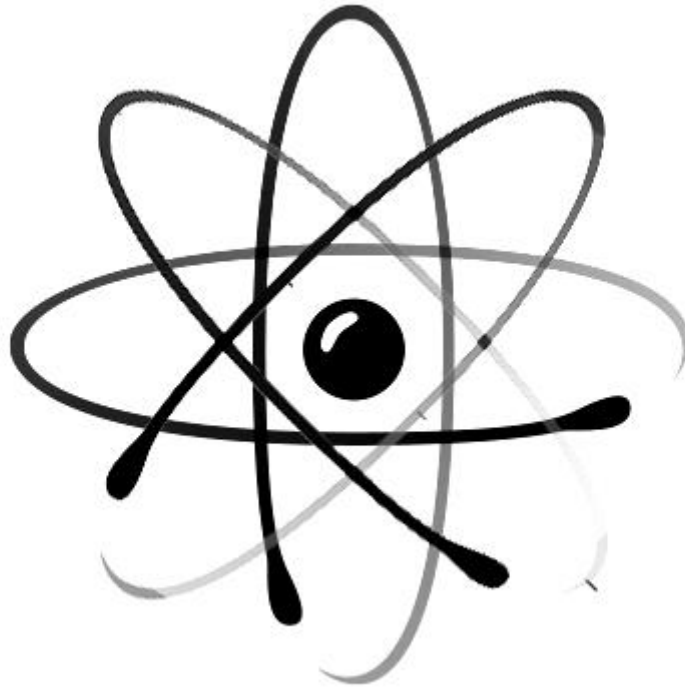
נספח: הוכחות לקיום נפש הדומם ונפש הצומחת

על פי המבואר לעיל, בכל החומר ביקום, וגם בדומם וצומח, ישנה נפש רוחנית המחייה אותו ומאפשרת את קיומו, אלא שנפש הדומם ונפש הצומחת הן בחינות שפלות יותר מנפש הבהמית ונפש המדברת הנמצאות בבעלי חיים ובאדם.

וכאן עולה תמיהה: כיצד יתכן שיש נפש בדומם?

כאשר מתבוננים על חומר כלשהו, למשל חתיכת מתכת, באמצעות מיקרוסקופ מיוחד ניתן לראות שהחומר מורכב מאינספור חלקיקים זעירים המסודרים במבנה. חלקיקים אלו קרויים אטומים, ורמת הצפיפות ביניהם היא הקובעת אם החומר הוא מוצק, נוזל או גז. כל אטום מורכב מגרעין ומאלקטרונים זעירים הנעים מסביבו במהירות עצומה. למעשה המרחק בין גרעין האטום לבין האלקטרונים הנעים מסביבו מקביל למרחק בין כדור הארץ לבין השמש (ביחס לגודלם כמובן). נמצא כי החומר ביקום מכיל הרבה יותר ריק מאשר חומר, ורק בגלל תנועתם המהירה של האלקטרונים מסביב לגרעין האטום נדמה לנו החומר כמשטח אחד שלם (בדומה לכנפי המאוורר שנראים כמשטח אחד שלם

כאשר הם מסתובבים במהירות). מכאן ברור כי קיים שפע רוחני המניע את האלקטרונים מסביב לגרעין האטום במסלול מסודר, ואילו היה שפע רוחני זה מפסיק לפעול חלילה היו האלקטרונים מתפזרים והיקום כולו נעלם כלא היה!

תרשים הממחיש את תנועת חלקיקי החומר לפי מכאניקת הקוואנטים

והנה מובא בזהר הקדוש (זהר פקודי דף רס עב) : **"הַמְּחַדֵּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית"** : בריאת העולם איננה מעשה חד פעמי- אלא היא מתחדשת מדי יום ביומו- הבורא משפיע מדי יום את אותו שפע שהשפיע במעשה בראשית כדי להמשיך ולקיים את העולם, ובמילים אחרות, יש שפע רוחני המחיה את העולם כולו מדי יום וכמאמר הנביא (ישעיה ו, ג) : **"מְלֵא כָּל-הָאָרֶץ, כְּבוֹדוֹ"** : והיינו שהבורא יתברך בכבודו, מכיל את הכל וממלא את הכל- הוא השפע הרוחני אשר מחייה את הבריאה בכל יום מחדש!

ועוד: כיצד יתכן שיש נפש בצומח?

לפני כחמישים שנה החליט קליב בקסטר, מומחה למכונת אמת, לחבר את המכשיר לצמחים, פירות וירקות- וגילה לתדהמתו שהם מגיבים למצבים שונים. כך למשל, כאשר השקה את העציץ שבמשרדו החלה מחט הכתיבה לזוז בצורה הדומה לזו של אדם המתרגש מעט ואחר כך נרגע, כאשר חתך בבשרו של גזר החלה המחט להשתולל בצורה הדומה לזו של אדם החש כאב וזעזוע, כאשר החליט לשרוף את אחד הצמחים המחט זינקה באופן דרמטי בצורה הדומה לזו של אדם המרגיש בסכנה- וזאת עוד לפני שהספיק להזיק לצמח אלא רק העלה זאת במחשבתו! נראה שחסרונם של הצמחים בחושים שאנו מכירים, מחופה על ידי יכולת תפיסה על חושית שאינה מוכרת לנו.

קליב בקסטר זכה לפרסום עולמי בעקבות הניסוי. מדענים רבים בדקו בעצמם את הממצאים שלו והעלו תוצאות דומות. עולם הצומח, שנראה בעינינו משמים למדי, התגלה לתדהמת אנשי המדע כעולם מלא חיים ורגשות!

וראו מה נאמר במדרש כבר לפני אלפי שנים (פרקי דרבי אליעזר):
"בשעה שכורתים את האילן, קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, ואין קולו נשמע": וכמה מפליא לראות עוד ועוד סודות שנודעו לחכמי ישראל כבר אז- עוד בטרם הומצאה הטכנולוגיה שאפשרה לאנשי המדע לגלות אותם!

ההבדל היחיד בין נפש היסודית של האדם לנפש הבהמה, הוא נפש המדברת, היכולת לשלוט בדיבור, מה שמאפשר לאדם לחקות קולות בעלי חיים, וגם לנהל תקשורת רחבה ונשלטת לעומת תקשורת מוגבלת ואינסטינקטיבית של הבהמה. כך האדם מחליף רעיונות במרחב עם אנשים אחרים, משפיע על סביבתו והסביבה משפיעה עליו, משפיע על עצמו ומשפיע על אחרים, יש בידו כח, הכח לשנות דרכיו ולתקן את מידותיו, אך הוא יכול גם להרוס, ולכן מוטלת על כתפיו אחריות גדולה.

לאדם ישנה נפש נעלית יותר, הנפש השכלית, אשר היא מורכבת משתי בחינות: **א.** הנפש הטהורה (הפרי) **ב.** נפש הטמאה (קליפת הפרי).

כל אחת משתי בחינות אלו כלולה מרמ"ח (248) אברים- כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה (365) גידים- כנגד שס"ה מצוות לא תעשה [סך הכל תרי"ג (613) אברים וגידים- כנגד תרי"ג (613) מצוות התורה].

והוא שהסביר מהרח"ו ("שערי קדושה" חלק א, שער ב): **"הנפש העליונה השכלית אשר בה תלויין תרי"ג מצוות התורה"**: כללו של דבר: כאשר אדם מקיים מצוה מסוימת מתגברת הנפש הטהורה באבר או הגיד השייך לאותה מצוה וכאשר הוא עובר עבירה מתגברת נפש הטמאה באבר או הגיד השייך לאותה עבירה.

נפש השכלית - בחינת הנפש הטהורה (הפרי)

נפש זו היא בחינת היצר הטוב שבאדם והיא קיימת בו מאז נברא האדם הראשון. היא פועלת במרחבי התפיסה העל חושית, מקיימת את הקשר עם הבורא ומשתוקקת תמידית להשגת הארת האלוקים והדבקות בו יתברך. יש המייחסים אותה כיום ל"חלק התת מודע של המוח".

ככל שאדם מקיים יותר מצוות, מתגברת בו הנפש הטהורה יותר ויותר, עד אשר היא פורצת לתודעתו והוא מתחיל לחוש במציאות הבורא יתברך כדרך הכתוב (תהילים יט, ט): **"מְצוֹת ה' בָּרָה מְאִירַת עֵינַיִם"**: שקיום הרבה מצוות ("ברה" אותיות "רבה") מאיר את עיני האדם ומזכה אותו בהשגת האורות העליונים, ואין טעם מתוק מקרבת האלוקים הזאת, כפי שהעיד דוד המלך עליו השלום (תהילים עג, כח): **"וְאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב"**: וכאשר הוא מרגיש את הטעם המתוק הזה, מיד הוא נעשה משתוקק לעוד ועוד קרבת אלוקים, ואז הוא רץ כצבי ומתגבר כארי לעשות רצון אביו שבשמים, לקיים עוד ועוד מצוות ולזכות בעוד ועוד הארת אלוקים, וזה שאמרו רבותינו (אבות ד, ב): **"שְׂמֵצוּה גִּזְרֵת מְצוּה"**.

ולדבר הזה נתכוונו רבותינו כשאמרו (מכות כג, ב): **"רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"**: ש"לזכות" הוא לשון "לזכך", שהתורה והמצוות אינם אלא כלים לצורך זיכוך וטיהור נפש האדם, וה' בטובו הרבה לנו תורה ומצוות כדי שיהיו בידינו יותר כלים להשיג הדבר הזה.

וכתוב (קהלת יב, י): **"סוף דבר הפל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה פל האדם"**: את האלוקים ירא- אלו שס"ה מצוות לא תעשה שהן כנגד שס"ה גידים שבאדם, את מצוותיו שמור- אלו רמ"ח מצוות עשה שהן כנגד רמ"ח אברים שבאדם, וזה כל האדם- הוא סך תרי"ג מצוות שהן כנגד סך תרי"ג אברים וגידים שבאדם, ושואלת הגמרא

(ברכות): "מאי 'כי זה כל האדם'? אמר רבי אלעזר: אמר הקדוש ברוך הוא: 'כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה'": שכל תכליתו של האדם עלי אדמות היא להכניס קדושה אל תוך החומר, להוריד השכינה אל העולם הזה, ואמרו רבותינו (בבא בתרא כה): "ואיך זוכים להוריד את השכינה? על ידי תורה, תפילה וגמילות חסדים": כי בשלושת אלו מקופל קיום כל תרי"ג מצוות, והעוסק בהם זוכה להוריד קדושה עילאה שתגביר הנפש הטהורה בקרבו ותביאנו אל תחושת האושר והסיפוק האמיתיים.

נפש השכלית - בחינת הנפש הטמאה (קליפת הפרי)

נפש זו היא בחינת יצר הרע שבאדם, והיא החלה להתקיים בו מרגע שחטא האדם הראשון באכלו מעץ הדעת. היא פועלת במרחבי התפיסה החושית, מקיימת את הקשר עם העולם הזה ומשתוקקת תמידית למימוש תאוות גשמיות. יש המייחסים אותה כיום ל"חלק המודע של המוח".

ככל שאדם עובר יותר עבירות, מתגברת בו נפש הטמאה יותר ויותר, עד אשר היא עוטפת את הנפש הטהורה כעין קליפה, חוסמת אותה מלקיים את הקשר עם הבורא, והאדם מפסיק לחוש במציאותו יתברך כדרך שאמרו רבותינו (בבא בתרא כה): "מה שהאדם אינו מרגיש את השכינה, זה רק מחמת שחטא": כי נפשו נסגרת ואין ביכולתה להשיג האורות העליונים, ומסביר מהרח"ו: "וזהו ענין ה'רשעים בחייהם קרוים מתים' (ברכות יח, עב) כי נסתלק מהם נפש הקדושה מאלהים חיים ושרוי עליו המות הנקרא אבי אבות הטומאה": ואז גם אין בהשגתו להבין חכמת התורה, שהיא חכמה עליונה, ואיננו משיג החיבור לשרשה העליון כי נפש הטמאה חוסמת בעדו, ובהיעדר הטעם המתוק של קירבת אלוקים הוא מוצא נחמה בענייני העולם הזה ובמימוש תאוותיו הגשמיות כסבור שזוהי התכלית לשמה נוצר, וכך הולך ומתרחק עוד ועוד מעבודת בוראו (אבות ד, ב): "וְעִבְרָה גּוֹרֶרֶת עִבְרָה": שהרי כל עבירה מגבירה את נפש הטמאה בקרבו ומעוררת תאוותו לענייני העולם הבטלים יותר ויותר.

מהו "עולם"? עולם הוא לשון "העלם" - לומר שהאמת נעלמת בו; כל פינה בעולם "צועקת" שאין אלקים חלילה, אבל האמת שהכל לבושים של אלוקות גדול, וכל תכלית האדם היא להסיר הלבושים ולגלות האלוקות על ידי שיסור מרע ויעשה טוב עד אשר יתבטלו מעליו כל קליפות נפש הטמאה ותיעשה הנפש הטהורה שולטת בו, ומבואר היטב בדברי המהרח"ו (ישערי קדושה",

חלק א, שער א):

"צריך האדם לחפש בכל כחו לקיים כל תרי"ג מצוות, וכאשר יקיים איזה מצוות עשה יכוין להסיר מהאבר הפרטי של נפשו המתיחס אל המצוה ההיא זוהמת הקליפה ההיא ואזי תחול עליו אבר המצוה הקדושה ההיא אחר הסתלק הזוהמא".

וכמו שהבאנו לעיל, מלבד היותה מחסום המסתיר מהאדם את בוראו, נפש הטמאה היא גם בחינת יצר הרע שבתוכו, משם פועל אותו יצור רוחני משחית האוחז במחשבת האדם ומנסה למשכו אחר הבטלה ותאוות החומריות כדי למנעו ממצוות ולהכשילו בעבירות.

וכלל ידוע הוא שראשית הדרך להתגבר על כל מכשול היא ידיעתו והכרתו כי על ידי זה אפשר לעשות ההכנה הראויה, והמשל בזה הוא לצבאות העולם אשר אוספים מודיעין על אויביהם למען יכירום וינצחום או לאדם שהבחין בחברו אורב לו להבהילו ולא ייבהל כאשר זה יקפוץ לו כי היה מוכן לקראתו.

על כן ננסה ב"ה להכיר כמה מדרכי פעולותיו של יצר הרע ובזה אפשר יהיה לנו לנצחו בנקל. לשם כך יש לנו לשאול בכנות:

א. כמה פעמים אמרנו שאין בכוחנו לצאת מהבית לשיעור תורה ולבסוף יצאנו לביקור אצל חברים ושאר עניינים שאין בהם צד מצווה? אין זה אלא יצר הרע שהכניס בליבנו את המחשבה שאין לנו כוח כדי לבטלנו מן המצוה.

ב. כמה פעמים אמרנו שאין לנו זמן ללכת לתפילה בבית הכנסת ולבסוף בזבזנו זמן יקר בקריאת עיתונים או שאר עניינים לא נחוצים? אין זה אלא יצר הרע שהכניס בליבנו את המחשבה שאין לנו זמן כדי לבטלנו מן המצוה.

ג. כמה פעמים אמרנו שאין לנו די ממון לנתינת צדקה ולבסוף בזבזנו ממון רב יותר על רהיטים מיותרים לבית ושאר מוצרים שהתבררו כלא הכרחיים? אין זה אלא יצר הרע שהכניס בליבנו את המחשבה שאין לנו ממון כדי לבטלנו מן המצוה.

ד. כמה פעמים אמרנו שנצא קודם לסידורים ואחר כך נניח תפילין ולבסוף היום חלף עבר לו מבלי שהספקנו לקיים את

המצוה? אין זה אלא יצר הרע שהכניס בליבנו את המחשבה שנותר לנו די זמן לקיום המצוה כדי לדחותנו ממנה לגמרי.

יודע יצר הרע שאם יאמר לאדם "לך עבור עבירה" ודאי לא ישמע לו, מה עושה? אומר לו: "אתה הרי עייף, לך לנוח, עוד יזדמנו לך שיעורי תורה נוספים בעתיד", "אתה הרי עסוק מאד, כשתהא לך תקופה יותר נינוחה תלך להתפלל", "הרי חסר לך כסף, אם יהיה לך בעתיד תיתן צדקה", "אתה חייב לטפל בסידורים שלך, כשתסיים תניח תפילין". וכן על זו הדרך, ממשיך ונותן בליבו מחשבות שהן לכאורה לטובתו, "שייחנה מהחיים" ויעשה הכל, רק לא מצוות! כך הולך לו האדם ולא מרגיש שלפניו "מלכות חטאים", כמו הדג שהוא שרודף אחר הפיתיון ולא מרגיש שהנה הדבר הזה יקרב לו מיתתו.

דע, עוד אחת מדרכי יצר הרע היא להכניס את האדם בכעס, עצבות ומרירות, כדי שישקע בייאוש, יחשוב שאין לו תקנה ויתבטל ממנו חשקו לעבודת בוראו, אך שקר מוחלט הוא זה, ודווקא אם יתגבר כארי, יפנה אל בוראו ויקיים מצוותיו, אז יהא בידו להיחלץ ממחשכי הייאוש ותיכנס בו חיות אלוקות ושמחה אמיתית של קרבת אלוקים בעודו בעולם הזה.

קודם שחטא היה האדם הראשון כולו נפש טהורה מחוברת לאלוקות מבלי נפש הטמאה ועל כן לא הייתה ליצר הרע אחיזה בתוכו אלא היה מנסה כל העת להכשילו מבחוץ. האדם עבד את בוראו בנקל ללא מכשול ולכן הרגיש שכל הטובות שהוא מקבל מאת ה' כגון בריאותו ומזונותיו וכו' ניתנות לו בגדר צדקה- וכידוע אדם מתבייש לקבל צדקה. לכן אכל מעץ הדעת כדי שתיכנס בו נפש הטמאה ותהא ליצר הרע אחיזה בתוככי נפשו ממש, ואז יהא עובד את בוראו תוך התגברות על יצרים וניסיונות ויהיו הטובות שהוא מקבל מאת ה' בגדר שכר, וישמח לקבלן, ולא יתבייש.

מכאן נקרא העץ (בראשית ב, ט): **"עץ, הדעת טוב ורע"**: כי מיום אכלו ממנו נכנס בו גם צד הרע.

מאותה העת החל להתקיים בתוככי האדם מאבק תמידי, מאבק בין בחינת יצר הטוב שבו (הנפש הטהורה) המנסה למשכו אל הטוב, לבין בחינת יצר הרע שבו (נפש הטמאה) המנסה להסיטו אל הבטלה ותאוות העולם הזה למען יתבטל מדרך הטוב. פעם אחר פעם הוא עומד בפני בחירה בין הטוב לבין הרע, בין שיעור תורה לבין ביקור אצל חברים, בין תפילה בבית הכנסת לבין קריאת עיתונים, בין עזרה לנזקקים לבין בזבוז ממון על רהיטים מיותרים, בין הנחת תפילין לסידורים. אם יתגבר על תאוותיו

ויקיים המצוות הריהו מגביר הנפש הטהורה ומחליש נפש הטמאה בקרבו, עד אשר כמעט ישלוט בו הטוב ויהא מוליכו מבורות נשברים אל מקור מים חיים (ויקבל שכר הרבה על היותו בוחר בטוב, שהרי זהו ניסיון האמונה שלו- לבחון כמה הוא דבק בדבר ה').

על כן יש לנו להתבונן טרם כל מעשה ולעשות רק דברים שיש בהם משום מצוה או דברים הכרחיים לצורך קיומי (בתנאי שאין בהם משום עבירה, ובכל מקרה של ספק יש להיוועץ בחכם), וכמו שאומר הפסוק (דברים י, יב): **"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹד"**: שבכל עת ועת נשאל עצמנו מה ה' אלקינו שואל (מבקש) מאיתנו.

ה' חפץ מאד שיהא האדם דואג לאכול ולהתפרנס ולטפל בענייניו, אלא שיש להקדיש לזה רק ההשתדלות המוכרחת ולא להפוך חלילה את האכילה לפולחן, את הפרנסה לרדיפה אינסופית ואת הטיפול בענייני הבית לעיקר- אלא הכל חייב לשרת יעד אחד עיקרי: עבודת ה' (ראו למשל מהי מידת ההשתדלות הנדרשת בעניין פרנסה בפרק "פרנסה משמים" ואיך להפוך גם את ענייני היום יום לעבודת ה' בפרק "שלמות הלב").

עם זאת, בכדי שנהא מחפשים ומבקשים עשות המעשים אשר הם מצד היצר הטוב, מוכרח שנדע להכיר טיבם וגודל שכרם אל מול פחיתות המעשים אשר הם מצד יצר הרע.

המעשים אשר הם מצד יצר הרע, יש בהם כח משיכה גדול, כי ההנאה מהם היא מיידית, אבל יחד עם זאת היא הנאה קצרה וחולפת. למשל, בעל שליבו נוקפו לרעות בשדות זרים חש תשוקה עצומה, בלתי נשלטת כמעט, הוא לא מפסיק להעלות בדמיונו את ההנאה הצפויה לו מן העבירה, ואכן בעת מעשה יש לו הנאה, אבל במהרה הוא חש חרטה עמוקה ואיננו מבין כיצד פגע בביתו הנאמן בגלל רגע של השתוללות יצרים (וזאת מלבד ההפסד הרוחני שמכניס מרה שחורה בביתו ומפסיד חיי הנצח לעולם הבא).

המעשים אשר הם מצד היצר הטוב, כמעט ואין בהם כח משיכה, כי בראייה קרובה הם רק גוררים הפסד, אבל לטווח רחוק הם מייצרים הנאה מתמשכת, עונג אין סופי. למשל, אדם העומד אל מול אביון המבקש צדקה הריהו מתקשה לפתוח את ידו כי קשה הוא הויתור על ממון שהתייגע רבות עבורו, אבל אחר שנתן לו הצדקה עולה בליבו שמחה גדולה כי הנה עזר לאדם מסכן להשיג לו מזונותיו, עד יום מותו לא ישכח את ארשת פניו השמחה של אותו אביון בעת שקיבל את הצדקה מידו (וזאת מלבד הרווח הרוחני שמתבטלות גזרות קשות מעליו וזוכה בחיי הנצח לעולם הבא).

מצינו כי המעשים אשר הם מצד יצר הרע תחילתם הנאה קצרה אבל סופם סבל מתמשך ואילו המעשים אשר הם מצד היצר הטוב תחילתם הפסד קצר אבל סופם הנאה נצחית.

על כן, אם נזכור שהרווח האמיתי זוכה בו האדם על מעשיו מצד היצר הטוב, על תורה, מצוות ומעשים טובים, ואף שאיננו מבחינים בזה מיד-הוא הרווח הגדול באמת, המתקיים לנצח ואיננו חולף, אם רק נזכור זאת היטב, נהא רודפים אחר הטוב כרודפים אחר החיים עד אשר ננצח את יצר הרע ונשליט הנפש הטהורה בקרבנו ונזכה ב"ה לטעום טעם קרבת אלוקים הנפלא שהוא העידון הגדול מכל העידונים!

אמרו רבותינו (בבא בתרא טז, א): **"הוא יצר הרע הוא שטן הוא מלאך המוות"**: והיינו שהוא לא רק יצר הרע שמחטיא את האדם, אלא הוא גם השטן שעולה לשמים ומשטין עליו, מקטרג עליו ומבקש להענישו, והוא גם מלאך המוות שמקבל רשות ויורד ליטול נשמתו! כנראה היא הסיבה שרשעים מלאים חרטות (נדריים ט, ב), שכן אחר החטא עוזב יצר הרע את האדם כדי לעלות ולהשטין עליו, ואז, כאשר הוא איננו בקרבו, נעשה האדם כואב על שהרע מעשיו.

ויש לדעת: אף אם זכה אדם להשליט הנפש הטהורה בקרבנו, וכל מעשיו כעת מצד היצר הטוב הם, אל לו להרפות השמירה והזהירות, שכבר הזהירונו רבותינו (אבות ב, ד): **"ואל תאמן בעצמך עד יום מותך"**: כי יצר הרע איננו מרפה לעולם, שהרי אין אדם אשר נקי כולו מן החטא, וכמו שכתוב (קהלת ז, כ): **"אין צדיק בְּאָרֶץ--אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב, וְלֹא יִחָטֵא"**: ושאריות נפש הטמאה שנשארו בו משום חטאיו המועטים יש בהן הכח להחזירו אל דרך חטאים.

כדבר הזה מצינו בפרעה, שהוא משול ליצר הרע, שאחר ששיחרר את בני ישראל ממצרים נהפך עליו לבבו ושב ורדפם בצבא גדול, כמו שנאמר (שמות יד, ה-ח): **"וַיִּהְיֶה לִבֵּב פְּרַעֲהוּ וַעֲבָדָיו, אֶל-הָעַם, וַיֹּאמְרוּ מֶה-זֹּאת עֲשִׂינוּ, כִּי-שָׁלַחְנוּ אֶת-יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדָנוּ. וַיֹּאסֶר, אֶת-רֶכְבּוֹ; וְאֶת-עַמּוֹ, לָקַח עִמּוֹ. וַיִּקַּח, שֵׁשׁ-מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר, וְכָל, רֶכֶב מִצְרַיִם; וְשָׁלְשָׁם, עַל-כָּל. וַיִּחַזַּק ה', אֶת-לֵב פְּרַעֲהוּ מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיִּרְדֹּף, אַחֲרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**: והרי כמה וכמה פעמים בטוחים היינו שעזבנו דרך חטאים ולבסוף החזירנו היצר אל החטא, וכפי שמצינו בגמרא (ברכות כט, א) על יוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה במשך שמונים שנה ולבסוף הצטרף לכת הצדוקים אשר כפרה בעיקרי התורה.

וכבר הזהירונו רבותינו (אבות ב,ד): **"אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"**: והסביר הרב מברטנורא: **"אם ראית חברך שבא לידי נסיון ונכשל, אל תדינהו לחובה עד שתגיע לידי נסיון כמותו ותנצל"**: כי הניסיון קשה הוא.

על כן, יבינו משכילים ולעולם לא יראו עצמם כגיבורים שכבר ניצחו במלחמה, ולא ירפו מן המשמר כדרך שאמר דוד המלך (שמואל ב, כב): **"אַרְדָּפָה אִיבֵי וְאַשְׁמִידֶם וְלֹא אָשׁוּב עַד פְּלוֹתֶם"**: עד מתי? עד זמן גאולתנו שבו יתבטל יצר הרע מן העולם.

ואל יתיימש אדם מן הפורענות, שהרי כפי שאב לא יבקש מבנו להרים משא שאיננו יכול לשאת כך ה' לא נותן לאדם שום ניסיון שאיננו יכול לעמוד בו, ורבותינו מסרו לנו האמצעי על ידו יהיה בידינו להתגבר על הרע ולבחור בטוב (קידושין ל,ב): **"בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו"**: כלומר שהתורה היא הפתרון ליצר הרע והעוסק בה ניצול מידו.

אולם יש להקשות מדוע התורה מכונה "תבלין" ולא "תרופה"? ונבאר זאת ב"ה:

ראשית יש לדעת כי יצר הרע לטובת האדם הוא נועד והוא מסייע בתיקונו! כפי שהרוצה לאמן גופו זקוק למשקולות שיהוו כח מתנגד כך הרוצה לאמן נפשו זקוק ליצר הרע שינסה להכשילו, ובהתגברו עליו יבנה אישיותו, ויגיע לעולם הבא ככלי זך וטהור המזומן לקבל האורות העליונים. על כן אין דרכה של תורה לכלותו לחלוטין אלא רק "להשביח" אותו כדרך שהתבלין משביח את המאכל, ואז, במקום להשחית חלילה את האדם, יהא יצר הרע מסייע בתיקונו ובעצם עובד את ה' בעצמו. לכן אמרו רבותינו (קידושין ל,ב): **"בני אם פגע בך מנוול זה (יצר הרע) משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ"**: התורה מעניקה לאדם כלים להתגבר, להתעלות, להצליח ולנצח והאור שבה מחזירו למוטב.

עם זאת יש לזכור כי (אבות א,יז): **"לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה"**: ולכן תהא תועלת לכלים שהאדם משיג על ידי התורה רק אם ישתמש בהם בשעת ניסיון, שאם לא כן דומה הוא לצבא המתחמש אשר בשעת חירום השאיר כל כלי המלחמה במחסנים, ואם כן מה הועילו לו אלו הכלים? וכדרך שכתב הרמב"ן באיגרתו: **"וְכֹאֲשֶׁר תִּקְוֶה מִן הַסֶּפֶר, תִּחַפֵּשׂ בְּאֶשׁ לְמִדַּת אִם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר אֲשֶׁר תּוּכַל לְקַיְמוֹ"**: ובדרך זו יבנה האדם את עצמו ככור ברזל אשר אין שובר לו ויהא חזק ודבק באלוקיו.

כאן הוא עולם העשייה, כאן נעשית עבודת התיקון ועיצוב הנפש, ואם עזב אדם את העולם הזה שהוא כעסן, שקרן וכוי מבלי

שתיקן מידותיו, יהא כזה גם לעולם הבא ולא יוכל לתקן עוד, ואם תיקן בעולם הזה והצליח לדבוק בבוראו על אף כל המפריעים, כל שכן בעולם הבא שאין בו מפריעים יוכל לדבוק בבוראו, להיות במחיצתו וליהנות מזיו שכינתו, ואין שכר גדול מזה, ואין תענוג נפלא מזה, שכן (אבות ד, יז): **"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"**.

אין ייאוש בעולם כלל!

יש לזכור כי (קהלת ז, כ): **"אין צדיק בארץ--אשר יעשה טוב, ולא יחטא"**: ואפילו הצדיקים נמשכים אחר יצר הרע, שאף מצליח לעיתים להסיח דעתם מן האמת ולמשכם אל החטא. אך אמר שלמה המלך בחכמתו (משלי כד, טז): **"כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יפְּשְׁלוּ בְּרַעַה"**: שההבדל בין הצדיק לרשע, שהצדיק משתמש בנפילתו כמנוף לקום על רגליו ונלחם לבל ייפול שנית, ואילו הרשעים נופלים ברעה (רעה אחת בלשון יחיד) ומתייאשים. לכן על האדם לדעת שגם אם הוא נכשל מדי פעם אל לו להתייאש, כי כל זמן שהוא עוד נלחם לתקן את אשר פגם, ה' נוהג עימו במידת הרחמים, אך כאשר הוא מתייאש, גם ה' מתייאש ממנו.

* **עצה**: למוד תורה הרבה ויתנו לך שכר הרבה, הלימוד יעניק לך כלים ואתה תשתמש בהם בשעת הניסיון.

* **עצה**: בגלל (אבות ד, ב): **"שְׁמַצּוּה גּוֹרְרֵת מְצוּה וְעֵבְרָה גּוֹרְרֵת עֵבְרָה"**: אם נכשלת קום מיד על רגליך וחשוב איזו מצוה יכול אתה לקיים, ובדרך זו תייצר תגובת שרשרת שתוליכך מעלה מעלה במהרה.

ביאור הגוף (הלבוש):

הגוף מגיף (מכסה, עוטף) את כל מרכיבי הנפש שביארנו עד כה כמעין לבוש מעליהן, ואיננו האדם האמיתי אלא רק כלי ביד הנפש הרוחנית כגרזן ביד החוצב בו (ראו בפרק "מיהו האדם האמיתי"), ולימדונו חכמי הקבלה כי לאחר הפטירה יופשט מעליו הלבוש הזה ויתלבש בלבוש זך ונקי רוחני.

מעל רמ"ח (248) אברים ושס"ה (365) גידים של הנפש הטהורה, מתלבשים
רמ"ח (248) אברים ושס"ה (365) גידים של הנפש הטמאה, ומעל שתיהן
מתלבשים רמ"ח (248) אברים ושס"ה (365) גידים של הגוף.

אדם שהגביר את הנפש הטהורה בכל תרי"ג אברים וגידים, מתקין הנפש
הבריאה הזאת בתוך הגוף ומבריא גם אותו, וכל זמן שנפש הטמאה
שולטת בו מחמת עוונותיו נעשה גם הגוף חולה מחמת נפש הטמאה
המתגברת בו, וכמו שאמר הנביא (ירמיה ה, כה): **"עוונותיכם הטו אלה
וְחַטְאוֹתֵיכֶם מְנִיעוּ הַטּוֹב מִפֶּהְכֶם"**: על כן יישמר אדם בכל כחו להגביר
טהרת נפשו ואז ב"ה תתקיים בו נפש בריאה בגוף בריא ויהפוך להיות
אדם השלם בגופו ובנפשו.

שרשרת פעולות האדם

אחר שביארנו מהי דרך הטוב שיש לצעוד בה, נבאר ב"ה את הכח המניע
את פעולות האדם, על מנת שיהא בידינו לצעוד בדרך הטוב אשר למדנו.

בראש האדם ישנם שבעה פתחים (שתי עיניים, שני נחיריים, פה אחד ושתי אוזניים),
המה החושים הגשמיים העיקריים אשר מקשרים אותנו אל העולם הזה
ומפעילים אותו בסדר הבא:

א. האדם קולט דרכם מידע מבחוץ או מוציא דרכם מידע
החוצה.

ב. האדם חושב ומהרהר על המידע שקלט או הוציא.

ג. האדם מתחיל לחמוד ולהתאוות בליבו לדבר שראה,
הריח, אמר או שמע.

ד. האדם מתחיל לפעול כדי לנסות להשיגו.

למשל, אדם רואה בגד נאה, מתחיל לחשוב ולהרהר אחריו, מחליט שברצונו להשיגו, ליבו מתחיל לחמוד ולהתאוות לו ולבסוף הוא פועל כדי להשיגו; אדם מריח ריח מאכל, מתחיל לחשוב ולהרהר עליו, מחליט שברצונו לאכלו, ליבו מתחיל לחמוד ולהתאוות לו ולבסוף הוא פועל כדי להשיגו; אדם מדבר על מכונת, מתחיל לחשוב ולהרהר עליה, מחליט שברצונו לרכשה, ליבו מתחיל לחמוד ולהתאוות לה ולבסוף הוא פועל כדי להשיגה; אדם שומע על מקום יפה, מתחיל לחשוב ולהרהר עליו, מחליט שברצונו לבקר בו, ליבו מתחיל לחמוד ולהתאוות לו ולבסוף הוא פועל כדי לבקר בו;

הנה המידע שראה, הריח, דיבר או שמע הופך להרהורים ומחשבות, שהופכים לתאוות הלב ומגיעים לידי מעשה. נמצינו למדים אפוא שאם אדם יראה, יריח, ידבר וישמע רק דברים טובים- הוא יעשה רק מעשים טובים!

על כן ישתדל אדם בכל כוחו לקלוט ולהוציא דרך שבעת הפתחים שבראשו רק את הטוב לעבודת ה'! ישתמש בעיניו כדי לעיין בדברי תורה ולא כדי להסתכל באישה לא צנועה שאיננה שייכת לו; ישתמש באפו כדי להישמר מאכילת מזון מקולקל ולא כדי ליהנות מריח מזון שאיננו כשר; ישתמש בפיו כדי ללמד דברי תורה לאחרים ולא כדי לנבל פיו ולדבר לשון הרע, רכילות ודברים בטלים; ישתמש באוזניו כדי לשמוע דברי תורה מאחרים ולא כדי לשמעם מנבלים פיהם ומדברים לשון הרע, רכילות ודברים בטלים;

אז ודאי יעשה הטוב בעיני ה' ואפשר שיגיע לידי קיום כל תרי"ג מצוות ויתקדש בכל תרי"ג אברים וגידים! אז יגיע למדרגות הצדיקים ויתעלה בקדושתו יותר מקדושת ספר תורה! אז יבין חכמת התורה ויתענג על ההתעסקות בה! אז אפשר שיתעברו בו נשמות חכמים, צדיקים וחסידים שנפטרו (ניצוצות מנשמתם יכנסו בו) ויגלו לו סודות התורה כעניין שאמרו רבותינו (אבות פא, מד): **"יהי ביתך בית ועד לחכמים"** ("ביתך" הוא הגוף שהוא בית לנשמה", אשר יהפוך לבית ועד לחכמים, צדיקים וחסידים שיתעברו בו): אז אפשר שיהא מן הצדיקים שנאמר בהם (מדרש איכה): **"קשה לפני הקב"ה סילוקן של צדיקים יותר מצ"ח קללות ומחורבן בית המקדש"**: שעל אף שסיימו תפקידם בעולם כמעט ולא יכול ה' לסבול מיתתם!

מצינו ביעקב אבינו, שנאמר בו (בראשית כח, יא): **"וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשְּׁמַשׁ וַיִּקַּח מַאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂם מְרֹאֲשֹׁתָיו"**: ופירש רש"י: **"עשה מעין מרזב"** (גדר אבנים) **סביב ראשו"**: ויש להקשות מדוע הגן רק על ראשו? הרי אם חשש מפני חיות טורפות היה עליו להגן גם על גופו! וביארו המפרשים שלא ביקש להגן מפני חיות טורפות אלא עשה מעין חומה סביב ראשו כדי להגן על שבעת הפתחים שבראשו שמא יפגום בהם ויחלל קדושתו.

מובא בספרים הקדושים כי שבעת הפתחים בראש האדם הם כנגד שבעת הקנים של מנורת בית המקדש, ויש בזה מוסר לאדם- שאם הוא חפץ שנשמתו תאיר בכל תרי"ג אבריו וגידיו כפי שהיו קני המנורה מאירים בכל רחבי ירושלים- עליו לקדש ולטהר את שבעת הפתחים שבראשו כפי שהיו קני המנורה קדושים וטהורים.

התשובה

נאמר במדרש (שהש"ר ה): **"פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו"**: ה' יתברך מצפה שאנו נעשה את הצעד הראשון לקראתו, צעד קטן ויציב, שנקבל עלינו משהו ממצוותיו בהתמדה ובדבקות, ואז יחזיר שכינתו אלינו וישפיע שפע גדול שיאיר את חיינו, וכן אומרים המקובלים שמשמעות המילה "תשובה" היא "תשוב ה'", וכדרך שאמר הנביא (מלאכי ג, ז): **"שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם"**: והיינו שעל ידי התשובה שלנו ישיב ה' שכינתו לציון.

ומביא רבנו יונה בשערי תשובה (שער ראשון א): **"מן הטובות אשר הטיב ה' יתברך עם ברואיו, כי הכין להם דרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן"**: לא קיים בעולם בית דין שיבטל גזר דין רק בגלל שהאדם מביע חרטה, אולם ה' ברחמיו מוחל מחילה גמורה למי שעושה תשובה כנה ואמיתית כמו שכתוב (משלי כח, יג): **"וּמוֹדָה וְעֵזֵב יִרְחָס"**.

ה' מתאוה לתשובה של עם ישראל

קיום מצוות על ידי כל איש מישראל עושה נחת רוח עצומה לבורא יתברך וכמו שאמר הנביא (מלאכי ג): **“וְעֲרֵבָה לָהּ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם פִּימִי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמֵינוֹת”**: אך עם זאת, אין ה' חפץ במיתת הרשעים, שאילו היה רוצה יכול היה להרגם בנקל, אלא הוא חפץ בתשובתם וכמו שאמר הנביא (יחזקאל לג, יא): **“חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם אֶחֶפֶץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְרָכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוֹ מִדְרָכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל”**.

ויש לשאול מדוע ה' כל כך משתוקק לתשובתנו? בשביל מה הוא בכלל צריך אותנו? דומה הדבר לאם שמתאוה לקבל אהבתו של בנה הקטן, למרות שבאמת איננה צריכה אותו כדי להתקיים, ועוד היא משתוקקת בחפץ לב לעשות לו נחת רוח, יותר מאשר הוא רוצה לינוק היא רוצה להניק. כך גם ה', משתוקק בחפץ לב להיטיב לאדם, ומבקש שישמור מצוותיו כדי שיזכה שתאיר לו נשמתו באורות העליונים.

אין איש לא טוב בישראל!

רבי מרדכי מלכוביץ היה נוהג לומר: **“אדם מישראל הריהו כדינר של זהב, גם אם לפעמים מעלה חלודה או מלוכלך ברפש, צריך לרחצו ולמרקו ואז יחזור אליו אורו”**: כי גם לחוטאים בישראל ישנה נשמה גבוהה שנחצבה מתחת כסא הכבוד, אלא שדומים הם לאבן יקרה שנתלכלכה, וכל רצון ה' הוא להשיבם לדרכו ולזככם כדי שתחזור נשמתם

התשובה מקרבת את הגאולה

מביא הרמב"ם (הלכות תשובה פז, ה): **“אין ישראל נגאלין אלא בתשובה”**: כלומר, שתשובתם של ישראל היא המפתח לגאולתם, ועוד אמר: **“וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הן נגאלין”**: כמו שהבטיחה תורה (דברים ל, ב-ג): **“וְשָׁבַת עַד ה' אֶלְקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ... וְשָׁב ה' אֶלְקֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבַּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה... (דברים כח, א, ז): וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֶלְקֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם... יִתֵּן ה' אֶת אִיבֶיךָ הַקָּמִים עֲלֶיךָ נְגַפִּים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׁבַע דְרָכִים יִנוּסוּ לְפָנֶיךָ... וְרָאוּ כָּל עַמֵי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ”** (ראו עוד בהקדמה כיצד בכוח התשובה להכריע את שונאי ישראל).

לקראת זמן הגאולה עתידים אפילו הרחוקים שבישראל לעשות תשובה, כמו שאומרת הגמרא (כתובות קיב,ב): **"עתידים כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות"**: אך יש בידינו שתי אפשרויות לעשות תשובה:

א. לעשות תשובה מרצון כפי שביקש ה' מכנסת ישראל (מלאכי ג,ז): **"שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם"**: שאם נעשה תשובה בעצמנו יחזיר ה' שכינתו אלינו.

ב. לעשות תשובה בדוחק כפי שביקשה כנסת ישראל מה' (איכה רבה ה,כא): **"הֲשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשׁוּבָה"**: כלומר שה' ישיב אותנו כדי שאנחנו נשוב אליו.

אם נבחר באפשרות השניה, שה' ישיבנו אליו, הוא ייצור נסיבות שיאלצו אותנו לעשות תשובה, ונסיבות כאלו עשויות להיות כואבות כדרך שאמרו רבותינו (סנהדרין צז,ב): **"אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב"**: כלומר שיעצים ה' את אויבינו וצוררינו שימררו חיינו עד אשר נזעק ונתעורר לתשובה, כמו שנאמר (דברים לב,ב): **"בַּצַּר לָךְ וּמִצְאוּךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשַׁבַּת עַד ה' אֶלְקִיךָ וְשִׁמְעַת בְּקִלּוֹ"**: כי מתוך צרה זועק כל איש ישראל לאלוקיו, אבל דווקא מתוך הצרה הזו עתידה לצמוח הישועה כמו שאמר הנביא (ירמיה ל,ז): **"וְעַתַּ צָּרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמָּנָה יִנְשָׁע"**: על כן מוטב שנהיה בוחרים בכללות לשוב בתשובה מעצמנו כאפשרות הראשונה ואז יחזיר ה' שכינתו לציון בלא צער וייסורים אלא ברווחה ובנחת.

אנחנו לקראת סוף האלף השישי, זמן "עקבתא דמשיחא", עקבו של משיח; על פי דברי הנביאים, עד סוף האלף השישי (עוד מאתיים שלושים שנה לערך) צפויים הקשיים בעולם להתגבר עוד ועוד. המצב הכלכלי, המצב הבטחוני, המצב החברתי- הכל יקרוס. זה יילך ויחמיר, עד אשר יתעוררו ישראל בכללות ויעשו תשובה. לא בודדים, בכללות! אז ייפסקו הרעות ויבוא הגואל, תהפך חשכה לאורה ויתוקן עולם במלכות שדי. זה עניין שנאמר בנבואה (ישעיה ס, כב): **"אני ה' בעתה אחישנה"**: שאם חלילה לא יתעוררו ישראל- עוד ילכו ויתגברו הקשיים עד אשר תבוא הגאולה בעתה (סוף האלף השישי), אך אם יתעוררו ויעשו תשובה- יחישו את הגאולה וביאת המשיח וייפסקו הצרות.

הוי כל ימיד בתשובה!

אין התשובה נועדה רק לרחוקים מה', אם כי גם לקרובים, כי מה נוכל לצפות מן הרחוקים, שגדלו הרחק מאורה של תורה ולא מכירים מעלתה, אבל מי שמוחזק כירא שמים ועבד ה' חייב לשמש דוגמא לפניו, שיהא הוא עצמו מתוקן, ואז ילמדו ממנו מעשיו הטובים ולא להיפך חס וחלילה (שם) יהיו מעשיו מתוקנים מה הבריות אומרות עליו: "אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה- פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו", אבל אם יהיו מעשיו לא מתוקנים מה הבריות אומרות עליו: "אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה- פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו"- ולא יוכל להוכיחם בדבר בו הוא עצמו כשל).

על כן חייב אדם לפשפש תמיד במעשיו ולתקנם גם אם הוא מוחזק כירא שמים ועבד ה', וכמובא בגמרא (שבת קנג): **"רבי אליעזר אומר: שוב יום אחד לפני מיתתך, שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזה יום ימות? אמר להן: וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה; אמר רבי יוחנן בן זכאי: משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה ולא קבע לה זמן, פקחים שבהם קשטו עצמן וישבו על פתח בית המלך: ועל כן יפה עושים אלו המתוודים, מתחרטים ומתחננים לכפרה מדי לילה לפני השינה, אפילו אם נראה להם שלא חטאו, כי מנין לאדם שלא חטא כלל? ומנין לו איזה יום הוא יומו האחרון?**

מעלת בעל התשובה

מובא בגמרא (ברכות לד, עב): **"במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד"**: כלומר, מדרגתו הרוחנית של בעל תשובה גבוהה אף יותר מזו של צדיק גמור, ונבאר הסיבה לכך בדרך משל:

מלך אחד רצה לבחור עוזר, וכשהביאו לפניו שלושה מועמדים החליט לקיים מבחן אמינות: נתן לכל אחד מהם חפיסת סוכריות וביקש שישמרו אותה עבורו עד שיחזור. הראשון התפתה וטעם סוכרייה אחת, הטעם ערב לחיכו, המשיך ואכל את כל החפיסה; השני התפתה וטעם סוכרייה אחת, הטעם ערב לחיכו, הוא רצה לאכול עוד אך ברגע האחרון עצר את עצמו והפסיק; השלישי לא נגע בכלל. כאשר המלך חזר, הוא בחר באותו אחד שטעם סוכרייה אחת. שאלוהו: "מדוע דווקא הוא ולא זה שלא נגע בכלל?" השיב המלך "כי זה שלא נגע בכלל לא יודע מהו גודל הפיתוי אבל זה שטעם עצר את עצמו והתמודד עם היצרים שלו".

בעל תשובה עומד בהרבה יותר יצרים וניסיונות לעומת מי שגדל על ערכי התורה מקטנות כי הוא עדיין נמשך בעוצמה אחר תאוות העולם בהן היה רגיל, ולכן התמודדותו קשה ומצערת יותר, אך אמרו רבותינו (אבות ה, כג): **"לפום צערא אגרא"**: כלומר, לפי דרגת הצער כך השכר, שככל שאדם מצטער יותר בעבודת ה' כי נלחם עם יצרים כבירים כך יהא שכר מצוותיו מרובה בזכות עבודתו הקשה בהתגברות על יצרו.

דבר נוסף, מובא בגמרא (יומא פו) שהעושה תשובה מאהבה הזדונות נעשין לו כזכויות- ונמצא אפוא שגם אם עבר כל עבירות שבתורה- כאשר יעשה תשובה מאהבה- דווקא העבירות שעשה עשויות להעמידו במדרגה גבוהה יותר מהצדיק- כי יהפכו לו לזכויות.

בעל התשובה לא מבין איך עשה את העבירות בעבר

מסופר על רבי שלום שבדרון שראה פעם בדרכו לבית הכנסת שאנשים רבים סוגרים את האף ורצים כאשר הם עוברים במקום מסוים, וכשהתקרב הבין שזאת משום הריח הנורא שנידף מבור ביוב פתוח שהיה שם. החל הרב בהליכתו ליד הבור וחשב לעצמו: "אני אתגבר ואעבור מבלי לסגור את האף", אך תוך כדי הליכה לא יכול היה לסבול יותר את הריח, סגר את אפו והחל לרוץ. והנה תוך כדי ריצתו הבחין בפועלים שיושבים ואוכלים ממש בפתח הביוב. אז הבין מוסר גדול: "כשאדם נמצא בתוך הביוב הוא לא מרגיש בסירחון של הביוב!"

אדם הרגיל בעבירות לא מסוגל לראות את הרע במעשיו, כי קליפות נפש הטמאה חוסמות את הנפש הטהורה מלהשיג אלוקות ולהרגיש במציאותו יתברך, אך כאשר ינער נפש הטמאה מעליו על ידי שיעסוק בתורה, תפילה וגמילות חסדים (ראו עוד בפרק "מבוא לגוף ונפש") יאורו עיניו ולא יוכל עוד להבין איך עשה את העבירות בעבר.

איך עושים תשובה?

מסופר על אדם שהגיע לרבו וסיפר לו שהוא טובל במקווה בכל יום ונוסע לקברות צדיקים פעמיים בשבוע. שאל הרב: "מדוע הנך נוהג כך?" ענה לו: "כי אלו דרכם של צדיקים ואני רוצה ללכת בדרכם של צדיקים", השיב הרב: "אם הנך רוצה ללכת בדרכם של צדיקים- קודם תהא זהיר מלעשות מה שהם לא עושים ורק אחרי כן תתחיל לעשות מה שהם כן עושים".

וכמו שכתוב (תהלים לד, טו): "**סור מרע ועשה טוב**": והרי הקדים הכתוב את עזיבת הרע לפני עשיית הטוב, ללמדנו שזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, שתחילה יעזוב את עשיית הרע.

הדרך לסור מרע עוברת בכמה שלבים:

א. עבודת תיקון המידות: כפי שכבר ביארנו בפרק "מבוא לגוף ונפש"- המידות הן אבני הבנין של נפש היסודית, ועל כן תחילת העבודה תהא בתיקון המידות כדי להכשיר הקרקע לעבודת ה', שכבר אמרו רבותינו (אבות ג, יז): **"אם אין דרך ארץ אין תורה"** (עניין זה יבואר ב"ה בהרחבה בפרק "ההליכה בדרכיו").

ב. שמירה על מצוות לא תעשה: כפי שכבר ביארנו בפרק "מבוא לגוף ונפש"- כאשר אדם עובר על מצוה מסוימת מתגברת נפש הטמאה באבר או הגיד השייך לאותה מצוה, וכאשר אדם מקיים מצוה מסוימת מתגברת הנפש הטהורה באבר או הגיד השייך לאותה מצוה. עוד ביארנו שם כי מצוות עשה הן כנגד האברים ומצוות לא תעשה הן כנגד הגידים, ולכן כאשר אדם פוגם במצוות לא תעשה מתגברת נפש הטמאה בגיד שכנגד אותה מצוה וסותמת אותו, ומאחר והגידים הם הצינורות המוליכים את השפע הרוחני לאברים, כאשר הגיד נסתם מחמת העבירות אין השפע נמשך דרכו אל האברים, והאדם אינו מתקדש כראוי אף אם בידו כל מצוות עשה שבתורה. על כן, שמירת מצוות לא תעשה קודמת לשמירת מצוות עשה וכפי שמסביר מהרח"ו: **"יש כח אל המזון הרוחני הנזכר בקיימו מצוות עשה להמשך דרך צנורות שהם שס"ה גידים של הנפש להחיות הרמ"ח אברים שלה, וכאשר יעבור על איזה עבירה מהם אז יסתם הצנור הפרטי ההוא המתיחס אל אותה העבירה על ידי הזוהמא של מזון הקליפה הנדבקת שם וכשיבש הצנור גם כן מתיבש האבר ההוא אף":** וכאשר האדם מתגבר ונמנע מלעבור על מצוות לא תעשה הוא מקבל שכר כאילו קם ועשה מצוה כמו שאמרו רבותינו (קידושין לט, א): **"ישב אדם ולא עבר עברה נותנים לו שכר כעושה מצוה":** אולם, בכדי להסיר קליפות נפש הטמאה- על האדם לכוון ליבו לכך, כפי שמסביר מהרח"ו: **"כאשר תבוא ליזו איזו עבירה, ימנע מלעשותה, ויכוין שעל ידי כן יסלק הזוהמא אשר בגיד הפרטי של הנפש המתיחס לאותה עבירה ואז יוכל להמשך שפע הרוחני הנמשך דרך הצנור הרוחני, ועל ידי כן נעשית נפשו כסא ומרכבה אל קדושתו יתברך":** שעל ידי כוונת המחשבה באופן הזה בזמן שהוא נמנע מעשות העבירה- יזכה האדם לקדש עצמו ולהשיג אורות העליונים.

ג. וידוי וחרטה: על כל עבירה ועבירה שאדם עבר, מיד כשנתעורר לדבר, יעשה וידוי וחרטה לפני ה', ומסביר הרמב"ם בהלכות תשובה: **"כיצד מתוודים? אומר: 'אנא ה', חטאתי עויתתי, פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך, והרי ניחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה'.** וזה עיקרו של וידוי. וכל המרבה להתוודות ומאריך בעניין זה,

הרי זה משובח; ומכל מקום, על עבירות שבין אדם לחברו חייב תחילה לפייס את חברו, כיוון שאמרו רבותינו (יומא ח, ט): **”עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו”** (ולאחר שירצה את חברו יעשה וידוי וחרטה גם לפני ה' כמבואר לעיל, שכן כל עבירה שבין אדם לחברו היא גם עבירה בין אדם למקום, שהרי הוא ציוונו לאהוב את הבריות); מכאן ולהלאה ישתדל בכל כחו שלא לחזור עוד על העבירה שהתוודה עליה שהרי אמרו רבותינו (יומא ח, ט): **”האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה”** (ומכל מקום, דבר זה נאמר על העובר עבירה במזיד מתוך כוונה לשוב בתשובה לאחריה, אך אם נכשל בשוגג או באונס ולאחר מכן עושה תשובה ודאי שתשובתו מתקבלת).

ד. תשובת המשקל: טוב להרבות במעשים טובים ובזיכוי הרבים כנגד אותה עבירה שעשה, למשל אם פגם בברית קודש טוב שיעורר אנשים לשמור ולהיזהר בזה וכן על זו הדרך.

ה. לימוד הלכות ומוסר הנוגעות לאותו עניין שנכשל בו: טוב לקבוע לימוד הלכות או מוסר הנוגעות לאותו עניין שנכשל בו כי על ידי הלימוד יעמיק ההתבוננות במעשיו ובודאי יתקנס ולא יחזור עוד לסורו וזה יהא לו לכפרה.

אחר שעשה כל זאת, יש עבירות שיתכפרו לו מיד, יש שיתכפרו לו אחר שיעבור ייסורים, יש שיתכפרו לו רק ביום הכיפורים ויש שיתכפרו לו רק ביום המיתה, אבל מכל מקום, אם איננו חוזר עוד לסורו הרע, העבירה אפילו לא תוזכר לו ביום הדין!

שאלות נפוצות

מה יעשה אם פגע באנשים רבים או שאיננו זוכר במי פגע ואת מי עליו לפייס?

ירבה בעשיית צרכי רבים לפי העבירה שעשה: אם פגע בממון אחרים-ירבה בצדקה, אם לא עזר לאחרים בעת צרכם-ירבה בעזרה לזולת וגמילות חסדים, אם קלקל בשלום הבית של אחרים- ירבה בעשיית שלום בין איש לאשתו וכו'; בנוסף יבקש מחילה מכל מי שמזדמן לפניו ויאמר: "סלח לי אם אי פעם פגעתי בך" וירבה בדברים ומתנות עד שיסלח לו; כמובן שיעשה גם וידוי וחרטה לפני ה'.

מה יעשה אם האדם שבו פגע כבר נפטר מן העולם?

יאסוף עשרה אנשים לקברו, יתחנן למחילתו ויאמר עליו קדיש; ירבה בלימוד תורה וקיום מצוות לעילוי נשמתו; כמובן שיעשה גם וידוי וחרטה לפני ה'.

איך ישוב מעבירות רבות שאיננו זוכר מה עשה?

יעשה תשובה כמפורט למעלה ובשעת הוידוי והחרטה לפני ה' יבקש מחילה על כל העבירות שעשה ואיננו זוכר; ירבה בלימוד הלכות ומוסר ויקבל על עצמו לקיים את כל אשר ילמד; יתפלל ויאמר וידוי ונפילת אפיים בכוונה גדולה; (אם חושש גם שאיננו זוכר עבירות בין אדם לחברו שעשה ראו לעיל בשאלה "מה יעשה אם פגע באנשים רבים וכו'...").

קירוב הבריות לתורה באהבה

לאחר שזכה אדם להתקרב לבוראו, מצוה גדולה שיקרב את כל מי שביכולתו לקרב כדי להאיר עיניהם של ישראל בתורה ומצוות, וכל אדם שמתקרב בזכותו הוא נפש שהציל מאבדון, וכבר אמרו רבותינו (סנהדרין ד,ה): **"כל המקיים נפש אחת, מעלים עליו כאילו קיים עולם מלא"**: וראו בזהר הקדוש (תחילת פרשת תרומה) אודות מעלתו של המזכה לחייבים ומחזירן למוטב שאין איש עומד במחיצתו בשמים וזוכה לשכר הרבה; משל לבן שהסתכסך עם אביו ועזב את הבית. אחיו הצעיר, שראה את אביו מתעצב אל ליבו, רדף אחרי אחיו ושכנעו לחזור לחיק אביו. אפשר לתאר את גודל השמחה שתהיה לאביו כאשר יראה את בנו חוזר לחיקו, וכמה יאהב ויוקיר האב הזה את בנו הצעיר אשר השיב את אחיו לביתו. כך אוהב ומוקיר ה' למי שאוהב את הבריות ומקרבן לתורתו.

וכדרך שאמרו רבותינו (אבות א,יב): **"הוי מתלמידיו של אהרן - אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"**: "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" מקשה אחת היא- בכדי להגיע ל"מקרבן לתורה" חייב לעבור דרך "אוהב את הבריות"!

על כן, הישמרו לכם פן תדחקו ותלחצו באחרים- אלא הוּוּ מקרבים אותם בדרך נעימה של שלום, שכן התורה (משלי ג, יז): **"דְרָכֶיהָ דְרָכֵי נְעִים וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם"**: וכל ניסיון לדחוק וללחוץ ולכפות דעה על אחרים יכול חלילה לפגוע ברגשותיהם ולביישם- ואז דווקא יתרחקו ולא יתקרבו, והאדם עתיד ליתן על כך דין וחשבון.

דבר נפלא הוא להזמין יהודי אחר להצטרף לשיעור תורה, תפילה וכו'- אך יש לשמור זאת בגדר הצעה ולא דחיקה חלילה.

רק בדרך של קירוב לבבות, חיבוק, אהדה ודוגמא אישית נוכל לקרב את הרחוקים ונהא, אנחנו והם, רצויים לפני ה'.

היראה

נאמר בתורה (דברים י, יב): **"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שֶׁאֵל מֵעַמּוֹד? כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ"**: וזהו עיקר גדול שיהא אדם ירא מבוראו כמתירא ממלך עצום ורב, שיכיר גדלות ורוממות הבורא אל מול קטנות האדם, ואז יהא מתיירא שמא יתבטל ממצוותיו ויעבור על רצונו. ואין עבודת האדם נעשית שלימה עד שיקיימנה מתוך יראה, שכן כתוב (תהלים ב): **"עֲבַדוּ אֶת ה' בִּירְאָה וְגִילוּ בְרַעְדָּה"**: כי בלעדי היראה תיעשה עבודתו הרגל ויחסר בה כוונת הלב, כי היראה היא המחייבה את העבודה.

לכן תהא מונחת לפניו תמיד הידיעה הברורה שה' (ישעיה ג, ו): **"מִלֵּא כָל-הָאָרֶץ, כְּבוֹדוֹ"**: שכל החומר מלא הווייתו, והוא מכיל את הכל וממלא את הכל, הוא נמצא בכל, ובכל מקום (ראו בפרק "מבוא לגוף ונפש" מה שביארנו שם על נפש הדומם), והוא שומע כל דבריו ורואה כל מעשיו וכמו שכתוב (תהלים צד, ט): **"הַנְּטֵעַ אֵזֶן הֵלֵא יִשְׁמַע אִם יֵצֵר עֵינַי הֵלֵא יִבִּיט"**: כי אם הבורא נתן באדם אוזן שומעת ועין רואה ונמצא בכל מקום (תהלים יט, ז): **"וְאֵינִי נֹסֵתֶר, מִחֲמַתּוֹ"**: קל וחומר שהוא עצמו שומע ומביט, וכמו שאמרו רבותינו (אבות ב, א): **"עֵינַי רוֹאֵה, אוֹזְנִי שׁוֹמַעַת וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסֵפֶר נִכְתָּבִין"**: ולכן ישים בוראו תמיד לנגד עיניו בבחינת הכתוב (תהלים טז, ח): **"שְׁוִיתִי ה' לְנֶגְדֵי תְּמִיד"**: ויתבונן כמה הוא קטן במושבו, וכמה מושבו קטן בארץ, וכמה הארץ קטנה בעולם, וכמה העולם קטן במערכת השמש, וכמה מערכת השמש קטנה בגלקסיית שביל החלב, וכמה גלקסיית שביל החלב קטנה

ביקום, וכמה עצום הוא ה' שמקיים את כולם. וכמה הוא קטן. איזו ענוה, איזו שפלות, מול בורא אדיר ומרומם, ומכאן ישאב יראתו כדרך הכתוב (משלי כב, ד): **"עֵקֶב עֲנוּה יִרְאֵת ה'**" : ויחשוב בליבו כמה מתבייש במעשיו הרעים ליד רבו וכל שכן כמה עתיד להתבייש לאין שיעור ביום הדין אל מול בוראו, וכמו שאמרו (אבות ג, א): **"הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון"**: וזה הזכרון ירחיקנו מן החטא כמו מאש אוכלת ויכניס בו היסוד להתחיל העבודה.

גם הרהורי הלב גלויים לפני ה'

כתוב (תהלים לג, יג-יד): **"מִשְׁמַיִם, הִבִּיט ה'; רְאֵה, אֶת-כָּל-בְּנֵי הָאָדָם. מִמֶּכֶן-שִׁבְתּוֹ הַשְּׂגִיחַ--אֶל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ"**: ואמנם ה' משגיח ממעל, והכל גלוי לפניו, אך לא רק דבריו ומעשיו של האדם, אלא גם מחשבותיו, תחושותיו והלך ליבו, הכל גלוי לפניו יתברך, וכמו שכתוב (תהלים לג, טו): **הַיֵּצֵר יַחַד לִבָּם; הַמִּבִּין, אֶל-כָּל-מַעֲשֵׂיהֶם"**: כי הבורא, יוצר לב האדם, הוא גם מבין אל עומק מעשיו ועתיד לתבוע דין וחשבון גם על הרהורי ליבו.

ואמרו רבותינו (תנא דבי אליהו רבא כא): **"לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי"**: ושני פירושים לו:

א. שיהא האדם ירא בסתר (כאשר הוא לבדו), כשם שהוא ירא בגלוי (כאשר הוא בסביבת הבריות), כי אם הוא נמנע מעבירות בגלוי אך עושה עבירות במחשכי חדרים הריהו ירא מן הבריות ולא מהבורא.

ב. שיהא האדם ירא בסתר (בעמקי ליבו), כשם שהוא ירא בגלוי (במעשיו הנראים כלפי חוץ), כי אם מעשיו טובים ומשובחים אך אין ליבו שווה למעשיו, יתכן שהוא מקיימם כדי לזכות בכבוד ותהילה בעיני הבריות, שיאמרו עליו "צדיק", אך איננו כן באמת, ואין זו עבודה לשמה.

ועל כן החכם עיניו בראשו יהא ירא גם כאשר אין מעשיו נראים לעיני הבריות, ויעמול לתקן טוהר מחשבתו כדי שתהא יראתו קיימת גם במסתרי ליבו, ויזהר מ"אחד בפה אחד בלב", כי כל שינוי וכל הבדל בין החיצוני לפנימי הריהו שקר, ושקרים אלו נזכרים לו ליום הדין.

כפי שביארנו לעיל בסוף הפרק "מיהו האדם האמיתי"- כל אחד ואחד שוכן בו ניצוץ אלוקי, נשמה שהיא חלק אלוה ממעל; נמצא אפוא שה' שוכן בתוכי האדם ממש, ואם כן מובן גם שהוא יודע מחשבותיו והלך ליבו! והנה מצאו אנשי המדע בימינו שהגנום האנושי (דני"א) מורכב מצירופים של ארבע אותיות מסתוריות אשר צופנות בתוכן את כל המידע הגנטי של האדם, ומפליא בעיניי שעניין מעין זה כבר מבואר זה אלפי שנים בדברי ה"פתיחת אליהו, והרי דבריו: "מלגאו (בתוך עשר הספירות שהן ההנהגות הרוחניות שעליהן מלובש כל החומר ביקום) איהו אות יו"ד ואות ה"א ואות וא"ו ואות ה"א (יש ארבע אותיות שם הוי"ה): והיינו שכל החומר ביקום מכיל בתוכו צירופים של ארבע אותיות שם הוי"ה. האם אלו אותיות הגנום האנושי? ימים יגידו.

ערכי החיים תלויים ביראה

כאשר היה אברהם אבינו בגרר הוא אמר (בראשית כ,יא): "רַק אֵין-יְרֵאתָ אֱלֹקִים, בְּמָקוֹם הַזֶּה; וְהִרְגוּנִי": משום שידע מהי חשיבות יראת ה', ובמקום שאיננה אפשר ר"ל שיגיעו בני אדם עד השפל הגדול ביותר ויהרגו זה בזה, שכאשר אדם מכחיש האמונה בבורא ומצוותיו, לכאורה אין מי יאמר לו "מה תעשה" ואין מי יאמר לו "מה תפעל", אין גבולות, אין חוקים, לכאורה הכל מותר.

וכן רואים בדורנו, עם גלי האפיקורסות ההולכים ומציפים כל חלקה טובה, סרבני ה' שפרו ורבו בכל פינה, ומנהיגי העדה המסיתים לכפירה, הנה בצר לנו הפך ההרג לדבר שבשגרה, ואפילו בני משפחה הורגים בקרוביהם וכבר כמעט אין בית אשר אין שם מת כפי שהתנבא הנביא על דורנו (מיכה ז,ז): "אֵיבִי אִישׁ אֶנְשֵׁי בֵיתוֹ": ואין פקפוק שאילו היתה יראת ה' מפעמת בקירבנו היה השלום שורר והאיבה מתרחקת.

החכמה תלויה ביראה

כתוב (תהלים קיא,ט): "רֵאשִׁית חֲכָמָה, יְרֵאתָ ה'": לכל חכמה יש יסודות אשר על ידי ידיעתם היא נקנית, כלומר, יש להתייגע בלימוד יסודות החכמה ואז אפשר להמשיך ללמוד החכמה כולה. לא כן בחכמת התורה, שהיסוד שלה אחד ויחיד הוא: יראת ה'. לא יסוד שכלי אשר נקנה על ידי

יגיעת לימודו, אלא יסוד הכרתי אשר נקנה על ידי הפנמת גדלות האלוקים וקטנות האדם לעומתו. הוא הפתח לקניית חכמת התורה.

על כן אמרו רבותינו (אבות ג, ט): **"כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקימת; וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו-אין חכמתו מתקימת"**: אם יראת חטאו קודמת לחכמתו ירחק מן החטאים ויבוא לקיים המצוות, אז יוסרו קליפות נפש הטמאה מעליו ויוכל להשיג החיבור לחכמת התורה העליונה, ותיפתח דעתו בחכמה האלוקית, חכמת התורה, ומלימוד מועט יפיק הרבה (ראו בפרק "מבוא לגוף ונפש"), אך אם חכמתו קודמת ליראתו ודאי לא יישמר מן החטאים ויבטל המצוות, וייטמא כולו עד אשר קליפות נפש הטמאה יחסמו אותו מלהשיג החיבור אל השורש העליון של חכמת התורה, ולא יהיה בידו להשיגה.

יראה מצילה מאבדון בעולם הזה ובעולם הבא

כתוב (תהלים לג, יח-יט): **"הֲנֵה עֵין ה' אֶל יְרָאיו, לְמַיְחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם, וּלְחַיּוֹתָם בְּרָעֵב"**: והרי שתי הבטחות נותן הכתוב ליראי ה' והמייחלים לחסדו:

א. לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם: הצלה ממות הנפש (ולא מות הגוף), כי יראי ה' והמייחלים לחסדו יזכו לחיי עולם הבא, ואף שיתקיים בהם מות הגוף אין מתקיים בהם מות הנפש, וזה על דרך שאמרו רבותינו (ברכות יט, ב): **"צדיקים במיתתם קרויים חיים"**: שאחר פטירתם ממשיכים אל חיי העולם הבא ועוד עתידים לקום בתחיית המתים, ועל כן אף אחר פטירתם קרויים חיים. לא כן הרשעים אשר תלך נפשם לאבדון עדי עד ועליהם אמר הכתוב (תהלים לג, טז-יז): **"אִין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרַב חַיִל, גְּבוּר לֹא יִנְצֵל בְּרַב-כֹּחַ. שֶׁקֶר הַסּוֹס לְתַשׁוּעָה, וּבְרַב חַיִל לֹא יִמְלֹט"**: שהם אספו בעולם הזה ממון, מעמד, סוסים וחיילים כסבורים שאלו יצילו אותם מן הרעות הבאות עליהם, אבל ביום הדין כל אלו לא יועילו; אין איש אשר יכול להימלט מיום הדין, למעט יראיו והמייחלים לחסדו. על כן, על אף שממון, מעמד, רכוש וסביבה תומכת יש להם תפקיד קיומי חשוב בזה העולם, האדם ירא ה' מבין כי המה רק אמצעים להקניית שלווה נפש שתאפשר לו לקיים את עבודת בוראו, שהיא היא התכלית האמיתית אשר לשמה הוא נוצר.

ב. וּלְחַיּוֹתָם בְּרָעֵב: אם נקיש מהעניין הקודם הרי גם כאן הוא רעב הנפש ולא רעב הגוף. מהו רעב הנפש? אמר הנביא (עמוס ח, יא): **"וְהַשְּׁלַחְתִּי רָעֵב בְּאֶרֶץ לֹא רָעֵב לֶחֶם... כִּי אִם לִשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי ה'"**: מכאן ש"רעב" הוא רעב "לשמוע את דבר ה'", רעב רוחני, משמע שכאשר יש חושך רוחני בעולם רק יראיו והמייחלים לחסדו יזכו לקבל חיות רוחנית ויתקיים בהם "ולחיותם ברעב", כי הם דבקים באור האין סוף ברוך הוא. לא כן

הרשעים אשר עבור תאוותיהם הם עוזבים האחיזה באור האין סוף, מפקירים רוחניותם בחושך וצלמוות, מפקירים את עצמיותם המוחלטת, שהרי האדם האמיתי הוא הרוחניות אשר בתוך הגוף (ראו בפרק "מיהו האדם האמיתי"), ועל כן אמרו (ברכות יח, ב): **"רשעים אפילו בחייהם קרויים מתים"**.

שכר המצוות תלוי ביראה

המגיד מדובנא מביא משל: מעשה באדם שנדרש להחזיר חוב כספי למלך תוך זמן קצר ואף קיבל איום שאם לא יעמוד בלוח הזמנים יוצא להורג בתליה. במסירות נפש הוא החל לאסוף ממון מכל הבא ליד ואגר אותו במזוודה גדולה. כאשר נותר לו יום אחד בלבד לפרוע את החוב, פתח את המזוודה והחל לספור את הממון על מנת לוודא שיש בידי את הסכום הנדרש. תוך כדי סידור השטרות ניגש אליו בנו, הוציא שטר אחד ואמר לו: "אבא, זהו שטר ישן שכבר יצא מהמחזור", ענה לו אביו בביטול: "זה רק שטר אחד, מי ישים לב לכך?" אחר כך הוציא הבן גם צ'ק שהיה שם ואמר: "אבא, הצ'ק הזה בכלל לא חתום", שוב ענה לו אביו בביטול: "עזוב, כל כך הרבה כסף, נראה לך שצ'ק אחד ישנה במאומה למלך?" המשיך הבן ומצא שטרות נוספים שהיו מזויפים, פגומים, ישנים ועוד, אולם האב התעקש שכמה שטרות וצ'קים לא ישנו דבר והיה נחוש להביא למלך את הממון כפי שהוא. למחרת הגיע האב לארמון המלך ומסר את המזוודה. קרא המלך למשרתיו לבדוק את השטרות והם מצאו שחלק ניכר מהם חסר ערך. רטן המלך ואמר "וכי אינך מתבייש להביא למלך שטרות שכאלו? כפי שאתה מזלזל בכבודי כך יוציאוך להורג בפרהסיה לעיני כלי". כל תחינותיו לא הועילו והסוף ידוע.

בסוף ימיו מגיע האדם לדין שלו בשמים ונדרש להציג את ה"שטרות" שאסף, הוא בטוח שהכין "מזוודה" מלאה שטרות טובים וגן עדן העליון פתוח לקראתו, אולם אז הוא מגלה שמצוות אותן קיים שלא מתוך יראה הן בגדר "שטרות פגומים" ואינן מתקבלות בשמים. אדם יכול ללכת לשיעור תורה, אך להירדם בשיעור ובכך נחשב לו שלא קיים מצוות תלמוד תורה. אדם יכול להתפלל בבית הכנסת, אך מחשבתו טרודה בעסקיו בזמן התפילה וגם מצוה זו לא תחשב לו. אדם יכול לעשות גמילות חסדים ולעזור לזולת, אך מיד להתחרט על הממון ש"בזבז" והנה עוד מצוה שלא תתקבל בשמים. אמר פעם חכם אחד שמסכן הוא האדם שמקיים מצוות שלא מתוך יראה כי סובל גם בעולם הזה מעול המצוות וגם בעולם הבא מעונש גיהנום. בגמרא (שבת לא) ממשילים אותו למי שקיבל מפתחות לכל החדרים הפנימיים של ארמון מפואר אך לא קיבל את המפתח לדלת הראשית- ואם כן מה יועילו לו אלו המפתחות?

שני סוגי יראה

כתוב (תהילים יט, ט): **"פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים, מְשֻׁמְחֵי-לֵב; מְצוֹת ה' בָּרָה, מְאִירַת עֵינַיִם"**: פקודות ה' ומצוותיו יש בכוחן כדי לשמח לב האדם ולהאיר עיניו, אלא שבפסוק הבא מובא תנאי לזה (תהילים יט, י): **"יִרְאֵת ה', טְהוֹרָה--עוֹמֶדֶת לְעַד"**: שאף אם בידו מצוות רבות, אין בכוחן לשמח ליבו ולהאיר עיניו, אלא אם יקיימן מתוך יראה טהורה.

ויש לשאול מהי יראה טהורה? וכי יש יראה ויראה שאיננה טהורה?

ובכן קיימים שני סוגי יראת ה' :

א. יראת עונש- האדם ירא מפני העונש, ויראה זו איננה טהורה משום שהוא פועל מתוך דאגת עצמו שמא ייענש ולא מתוך דאגתו לקיים רצון בוראו, והיא איננה עומדת לעד שכן אינו חושש לעשות עבירות שנראות בעיניו "קלות" אף על פי שהזהירונו רבותינו (אבות ב,א): **"הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות"**.

ב. יראת רוממות- האדם ירא מתוך שמכיר ברוממותו וגדולתו של הבורא, ולא עושה עבודתו מתוך פחד העונש ולא כדי לקבל שכר אלא כדרך שאמרו רבותינו (אבות א, ג): **"אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם"**: מהו מורא שמים? וכי השמים מתייראים? מלמד שהבורא מתיירא על האדם שמא יחטא ויאבד נשמתו כאב המתירא על בנו שמא יהפכו לפושעים. ומה יעשה בן טוב? יתיירא שמא יצער את אביו ולכן יעשה רצונו בכדי לעשות נחת רוח לפניו. זוהי יראה טהורה אשר "עומדת לעד", שכן אפילו אם אינו מקבל דבר לעצמו הריהו מבין גדולת אביו שבשמים ונזהר לא לצערו.

והנה ראינו כיצד ציווה ה' את אברהם אבינו להקריב על המזבח את בנו יצחק, שנאמר (בראשית כב, ב): **"קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך"**: ועל אף הניסיון הקשה מצינו שאברהם אבינו הזדרז והשכים בבוקר על מנת לקיים רצון קונו מבלי לשאול שאלות ולהקשות קושיות, שנאמר (בראשית כב, ג): **"וישכם אברהם בבקר, ויחבש את-חמרו, ויקח את-שני נערו אתו, ואת יצחק בנו; ויבקע, עצי עלה, ויקם וילך,**

אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים: "והרי זו יראה טהורה, שרק אדם המתיירא שמא יצער לאביו שבשמים אינו מתמהמה כאשר מזדמנת מצוה לידו וממהר לקיימה כדרך שאמרו רבותינו (אבות ה, כ): **"הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים"**: ולפיכך אמר לו ה' לאברהם (בראשית כב, יב): **"עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה"**.

ואמנם בוטחים אנחנו בה' שהכול מאיתו יתברך והוא בורא, מקיים, ממלא ומחייה את הכל בעולמו, אך יחד עם זאת, אל לנו לשכוח את הכלל שאמרו חז"ל (אבות ג, יד): **"הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים"**.

ההליכה בדרכיו

מידות רבות ומגוונות יש באדם, ולאחר שביסס אמונתו, בטחונו ויראתו מה', עליו להתחיל בעבודת תיקון המידות (ראו עוד אודות חשיבות תיקון המידות בפרק "מבוא לגוף ונפש" ובפרק "התשובה") וכמו שנאמר (דברים י, יב): **"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שִׂאֵל מֵעַמּוֹךְ... לְלַכֵּת בְּכָל דְרָכָיו"**: ללכת בכל דרכיו הוא תיקון המידות, כדרך שאמרו רבותינו (שבת קלג, ב): **"מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום וכו'"**: והסביר הגאון מוילנא בתחילת הספר אבן שלמה: **"עיקר חיות האדם הוא שבירת המידות, ואם לאו למה לו חיים, ועל זה צריך בייחוד לבקש עזר מאת ה' יתברך"**: ויש לשאול מדוע המידות נקראות "מידות" ולא "תכונות"? וכן מהי לשון "שבירת המידות" עליה מדבר הגאון מוילנא?

כדי להשיב אלו השאלות, יש לדעת כי לכל תכונה באדם ישנו צד חיובי וצד שלילי, כגון:

שלייל	חיובי
גאווה	ענוה
קמצנות	נדיבות
עקשנות	ותרנות
עזות	בושת
אכזריות	רחמנות

ומכאן לשון "מידות"- שכל תכונה יכולה להיות חיובית אם משתמשים בה במידה נכונה או שלילית אם משתמשים בה במידה לא נכונה.

כל מידה באדם היא הכרחית וכל המידות יחד מרכיבות את האדם השלם, ולכן אין האדם צריך להרוס מידותיו הרעות לחלוטין אלא רק לעצב אותן על ידי שבירתן מעט, כשם שאמן מעצב פסל מן הסלע על ידי שבירתו מעט, ומכאן לשון "שבירה" עליה דיבר הגאון מוילנא.

מגאווה לכעס - מכעס לענוה - מידת הגאווה מגונה שבמידות

והנה האדם המתגאה בליבו על הבריות, איננו חביב אפילו על אנשי ביתו כמוח שאמרו רבותינו (בבא בתרא ו,א): **"מאן דיהיר אפילו אינשי ביתיה לא מיקבל שנא"** (~ ÷ ÷) **גבר יהיר ולא ינוה"**: ואיננו חביב גם על בוראו, כמו שכתוב (משלי טז,ה): **"תועבת ה', פל-גבה-לב"**: וזה המתגאה הנו רודף כבוד, כי כל גאוותו היא להראות סביב כי רם כבודו, כבוד מעמדו או כבוד ממונו ורכושו, ואם יפגע איש באלו הדברים הרי פגע בכבודו ובגאוותו, ואז יטיל בו נחת כעסו.

וכשיכעס יאבד בהירות מחשבתו כי (נדרים כב,א): **"כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו"**: וישחית קדושתו כמו שאומר הזוהר הקדוש (זוהר חב,קפב): **"כל הכועס נשמתו מסתלקת ממנו"**: ותחלף נשמתו הקדושה בזו מכח הטומאה, ואם התעברו בו נשמות צדיקים יסתלקו ללא שהות וכן מביא הרמב"ם:

"הכעס מדה רעה היא עד למאוד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור, אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב, יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם

ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה כועס בשעת כעסו והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודת כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חייהם חיים. לפיכך צוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה":

לכן יברח מן הכעס שהיא מידה רעה הפך הקדושה, על ידי שימנע עצמו לכתכילה מרדיפת כבוד כי רק ה' כבודו מלא עולם, ומרדיפת גאווה כי רק ה' מלך גאות לבש, ומה לו לאדם להתכבד?! ומה לו לאדם להתגאות?! שהרי כל שיש לו הכל ממנו יתברך.

וכאשר יבין קטנותו לעומת בוראו תגדל ענוותנותו וממנה יראתו כמו שכתוב (משלי כב, ד): **"עֲקֹב עֲנֹוה, יִרְאֵת ה'"**: ולא יתגאה עוד על הבריות כי יודע שאיננו אלא עוד ברייה ורק ה' אחד אדון הכל, ויכבד כל ברייה וברייה, ואז יתעלה בקדושתו ויקבל נפש טהורה ואור עליון כמו שכתוב (משלי ג, לד): **"וְלַעֲנוּיִם, יִתֵּן-חַן"**: ויזכה לראות למרחוק כי ה' מגביה שפלים עד מרום, ומי לנו כמשה רבנו שקיבל נבואתו בזכות ענוותנותו?

מידת הענוה משובחת שבמידות

מידת הענוה משובחת שבמידות ובה זוכים לכל, שהרי האדם השפל היטב יודע שהיום הוא כאן ומחר בקבר מעלה רימה ותולעה, ולמה יתגאה על הבריות? הגאווה, הקמצנות, העקשנות, הכעסנות, העזות והאכזריות הן ממנו והלאה ואין לו חלק בשאר מידות המגונות.

בעת שהיתה רבקה מעוברת נאמר לה (בראשית כה, כג): **"שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנִי, וְשְׁנֵי לְאָמִים, מִמֵּעִי יִפְרְדוּ; וְלֹאִם מְלֹאִם יֶאֱמָץ, וְרֵב יַעֲבֹד צְעִיר"**: "ולאום מלאום יאמץ" פירש רש"י: **"לא ישוו בגדולה כשה קם זה נופל"**: שכאשר ישראל מתעלים בגדלותם הרוחנית הם קמים ואויביהם נופלים, וכאשר ישראל יורדים בגדלותם הרוחנית הם נופלים ואויביהם קמים. ואיזוהי הדרך בה מתעלים ישראל בגדלותם הרוחניות? דווקא על ידי שמנמיכים עצמם ונוהגים במידת הענוה זוכים להתקדש ולהתעלות ברוחניותם כפי שמרמז המשך הפסוק (בראשית כה, כג): **"וְרֵב יַעֲבֹד צְעִיר"**: אשר מצאתי לו שלושה פירושים:

א. **וְרֵב יַעֲבֹד צְעִיר**: הצעיר, יעקב אבינו, עתיד להיות רב בחכמת התורה.

ב. **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר** : אדם החפץ להיות רב בחכמת התורה, צריך לעמול בה כבר בהיותו צעיר.

ג. **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר** : אף אם זכה אדם להיות רב בחכמת התורה, עליו לעבוד כדי לראות עצמו צעיר בחכמה, ולא יתפאר ולא יתגאה, כדרך שאמרו רבותינו (אבות ב,ח) : **"אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת"** : ולכן יהא בעיני עצמו שפל וקטן גם אם גדול ועצום הוא בתורה וכמאמר רבותינו (נידה ל,ב) : **"אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע"** : ולפי פירוש זה (בראשית כה,כג) : **"וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר"** : לא מרמז אלא על חובת האדם לסגל לעצמו את מידת הענוה.

ומובא באיגרת הרמב"ן : **"הַמִּתְנַגֵּף בְּלִבּוֹ עַל הַבְּרִיּוֹת, מוֹרֵד הוּא בְּמַלְכוּת שָׁמַיִם, כִּי מִתְפָּאֵר הוּא בְּלְבוֹשׁ מַלְכוּת שָׁמַיִם"** : וה' חפץ בדרכי האדם הענו והשפל, ולכן מעניק לו אור עליון, כמובא בהמשך : **"אֵז תִּשְׁרֶה עֲלֶיךָ רוּחַ הַשְּׁפִינָה וְזֵיו כְּבוֹדָהּ, וְחַיֵּי עוֹלָם הִבָּא"** : כמסופר על רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ, אשר כיסה עיניו במשך שבע שנים רצופות כדי להימנע ממראות אסורים. כאשר הסיר את הכיסוי לא עמד באור השמש החזק והתעוור, אולם מאחר וקידש את עיניו החלה להתגבר ראייתו הרוחנית והחל צופה מסוף העולם ועד סופו עד אשר כינוהו "החוזה מלובלין". רב העיר הבחין בנהירת ההמונים אחריו והתרגז כיצד הוא סוחף אחריו את בני העיר מבלי לבקש הסכמתו לכך. קרא אותו אליו, וביקש שיאמר לתלמידיו בדרשתו הקרובה כי הוא רשע מרושע, כולו שקר ואיננו ראוי ללמדם. עשה החוזה מלובלין כדברי הרב, אלא שראו תלמידיו כיצד הוא ממעיט מערכו, התפעלו מענוותנותו, ולדרשה הבאה כבר הגיעו תלמידים רבים עוד יותר. ראה זאת רב העיר והתרעם. קרא אותו אליו שנית ושאלו : **"כיצד העזת לעבור על אשר הוריתי לך?"** השיב החוזה מלובלין כי עשה את אשר הורה לו, אלא שתלמידיו דווקא התפעלו מענוותנותו ולכן הביאו לדרשה הבאה את חבריהם. השיב לו הרב שאם כן, עליו לספר לתלמידיו כי הוא צדיק גדול והם חייבים לדבוק בו... אך עוד בטרם השלים דבריו קם החוזה מלובלין ואמר : **"כבוד הרב, לפני כן ביקשת שאומר שאני רשע מרושע וכולי שקר, היה זה אמת ולכן נעניתי בחיוב, אבל עכשיו אתה מבקש שאומר שאני צדיק ואינני מוכן לשקר!"**. כך, בזכות מידת הענוה, בזכות השפלות, זכה החוזה מלובלין להתעלות למרומים ולראות למרחוק!

בדוק דרכיך

בכל בוקר אנו אומרים בתפילה (תנא דבי אליהו רבא כא) : **"לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו"**: ושלושה הם חלקי המאמר הזה :

א. **"לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי"**: כפי שכבר ביארנו בשתי דרכים בפרק "היראה".

ב. **"ומודה על האמת"**: שאם חברו הוכיחו כי אינו נוהג במידה ראויה יהא מודה לו כאילו גילה לפניו שלל רב.

ג. **"ודובר אמת בלבבו"**: שלא יחשיב עצמו כבעל מעלות שאין לו, שלא יראה עצמו צדיק בעודנו רשע.

ונבאר להלן את החלק השלישי :

נאמר ברבקה בהיותה מעוברת (בראשית כה, כב) : **"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים, בְּקֶרְבָּהּ, וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן, לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַיִּתְּלָךְ, לְדַרְשׁ אֶת-ה'":** פירוש המילה "ויתרוצצו" לפי רש"י : **"רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת"**: סברה רבקה שברחמה ולד אחד החפץ לצאת פעם לבית מדרשם של שם ועבר ופעם למקום עבודה זרה ולכן התבהלה שמא עתיד לצאת ממנה בן שיערבב המצוות עם עבירות. מה עשתה? ניגשה לבית מדרשם של שם ועבר לשאול לפשר העניין, והשיב לה אחד החכמים ברוח הקודש (בראשית כה, כג) : **"שְׁנֵי גַיִם בְּבֶטְנָךְ, וְשְׁנֵי לְאָמִים, מִמֵּעֶיךָ יִפְרְדוּ":** כלומר, שני ולדים ברחמך, וכפי שפירש רש"י : **"מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו"**: כלומר, יוולד יעקב לתומו וממנו ישראל הדבקים בדרכי ה', וכן יוולד גם עשו לרשעו וממנו הגוים עובדי עבודה זרה. כאשר שמעה דברים אלו נחה דעתה של רבקה-כי העדיפה שני בנים שהאחד צדיק והשני רשע שדובר אמת בלבבו ויודע שהוא רשע- מאשר בן אחד רשע אשר מחשיב עצמו לצדיק.

חייב אדם להיות דובר אמת בלבבו, ובכדי שיגיע לזה עליו לפקח על עצמו כפי שמביא הרמח"ל ("מסילת ישרים" פרק ג, בבאור חלקי הזהירות) : **"הנה הרוצה לפקח על עצמו, שתים הנה ההשקפות הצריכות לו. האחת, שיתבונן מה הוא הטוב האמיתי שיבחר בו האדם והרע האמיתי שינוס ממנו. והשנית, על המעשים אשר הוא עושה, לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע"**: מכאן שחייב אדם לעיין בספרי מוסר בכדי לברר מהי דרך טובה ומהי דרך רעה, ואז עליו לבדוק בכנות אם דרכיו הם מכלל הטוב או מכלל הרע, ובזה יגיע בודאי לכלל תיקון מידותיו.

כתוב (משלי ד, ג): "החזק במוסר אל תרוץ נצרה כי היא חייבך": כי הלימוד הזה בספרי מוסר מעמיק ההתבוננות מהי דרך טובה ומהי דרך רעה, ואז יכול האדם לבדוק בכנות אם דרכיו הם מכלל הטוב או מכלל הרע, להכיר מצבו האמיתי ולתקן דרכיו. ספרי מוסר מומלצים הם: "חובת הלבבות", "מסילת ישרים", "ארחות צדיקים", וכן דברי המוסר של רבותינו ("פרקי אבות"). כמו כן מה טוב ומה נעים לקרוא לכל הפחות פעם אחת בשבוע את איגרת הרמב"ן אשר היא סגולה נפלאה לתיקון המידות.

איגרת הרמב"ן

שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ. וְאֵל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: תִּתְנַהֵג תָּמִיד לְדַבֵּר כָּל דְּבָרֶיךָ בְּנִחַת, לְכָל אָדָם וּבְכָל עֵת, וּבְזֶה תִּנְצֹל מִן הַפֶּעַס שֶׁהִיא מִדָּה רָעָה לְהַחֲטִיא בְּנֵי אָדָם. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה: כָּל הַפּוֹעֵס כָּל מִיּוֹנֵי גְהִינָם שׁוֹלְטִים בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִסַּר כָּעֵס מִלִּבֶּךָ, וְהֵעֵבֵר רָעָה מִבִּשְׂרָךְ. וְאִין רָעָה אֶלָּא גְהִינָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה. וְכֹאֲשֶׁר תִּנְצֹל מִן הַפֶּעַס תִּעֲלֶה עַל לִבֶּךָ מִדַּת הָעֲנָוָה שֶׁהִיא מִדָּה טוֹבָה מְכֹל הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: עֵקֵב עֲנָוָה יֵרָאֵת ה'. וּבַעֲבוּר הָעֲנָוָה תִּעֲלֶה עַל לִבֶּךָ מִדַּת הַיִּרְאָה, כִּי תִתֵּן אֵל לִבֶּךָ תָּמִיד: מֵאִין בָּאֵת, וְלֹאֵן אֵתָה הוֹלֵךְ, וְשֶׁאֵתָה רַמָּה וְתוֹלַעָה בְּחַיִּיךָ וְאֵף כִּי בְּמוֹתָךְ, וְלִפְנֵי מִי אֵתָה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ הַכְּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְפוּךָ, אֵף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם". וְנֶאֱמַר: "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מִלֵּא נְאוּם ה'".

וְכֹאֲשֶׁר תַּחֲשֹׁב אֵת כָּל אֵלֶּה, תִּירָא מִבּוֹרְאֶךָ וְתִשְׁמַר מִן הַחֲטָא, וּבְמִדּוֹת הָאֵלֶּה תִּהְיֶה שְׂמִחַ בְּחֻלְקֶךָ. וְכֹאֲשֶׁר תִּתְנַהֵג בְּמִדַּת הָעֲנָוָה לְהַתְּבוֹשֵׁשׁ מְכֹל אָדָם וּלְפַחַד מִמֶּנּוּ (מהקב"ה) וּמִן הַחֲטָא, אֵז תִּשְׁרָה עֲלֶיךָ רוּחַ הַשְּׁכִינָה וְזִיו כְּבוֹדָהּ, וְחַיֵּי עוֹלָם הִבָּא.

וְעֵתָה בְּנִי, דַּע וִירְאָה, כִּי הַמִּתְנַגֵּא בְּלִבּוֹ עַל הַבְּרִיּוֹת, מוֹרֵד הוּא בְּמַלְכוּת שָׁמַיִם, כִּי מִתְפָּאֵר הוּא בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' מֶלֶךְ גָּאוֹת לְבָשׁ". וּבְמָה יִתְנַגֵּא לֵב הָאָדָם? אִם בְּעֵשֶׂר ה' מוֹרֵישׁ וּמַעֲשִׂיר. וְאִם בְּכָבוֹד, הֲלֹא לְאֱלֻקִּים הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲשֶׂר וְהַכְּבוֹד מִלִּפְנֵיךָ", וְאֵיךְ מִתְפָּאֵר בְּכָבוֹד קוֹנוֹ? וְאִם מִתְפָּאֵר בְּחֻכְמָה, מִסִּיר שְׁפָה לְנֶאֱמָנִים. וְטַעַם זְקֵנִים יִקַּח: נִמְצָא,

הכל שיה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים וברצונו מגביה שפלים, לכן תשפיל עצמך וינשאך המקום.

על כן אפרש לך איך תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד: כל דבריך יהיו בנחת, וראשך כפוף, ועיניך יביטו למטה לארץ ולבך למעלה, ואל תביט בפני אדם בדברך עמו, וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, ואם חכם או עשיר הוא-עליך לכבודו, ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו-חשב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא, הוא שגג ואתה מזיד. בכל דבריך ומעשיך ומחשבותיך ובכל עת, חשב בלבך פאלו אתה עומד לפני הקדוש ברוך הוא ושכינתו עליך, כי כבודו מלא עולם. ודבריך יהיו באימה וביראה כעבד לפני רבו, ותתבייש מכל אדם, ואם יקראך איש אל תענהו בקול רם רק בנחת, כעומד לפני רבו. והוי זהיר לקרות בתורה תמיד אשר תוכל לקימה, וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו, ותפשפש במעשיך בבוקר ובערב, ובזה יהיו כל ימיה בתשובה. והסר כל דברי העולם מלבך בעת התפילה, והפן לבך לפני המקום ברוך הוא, וטהר רעיוניך, וחשב הדבור קדם שתוציאנו מפיך, וכן תעשה כל ימי חיי הבלך בכל דבר ודבר ולא תחטא. ובזה יהיו דבריך ומעשיך ומחשבותיך ישרים, ותפלתך תהיה זכה וברה ונקיה ומכוננת ומקבלת לפני המקום ברוך הוא, שנאמר: "תכין לבם תקשיב אזנך". תקרא האגרת הזאת פעם אחת בשבוע ולא תפחות, לקימה וללכת בה תמיד אחר ה' יתברך, למען תצליח בכל דרכיך ותזכה לעולם הבא הצפון לצדיקים. ובכל יום שתקראה יענוך מן השמים כאשר יעלה על לבך לשאול עד עולם, אמן סלה:

האהבה (אהבת ה')

נאמר (דברים ו,ה): **"וְאֶהְבֶּתְ אֶת ה'** אֱלֹהֶיךָ **בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ"**: האהבה, אהבת ה', הרי היא עוד אחד מיסודות עבודת האדם, וכפי שתהא עבודתו ריקנית אם תיעשה ללא יראה, כך תהא חסרה אם תיעשה ללא אהבה. אולם שונה אהבת ה' מיראת ה', שכן בעוד היראה מרחיקה את האדם מן העבירה ומן הרע והיא כנגד מצוות לא תעשה, הרי שהאהבה מקרבתו אל המצוה ואל הטוב והיא כנגד מצוות עשה, וכפי שכבר ביארנו, הכתוב (תהלים לד,טו): **"סוּר מִרַע וְעֲשֵׂה טוֹב"**: מלמד שראשית העבודה היא עזיבת הרע ורק אחרי כן עשיית הטוב (ראו בפרק "התשובה"), ולכן קודמת היראה לאהבה, אולם שתיהן גם יחד נצרכות לו לאדם השלם שכן כתוב (תהלים ב): **"עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה וְגִילוּ בְּרַעְדָּה"**: שגם הגילה, שהיא השמחה בעבודת ה', והיא הנובעת מאהבה, אף היא צריכה להיעשות ברעדה, כי עומד הוא לפני אל עליון אדיר ומרומם.

גם היראה וגם האהבה, הן מצוות תדיריות, שכן הן תלויות במחשבה-והאדם מצווה לקיימן תמיד על ידי זכירתן בהכרתו בכל עת כפי שהסביר רבי אליעזר פאפו זצוק"ל ("פלא יועץ", אהבה להקדוש ברוך הוא): **"והנה אהבה להקדוש ברוך הוא היא אחת מתרי"ג מצוות, והיא מצוה תדירית, אשר ביד האדם לקימה בכל עת ובכל רגע על ידי זכירה, והיא מתקימת במחשבה והרהור בלבד, כי כאשר יתן אל ליבו שראוי לאהוב את ה' אהבה עזה, הרי זה מקים מצוה רבה. והנה אלו המצוות שמתקימות במחשבה לבד הן נקל לקימן, שהרי האדם אינו יכול לעמוד בלתי מחשבה אפילו רגע, ואם חושב במחשבות זרות והרהורים רעים במקום לחשב באהבת האל יתברך ויראתו וכדומה, אין זה כי אם רע לב"**.

ועולה שאלה כיצד ניתן בכלל לאהוב את מי שיראים ממנו? ובכן, כבר ביארנו שישנו סוג יראה משובח ונעלה עד מאד, והיא היראה הנמשכת מתוך הכרת רוממות הבורא (ראו בפרק "היראה"), ומתוך הכרת רוממות הבורא האדם גם משכיל להבין שכל הטובות שיש לו הן מאיתו יתברך, ואז נעשה גם אוהב אותו אהבה אמיתית, ונמצא ירא ממנו מתוך אהבתו אליו ואוהבו מתוך יראתו אליו, וגם היראה וגם האהבה מתקיימים בו כאחת.

וכן מביא רבי אליעזר פאפו בעניין הדרך לקניית האהבה ("פלא יועץ", אהבה להקדוש ברוך הוא):

"ויכול האדם לעורר את האהבה ואת היראה מכל דבר גשמי וכדומה, כגון אם אוכל או שותה דבר שערב לחכו ותתענג בדשן נפשו בטיולים ושמיעת קול ערב ותשמיש המטה והרוחת מעות שעולה על גביהן וכדומה, יתן אל ליבו אם כך אני אוהב זה הדבר, שהוא כלה ואבד הבל וריק, אשר בין לילה היה ובין לילה אבד, על אחת כמה וכמה שיש לי לאהוב את הבורא, שהוא מקור כל האהבות והתענוגים וממנו תוצאות חיים וכל התענוגים": ועוד הוא מביא שם:

”שהשגת האהבה והיראה הכל לפי רוב המעשה ולפי רוב הלימוד בתורה ובספרי מוסר, כך לפי רוב האהבה והיראה ירבה אהבת התורה והמצוות”:

ונמצאו שתי דרכים לקניית אהבת ה' :

א. התבוננות של האדם כמה הוא אוהב וחומד טובות העולם בהן זכה - וכמה יש להודות לבורא שחנן אותו באלו.

ב. לימוד קבוע בתורה ובספרי מוסר שהם המקשרים אותו עם בוראו- ובחינה תמידית כיצד יוכל לקיים את אשר למד.

וכל המקיים אלו הדברים דרך קבע, יתעורר ליבו לאהבת בוראו וליראה ממנו, ואז תגבר בו אהבת התורה והמצוות, שאין אהבה גדולה הימנה ואין שמחה גדולה הימנה, וכמו שכתוב (תהלים יט, ט): **”פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב, מְצוֹת ה' בְּרָה מְאִירַת עֵינָיִם”**.

שלמות הלב

בימים בהם עול הפרנסה קשה מנשוא ומתקיים בנו הפסוק (בראשית ב, יז): **”בִּזְעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם”**: כמעט שלא נותר זמן לקריאת פרק תהלים. אולם דווקא בזמנים כאלו, עלינו לדעת כיצד להפוך את ענייני היום יום, שאנו עושים ממילא, לדבר שבקדושה, וכמו שנאמר (דברים ו, ה): **”וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ”**: ודרשו רבותינו (ברכות ט, ה): **”בכל לבבך- בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע”**: שאף את המעשים הבאים מצד יצר הרע (כגון האכילה ושאר צרכי הגוף) עלינו לכוון לשם שמים ובזה נמלא כל ימינו בקדושה וטהרה רק בכח המחשבה ומבלי לטרוח כלל וכלל:

א. יכול אדם להפוך את עבודתו לקודש:

על ידי שיכוון אותה בליבו כהזדמנות לפגוש אנשים ולקרבים אל ה', שכן חייב כל אדם מישראל להשתדל ללמד ולקרב יהודים אחרים אל תורתנו הקדושה כמו שנאמר (דברים לא, יב): **"הַקְהֵל אֶת-הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ, וַיֵּרְאוּ אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת"**: וכל אחד יכול במסגרת עבודתו לקרב יהודים בקלות רבה. כך למשל נהג מונית, נהג אוטובוס, בעל חנות וכו' יכולים להשמיע דיסק עם דברי תורה במהלך העבודה, אולי מישהו ישמע, אולי מישהו יתחבר, אולי מישהו יתקרב.

ב. יכול אדם להפוך את אכילתו לקודש:

על ידי שיכוון אותה בליבו לחיזוק גופו כדי שיהיה בכוחו לעבוד את ה'. עליו לשאול את עצמו: **"האם אני אוכל כדי שיהיה לי כח לעבוד את בוראי או שמא אני עובד את בוראי כדי שאזכה לאכול?"**. כמו כן ישנם צדיקים אשר אוכלים ושותים רק בכדי שתינתן בידם הזכות לברך ולהרוויח עוד מצוה וכך הם הופכים את אכילתם לקודש קודשים ומקיימים את הכתוב (תהלים ק, ב): **"עֲבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה"**: ומשום כך ברכותיהם ברכות אמת כי מוצאן מן הלב, ובמידה שהן נעשות בשמחה, כך הן גם מתקבלות בשמים בשמחה, ורק ברכות הנעשות באופן כזה ראויות להיקרא ברכות כי הן משפיעות שפע לאדם ומכניסות ברכה לחייו. כמו כן כתבו המקובלים שבכל ברכה יכוון אדם לתקן את אותן הנשמות שאולי מגולגלות בחי ובצומח שהוא אוכל ובזה למצוה רבה יחשב לו.

ג. יכול אדם להפוך את הספורט שהוא עושה לקודש:

על ידי שיכוון אותו בליבו לשמירה על בריאות גופו, שכן נאמר (דברים ד, טו): **"וַיְנַשְׁמְרֶתֶם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם"**: כמובן שעליו לעשות זאת במידה ובמשורה ולהישמר שמא יתאמץ יתר על המידה ואז הספורט עשוי דוקא להזיקו ויעבור על איסור.

ד. יכול אדם להפוך את הטיפול בילדיו לקודש:

על ידי שיכוון אותו בליבו לחינוך הבנים לתורה, מצוות ומעשים טובים שכן נאמר (דברים לב, מו): **"תִּצְוֶם אֶת בְּנֵיכֶם לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת"**: ונאמר (דברים ו, ו-ז): **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ"**: ובכל עת ובכל מקום מוטלת חובה על האדם לתת דוגמא אישית לבניו וכאשר יהיו דרכיו ישרות ומעשיו

מתוקנים ילכו גם בניו בדרכו ובזה יקיים את מצוות חינוך הבנים (ראו עוד בפרק "חינוך הבנים").

ה. יכול אדם להפוך את רחיצת גופו לקודש:

על ידי שיכוון אותה בליבו לניקיון הגוף שאף זה בבחינת (דברים ד, טו): **"וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנִפְשֵׁיכֶם"**: כמסופר שפעם אחת ראו תלמידי הלל הזקן את רבם ממהר עד מאד. שאלוהו לפשר העניין והשיב: "אני ממהר לדבר מצוה", שאלו: "איזו מצוה?" השיב: "להתרחץ", שאלו: "וכי להתרחץ זו מצוה?" הסביר להם הרב: "הרי על האנדרטה שבכיכר המלך מופקדים פועלי ניקיון שתפקידם לנקותה ולטפחה, ואני, שקיבלתי מבוראי גוף שהוא משכן לנשמה קדושה, וחשוב הוא יותר מכל אנדרטה של המלך- לא כל שכן שאנקה ואטפח אותו?".

ו. יכול אדם להפוך את השינה לקודש:

על ידי שיכוון אותה בליבו כדי לצבור כוחות לעבודת ה', והדבקות הזו תהפוך את שנתו לקודש קודשים. כמסופר על נעם אלימלך הקדוש שקבע עם אחיו רבי זושא שיהיו עוסקים בתורה יומם ולילה ולא ילכו לישון עד שירדמו מעצמם. והנה פעם אחת ישן נועם אלימלך הקדוש שינה עמוקה מאד, שכן היה זה לאחר ימים רבים שהדיר שינה מעיניו ותנומה מעפעפיו. ביקשו אנשי העיר להעירו לענין דחוף אך כל ניסיונותיהם עלו בתוהו. פנו לאחיו לקבל עצה ואמר להם: "אחי נוהג לייחד ייחודים בשינה, לכו תכסו את שם שדי במזוזה ואז יהיה לו הפסק והוא יתעורר". הלכו וכיסו את שם שדי במזוזה ומיד קפץ רבי אלימלך ממיטתו. ומעשה נוסף באחד מתלמידי האר"י הקדוש שסיפר: "פעם אחת ראיתי את רבנו ממלמל בזמן השינה, הטייתי אזני לשמוע ולפתע הקיץ רבנו ושאל: 'מה מעשיך כאן?' השבתי כי ראיתיו ממלמל בשנתו ורציתי להקשיב שמא דבר חשוב בפיו. אמר לי רבנו: 'דע שהייתי כעת בישיבה של מעלה ולימדוני סודו של אתונו של בלעם'. ביקשתי שיספר לי משהו ממה שלמד אבל רבנו השיב לי: 'גם אם אדרוש שבעים שנה רצוף יום ולילה לא אספיק לספר ולו במעט ממה שלמדתי בזמן השינה הקצרה הזאת'". על פי חלומות האדם ניתן לזהות את אישיותו, שאם איננו מסיט מחשבתו מתורה, תפילה וגמילות חסדים ביום המה יהיו חלומותיו בלילה. על ידי קריאת שמע שעל המיטה לפני שנרדמים, אנו מכניסים את זמן השינה לקדושה והופכים כל דקה של שינה למצוה יקרה.

על כן, אדם הנבון יעשה כל מעשיו לשם שמים, יראה את ה' לנגדו תמיד, כדרך הכתוב (תהלים טו, ח): **"שיויתי ה' לנגדי תמיד"**: ויבדוק כל העת כיצד יוכל להפיק ממעשיו את רצונו יתברך. כך יכול כל אחד לזכות במצוות יקרות במחשבה בלבד מבלי לעשות דבר וכמו שכתוב (משלי ג, ו): **"בְּכָל**

חייב אדם להביא את הדברים הגשמיים לעבודת ה'

את סיפורי התורה אין להבין כפשוטם, התורה לא נועדה לספר סיפורים-אלא כל עניינה היא ההדרכה הנסתרת בעמקי רבדיה ("תורה" מלשון "הוראה").

נאמר (בראשית כח, י): **"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה. וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂם מִרְאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא. וַיַּחֲלֶם וְהִנֵּה סֹלֶם מֵצֵב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹקִים עֹלִים וִירְדִים בּוֹ":**

המתבונן המשכיל יבחין כי מתוך הפסוקים הנזכרים עולות שתי שאלות:

א. תחילה התורה מתארת מעשים גשמיים שעשה יעקב אבינו: ויצא, וילך, ויפגע, וילן, ויקח, וישם, וישכב: ורק אחר כך פונה לתאר את החלום הרוחני הנפלא על מלאכי אלקים: ועולה שאלה מדוע הוצרכה התורה לכל התיאורים הגשמיים האלו לפני שתיארה את החלום הרוחני הנפלא? הרי די היה לתאר את החלום מיד בלי כל ההקדמות.

ב. אמרו חז"ל כי לפני שיצא לחרן למד יעקב אבינו בבית מדרשם של שם ועבר במשך שלוש עשרה שנה, ועולה תמיהה מדוע לא נכתבה בתורה ולו מילה אחת על כך בעוד דווקא המעשים הגשמיים שעשה תוארו בפירוט?

התשובה אחת היא לשתי השאלות:

אין זאת אלא כדי ללמדנו שאין עבודת האדם נעשית שלמה רק על ידי לימוד התורה, אלא דווקא דרך המעשים הגשמיים, אם יכוון בעשייתם לשם שמים, יוכל להגיע לרוחניות גדולה עד אין קץ.

* הערה חשובה: ראיתי בכמה ספרים שלא די שאדם יכוון במעשיו הגשמיים לשם שמים בליבו בלבד אלא עליו גם לומר זאת בפה מלא לפני תחילת אותו המעשה, וראו למשל דברי הרב אליעזר פאפו ("פלא יועץ" ערך טומאה):

"ישמע חכם, והיו הדברים האלה לטוטפות בין עיניו ולזכרון, שיהא שם שמים שגור בפיו על בנין הבתים ועשית

מלבושים ואכילה ושתייה ומשא ומתן ובכל מעשיו בפה מלא
אמור יאמר שעושה לעבודת השם יתברך, ובזה וטהרו
וקדשו מטומאות הסטרא אחרא":

ועוד הביא שם מקורות מהזהר הקדוש שיש כח בדיבור לבטל אחיזת
כוחות הטומאה מן המעשה ההוא, וכמובן שיש לחוש לדברים אלו אם
לא בשעת הדחק כגון ששכח להזכיר בפיו שאז גם כוונת הלב עולה.

הכוונה העיקרית

העניין המרכזי של שלמות הלב הוא שיעשה אדם את כל מעשיו הטובים
למען עשות נחת רוח לפני הבורא יתברך ולא על מנת לקבל פרס (ראו עוד
בפרק "היראה"), וזה אשר הסביר הרמח"ל בלשונו הזכה (מסילת ישרים, פרק ט"ז -
בביאור מדת הטהרה):

"ואמנם צריך שתדע, שכמו ששייך טהרת המחשבה
במעשים הגופניים אשר הם מצד עצמם קרובים ליצר
לשיתרחקו ממנו ולא יהיו משלו, כן שייך טהרת המחשבה
במעשים הטובים הקרובים לבורא יתברך שמו לשלא
יתרחקו ממנו ולא יהיו משל היצר, והוא ענין שלא לשמה
המוזכר בדברי רבותינו ז"ל פעמים רבות... על העבודה
התמימה אני מדבר הראויה לכל אוהבי ה' באמת... שלא
תהיה הפניה בה אלא לשם יתברך ולא לזולתו".

שמירת כל המצוות ומשגיח

כבר הבאנו כמה וכמה הוכחות מן המדע לתועלת שבמצוות התורה (ראו
בפרק "התורה נתונה מן השמים"), וכבר ביארנו כיצד המצוות משפיעות לטובה על
נפש האדם (ראו בפרק "מבוא לגוף ונפש").

כאן המקום לציין, שקיום המצוות משפיע על כלל ישראל ולא רק על האדם עצמו שכן (סנהדרין כז, עב) : "כל ישראל ערביין זה בזה": משום שכל ישראל אינם אלא נשמה אחת המחולקת לגופים שונים.

כללו של דבר, כאשר אחד מישראל חוטא הוא פוגם בנשמת ישראל הכללית וכאשר הוא מקיים מצוה הוא מתקן את נשמת ישראל הכללית! ביד כל יהודי להשפיע לכלל ישראל שפע רוחני מחייה או משחית חלילה, הכל לפי מעשיו.

מעשה בבני משפחה יהודית מארצות הברית שלאחר פטירת האם נדרו שהם מקבלים על עצמם לשמור כמה מצוות יקרות, וביניהן שיקפידו מעתה לברך את כל ברכותיהם ליד אדם אחר שיענה "אמן". פעם אחת התעוררה הבת באמצע הלילה וביקשה להרוות צימאונה. ניגשה למטבח, אולם כל בני הבית היו ישנים ולא היה מי שיענה "אמן". מאחר ולא רצתה להפריעם, המתינה בתקווה שמישהו יקיץ משנתו, אך עברו שעה ושעתיים ועדיין כולם ישנים. החליטה הבת שהיא מתגברת על תאוותה וחזרה לישון. כשנרדמה הופיעה האם הנפטרת בחלום ואמרה לה שבגלל שכבשה את יצרה, חברתה לכיתה תחלים ממחלה סופנית ממנה היא סובלת. סיפרה לה בדיוק את פרטי המחלה וביקשה: "לכי להוריה ותספרי להם שבזכות המצוה שקיימת חיי בתם ניצלו". בבוקר הלכה להורי חברתה, שבתחילה הכחישו את דבר המחלה, אך היא לא ויתרה, מסרה להם מידע שקיבלה מאמה אודות המחלה, מידע אשר איש מלבדם לא ידע, עד אשר השתכנעו, נסעו לבית החולים ונדהמו לגלות כי באורח נס החלימה בתם לחלוטין.

אולם, אף על פי שישנה תועלת רבה בקיום המצוות- שלימות העבודה היא רק כאשר נקיימן למען עשות נחת רוח לפני ה' יתברך ולא בכדי לקבל שכר; מכאן ועד סוף הפרק נפרט ב"ה טעמן ועיקריהן של כמה מן המצוות המרכזיות שביהדות:

תלמוד תורה

הנה ראשון במעלה הוא לימוד התורה, כי הרוצה לפקח על עצמו כדי לזכות ולהשיג כללות התיקון והשלמות, עליו אומר הרמח"ל ("מסילת ישרים" פרק ג' - בביאור חלקי הזהירות):

"שתים הנה ההשקפות הצריכות לו: האחת, שיתבונן מהו הטוב האמיתי שיבחר בו האדם, והרע האמיתי שינוס ממנו. והשניה, על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע":

ובאמת, בעת שאדם עוסק בתורה ומתבונן בדרכיה הישרות, הוא משיג בשכלו מהו הטוב האמיתי שיבחר בו ומהו הרע שינוס ממנו, ואז לבד נכנסת התבוננותו פנימה על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע והוא מתחיל להתקיים על דרך הטוב אשר למד. הוא מה שהמשיך הרמח"ל ואמר ("מסילת ישרים" פרק ה' - בביאור מפסידי הזהירות וההרחקה מהם) :

"אם הוא עוסק בתורה- בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי) : 'הלואי, אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב'".

הנה מצינו שלימוד התורה יש בו כדי להביא את האדם לקיום כלל המצוות, ועל ידי שיקיים כלל המצוות ישיג תיקון כלל תרי"ג אבריו וגידיו, ולכן אמרו רבותינו (פאה א,א) : "תלמוד תורה כנגד כלם" : כנגד המצוות כולן וכנגד האיברים והגידים כולם!

זה גם עניין שנאמר בנבואה (יהושע א, ח) : "לא ימוש סֵפֶר התּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַכְּתוּב בוּ כִּי אֲזַ תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְאֲזַ תִּשְׁפִּיל" : ומצאתי לפרשו בסיעתא דשמיא : לא ימוש סֵפֶר התּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ- שיהא כל מוצא פיך בעסק התורה, וְהָגִיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה- שתעיין בתורה יומם ולילה ללא הפסק, לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַכְּתוּב בוּ- שעיקר לימודך יהא כדי לקיים את אשר למדת שהרי אמרו (אבות א, יז) : "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה" : וכל זאת למה? כִּי אֲזַ תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ- ותקיים תורתך, וְאֲזַ תִּשְׁפִּיל- את האחרים מתורתך, כדרך שאמרו (אבות ד, ה) : "הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

ועל ידי שתקיים את התורה הקדושה, תיעשה קדוש בכל תרי"ג אברים וגידים, כי יוסרו מעליך קליפות נפש הטמאה ותרגיש חיות אלוקות בזה העולם, תכניס עונג עולם הבא בעולם הזה ממש (על דרך שביארנו בפרק "מבוא לגוף ונפש"). אז יסתלקו מליבך כל מחשבות כפירה ותהא יודע מציאותו יתברך כי תרגיש השכינה עימך בכל מקום.

ולא זאת בלבד, אלא גם בשכלך לא תשאל עוד, כי על ידי לימוד התורה יתברר לפניך עומק החקירה של רבותינו הקדושים, שכבר הקשו כל קושיות שבעולם ומצאו הדרכים ליישב את כולן, ואז תשכיל ואז תבין שבספרים הקדושים יש כבר את כל התשובות לשאלותיך, ואף אם טרם מצאתן, ודאי עוד תמצא אם תמשיך להתמיד בלימודך.

ומעשה כזה מצינו בצעיר אחד שאמר פעם לרב אברמסקי : "כבוד הרב, אני מוכן לחזור בתשובה בתנאי שתשיב לי על שלוש קושיות שיש לי על

התורה". השיב הרב: "מוכן אני להשיב על כל שאלותיך, אבל קודם צא ללמוד תורה במשך שלושה חודשים בישיבה פלונית, אחר כך תחזור אלי ואשיב לך". עשה הצעיר כדברי הרב ופנה ללמוד בישיבה אך עברו כבר חמישה חודשים ועדיין לא חזר אל בית הרב כפי שהתבקש. והנה יום אחד פגש אותו הרב בשוק ושאלו: "עברו כבר חמישה חודשים- מדוע לא הגעת אלי אחרי שלושה חודשים כפי שסיכמנו?" השיב הצעיר: "כבוד הרב, האמת היא שאחרי שלושה חודשים בישיבה כבר פרחו ממני כל הקושיות שהיו לי על התורה ולא הרגשתי עוד צורך להגיע".

ובאמת כן הוא הדבר, ככל שתהא יותר מתייגע בלימוד התורה, תהפך ידיעת אמיתותה בקרבך למוחשית יותר ויותר.

כמה קשה להבין הדבר הזה שבני אדם מתרשלים בלימוד התורה הקדושה! הרי כאשר אדם נוטל תרופה כלשהי הוא ניגש לבדוק את הוראות היצרן לבל ישתמש בה בצורה לא נכונה ויזיק לגופו, אם כן, לא דין הוא שילמד את "הוראות היצרן" של נשמתו, את התורה הקדושה, לבל יחטא ויזיק לה?! ודע, כל זמן שהוא לומד ומשתדל בכל כוחו לקיים את אשר למד, אף אם הוא לפעמים נכשל ה' מוחל לו אם עשה תשובה, שהרי הוא עושה כל שביכולתו ובודאי עוד ילמד ויתקן הכל, אך אם יכול ללמוד ולא לומד הרי זה כמזלזל בהוראות בוראו, שכן הוראותיו של מלך בשר ודם ודאי היה משתדל להבין ולקיים ואילו הוראותיו של מלך מלכי המלכים הוא זונח?! אז יענישוהו גם על עבירות שעשה בשוגג כאילו עשאן במזיד כי היה עליו ללמוד כדי להימנע מעשותן וזה עניין שאמרו רבותינו (אבות ד, יג): **"ששגגת תלמוד עולה זדון"**.

תלמוד תורה ממרק עוונותיו של אדם

כאשר אדם מוותר על הנאותיו הפרטיות ובוחר לעסוק בתורה, הויתור הזה כרוך בצער, והצער הזה נחשב לו לייסורים הממרקים עוונותיו (ראו אודות תועלת הייסורים למרק העוונות בפרק "צידוק הדין"), ואז מתבטלים ממנו אי אלו ייסורים קשים ומרים אשר היו מיועדים לבוא עליו, כי כבר השיג תכלית הייסורים ונתכפרו לו עוונותיו, וזה על דרך הכתוב (תהלים צד, יב): **"אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר תִּיִסְרֶנּוּ יְהוָה וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנּוּ"**: וכן כתוב (תהלים קכח, ב): **"יְגִיעַ פְּפִידָּךְ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרִידָּךְ וְטוֹב לָךְ"**: שעל ידי יגיעת כפיים במאכל הנשמה (לימוד התורה), זוכה אדם להגיע לאשריך וטוב לך- אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא (שמתכפרים עוונותיו והוא זוכה לחיי עולם הבא), וכעניין שאמרו

רבותינו (אבות ב,ב): **"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון"** (תלמוד תורה עם דרך ארץ" הוא תלמוד על מנת לקיים- תלמוד תורה אשר משריש דרך ישרה בחיי הארציות של האדם ומתקן מידותיו).

ישנם הלומדים תורה על מנת להשיג כבוד, חכמה, התעלות רוחנית וכו', ואין זה מן המובחר, כי הדחף המניע אותם הוא התשוקה להשיג איזו מעלה לעצמם ולא התשוקה לקיים את רצון ה', אז ודאי שלא יקיימו רצונו ועוד יבואו לידי כעס ושאר מידות מגונות אם לא ישיגו את המעלה אשר ביקשו לעצמם.

על כן, לא די לו לאדם שילמד על מנת לדעת את רצון ה'- אלא צריך שילמד על מנת לקיים את רצונו, כמו בן אוהב המבקש לדעת את רצון אביו כדי שיוכל לקיים את רצונו ולעשות נחת רוח לפניו; זוהי תורה לשמה, שהיא מביאתו לידי מעשה ומתקנת את מידותיו.

עם זאת, אמרו רבותינו (פסחים נ,ב): **"לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"**: וזה עיקר, שיהא אדם לומד בכל אופן, כי אז ירגיש השגחת הבורא בקרבו ויתעורר ליבו לאהבו אהבה עזה וללמוד תורה לשמה.

תלמוד תורה מציל חיים

רוע הלב של הנאצים ימח שמים היה חסר גבולות, הם היו נוהגים לערוך מטווחים על ראשי היהודים וכאשר פגעו היו מגיבים בזהלות שמחה וירי באוויר (מזכיר מעט את צהלות השמחה של הפלסטינים בימינו אחרי פיגועים). רבי יוסף שלמה היה בין אותם שניצלו מידם הקשה, ולפני מספר שנים הוא הגיע לבית הכנסת "מושב זקנים" בתל אביב לצורך גיוס תרומות עבור כולל שביקש להקים. הוא נשא דרשה, סיפר את סיפורו האישי ואמר: "כנראה שניצלתי מידי הנאצים רק כי התכוונתי להקים כולל בישראל! אדם המוסר נפשו להפצת התורה בכוחה להצילו גם ממצבי הצרה הקשים ביותר! אני חושב שראוי לכל אחד שיתרום לפחות סכום בגובה קבר הוריו שנחסך ממנו בזכות שניצלו בשואה..."

והובא בכמה ספרים מעשה ביהודי מאנגליה, שנסע בכביש מהיר, תוך שהוא מאזין לשיעור תורה דרך הרדיו דיסק. בשלב מסוים יצא לעקיפת הרכב שלפניו תוך שהוא חוצה קו הפרדה רצוף, אך מיד כשעבר למסלול

הנגדי שמע ניידת משטרה וחזר בבהילות למסלול שלו שמא יקנסוהו. שניות ספורות אחר כך עברה משאית במסלול הנגדי במהירות, והוא חשב לעצמו "כמה טוב שיש משטרה, בזכותם חזרתי לנתיב שלי וניצלתי מהתנגשות חזיתית". לאחר שנרגע מעט, נזכר כי בזמן העקיפה פספס כמה דקות מהדיסק, והריץ לאחור על מנת להשלים את החסר. לתדהמתו שמע והבין כי הניידת הייתה חלק מההקלטה בדיסק ובזכות לימוד התורה בזמן הנסיעה חייו ניצלו ולא בזכות המשטרה...

העולם עומד בזכות לומדי התורה

ימי הבריאה מפורטים בתורה (בראשית א): "ויהי-ערב ויהי-בוקר יום אחד... יום שני... יום שלישי... יום רביעי... יום חמישי... יום ~ הששי...": ויש לשאול: מדוע שינתה התורה ביום השישי והוסיפה הא הידיעה בתחילה?! ומסבירים רבותינו שנתכוונה התורה ליום ~ השישי בסיון, יום מתן תורה, שאמר ה' למלאכים הממונים על שמים וארץ: "אם ישראל מקבלים את התורה ביום ~ השישי בסיון מוטב, ואם לאו, הפסוק הבא (בראשית ב,א): **"וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ"**: אני עושה בכם כליה": וזה שאומרת הגמרא (שבת פח, א): **"וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֵר יוֹם הַשְּׁשִׁי: ה' יתירה למה לי?! מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו"**: נמצא כי לא כדאי היה לו לקב"ה לקיים את העולם אם לא בשביל שיקבלו ישראל את התורה!

ואומר הנביא (ירמיה לג,כה): **"כֹּה אָמַר ה' אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקֹּת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי"**: כבר ביארנו כי בכל החומר ביקום ישנה מהות רוחנית המחייה אותו ומאפשרת את קיומו (ראו בפרק "מבוא לגוף ונפש"). זהו חוק שהטביע ה' בבריאה- שתפעל המהות הרוחנית הזאת ותאפשר לחומר להתקיים; והנה מזהיר ה' שאם לא יעסקו ישראל בברית התורה יומם ולילה, הוא יבטל חלילה את חוקי הבריאה הללו והיקום כולו יחזור לתוהו ובוהו; נמצא כי התורה היא הכח המחייה את הבריאה והעולם כולו עומד בזכותה! (ראו בפרק "התורה נתונה מן השמים" את ההוכחות שהבאנו לכוח שיש בדיבור להשפיע על הבריאה).

יש אומרים כי זו הסיבה שכדור הארץ נברא עגול דווקא, שכאשר יהיו יהודים בגלות- הם יהיו עוסקים שם בתורה בזמן שבארץ ישראל ישנים ועל ידי זה לא יהיה רגע אחד בלעדי התורה הקדושה!

ומסופר על הגאון מוילנא שעמד בפני נער צעיר שנכנס לבית הכנסת. שאלוהו: "רבנו, אתה גדול הדור, מדוע הנך עומד בפני הנער?!". קרא אליו את הנער ואמר לו: "תספר לנו מה עשית אתמול בלילה". סיפר הנער כי מאחר ולא הצליח להירדם, קרא כמה פרקי משניות עד שאחזתו תנומה והלך לישון. הכריז הרב: "ראו, גילו לי מן השמים כי נער זה היה

היחיד בכל העולם שעסק בתורה באותה שעה, בזכותו כל העולם עומד, ואם המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא- אז כמה גדולה מדרגתו של נער זה שהציל עולם מלא!!".

כאשר אדם עוסק בתורה הוא מתעלה והעולם כולו מתעלה עימו, הוא מחובר לבוראו, הוא שמח שמחה אמיתית, ודי להתבונן בפניהם הקורנות, בניצוץ עיניהם, בחן ובשלווה של לומדי התורה כדי להיווכח בכך.

כל אחד מסוגל להצליח בלימוד התורה

מצינו אצל רבי עקיבא שבתחילה לא ידע אפילו לקרוא, וכבר לא האמין כי יצליח להשיג משהו מחכמת התורה, אבל כאשר היה בן ארבעים חל אצלו מפנה, כמסופר במדרש (אבות דרבי נתן ב,יב): **"הלך (רבי עקיבא) וישב לו על באר אחת בלוד וראה חוליית הבור (אחת האבנים המקיפות את הבור) חקוקה (שחוקה) אמר: מי חקק את החוליא הזו? אמרו לו החבל (החבל שאיתו מעלים את הדלי מהבאר הוא ששחק את האבן). אמר להם ויכול הוא (וכי חבל יכול לשחוק אבן?!). אמרו לו: הן, מפני שהוא תדיר (כן, מפני שהוא מתחכך באבן לעיתים קרובות) ואמרו לו ולכך את תמה? (וכי מדבר זה אתה מתפעל?! הרי מצינו גם ש... מים שחקו אבנים, שנאמר אבנים שחקו מים (איוב יד,יט). אמר, וכי לבי קשה מהאבן? אלך ואלמוד פרשה מן התורה (כי אם חבל ומים שחקו אבנים בכח ההתמדה אזי גם אל ליבי יחדרו דברי התורה אם אחזור ואשנן). הלך לו לבית הספר והתחיל קורא בלוח הוא ובנו. למד מקרא ותרגום ומדרש הלכות שיחין ומשלים הכל למד":** ובזכות שהתמיד ולא ויתר נעשה לבסוף לאחד מגדולי הדורות כולם אשר מתורתו אנו חיים עד עצם היום הזה!

לכל אחד יש זמן ללמוד תורה!

משל לאדם שהתארח אצל חברו והניח על שולחנו חפיסה עם עשרים וארבעה שוקולדים. כעבור זמן קצר ביקש שוקולד אחד ובעל הבית טען בחציפות שאין לו. אמר לו: "לפני מספר דקות הנחתי לפניך חפיסה שלמה וכעת אתה מעז לומר שאין לך שוקולד אחד עבורי?".

כן הם פני הדברים, ה' העניק לנו עשרים וארבע שעות ביממה, הנוכל לטעון שאין לנו שעה אחת ביום לעשות רצונו ולעסוק בתורה? הרי הוא העניק לנו זמן, ואם נעסוק שעה בתורה- אין אנו נותנים לו אלא משלו, וזה מה שאמרו רבותינו (אבות ג,ז): **"תן לו משלו, שאתה ושלך שלו"**.

וגם מי שעובד שעות רבות חייב בלימוד תורה מדי יום. ומה יעשה אם איננו מוצא פנאי? אמרו רבותינו (אבות א,ד): **"עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה"**: ופירשו בפירוש "ברית אבות": יאמר שילמד מעט

בכל יום, אפילו פסוק אחד- זה הרי לוקח רק כמה דקות, אבל אם יתמיד בכל יום ימצא לבסוף שעשה הרבה. וכן אמר חכם אחד: "אני למדתי את כל התורה שלי בחמש דקות". שאלוהו: "אתה הרי חכם גדול, כיצד למדת הכל בחמש דקות?!" השיב להם: "חמש דקות כאן וחמש דקות שם, חמש דקות בהמתנה לרופא וחמש דקות בהמתנה לאוטובוס, חמש דקות ועוד חמש דקות מצטרפות יחד ולבסוף נעשות הרבה".

חומרת עוון ביטול תורה

נאמר (דברים ו, ז): **"וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְיָהּ וְדַבַּרְתֶּם בָּסָם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם וּבְלֶכְתְּכֶם בְּדַרְכְּכֶם וּבְשֹׁכְכֶם וּבְקוֹמְכֶם"**: התורה מתחילה באות "ב" ("בראשית ברא אלוקים"), התורה שבעל פה מתחילה באות "מ" ("מאימתי קורין את שמע בערבית"), ראשי תיבות "בס" - "ודיברת בס" - בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, בס ולא בדברים בטלים!

וכל זמן שאדם פנוי מצרכיו הקיומיים ההכרחיים ואיננו עוסק בתורה הרי זה ביטול תורה ונושא עוון גדול על כתפיו כמאמר רבותינו (ברכות ה): **"כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו יסורים מכווערין ועוכרין אותו"** (ואל ישכח כי גם כאשר עוסק בצרכיו הקיומיים ההכרחיים יש לו לכוון ליבו לשמים על דרך שביארנו בפרק "שלמות הלב").

ומביא הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה א, ח-י): **"כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר 'והגית בו יומם ולילה'; גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים (עיוורים) ואף על פי כן היו עוסקין בתלמוד תורה ביום ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי עד משה רבינו; עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר 'ופן יסורו מלבבך כל ימי חיידך', וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח"**:

והאדם עתיד ליתן דין וחשבון על כל דקה שאפשר היה לו לעסוק בתורה ולא עסק כמובא בגמרא (יומא לה, ב):

"לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? (היית עני יותר מהלל הזקן?)" אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר (עובד ומקבל שכר) בטרעפיק (במשקל נמוך מאד של מטבעות שווה ערך לתשעים ושש פרוטות), חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר (באותו יום לא הרוויח כלום), ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלקים

חיים (ישב בפתח הארובה כדי לשמוע דברי תורה) מפני שמעיה ואבטליון (שניים מגדולי ישראל). אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה (תקופת החורף), וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? (חשוך בבית, אולי בגלל העננים?) הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה (והבינו שהוא חוסם את האור מלהיכנס לבית), עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג (היה הלל מכוסה בערימת שלג בגובה שלוש אמות שזה מטר וחצי לערך). פרקוהו, והרחיצוהו, וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה (למרות שהיה זה שבת ואלו מלאכות אסורות בשבת). אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת";

"עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר? (היית עשיר יותר מרבי אלעזר?) אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו (השאיר לו בירושה) אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד (מין כלי קיבול עשוי עור בהמה) של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא (חייבוהו לעבוד בשבילם כי לא הכירוהו). אמר להן: בבקשה מכס, הניחוני ואלך ללמוד תורה! אמרו לו: חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך (עליך לעבוד במלאכתו של אדוננו אלעזר בן חרסום, ולא הכירוהו שהוא אלעזר בן חרסום)! ומימיו לא הלך וראה אותן (מימיו לא התעסק בנכסיו הרבים), אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה";

"רשע אומרים לו "מפני מה לא עסקת בתורה"? אם אמר "נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי", אומרים לו "כלום נאה היית מיוסף"? (היית יפה יותר מיוסף הצדיק?) אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר (שהיה שר הטבחים המצרי) משדלתו בדברים (מפתה אותו); בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית; בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית (החליפה בגדים בוקר וערב כדי לנסות למשכו אליה); אמרה לו "השמע ליי"! אמר לה "לאו"! אמרה לו "הריני חובשתך בבית האסורין" (בית הכלא)! אמר לה ה' מתיר אסורים! "הריני כופפת קומתך"! ה' זקף פְּפוּפִים! "הריני מסמא את עיניך"! "ה' פִּקַּח עֵוְרִים"! נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה - ולא רצה לשמוע אליה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא"; (כבש יוסף את יצרו, נשאר דבק בה' ולא התפתה אחרי אשת פוטיפר)!

"נמצא הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים": ומי שאינו לומד תורה בטענות שונות ומשונות, אין זה אלא תירוצים שלא יתקבלו ביום הדין שכן (תהלים צד, יא): **"ה' יִדַע מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הִמָּה הַבְּלִי"**.

[איסור חילול ה'](#)

חילול ה' הוא כל דיבור או מעשה שיש בו כדי להמעיט חלילה מערכו של הבורא, או מערכה של תורה, או מערכן של המסורת היהודית והמצוות בעיני הבריות, ואמרו רבותינו בגמרא (יומא פו, א): **"מי שיש חילול השם ביזו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולו תולין ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיהו כב, יד): 'וְנִגְלָה בְּאָזְנֵי ה' צְבָאוֹת אִם יִכְפֹּר הָעֵוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמָּתוּן'**: כלומר, אף אחר שעשה תשובה, התענה כראוי ביום הכיפורים וקיבל עליו ייסורים קשים ומרים-רק ביום המיתה יתכפר לו העוון הנורא!

אולם יש גם תשובת המשקל, שכנגד חילול ה' שעשה ישתדל מעתה בכל כוחו לעשות קידוש ה'- יגדיל ויאדיר את שמו של הקב"ה, התורה, המסורת היהודית והמצוות בעיני הבריות, ובזה יעזור למחוק את העוון הנורא שדבק בו, וכבר אמרו רבותינו (קידושין פד, הא): **"גדול קידוש ה' מחילול ה'".**

עבד ה' חייב לשמש דוגמא ומופת

נעימות ושלמות הן דרכי התורה, כמו שכתוב (משלי ג, יז): **"דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי נֵעִם וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם"**: על כן, החפץ ללכת בדרכיה עליו להנהיג עצמו במידות נאות וישרות מתוך יראת בוראו- ובזה הוא מקיימה! מכאן אמרו רבותינו (אבות ג, יז): **"אם אין דרך ארץ, אין תורה"**: שאם אינו מנהיג עצמו במידות נאות וישרות- הריהו רומס דרכה של תורה והיא איננה מתקיימת בו!

ואוי לו לאדם שלמד תורה אבל דרך ארץ אין בו, מראה עצמו כאיש האלקים אבל פוגע בבריות, עוקף בתור, עוקף בפקק, מטיל אימה וזעם, עז פנים לגיהנם! ומה הבריות אומרות עליו? "אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה- פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו"- ונמצא שבגלל מעשיו מתרחקים אחרים מן התורה- הוא עושה חילול ה'! על כן הורונו רבותינו הדרך בה נלך (אבות ב, ב): **"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ"**: והנוהג כן כמה טוב עושה, מה טוב חלקו ומה נעים גורלו! ומה הבריות אומרות עליו? "אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה- פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו"- ונמצא שבזכותו מתקרבים אחרים אל התורה וחפצים ללכת בדרכה- ואין קידוש ה' גדול מזה!

פרנסה מלימוד התורה עשויה לעשות חילול ה'

מביא הרמב"ם (משנה תורה הלכות תלמוד תורה): **"כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם"**:

משום שכל רואיו יאמרו חלילה: "נראה שהתורה איננה אמיתית אלא שעוסקים בה כדי להרוויח ממונם של הבריות- על כן איננו חפצים בה ולא נלך בדרכיה", וכעניין הזה כבר אמרו רבותינו (אבות ב,ב): **"כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון"**: משום שהיא "גוררת" את הבריות לבטל עצמן מן המצוות ולעשות עוונות.

על כן ראוי ללומדי התורה שיהיו עושים מעט מלאכה יחד עם לימודם, וטוב שתהא זו מלאכת שמים כגון עריכת חופה וקידושין, ברית מילה, כתיבת סת"ם וכו', וישתדלו לעסוק בשעות הפנאי במלאכת גמילות חסדים כגון ניהום אבלים, ביקור חולים וכו'- ועל ידי זה יתבטלו כל המקטרגים מעליהם ואשריהם בזה ובבא.

עבודה זרה היא חילול ה' המגונה ביותר

נאמר (שמות כ,ב-ד): **"לא-יִהְיֶה לְךָ אֱלֹקִים אֲחֵרִים, עַל-פְּנֵי. לֹא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל, וְכָל-תְּמוּנָה, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת--וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם, מִתַּחַת לָאָרֶץ. לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם, וְלֹא תַעֲבֹדֵם"**: על שלושה איסורים בתורה נאמר "יהרג ואל יעבור"- שאין היתר לעבור עליהם אף במחיר של סכנת חיים. אחד מהם הוא איסור עבודה זרה.

הפונה אל האלילים, האובות והידעונים (מגלי עתידות ומכשפים למיניהם) הרליהו מחלל את ה', שכל רואיו יאמרו חלילה "נראה שאמונת ישראל איננה אמת, אחרת לא היו עוזבים אלקיהם ופונים לעובדי כוכבים ומזלות", והוא איסור מפורש האמור בתורה (ויקרא כ,ו): **"וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תִּפְּנֶה אֶל הָאֱבֹת וְאֶל הַיְדֻעָנִים לְזָנוֹת אֲחֵרֵיהֶם וְנִתַּתִּי אֶת פְּנֵי בְּנֵי בְּנֵי אֶשׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֶתְּוּ מִקְרָב עַמּוֹ"**: ובעל נפש יברח מן הדבר הזה כבורח מן האש, ולא ימיר אמונתו התמימה בעבור יצר הסקרנות, ולא יניח שיתחלל שם שמים על ידו, ובזה יזכה לכל הטוב הצפון לצדיקים, כמסופר על רבי יצחק, שהיה עני מרוד והתפרנס בקושי ועמל רב. הנה יום אחד נתגלגלה לידו מרגלית יקרה וביקש למכרה. הגיעה השמועה אל אנשי הכנסיה, ואלו שלחו שליחים לבקש לקנותה. אמרו לו: "באחת מעיני הפסל הגדול בכנסיה חסרה האבן הטובה, אנא מכור לנו את המרגלית שבידך ונשלם לך הון רב". אולם על אף הפצרותיהם הרבות, סרב רבי יצחק למוכרה להם, כי חשש שמא יהא שם שמים מתחלל על ידו. מה עשה? נטל את המרגלית היקרה, והשליכה אל הים. אותה שעה יצאה בת קול מן השמים והכריזה: "יצחק, יצחק, אתה שאיבדת את האבן המאירה כדי שלא יתחלל שם שמים על ידך- בשכר זה בן יוולד לך שיאיר את עיני ישראל בתורה ויהא שם שמים מתקדש על ידו". לאחר שנה נולד רש"י שבפרושו לתלמוד ולמקרא מאיר את עיני ישראל עד עצם היום הזה.

ואמנם לכאורה נראה שעבודה זרה איננה שייכת לימינו! הרי מי פונה אל האלילים? אבל אל לנו לטעות! עבודה זרה עודנה קיימת, חיה ונושמת, היא רק החליפה מלבושיה!

בצר לנו ישנם בדורנו אנשים הרודפים אחרי כוכבי טלויזיה, כדורגל, כדורסל, רוק ופופ וכו' כרודפים אחר אלוה, ישנם המטפחים מכוניותם ועוזבים בני ביתם, ישנם המאמינים בקוראי קפה וקלפים בשר ודם ושוכחים אדון הכל, אדון עולם! כל אלה תרבויות נכרים המה ואין מקורן במורשת אבותינו! כל אלה נעשים שלא במצוות ה'! כל אלה הם עגל הזהב של דורנו- שעוסקים אנחנו בס ועוזבים את בוראנו עבורם! עוסקים בחיי שעה ועוזבים חיי עולם!

מובא ברמב"ם (הלכות דעות פ"ב ה"ג): **"כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה"**: אין דבר גדול או קטן נעשה מעצמו אלא בהשגחת המאציל העליון- אם פגעה בו אשתו, לקח לו חברו, הפסיד ממונו וכו', האמונה מחייבת את האדם שיזכור שהכל מאת ה'- ואשתו, חברו, והסיבות שהפסידו ממונו המה רק שלוחיו- ואם הוא מביע כעס והתרעמות עליהם הריהו כאילו מייחס להם את אותו המעשה, כאילו אומר "הם עשו ולא ה'", כאילו עובד עבודה זרה.

נשיאת שם ה' לשוא ושבועת שווא

נאמר (שמות כז): **"לא תשא את-שם-ה' אלקיך, לשוא: כי לא ינקה ה', את אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שְׁמוֹ לְשׂוֹא"**: וזהו מעבירות החמורות שבתורה כמובא בגמרא (שבועות לט, א): **"שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לא תשא את שם אלקיך לשוא"**: והנה בצר לנו, רבים הם הנכשלים בזה חדשות לבקרים, קוראים בשמו לדברים שאינם בקדושה (ואף ישנם הנשבעים בשמו לשווא ועוברים גם על איסור שנאמר (ויקרא יט, יב): **"ולא-תשבֵעוּ בְשְׁמִי, לְשָׁקֵר: וְחַלַּלְתָּ אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'")**. הם עושים זאת מתוך בורות או מתוך עזות, ומעוררים זילות שמו בקרב הבריות- שבעקבותיהם למדים אחרים ונוהגים כמותם, מבלי שמבינים חומרת מעשיהם, ושומר נפשו ירחק, ולא להזכיר השם במפורש אלא בכינוי כגון "השם" או "הקדוש ברוך הוא" (מלבד בברכות, תפילות, קריאת התורה וההפטרות בציבור- שבהם חייב להזכיר השם במפורש).

לא להכשיל את הרבים

נאמר בתורה (ויקרא יט, יד): **"וּלְפָנַי עֹזֵר, לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל; וַיִּרְאֵת מְאֻלְקִיד,** אָנִי ה'": ואמנם יש ללמוד כפשוטו, אך יש כאן גם לימוד על "עיוור הרוחני", שאיננו מכיר דיני התורה- והגורם לו לעבור עבירה שאיננו מכיר בה הריחו כמכשיל את העיוור כמבואר במדרש לקח טוב (פסיקתא זוטרתא, פרשת קדשים, נג, ב): **"למי שהוא עור בדבר שלא להאכיל את חבירך דבר האסור, ושלא להורות לו דבר שלא כהוגן, ושלא ליתן כוס יין לנזיר (שאסור באכילה ושתייה מן הגפן) והוא סבור שכר (משקה חריף של... תמרים ותפוחים הוא": וכמו כן לא יורה אדם הלכה לחברו אם איננו בקיא בה שמא יהיה מתיר את האסור ואוסר את המותר וכשילו חלילה בעבירה.**

מדוע הפסוק (ויקרא יט, יד): **"וּלְפָנַי עֹזֵר, לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל; וַיִּרְאֵת מְאֻלְקִיד, אָנִי ה'":** מסתיים במילים "ויראת מאלקיד אני ה'?" ונראה שביקש ה' להזכיר לאדם שהציווי הוא ממנו יתברך- שמא יעלה על ליבו להכשיל את חברו ולדמות כאילו בא לעזרו, כי ה' **"יִדַע מְחַשְׁבוֹת אָדָם"**. (תהלים צד, יא)

תיקון היסוד

כל מה שברא ה', ברא לצורך ולא לבטלה. זרע האדם נחשב כ"תמצית החיים", ונועד להקמת בית שכינה בישראל. המוציאים זרעם לבטלה הרי הם לוקחים כלי של קודש ומשתמשים בו לאשפתות, משחיתים את זרעם שלא לצורך עבורו הוא נוצר, משחיתים פוטנציאל חיים, שוחטי הילדים!

אף שעוון זה לא נכלל במפורש בתרי"ג מצוות, מובא בזהר הקדוש כי הוא עוון החמור שבתורה!

התורה מספרת (בראשית לח, א-ט) על בניו של יהודה, נכדיו של יעקב אבינו, שמתו בגין עוון זה, ואמרו רבותינו (נדה יג, א): **"כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה, שנאמר 'וירע בעיני ה' אשר עשה (ע"ר) וימת גם אותו (את אונו)":** ולא מצינו בכל התורה כולה עוד עבירה עליה הומת האדם מיד כפי שאירע לער ואונן (כאן המקום להעיר כי בדורנו ה' לא מעניש מיד כי הנהגתו נסתרת אך ער ואונן נענשו מיד כי בתקופתם היה ה' נגלה וידוע בעולם ובכל זאת חטאו).

ואמנם, אף אם האדם לא נענש במיתת הגוף, הרי יש בעוון זה כדי להמית את נפשו, שכן על דרך שביארנו שכנגד כל מצוה יש אבר או גיד (ראו בפרק "מבוא לגוף ונפש"), הרי מצוה זו היא כנגד כל אברי וגידי הנפש כולם, וידוע כיום על פי אנשי המדע כי שכבת הזרע היא תמצית האדם, ועל כן, הפוגם

בזה, הריהו מגביר נפש הטמאה בכל תרי"ג אברי וגידי נפשו, משחית קדושתו כליל ובהכרח יושפע מכך גם גופו, וכפי שמביא הרמב"ם (הלכות דעות ד, ט): **"שכבת זרע היא כוח הגוף ומאור העניים ככל שתצא ביותר הגוף כלה וכוחו כלה וחייו אובדים"**.

כאשר אדם משחית זרע לבטלה נבראים מיליארדי ילדים רוחניים (משחיתים), אשר מלווים אותו לכל מקום ומבקשים רעתו, ורק ה' מצילו מידם כי מצפה לתשובתו, אך אם לא שב מדרכו הרעה הוא נמסר בידם ביום פטירתו כמובא בדברי הגאון רבי אליהו מני זיע"א בספרו "קרנות צדיק" וכמובא עוד בשם האר"י הקדוש זיע"א:

"והם עתידים להדבק בנשמתו בעת צאתו מן העולם, ולהחזיק אותו לאב, ויקיימו בו "כיבוד אב" ככובד העוון, ולהאכילו שרשי רתמים, ולהשקותו מרורות, ולהלבישו בגדים הצואים אשר לא תותך טומאת כתמיהן, עד יעברו עליו עידן ועידנין וימים רבים של צער רח"ל. ונוסף גם הוא שמענישים לאביהם שהולידם, ביום פטירתו שמוליכים אותו לקבר, כי הם יסובבוהו כדבורים, לאמר אבינו אתה, ובוכים ומייללים אחר מטתו על כי שבמותו אין להם עוד מקום במה לשרות, ומצערים אותו הרבה עם שאר רוחות הפורחות באויר השמים רח"ל. והנה מי הוא זה אשר לבו כלב הארי, לא ירתע ויאחזנו פלצות על גודל חטאתו, וידע כי אוי לו לאדם שאנשי ביתו קמים עליו, כמו שידוע שהרבה צער מגיע לאדם אם אנשי ביתו קמים עליו, יותר מאשר אחרים קמים עליו":

ואם לא שעינינו קצרות מראות היינו מבכים על כך כל ימי חיינו!

מהו שורש התאוה לפגם זה?

כמו שזכרנו למעלה (ראו בפרק "שרשרת פעולות האדם"), גם כאן הכל מתחיל בקליטה חושית, אשר ממנה נמשכים הרהורים ומחשבות, ומהם תאוות הלב ולבסוף המעשה.

על כן אסרה תורה לאדם להסתכל או להרהר באישה שאיננה שלו, אפילו איננה יפה, ולא בבעלי חיים בשעת תשמיש, ואף לא להרהר באשתו המותרת לו (משום שמרתיח יצריו ועלול להיכשל בעוון הנורא), וכמו שנאמר (במדבר טו, ב): **"ולא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם"**: שלא תהיו כתייר אשר הוא תר אחר לבבו ואחר עיניו.

למעשה ישנם שני מסלולים אפשריים לעבור על האיסור הזה:

- א. האדם מהרהר בליבו על נשים ולכן מסתכל בנשים.
- ב. האדם מסתכל בנשים ולכן מהרהר בליבו על נשים.

כך או כך, ככל שיהרהר יותר יסתכל יותר, וככל שיסתכל יותר יהרהר יותר! זוהי תגובת שרשרת שתביאנו בסופו של יום לדבר עבירה כי סוף מעשה במחשבה תחילה, ועל כן הזהירונו רבותינו (כתובות מו,א): **"אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה"**!

והנה לא פעם אדם שואל איך אשיג דבקות בה? איך אשיג רוחניות גבוהה? מדוע הגמרא איננה מאירה לי פנים? אבל באמת איך ישיג דבקות בה? אם הוא דבק בתאוות העולם?! איך ישיג רוחניות גבוהה אם הוא שקוע בחומריות?! איך הגמרא תאיר לו פנים אם הוא מאיר פניו למראה של נשים?!

במהלך הלוויה של הרמ"ק (רבי משה קורדוברו זצ"ל) הכריז האר"י הקדוש: "מי רואה מה שאני רואה?" קפץ נער אחד ואמר: "אני רואה עמוד אש מהמיטה של הרמ"ק עד השמים". קרא לו האר"י: "בוא אלי, אצלי אתה תגדל, חתן לבתי אתה תהיה". למחר התכנסו לארוחה כשלפתע קם האר"י והכריז: "צא מיד מביתי, משולחני לא תאכל, את בתי לא תישא", שאל הנער בפליאה מה קרה והשיב האר"י: "פגמת בעיניך וכל הקדושה נסתלקה ממך"!

ולעניין חוסר הצניעות של נשים בדורנו, אשאל את אותם בעלים המתירים לנשותיהם שילבשו בגדים תחתונים (המכונים "בגד-ים") לעיני אלפים בחוף הים: האם הייתם מארחים חבר טוב בסלון ביתכם בזמן שנשותיכם יושבות שם בלבוש כזה? ודאי שלא! אז למה לעיני אלפים בחוף הים כן?! האם חשבתם פעם כמה יהודים נכשלו בהוצאת זרע לבטלה בגלל הרהורי עבירה שעלו בליבם אחרי שראו את נשותיכם?! האם חשבתם כמה תענשו על כך?!

איך ישמור האדם עצמו מפני הרהור עבירה?

אמרו רבותינו (יומא כט): **"הרהורי עבירה קשים מעבירה"**: ולכאורה תמוה כיצד יתכן שהרהורים קשים ממעשים?! אלא יש לדייק- לא נאמר "חמורים" אלא "קשים"- כלומר שקשה לאדם להתגבר על הרהורים יותר מאשר על העבירות עצמן, כי מהעבירות ניתן לברוח על ידי עזיבת מקום העבירה- אך הרהורים עשויים "לתקוף" בכל מקום.

אולם אין לאדם ניסיון שאיננו יכול לעמוד בו, וכפי שזכרנו בפרק "שרשרת פעולות האדם"- הפתרון הוא שישמור על קדושת שבעת הפתחים שבראשו, ימנע עצמו מלראות, להריח, לדבר ולשמוע נשים האסורות לו ובזה ירחיק ממנו הרהורי עבירה.

כמו כן, מאחר ולא יכול האדם לחשוב שתי מחשבות יחד- ירגיל עצמו לחשוב תמיד בדברי תורה ואז לא תהיה מחשבתו פנויה להרהורי עבירה וכפי שמובא ברמב"ם (הלכות איסורי ביאה, כב): **"אין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה"**: וכמו שנאמר לאחר שזרקו את יוסף הצדיק אל הבור (בראשית לז, כד): **"הבור רק אין בו מים"**: ורש"י מבאר שם על פי דברי המדרש: **"ממשמע שנאמר והבור רק- איני יודע שאין בו מים!?! מה תלמוד לומר אין בו מים? מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו"**: וביאור הדברים הוא שמתוך שנאמר שהבור ריק אתה כבר למד שאין בו מים- אז מדוע הדגישה התורה שאין בו מים!?! אלא ללמדך שאמנם מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו- ואמרו בעלי המוסר שהוא משל שאם הבור (המחשבה) יהיה ריק ממים (תורה) אזי ייכנסו בו נחשים ועקרבים (מחשבות והרהורים רעים)!

כדאי גם להתבונן בדברי רבותינו (סנהדרין קז, ב): **"אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע"**: אדם המחפש תמיד להשביע את האבר שלו ולחטוא עם נשים, ישאר רעב כל ימי חייו ויחפש נשים עד יום מותו, ולא ישבע לעולם. אדם כזה, כאשר לא יהיו לו נשים כפי רצונו- עשוי להרהר ולפגום בברית קודש, כי הוא כבר מכור לדבר.

לכן ישתדל בכל כוחו להסיט מבטו ממראה נשים בלבוש לא צנוע; יתנתק ככל שניתן מעיתונים עם תמונות לא צנועות, טלוויזיה ואינטרנט (וגם מי שיש לו היתר ממורה הוראה מובהק להשתמש באינטרנט לפרנסתו, ישתמש באינטרנט מסוגן החוסם גישה לאתרים לא צנועים); ילמד תורה, גמרא משנה, הלכות, יום יום בעיון והשתקעות בלימוד; יגזור על עצמו תעניות מפעם לפעם כי התענית מרגילה אדם לכבוש את יצרו; יקרא ארבע מזמורים ראשונים של תהלים וכן מזמור "למנצח בנגינות" (פרק סז) לפני השינה בכוונה גדולה ובשמחה רבה וללא הפסק; יקרא קריאת שמע בכל לילה סמוך לזמן השינה, מילה במילה ובכוונה גדולה; יקבל על עצמו מידת ענוה ושפלות; וירחיק עצמו מליצנות שכן אמרו רבותינו (אבות ג, יג): **"שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה"**.

מהו התיקון למי שפגם בברית?

הסיבה שעוון כה חמור לא נכלל בצורה מפורשת בתרי"ג מצוות, היא שלמרבה המזל תיקונו קל יחסית לשאר עבירות, ויש מספר עצות לתיקון פגם זה:

יטבול עוד באותו היום במקווה (אם איננו יכול, יעשה מקלחת בתשעה קבין מים, שלושה עשר ליטרים, שווה בערך למקלחת של עשר דקות בזרם חזק); יעשה תשובה עם וידוי (ראו בפרק "התשובה"); יקרא עוד באותו היום "תיקון הכללי" (מובא בסוף הספר); ישתדל לתת עוד באותו היום צדקה, אפילו דבר מועט; יתפלל בכוונה גדולה ובמורא; יעלה שלישי לתורה בבית הכנסת; יהיה סנדק בברית מילה אם אפשרי הדבר; ישתדל לתקן אחרים בפגם הזה ויחזירם למוטב; החשוב מכל- ישתדל בכל כוחו שלא לחזור עוד על המעשה כי (יומא ח, ט): **"האומר, אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה"**: שלוקחים אותו מן העולם רגע אחד לפני שיספיק לעשות תשובה, אבל העושה תשובה ואיננו חוזר עוד לסורו- במקום שהוא עומד אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד!

טהרת המשפחה

נאמר בתורה (ויקרא יח, יט): **"וְאֶל-אִשָּׁה, בְּנִדַת טְמֵאָתָה-- לֹא תִקְרַב, לְגִלּוֹת עִרְוָתָהּ"**: בזמן הופעת הוסת אצל האישה או כאשר יוצאת מרחמה אפילו טיפת דם אחת מכל סיבה שהיא, וכן במשך שבעה ימים נקיים הנספרים מרגע שהפסיק הדימום לחלוטין- האישה קרויה בשם "נדה" (מרוחקת). בימים אלו חלות על בני הזוג הרחקות שונות והם אסורים במגע וכן בכל ביטוי התנהגות של חיבה. למעשה האישה אסורה לבעלה בערך כחצי חודש ומותרת לבעלה בחצי החודש השני.

ואמרו רבותינו (נדה לא, ב): **"מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה? מפני שרגיל בה וקץ בה- אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה"**: קשר המבוסס רק על תאוה חומרית סופו לחדול מלהתקיים, שכן לאחר זמן ממושך של חיי נישואין עמוסים בשגרה משעממת נעשה הבעל רגיל באשתו וקץ (מואס) בה; הריחוק שמביאה מצות טהרת המשפחה גורם לכך שבימי הנדה בני הזוג מרבים בקשר רוחני, קשר של דיבור, וכאשר תשוב האישה להיות מותרת לבעלה, תשרה ביניהם אותה תשוקה עצומה של יום כניסתם לחופה משום שהתגעגעו זה לזו.

פרופסור ג'ון גריי אשר ערך מחקרים רבים על ההבדלים בין המוח הגברי למוח הנשי, מציין בספרו "גברים ממאדים נשים מנגה" כי "גברים דומים לגומיות"- כלומר שהם צריכים להתרחק כדי לחזור במלוא העוצמה, וזה בדיוק הריחוק שעושה טהרת המשפחה כדי לגרום להיות האישה **"חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה"**.

כאשר מקיימים את המצוה הזו כהלכתה ממש, מובטח שהבעל לא ימאס באשתו ולא יהרהר חלילה אחר נשים אחרות, וכן האישה לא תהא סוטה חלילה מן הקן המשפחתי, ואז תתעורר אהבה, אחווה, שלום ורעות בין

כתלי הבית, ומתוך כך יתברכו כל בני המשפחה בשמירה רוחנית בכל תחומי החיים ונמצא כי מצוה יקרה זו איננה טהרת האישה בלבד אלא טהרת המשפחה כולה, ולא זאת בלבד, אלא היא גם טהרת כלל ישראל, שכן האחדות הזאת בתוך משפחות ישראל משפיעה החוצה ויוצרת חיבור בין כלל נשמות ישראל עד אשר נעשים כולם אגודה אחת, ובכח האחדות הזאת נשתמרו משפחות ישראל ועם ישראל כעם העתיק בעולם.

ואם לא די בכך, מחקרים רבים שנערכו לאחרונה הוכיחו כי יש במצות טהרת המשפחה תועלת עצומה גם מבחינה בריאותית (וראו דברים אלו בהרחבה בפרק "התורה נתונה מן השמים").

כשרות המאכלים

עניין כשרות המאכלים איננו כפי המצוות שהן כנגד אבר מן האברים או גיד מן הגידים, אלא הוא כנגד כל האדם כולו, בדומה לפגם עריות ופגם השחתת זרע לבטלה, כי על דרך שביארנו בפרק "מבוא לגוף ונפש" שכל דבר גשמי מכיל בתוכו מהות רוחנית- מזון לא כשר מכיל בתוכו מהות רוחנית טמאה- וכאשר אדם אוכל מזון לא כשר מתפשטת המהות הרוחנית הטמאה שבתוכו דרך מחזור הדם אל כל תרי"ג אבריו וגידיו ומטמאת את כולו, כעניין שאמרו רבותינו (יומא לט): **"ונטמאתם בם, אל תיקרי ונטמאתם, אלא ונטמאתם, שהעבירה מטממת לבו של אדם"**: שמחמת קליפות נפש הטמאה שנתלבשו עליו הוא נחסם מלהשיג החיבור לשורשה העליון של התורה הקדושה ואיננו משיג ידיעותיה ולא את העונג הטמון בלימודה.

והרי דברי הרמח"ל (מסילת ישרים, יא, בפרטי מידת הנקיות):

"הנה הוא איסור המאכלות, בין בענין הטריפות עצמם, בין בענין תערובותיהן, בין בענין בשר בחלב או חלב ודם וענין בישולי גוים, וענין געולי גויים, יין נסכס וסתם יינם. כל אלה הנקיות בהם צריך דקדוק גדול וצריך חיזוק, כי יש תאות הלב המתאוה במאכלים הטובים וחסרון הכיס באיסורי התערובות וכיוצא בזה. ופרטיהם רבים ככל דיניהם הידועים והמבוארים בספרי הפוסקים. והמקיל בהם במקום שאמרו להחמיר, אינו אלא משחית לנפשו. וכך אמרו (בספרא שמיני): לא תטמאו בהם ונטמאתם בם (ויקרא יא), אם מטמאים אתם בם, סופכם לטמא בם, והיינו, כי המאכלות האסורות מכניסים טומאה בלבו ובנפשו של אדם עד שקדושתו של המקום ברוך הוא מסתלקת ומתרחקת ממנו. והוא מה שאמרו בש"ס גם כן (יומא לט): ונטמאתם בם,

אל תיקרי ונטמאתם, אלא ונטמתם, שהעבירה מטמטמת לבו של אדם, כי מסלקת ממנו הדיעה האמיתית ורוח השכל שהקדוש ברוך הוא נותן לחסידים, כמו שאמר הכתוב (משלי ג): כי ה' יתן חכמה, והנה הוא נשאר בהמי וחומרי משוקע בגסות העולם הזה. והמאכלות האסורות יתירות בזה על כל האיסורין, כיוון שהם נכנסים בגופו של האדם ממש ונעשים בשר מבשרו. וכדי להודיענו שלא הבהמות הטמאות או השקצים בלבד הם הטמאים אלא גם הטריפות שבמין הכשר עצמו הם בכלל טומאה, אמר הכתוב (ויקרא יא): להבדיל בין הטמא ובין הטהור, ובא הפירוש לרבותינו ז"ל (תורת כהנים): אין צריך לומר בין חמור לפרה, למה נאמר בין הטמא ובין הטהור? בין טמאה לך ובין טהורה לך, בין נשחט רובו של קנה, לנשחט חציו. וכמה בין רובו לחציו? מלא השערה, עד כאן לשונם. ואמרו לשון זה בסיום מאמרם: וכמה בין רובו וכו', להראות כמה נפלא כח המצוה, שחוט השערה מבדיל בין טומאה לטהרה ממש. והנה מי שיש לו מוח בקדקדו, יחשוב איסורי המאכל כמאכלים הארסיים או כמאכל שנתערב בו איזה דבר ארסי. כי הנה אם דבר זה יארע, היקל אדם על עצמו לאכול ממנו אם ישאר לו בו איזה בית מיחוש, ואפילו חששא קטנה? ודאי שלא יקל. ואם יקל, לא יהיה נחשב אלא לשוטה גמור אף איסור המאכל כבר בארנו, שהוא ארס ממש ללב ולנפש. אם כן מי איפוא יהיה המיקל במקום חששא של איסור אם בעל שכל הוא. ועל דבר זה נאמר (משלי כג): ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה":

וידוע המעשה באותו צדיק שנזדמן למסעדה והביט סביב במבט חשדני. פנה אליו בעל המסעדה: "אח שלי! אל תדאג בעניין הכשרות, הרי לך תמונה של משה רבנו על הקיר". השיב לו: "אם זה היה הפוך- שאתה היית על הקיר ומשה רבנו היה בעל המסעדה הייתי אוכל- אבל משום שזה לא כך אני מוותר".

האיסורים העיקריים בעניין הכשרות

בחלק זה מובאים ביאורים כלליים בלבד של האיסורים העיקריים בעניין הכשרות, ולכל אחד מן הסעיפים דינים הרבה. על כן, בכדי למנוע מכשול, יש ללמוד ולשנן את הדינים היטב בספרי ההלכות המיועדים לכך.

מן החי:

* **הטריפות שבבעלי החיים** - התורה מפרטת בספר ויקרא פרק י"א את הסימנים של בעלי החיים המותרים באכילה ושל אלו שאינם מותרים (כגון, רק דג עם סנפיר וקשקשת מותר באכילה, רק בהמה מעלת גרה, מפריסה פרסה ושוסעת שסע מותרת באכילה וכו').

* **הטריפות שבמין הכשר עצמו** - שכן גם במינים המותרים באכילה ישנם בעלי מומים שונים או כאלו שלא נשחטו כהלכה ואינם מותרים. על כן, שומר נפשו יקפיד לרכוש רק בשר חלק, ורק ממוכר ירא שמים.

* **הדם** - הדם אסור באכילה אף בבשר הכשר כמו שנאמר (ויקרא ג, יז): "חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֵי־תֵיכֶם כָּל חֶלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ": וכן נאמר (דברים יב, כג): "רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר": לכן אנו מדיחים את הבשר היטב, משרים אותו במים ואחר כך במלח (שהמלח סופג את הדם), ואז מדיחים אותו שנית (ולעניין זה דינים רבים שיש ללמוד ולשנן).

* **החלב** - מעין שומן קשה המצוי בבהמות ואסור באכילה אף בבשר הכשר כמו שנאמר (ויקרא ג, יז): "חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֵי־תֵיכֶם כָּל חֶלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ".

* **גיד הנשה** - זהו גיד העובר לאורך הירך ואסור באכילה אף בבשר הכשר כמו שנאמר (בראשית לג, לג): "לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה".

* **בשר בחלב** - האיסור כולל אכילת מוצרי חלב יחד עם בשר או עוף, אכילת בשר או עוף לאחר אכילת מוצרי חלב ללא הדחת הפה והידיים כראוי, אכילת מוצרי חלב עד שש שעות לאחר אכילת מוצרי בשר או עוף, אכילת מוצרי חלב שנתבשלו יחד עם מוצרי בשר או עוף וכן להיפך, אכילת מוצרי חלב שנתבשלו בכלי שהשתמשו בו לבשר או עוף וכן להיפך, בישול מוצרי חלב יחד עם מוצרי בשר ועוף אפילו שלא לצורך אכילה, הנאה מעירוב של בשר וחלב יחד כגון השלכתו לכלבים שברשותו וכד'; שנאמר בתורה שלוש פעמים (שמות כג, יט; שמות לד, כו; דברים יד, כא): "לֹא תִבְשֹׁל גְדֵי בְּחֵלֶב אֱמוֹ": וקיבלנו מרבותינו: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול.

מאכלות גויים:

* **יין גוי- יין גוי** אסור בשתייה והנאה והוא הדין ליין של ישראל שנגע בו הגוי (טעם האיסור הוא מפני טומאת הגוי, וכן שמא מתוך שתיית יינו ייקח בתו ויפנה לעבודה זרה).

* **בישול גוי - דבר שבישל גוי, אפילו בישל בביתו ובכליו של ישראל, אסור באכילה** (טעם האיסור הוא מפני טומאת הגוי, וכן שמא מתוך אכילה על שולחנו ייקח בתו ויפנה לעבודה זרה, וכן שמא ירגיל עצמו לאכול על שולחנו ויאכילו דבר טמא).

כלים :

* **הטבלת כלים- כלי מטבח העשויים מתכת או זכוכית, ושייכים לגוי או מיוצרים על ידו, אינם מותרים לשימוש עד אשר יוטבלו במקווה כשר של ארבעים סאה** (טעם האיסור הוא מפני טומאת הגוי ולאחר ההטבלה יוצא הכלי מטומאתו לקדושת ישראל). מאחר ומרבית הכלים הנמכרים כיום מיוצרים על ידי גויים ראוי להטביל את כל הכלים החדשים טרם שימושם ולהסתלק מן הספק (אולם במקרה של ספק יש להטביל בלא ברכה, שכלל בידינו "ספק ברכות להקל", ורק כאשר ידוע בבטחה שהכלי חייב טבילה יש לברך). כמו כן, המחמיר להטביל גם כלי פלסטיק (בלא ברכה) יפה הוא עושה.

* **כלים שנטמאו בבשר וחלב- כלים שנטמאו בבשר וחלב טעונים הכשר, אולם לא בכל מקרה אפשר להכשירם ויש בזה דינים רבים שצריך ללמוד, על כן יש להיוועץ במורה הוראה ולא להשתמש בכלי עד אשר יוברר הדבר.**

מן הצומח :

* **תרומות, מעשרות, מתנות עניים ועוד- גידולי פירות וירקות מחייבים הפרשת תרומות, מעשרות, ומתנות עניים כגון לקט, שכחה ופאה. כמו כן ישנם איסורים אחרים הקשורים בגידולי שביעית, גידולי כלאים, פירות ערלה ופירות רבעי. על כן, שומר נפשו יקפיד לרכוש פירות וירקות רק ממוכר ירא שמים, והמחמיר לעשר מספק (בלא ברכה) יפה הוא עושה. כמו כן, אם מגדל בביתו יקפיד ללמוד ולשנן הדינים הרבים ובכל מקרה של ספק ייוועץ במורה הוראה לבל יכשל.**

* **סכנת חרקים ושרצים - לפני אכילת פירות וירקות, חובה לוודא כי הם נקיים מחרקים ושרצים. ירק (חסה, כרוב, פטרוזיליה וכו'), יש להפריד את העלים, להשרות במים עם מעט סבון למשך חמש דקות ולשטוף תחת זרם מים קולחים (בלא השריית מי הסבון טרם השטיפה, נאחזים בעלים חרקים קטנים שקשה מאד לראותם בעין).**

מוצרי מאפה :

* **סכנת חרקים ושרצים** - ההלכה מחייבת ניפוי יסודי של הקמח וניקוי של המכשירים משום חרקים ושרצים. יש לדעת שבימי הקיץ, קמח שנשאר בכלי עלול להתלע לאחר יממה ויש לנפותו מחדש. על כן, ראוי להיזהר ולרכוש מוצרי מאפה רק ממוכר ירא שמים, ואם מכינים בבית יש לנפות את הקמח היטב בסמוך לשימוש.

* **הפרשת חלה** - כל עיסת בצק העשויה מאחד מחמשת מיני דגן (החיטים, השעורים, הכוסמין, שיבולת שועל, שיפון) - אם משקלה מעל אלף שש מאות ושישים ושה וחצי גרם והיא מיועדת לאפיה ישנו חיוב להפריש ממנה חלה כמו שנאמר (במדבר טו, יז-כא): **"וְהָיָה בְּאֶכְלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לַה' : רֵאשִׁית עֲרֹסֹתֵיכֶם חֲלָה תְרִימוּ תְרוּמָה"** : על כן, ראוי להיזהר ולרכוש מוצרי מאפה רק ממוכר ירא שמים, ואם מכינים בבית יש להפריש חלה כהלכה (ואת החלה שהופרשה יש להיזהר לא לזרוק בביזוי כי שם קודש עליה, אלא לשורפה ואם אי אפשר אז לזרוקה בתוך שקית סגורה היטב).

ביצים :

* **דם ביצים** - כשם שיש להיזהר באכילת דם בעלי חיים, כך יש להיזהר באכילת דם המצוי לעיתים בתוך הביצים. על כן, יש לשבור את הביצים לכוס ולבדקן היטב לפני אכילתן (בביצה קשה אין חשש משום שיוצא כל מוהל הדם שבה והוא מתבטל).

ידוע שכיום ישנם בתי ממכר שאמנם מחזיקים בתעודת כשרות, אך עם זאת מערימים על הרבנויות המקומיות בכדי לחסוך במשאבים. על כן ראוי להקפיד לרכוש תמיד ממוכר ירא שמים ולא לסמוך רק על תעודת הכשרות, וכמו כן יש ללמוד ולשנן היטב את הדינים על מנת למנוע מכשול.

איסור לשון הרע ורכילות

נאמר בתורה (ויקרא יט, טז): **"לא-תליך רכיל בְּעַמִּיךָ, לא תַעֲמֹד עַל-דַּם רֵעֶךָ : אֲנִי, ה'":** ושלושה הם חלקי הפסוק :

* **"לא-תִלַּךְ רֶכֶל בְּעַמִּיךָ"**: זה רכילות- שלא יעבור מאדם לחברו ויאמר "פלוני אמר עליך כך וכך" או "פלוני עשה כך וכך" כרוכל הזה שעובר מאדם לחברו ומעביר סחורות.

* **"לא תַעֲמֹד עַל-דַּם רֵעֶךָ"**: זה לשון הרע- שלא ידבר בגנות חברו ויימצא כאילו שופך דמו, שכן כפי שאפשר לרצוח הגוף בידיים כך אפשר לרצוח הנפש בדיבור כמו שנאמר (משלי יח, כא): **"מִמֹּת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן"**: (הפסוק "לא תעמד על דם רעך" נסמך לעניין רכילות המובא בתחילה ולכן פירשנוהו לעניין רציחת הנפש ולא רציחת הגוף).

* **"אֲנִי, ה'"**: מובא בסוף הפסוק כדי להעצים חומרת העניין, להזכירנו שהציווי הוא ממנו יתברך, שהכל יבוא לפניו במשפט והוא מעניש לרשעים ומשלם שכר טוב לצדיקים, ואז תהא יראתו על פנינו לבלתי נחטא!

לשון הרע ורכילות מביאים שנאה ואיבה לעולם

על יסוד העיקרון שביארנו בפרק "שרשרת פעולות האדם", שהקליטה החושית הופכת למעשים- כך המדבר או השומע לשון הרע ורכילות על חברו משתרשות בנפשו דעות מגונות כלפיו, אשר עתידות להפוך לשנאה ומעשי איבה. על כן, אם ראינו שנאה ומעשי איבה במקום כלשהו, כנראה שיש שם גם לשון הרע ורכילות!

אסור לדבר לשון הרע ורכילות על חברו גם שלא בפניו

אל יחשוב אדם שאם דיבר לשון הרע או רכילות על חברו שלא בפניו הרי זה מותר! באופן כזה לא רק שעובר על איסור, אלא גם כאילו כופר בעיקר- שנראה כאילו איננו מאמין שה' יודע מעשיו שעושה בסתר.

כמו כן, אמרו רבותינו (סנהדרין כז, עב): **"כל ישראל ערביין זה בזה"**: שכל נשמות ישראל מחוברות יחד בשרשן העליון, ועל כן, גם אם פגע בחברו שלא בפניו, הרי זה כאילו פגע בנשמתו במקום החיבור שלה עם נשמתו שלו, וכאילו פגע בעצמו ממש!

עונשו של העובר על איסור לשון הרע ורכילות

אמרו רבותינו (אבות ד, א): **"איזהו מכובד? המכבד את הבריות"**: כי מי שהוא מכבד את הבריות, דן את כל האדם לכף זכות, מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן

לתורה, נעשה אישיות שהבריות אוהבות וחפצות בחברתו, וכיוון שכך, הוא אהוב גם לפני ה' יתברך, שהרי כבר אמרו רבותינו (אבות ג, ט): **"כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו"**. אך מן העבר השני עומד לו זה שאיננו מכבד את הבריות, רגיל לדבר לשון הרע ורכילות, להוציא שם רע על אחרים ועוד כהנה וכהנה דברים בטלים ומבוטלים, זה איננו מכובד כלל וכלל, שכן אין דרך בני אדם לאהוב למי שכל ימיו מחפש מגרעות בבריות ומטיח בהן עלבונות, מי היה רוצה להיות בחברתו? הוא איננו אהוב על איש ואין איש חפץ בחברתו, וכיוון שכך, הוא איננו אהוב גם לפני ה' יתברך, שהרי כבר אמרו רבותינו (אבות ג, ט): **"כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו"**.

והנה על זו הדרך אפשר לבאר את הכתוב (קהלת ז, א): **"טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו"**: שאדם המכבד את הבריות, הוא קונה לו שם טוב בעיניהן, ואז נעשה לו שם טוב גם בעיני ה' יתברך כי (אבות ג, ט): **"כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו"**: ועל כן טוב לו יום המות מיום הולדו, כי יזכה בקורת רוח לעולם הבא. אך מן העבר השני, זה שאיננו מכבד את הבריות ומדבר עליהן לשון הרע ורכילות, הוא מקלקל שמו בעיניהן, ואז מתקלקל שמו גם בעיני ה' יתברך כי (אבות ג, ט): **"כל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו"**: ועל כן לא טוב לו יום המות מיום הולדו, כי עתידין להיפרע ממנו לעולם הבא על שלא עשה כל שביכולתו להיות רצוי לפני ה' (ומכאן גם מובן מדוע טוב שם משמן טוב, כי שם טוב הוא קניין רוחני אשר מהנה את בעליו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא אך שמן טוב ושאר דברים גשמיים מהנים את בעליהם רק בעולם הזה).

ודע, המדבר לשון הרע ורכילות על חברו מאבד כל זכויותיו לטובת חברו ומקבל אליו את כל העבירות של חברו! נמצא כי גם אם עמל כל ימיו בקיום תורה ומצוות, הוא עלול לאבד חלקו לעולם הבא משום דיבורים אסורים! איזה בר דעת מוכן יהיה לאבד חיי עולם הבא שעליהם אמרו (אבות ד, יז): **"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"**? איזה בר דעת יוותר על עונג שהוא יפה יותר מכל תענוגות העולם הזה שאירעו לכל הבריות מאז ומעולם? לדבר הזה נתכוון הכתוב (תהלים לד, יג-יד): **"מי-האיש, החפץ חיים... נצור לשונך מרע; ושפתך, מדבר מרמה"**: שהאיש החפץ בחיים (אין "חיים" אלא חיי עולם הבא) - ינצור לשונו מרע ושפתו מדבר מרמה.

וכן פוסק הרמב"ם (הלכות תשובה פג, ה-ו): **"דין בעלי לשון הרע דינם שווה כמו המינים והאפיקורסין וכופרים בתורה ובתחיית המתים ובביאת הגואל אשר אין להם חלק לעולם הבא"**: וזה כעניין שאמרו רבותינו (תוספתא פאה, פרק א' הלכה ב'): **"על שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן: עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע נגד כלם"**.

בנוסף, אדם הרגיל לדבר לשון הרע ורכילות, מלבד היותו לא אהוב ורצוי בעיני הבריות, ולא אהוב ורצוי לפני ה', ומפסיד חיי עולם הבא, הוא גם מפסיד האושר והסיפוק בעולם הזה, כי הסתכלותו את העולם היא בהיבט שלילי, הוא רואה רק מגרעות בכל דבר, ולפיכך איננו יכול להשיג את האושר והסיפוק האמיתיים.

מובא בחפץ חיים שכאשר ישראל עושים עבירות, עולה השטן לקטרג עליהם והקב"ה משיב לו: "אתה רק אחד וכבר כתבת בתורתך על פי שניים עדים יקום דבר", אקבל עדותך רק אם תביא איתך עד נוסף". מה עושה השטן? יורד לעולם ומעלה נשמות של אנשים הרגילים בלשון הרע בזמן שהם ישנים כדי שיספרו יחד עימו בגנותם של ישראל, ומאחר שיש כבר שני עדים מקבל הקב"ה את העדות ויורדות גזרות קשות לעולם; נמצא כי בעלי לשון הרע הם המביאים פורענות על ישראל וזה שהזהירה תורה (שמות כג, א): **"לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׂוֹא אֶל תִּשָּׂת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִיתַּעַד חֶמְסִי"**: שלא תשא ולא תשמע לשון הרע ורכילות שמא תהא שותף במשלח ידו של השטן הרשע להעיד יחד עימו בגנותם של ישראל.

לא לדבר על אחרים

דינים רבים יש בהלכות לשון הרע ורכילות, ויש לקבוע עיתים יום יום ללימודם בספרי הפוסקים, כדי להזכיר בשכלנו המותר והאסור שמא נכשל. אלא שאף אם למדנו כל הדינים ופרטיהם, ואף אם אנחנו משננים אותם מדי יום, עדיין עלולים אנחנו לשכוח לרגע ולהיכשל בעבירה, שכן לפעמים אנחנו מוציאים מפינו דברים בלא מחשבה כלל- אומרים דברים שלא נתכוונו לומר ואז מתחרטים.

ואשרי האיש אשר מקדש פיו והוגה בו דברי תורה ומשתדל שלא לדבר בכלל על אחרים, אפילו בדברים המותרים, כי מתוך דברים המותרים יכול להגיע גם לדברים האסורים, ואם בכל זאת נראה לו שיש הכרח לומר דבר מה- יעשה לעצמו סייג גדול להרחיק מן העבירה ויבדוק כמה טוב הדיבור הזה לפני שמוציאו מפיו!

ומעשה באדם שהגיע אל הרב ואמר: "שמעת מה שמספרים על הידיד הטוב שלך"? השיב הרב: "לא, אבל לפני שאתה מספר לי, תאמר לי האם העברת את השמועה דרך שלוש המסננות?" שאל האיש: "אילו מסננות?" השיב הרב: "הראשונה היא מסננת האמת- האם אתה בטוח שהדבר שאתה עומד לספר לי הוא אמת?" האיש היסס מעט ואמר:

"בעצם אני לא בטוח... רק שמעתי את הסיפור ממישהו. ומה המסנת השניה?" השיב הרב: "השניה היא מסנת הטוב- האם הדבר שאתה עומד לספר לי הוא דבר טוב?" השיב האיש: "להיפך... מדובר במשהו איום ונורא. ומה השלישית?" המשיך הרב: "השלישית היא מסנת הנחוץ- האם זה נחוץ לספר לי את הדבר הנורא על ידידי, שספק אם הוא אמת?" חשב האיש והשיב: "לא... אין זה נחוץ כל כך". "אם כך", אמר הרב, "אל תספר לי".

הוי בודק בעצמך לפני שאתה בודק באחרים

אמרו רבותינו (קידושין ע,ב): **"כָּל הַפּוֹסֵל בְּמוֹמוֹ פּוֹסֵל"**: אדם אשר עוסק בפגמים של אחרים על ידי דיבור או מחשבה, אפשר שהוא עושה זאת כדי להסתיר את היותו פגום בזה בעצמו, וכן נאמר (ויקרא כד, כ): **"כִּפְאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם כֵּן יִתֵּן בּוֹ"**: מכאן, שאם דיבר בגנות חברו עליו לעשות חשבון נפש שמא אותו פגם קיים בו עצמו, שהרי קל לו לאדם לחפש פגמים באחרים, ואם יחפש תמיד ימצא, אך כבר אמרו רבותינו (אבות ד,א): **"איזהו גיבור? הכובש את יצרו"**: שהגיבור האמיתי הוא דווקא זה שמחפש את הפגמים בתוכו על מנת לתקנם ולא זה שמחפש באחרים!

ומעשה במגיד מפורסם שנודע ביכולתו להוכיח את הציבור ולעוררו לתקן דרכיו, על ידי דרשות גדושות משלים ומעשיות מרתקות מחד, ומוסר ותוכחת מאידך. כאשר הגיע לשאת דרשה בעיר סלונים, התאסף קהל רב בבית הכנסת המרכזי, כדי להאזין לדברי אלקים חיים היוצאים מפיו מפיק המרגליות, וביניהם גם רב העיר, רבי יהושע אייזיק שפירא (רבי אייזל חריף), שרצה לחזות מקרוב במגיד הנודע, שרבים מהללים ומשבחים את דרשותיו. כשראה המגיד את רבי יהושע בקהל, החליט שלא לספר שום משל או מעשה, אלא פתח דבריו בכמה מאמרי חז"ל ולאחריהם החל להטיח בקהל דברי תוכחה קשים על שאינם זהירים במצוות, ונכשלים בלשון הרע ורכילות, ומוציאים לעז איש על רעהו ועוד כהנה וכהנה. כל השומעים הרכינו ראש כיודעים שהם ראויים לנזיפה, אלא שכל אותה שעה זע רבי יהושע על מקומו באי נוחות חרף סגנון הדברים הבוטה והטון שבו נאמרו. לאחר שסיים המגיד, ניגש אל רבי יהושע ושאל את דעתו על הדרשה, אך רבי יהושע נעץ בו מבט נוקב ואמר: "שמעתי כי כבודו רגיל לספר מעשיות בדרשותיו, ומכיוון שהפעם שינה ממנהגו ונמנע מלספר מעשה כלשהו, אספר לו אני מעשה: מעשה באחד ממלאכי מעלה שירד לעולם הזה על מנת להכיר את בני האדם ונזדמן לעיר גדולה: ראה את בתיה היפים, גינותיה ופרדסיה, בתי החרושת ושאר תענוגות העולם והדברים נשאו חן בעיניו. בינתיים נאספו סביבו כמה יהודים והוא סיפר להם כי הוא שמח מאוד להכיר את העיר, להתענג מיופיה ולפגוש את יושביה. לפתע ניגש אל המלאך גוי אחד במדי שוטר ודרש ממנו להציג תעודה מזהה, אך המלאך, שלא הכיר את שפתו ולא הבין את דרישתו, פנה ליהודים סביבו לברר מה רוצה האיש המוזר

במידים, ואלו הסבירו לו כי הוא מבקש לראות תעודה מזהה כדי לדעת מיהו, מהיכן בא, ולאן פניו מועדות. תמה המלאך ושאל: 'לשם מה צריך הגוי את כל הפרטים?!'. השיבו: 'אלו חוקי המשטר משום שבארצנו סובבים לא מעט גנבים, גזלנים ורוצחים, ובכדי שיוכלו התושבים להיזהר דרושה תעודה מזהה לכל אדם'. שאל המלאך: 'וגוי זה הוא המופקד על כל ענייני החוק והיושר?!'. השיבו: 'לא, מעליו עומד מפקד המשטרה שהוא הנושא באחריות לסדרי החיים בארצנו'. שאל המלאך: 'ומה טיבו של מפקד המשטרה?!'. השיבו: 'הוא נבחר לתפקיד על ידי שר המחוז'. שאל המלאך: 'ומה טיבו של שר המחוז?!'. השיבו: 'הוא נבחר לתפקיד על ידי הקיסר בכבודו ובעצמו!!'. שאל המלאך: 'ומה טיבו של הקיסר בכבודו ובעצמו, שעל פי מצוותו ממנים שרים ושוטרים שתפקידם להשגיח על הסדר במדינה?!'. השיבו בגמגום: 'הקיסר... הוא גיבור מלחמה, בגבורתו ניהל מלחמות גדולות, הרג את כל שונאיו וכבש את המדינה כולה'. צחק המלאך ואמר: 'היכן בינתכס?! איש אשר רצח המוני בני אדם ממנה שר מחוז, הממנה את מפקד המשטרה, העומד מעל השוטרים שתפקידם לשמור על הסדר ולהבטיח חיים מתוקנים?!'. עמד המגיד קפוא במקומו בפנים חתומות, ורבי יהושע השלים את הנמשל: כבודו בא להטיף מוסר ליהודי העיר סלונים על שהם מוציאים מפיהם לעז, לשון הרע ורכילות, בעוד הוא עצמו נכשל בענין זה ממש בהוציאו לעז על קהילה שלמה!!".

מה נחשב דיבור אסור?

ראשית אציין כי אין בדברים אלו כדי להורות הלכה, אלא רק כדי להציב עקרונות כלליים ולבאר המותר והאסור, ואין בדברים אלו כדי לגרוע מן החובה המוטלת על כל אדם ללמוד הלכות לשון הרע ורכילות מדי יום כדי שישתמשו בקרבן כדרך חיים (ומומלצים ביותר בנושא זה הם ספרי "החפץ חיים")!

א. כל דיבור שיש בו משום גנאי לחברו נחשב לשון הרע. ומהו דיבור שיש בו משום גנאי לחברו? כל דיבור שהיה חברו נעלב אילו היה שומע. הוא הדין אף אם נאמרו הדברים שלא בפני חברו ואף אם הם דברי אמת, אלא שאם הם דברי שקר הריהו חוטא גם בהוצאת שם רע.

ב. כל דיבור שיכול להסב נזק ישיר או עקיף לחברו נחשב לשון הרע. לעיתים אפילו דיבור בשבחו של חברו עלול להסב לו נזק, כגון שסיפר דבר שחברו לא רצה שיתפרסם. מעשה שהיה בארצות הברית בתלמיד אחד שהתארח בארוחת בוקר בביתו של הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל, והנה על השולחן היו שני קנקנים עם שקיות חלב של שתי חברות שונות, והגאון הושיט ידו לאיזו שקית, אבל החזירה למקומה ולקח לבסוף את השקית האחרת. הסיק אותו בחור שהרב סומך על הכשרות של החברה השניה ולא של הראשונה, חשב שיש "מצוה" לפרסם את הדברים לתועלת הרבים, הלך לשיבה לספר לחבריו וכן עשה בעוד ישיבות עד

שאת את החברה השניה עמדה לפני פשיטת רגל. מנהלי החברה הלכו אל בית הרב ושאלוהו איזה דופי מצא בחברתם ומדוע החליט לפסול אותה. לשמע הדברים ניגש הרב אל המקרר, הביא להם חלב של חברתם ואמר שרק הבוקר שתה חלב שלהם וכן כמעט בכל בוקר וערב, ואיננו מבין מי המציא זאת. אולם לפתע נזכר הרב באותו בחור, וסיפר להם כי באותה סעודה הוא אחז בשקית החלב של חברתם אבל היא היתה ריקה, ולכן לקח את השקית האחרת...

ג. כל דיבור שעשוי לעורר אחרים לדברי גנאי נחשב "אבק לשון הרע". לעיתים אדם מדבר בשבחו של חברו, אבל דווקא בגלל דבריו נתעורר אחד השומעים לדבר בגנותו ולטעון שאיננו ראוי לשבחים הללו.

ד. כל דיבור שעשוי להשתמע לאחרים כדבר שיש בו משום גנאי נחשב "אבק לשון הרע". לעיתים אדם מדבר בשבחו של חברו, אבל דבריו נתפסים בעיני השומעים כדברי גנאי ולכן נחשבים אבק לשון הרע. למשל כאשר אדם אומר: "ראובן הוא אדם גדול"- הוא התכוון שהוא אדם גדול במידות משובחות, אולם השומעים הבינו שהוא לועג למימדיו הגופניים- זהו אבק לשון הרע.

ה. כל העברת מידע כגון "פלוני אמר עליך כך וכך" נחשב רכילות.

מה כן מותר לדבר על אחרים?

מותר לדבר **בשבחו** של אדם רק אם מתקיימים **כל** התנאים הבאים (במקרה של ספק יש להיוועץ במורה הוראה):

- א. הדברים הם אמת לאמיתה.
- ב. הדברים אינם גנאי עבור חברו.
- ג. הדברים אינם יכולים להסב נזק לחברו.
- ד. הדברים אינם יכולים לעורר אחרים לדבר בגנות חברו.
- ה. הדברים אינם יכולים להתפרש כדברי גנאי באזני השומעים.
- ו. אמירת הדברים נחוצה לתועלת חשובה.

מותר לדבר **בגנותו** של אדם רק אם מתקיימים **כל** התנאים הבאים (במקרה של ספק יש להיוועץ במורה הוראה):

- א. הדברים הם אמת לאמיתה.

ב. אמירת הדברים נחוצה לתועלת כגון להזהיר אחרים או לקבל עצה כיצד להיזהר מפניו כגון שהוא נוכל או רמאי- וגם כאן יש לומר רק את הנחוץ, ולהיזהר שלא להרבות בדברים.

אדם המתקשה לעמוד בתנאים הללו, מוטב שימנע עצמו לגמרי מלדבר על אחרים, וכך ירחיק עצמו מן העבירה.

אסור גם לשמוע לשון הרע ורכילות

עוון השומע לשון הרע ורכילות חמור אף יותר מעוון המדבר, כי בכך שהוא מטה אזנו לשמוע הוא מעודד את המדבר להמשיך ולפעמים הקשבתו אף מעוררת אחרים לדבר לשון הרע ורכילות בפניו- הרי יש מי שמקשיב להם, ובדרך זו נעשה אדם מחטיא הרבים ומביא לריבוי שנאה ואיבה בעולם.

מובא בספר טהרת הלשון (קונטרס כבוד שמים פרק ג) :

”אסור מהתורה לשמוע לשון הרע גם באשר בשעת השמיעה אין בדעתו לקבל ולהאמין לדברים אלו. ידוע שהבטיח הקדוש ברוך הוא שלא יכנס בבית המקדש של מעלה, עד שיעשו ישראל בית המקדש של מטה, וכל זמן שאין אנו מתקנים את מעשינו, ולא יוכל בית המקדש להבנות, אין הקדוש ברוך הוא יוכל להיכנס בבית מקדשו של מעלה, ואם כן תשוב גם עלינו השאלה החמורה: מדוע תהיו אחרונים להשיב את המלך, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אל ביתו? הגם שסוף יתוקן הדבר בעל כרחנו, אבל למה נהיה אחרונים ועל כל יום ויום שאנו מתרשלים תיפול השאלה גם עלינו. ועל כן, נזדרז נא אנחנו כולנו, כל אחד ואחד, לעקור שנאת חינם ועוון לשון הרע מאיתנו, ואז ישוב המלך מיד אל ביתו, וכל אחד שימהר לתקן הדבר, יזכה זכות גדולה”.

מסופר במורשת אבות שפעם נסע רבי ישראל מאיר (החפץ חיים) באותה עגלה עם סוחרי בהמות אשר בכל מהלך הנסיעה שוחחו על שוורים, פרות, סוסים וכדומה. ישב החפץ חיים שקוע במחשבותיו ולא שם ליבו לדבריהם כשלפתע העלה אחד מהם שיחה על סוחרים אחרים והתחיל לדבר עליהם בלעג. החפץ חיים כאילו הקיץ משנתו, והעיר להם בנחת: ”אחים! עד כה עסקתם בשיחה נאה על הסוסים והשוורים הנוגעת לפרנסתכם, אבל למה עברתם לשוחח בעסקי הבריות? הרי יש בזה עבירות חמורות של לשון הרע ורכילות”. אלא שהם הגיבו בלעג ובוז על שהוא מתערב בענייניהם ומטיף להם דברי תוכחה. החפץ חיים לא השיב לגידופיהם והיה נראה כאילו הוא נהנה מכך שהם הפסיקו בינתיים לדבר לשון הרע ורכילות, אולם לאחר שסיימו ללעוג לו, חזרו לספר על

חבריהם הסוחרים. החפץ חיים העיר להם שוב והתחנן לפניהם שידברו על סוסים ופרות ולא על חבריהם. כשלא הועילו דבריו הוא ביקש מהעגלון שיוריד אותו. מוטב לו להישאר באמצע הדרך מאשר לשבת במושב לצים המדברים לשון הרע ורכילות.

וכן ההלכה שכאשר שומעים לשון הרע ורכילות, יש לנסות להוכיח את המדבר בדרכי נועם ולנסות להסיט את נושא השיחה, אך במידה ואיננו מפסיק יש לעזוב מיד את המקום!

השבת

השבת... השבת היא משוש חיינו. היא תמצית הוויתו של היהודי. היא המחייה את נפשו ומשפיעה השפע הרוחני על מרחבי שנותיו. כל השבוע הוא רץ לעבודה, לבנק, לדואר, לטלפון הסלולארי. יום אחד בשבוע חיו העמוסים נעצרים לפתע, שטף הגשמיות מתחלף בשפע רוחניות, נפשו מוצאת איזון נפלא בין חומר לרוח, הוא מתעלה עד מעל העולם הזה, וזהו העידון הגדול מכל העידונים.

השבת הנפלאה גם מאחדת את התא המשפחתי. ערב שבת, הבית נקי ומסודר, נרות מאירים, מפה לבנה צחורה. האב חוזר מבית הכנסת, ילדיו רצים לקראתו, נושקים לו בידו, מתיישבים סביב השולחן, ופוצחים יחד כולם בשירה נפלאה. שרים "שלום עליכם" בשמחה, "אשת חיל" ברננה, איזו אווירה, איזו מקהלה. הוא מברך את ילדיו והקידוש מתחיל. אוכלים, שרים, מספרים דברי תורה, ושוב שרים. והילדים? (תהלים קכח, ג): "בְּנֵיךָ פְּשְׁתֵּלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ": לא הולכים, רק יושבים, שרים, מאושרים.

אך השכנים לא שומרים שבת, ושם זה נראה אחרת. הבית עדיין לא נקי ומסודר, האב עדיין מטפל באוטו. הוא נכנס הביתה, צועק "שבת שלום!", ואיש אינו עונה. הילדים מול הטלוויזיה, מתווכחים מי יראה עכשיו. מי הרגיש שאבא כבר הגיע? עושים קידוש "זריז", כי צריך כבר לאכול, אוכלים שותים, והילדים ממהרים. לאן? לחברים. ההורים לבד בבית, מרירים ועצובים, שואלים, לא מבינים: "רצינו משפחה ונשארנו בודדים".

ומישהו אמר לי פעם: "גם בדיסקוטק אני מאושר באותה מידה!", שאלתיו מה הוא עושה בדיסקוטק, והוא השיב לי: "שותה וויסקי, רוקד, משתולל עד אור הבוקר". הסברתי לו כי מה שהוא מתאר לי זהו שחוק וקלות ראש- אך ודאי שאין זה אושר, כי אושר אמיתי הוא תמידי, הוא קבוע בנפש, הוא לחיות בעולם ולהיות מאושר, אבל כאן לעומת זאת הוא לא חי בעולם- הוא מערפל את החושים באמצעות הוויסקי ובורח מן

העולם, הוא לא באושר תמידי וקבוע- הוא בליצנות רגעית אשר חולפת מיד באותו רגע שבו פגה השפעת השתייה (שכן לבסוף הוא חוזר אל אותה מציאות עגומה ממנה הוא ניסה לברוח).

משל לשני חברים טובים, שהייתה להם שאיפה לרכוש בית משלהם, אבל לאף אחד מהם לא היה הסכום הדרוש. הראשון החל לעבוד, חסך פרוטה על פרוטה, וביום מן הימים רכש לו בית לתפארת. השני הצטער כל כך שאין בידו די כסף, החל לבזבז ימיו בשינה כדי "לשכוח" ממצבו הקשה, ובודאי שלא זכה לרכוש בית; אותו הדבר רואים גם בחיי העולם הזה: כולם רוצים 'לרכוש אושר', להיות מאושרים- האחד עובד בשביל זה, ממלא את המציאות שלו בתוכן רוחני, ולבסוף זוכה באושר אמיתי, השני מצטער על שאינו מאושר אז הוא שותה וויסקי כדי "לישון" ולברוח מן המציאות- אבל הוא לא הופך אותה לטובה יותר- הוא פשוט בורח ממנה!

חומרת עוון חילול שבת

חילול שבת במזיד נחשב לאחד העוונות החמורים בתורה. על גניבה למשל, התורה מחייבת את הגנב לשלם כפל (פי שניים, כדי שבנוסף להחזרת הגניבה, ירגיש גם את הכאב והאובדן שהרגיש הנגזל), אולם בגין חילול שבת במזיד התורה מחייבת מיתה!

ויש לשאול מדוע התורה כל כך מחמירה בעניין השבת? ונבאר את הדברים ב"ה.

נאמר (שמות לא, יז): **"בְּיָמֵינוּ וּבְיַם יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׂ"**: אומרת התורה: השבת היא "אות" (סימן)- שכאשר אתם מקיימים אותו אתם מודים "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" ואם לא תקיימוהו אתם כופרים בזה!

משל למה הדבר דומה? מלך אחד ציווה לעבדיו: "כל מי שמכיר בי כמלך חייב לרקוד הערב בכיכר העיר". כמעט כולם עשו כן, למעט אחד. המלך הכריז עליו כמורד במלכות וציווה להרגו. אדם אחד שנזדמן לשם, שאל את הנוכחים: "מדוע הורגים איש זה?" השיבו לו: "הוא לא רקד בכיכר העיר" שאל בפליאה: "וכי בארצכם הורגים אנשים רק בגלל שאינם רוקדים?" השיבו לו: "שוטה, לא הורגים אותו משום שלא רקד- אלא משום שהמלך ציווה שכל מי שמכיר במלכותו ירקוד בכיכר העיר- ומאחר והוא לא רקד הוא כאילו הכריז שאינו מכיר במלך".

השבת היא סימן שאנחנו מודים שה' ברא את העולם בששת ימים, והמחלל את השבת כאילו כופר בזה, כופר בעיקר, וחייב מיתה.

איסורי המלאכות בשבת

נאמר בתורה (שמות לא, טו): "שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן קָדֵשׁ לַה' כָּל הָעֲשֵׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת": וכן נאמר (שמות לה, ב): "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְתוֹן לַה' כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת": שני הפסוקים הנזכרים מלמדים שחל איסור לעשות מלאכה בשבת אך לא מפרטים מה נחשב כמלאכה לעניין זה, אולם משום ששני הפסוקים מובאים בסמוך לפסוקים המתארים את מלאכת המשכן- אנחנו למדים כי המלאכות שנאסרו בהם הן אותן המלאכות שהיו נעשות במשכן, וכפי שמובא בברייתא (שבת מט, ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן. הם זרעו (סממנים לצבוע תכלת ועורות אילים- רש"י), ואתם לא תזרעו בשבת; הם קצרו, ואתם לא תקצרו; הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד".

שלושים ותשע מלאכות היו נעשות במשכן ונאסרו בשבת, והן מפורטות במשנה (שבת ז, א): "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזרע. והחורש. והקוצר. והמעמר. הדש. והזרה. הבורר. הטוחן. והמרקד. והלש. והאופה. הגוזז את הצמר. המלבנו. והמנפצו. והצובעו. והטווה. והמסד. והעושה שני בתי נירין. והאורג שני חוטין. והפוצע שני חוטין. הקושר. והמתיר. והתופר שתי תפירות. הקורע על מנת לתפר שתי תפירות. הצד צבי. השוחטו. והמפשיטו. המולחו והמעבד את עורו. והמוחקו. והמחתכו. הפותב שתי אותיות. והמוחק על מנת לכתב שתי אותיות. הבונה. והסותר. המכבה. והמבעיר. המכה בפטיש. המוציא מרשות לרשות. הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת": כל אלו קרויות אבות מלאכות, ובנוסף נאסרו גם מלאכות אחרות הדומות להן, והן קרויות תולדות (למשל תלישת פרח היא תולדה של "קוצר", חפירה באדמה היא תולדה של "חורש" וכן על זו הדרך).

ויש לדעת- כל המלאכות שהיו נעשות במשכן והדומות להן- כולן חמורות באותה מידה- הכותב בשבת הריהו כמבעיר אש, המוציא חפצים מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת הריהו כבונה בנין וכן על זו הדרך.

(הדינים בעניין זה רבים המה, ויש ללמוד אותם היטב בספרי ההלכות, כדי שלא לבוא חלילה לידי מכשול).

איסורי שבות

לצורך הבנת עניין זה, ראשית עלינו להבדיל בין מלאכה לעבודה:

א. עבודה היא כל פעילות הכרוכה במאמץ פיזי כלשהו: ה' אין לו גוף ואין לו דמות הגוף, לכן עניין עבודה ודאי לא שייך אליו, אלא רק לנבראים, שהם פועלים מתוך גוף פיזי, ולכן המילה "עבודה" היא מלשון "עבד".

ב. מלאכה היא כל פעילות שתוצאתה היא יצירת דבר חדש (ואם היא כרוכה במאמץ פיזי הרי זו מלאכה שיש עימה עבודה): המלאכה הראשונה היא מלאכת בריאת העולם, ולכן המילה "מלאכה" היא מלשון "מלך", שהיא שייכת ביסודה עם מלכו של עולם.

כפי שכבר ביארנו למעלה, לא נאסרה בשבת עשיית עבודה, אלא עשיית מלאכה! דבר זה מסביר מדוע למשל אסור להבעיר אש, אפילו שלא כרוך בזה מאמץ פיזי (שכן הבערה היא מלאכה, משום שהיא יוצרת אש), ומאידך מותר להרים משאות כבדים, אפילו שכרוך בזה מאמץ פיזי (שכן הרמת משאות היא עבודה, משום שהיא כרוכה במאמץ פיזי, אך איננה מלאכה, כי איננה יוצרת דבר).

עם זאת, חכמים אסרו לעשות בשבת גם עבודות רבות שאין בהן משום מלאכה, כגון:

א. עבודות הדומות למלאכות האסורות בשבת (שמא יראוהו הבריות בעת עשייתן ויטעו לחשוב כי גם המלאכות הדומות להן מותרות).

ב. עבודות העשויות להביא לידי עשיית מלאכה.

ג. שאר עבודות שאינן לצורך המותר בשבת ולצורך הנאה מהן עוד באותה שבת.

כל אלו קרויים "איסורי שבות" וחכמים למדו זאת ממה שנאמר (שמות כג, יב): **"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וַיִּנְפְּשׁ בֶּן אִמְתֶּךָ וְהַגֵּר"**: ברם, חכמים לא אסרו לעשות עבודות שהן לצורך המותר בשבת ולצורך הנאה מהן עוד באותה שבת, כגון להרים כסאות לצורך שבת חתן, לשטוף כלים לצורך אכילה בשבת וכו' (אך כמובן שאם יש בהן צד של מלאכה אסורה הרי אלו אסורות).

(הדינים בעניין זה רבים המה, ויש ללמוד אותם היטב בספרי ההלכות, כדי שלא לבוא חלילה לידי מכשול).

נאמר (שמות טז, ה): **”וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֵאוּ”**: ומכאן דרשו חכמים שכל חפץ שאינו מוכן מערב שבת לצורך שימוש המותר בשבת הריהו מוקצה, ואסרו לטלטלו בשבת מכמה טעמים:

א. שמא יבואו בשבת להשתמש בו למלאכה אסורה או יוציאוהו בטעות מרשות היחיד לרשות הרבים (שאף היא מלאכה אסורה).

ב. שמא יהא יום השבת כחול בעיני הבריות ויבואו לסדר את החפצים בביתם במקום לעסוק ברוחניות וקדושה.

ג. שמא לא תהיה השביתה ניכרת וינהגו בשבת כביום חול ולא יקבלו עליהם קדושת שבת.

כמו כן, גם כלי שמוכן מערב שבת לצורך שימוש המותר בשבת, אסרו לטלטלו סתם שלא לצורך, מהטעמים שביארנו לעיל.

(הדינים בעניין זה רבים המה, ויש ללמוד אותם היטב בספרי ההלכות, כדי שלא לבוא חלילה לידי מכשול).

הנהגות בשבת

נאמר בנבואה (ישעיה נח, יג-יד): **”אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבַּת רְגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ בַּיּוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנֹג לְקִדּוּשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבְּדָתוּ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֲפְצֶיךָ וְדָבָר דָּבָר: אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ...”**: בפסוק זה מקופלות למעשה כל ההנהגות הנצרכות בשבת וכן השכר המובטח למקיימיהם אותן (ועיקר פירושי הוא על פי דברי חז”ל במדרש תנחומא בראשית סימן ב):

אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבַּת רְגְלֶךָ - שתייקר את השבת על ידי שתתכסה בלבושים מיוחדים ונקיים אחרים מאלו שאתה לובש בימות החול.

עֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ בַּיּוֹם קָדְשִׁי - שתייקר את השבת על ידי שלא תעשה בה את חפצך וענייניך שאתה עוסק בהם בימות החול.

וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנֹג - שלא תהא אכילתך בשבת כבחול, אלא ענגהו במאכל ומשתה כיד המלך, ובהוד והדר יותר מימות החול.

לְקִדּוּשׁ ה' מְכַבֵּד - שלא תתנהג בה מנהג קלות ראש, אלא קדשה וכבדה בכל דבר לכבוד קדושת ה' המכובד.

וְכַבְדָּתוֹ- אף כאן רצה לומר בבגדים נאים ובכסות נקיה, שלא תעשהו כחול, כדברי רבי יוחנן שקרא לבגדים "מכבדותה"- שהם מראים כבודו של אדם.

מַעֲשֵׂוֹת דְרָכָיָךְ- שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול: התהלך בנחת, אל תרוץ ואל תמהר בשבת (מלבד לדבר מצוה שאז יש לרוץ ואפילו בשבת).

מִמְצוֹא חֶפְצֶיךָ- שלא תתעסק ותתכנן בשבת ענייני חפציד: לא תעסוק בסידורים, לא תעיין בחשבונות, ותשים כל יהבך לקדש ולענג את השבת.

וְדַבֵּר דְבָר- שלא יהיה דיבורך בשבת כדיבורך בחול: תאמר "שבת שלום" ולא "בוקר טוב", השתדל שיהא כל מוצא פיהך בדברי תורה וקדושה ולא בדברים בטלים וכל דיבורך יהא בנחת יותר מימות החול.

ואם תשמור לעשות כל אלו: **אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְפַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתֵּי אֶרֶץ-** אז תתענג על זיו שכינתו וירכיבך על מרכבת הקדושה גבוה עד מעל הארציות: רוחניות עצומה תציף אותך כי ניתקת עצמך מהחומריות היומיומית השוטפת, ואתה תתעלה לגבהים, מנותק מכבלי העולם הזה.

מי שלא לומד הלכות שבת מובטח לו שהוא מחלל שבת!

כפי שביארנו בפרק "שרשרת פעולות האדם", הקליטה החושית הראשונית הופכת למעשיו של האדם, ואם כן, המשגן לעצמו הלכות שבת, בין בשמיעה- על ידי האזנה לשיעורי תורה, בין בראייה- על ידי צפייה בשיעורי תורה ובין בדיבור- על ידי קריאת הלכות שבת, הרי הן הופכות למעשים והוא מצליח לשמור שבת. ומאידך מי שאינו לומד הלכות שבת, אף אם הוא בטוח שהוא שומר שבת, מובטח לו שהוא מחלל שבת!

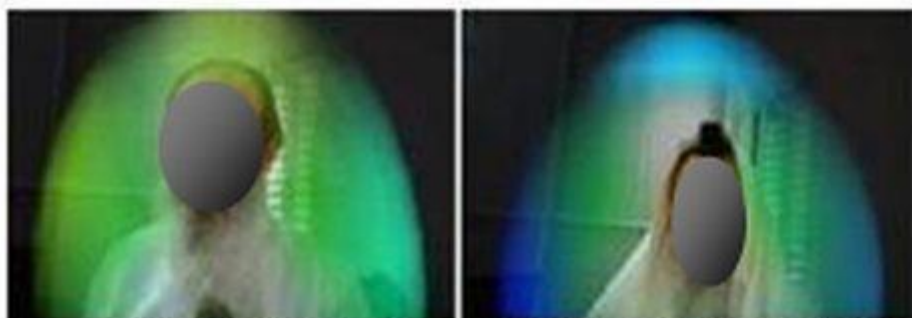
התפילין

נאמר בתורה (דברים ו, ח): **"וְקִשְׂרֹתֶם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ"**: ארבע פרשיות כתובות בקלף שבתפילין: קדש לי, והיה כי יביאך, שמע ישראל, והיה אם שמוע: אלו הפרשיות מכילות את יסודי ועיקרי האמונה ובשעת הנחת התפילין הן נחקקות בעמקי הכרתו של האדם, מעלות אותו ברוחניות ומקרבות אותו אל הבורא.

תפילין והילה

בימינו ידוע שכל אדם מוקף בשדה אלקטרו מגנטי העוטף אותו ומכונה "הילה". לפי חכמי הקבלה ישנם צבעים שונים של הילה וכל צבע מבטא דרגה רוחנית אחרת, כך למשל הילה צהובה או ירוקה מלמדות על מדרגה רוחנית נמוכה יחסית, הילה סגולה מלמדת על מדרגה רוחנית גבוהה יותר והילה לבנה מלמדת על מדרגה רוחנית גבוהה מאד אשר רק מעטים זוכים בה. מחקרים מדעיים חדשים הוכיחו, על ידי צילומי הילה בטכנולוגיה מתקדמת, כי לאחר שאדם מניח תפילין צבע ההילה שלו משתנה מיד לצבע זך וטהור יותר, דבר אשר עורר השתאות עצומה בקרב המדענים.

צילומי הילה באדיבות אתר האינטרנט : www.hilot.co.il

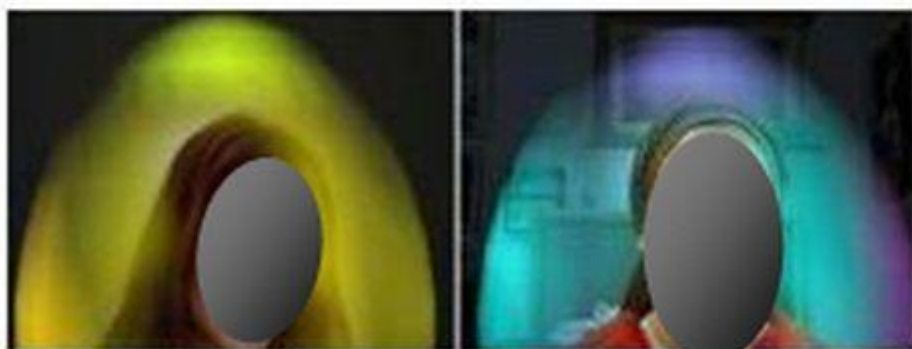
משמאל אדם ללא תפילין בגווניס נמוכים של צהוב-ירוק
מימין עם תפילין בגווניס גבוהים של כחול

משמאל אדם ללא תפילין בגווניס נמוכים של צהוב-ירוק
מימין עם תפילין בגווניס גבוהים של כחול-סגול

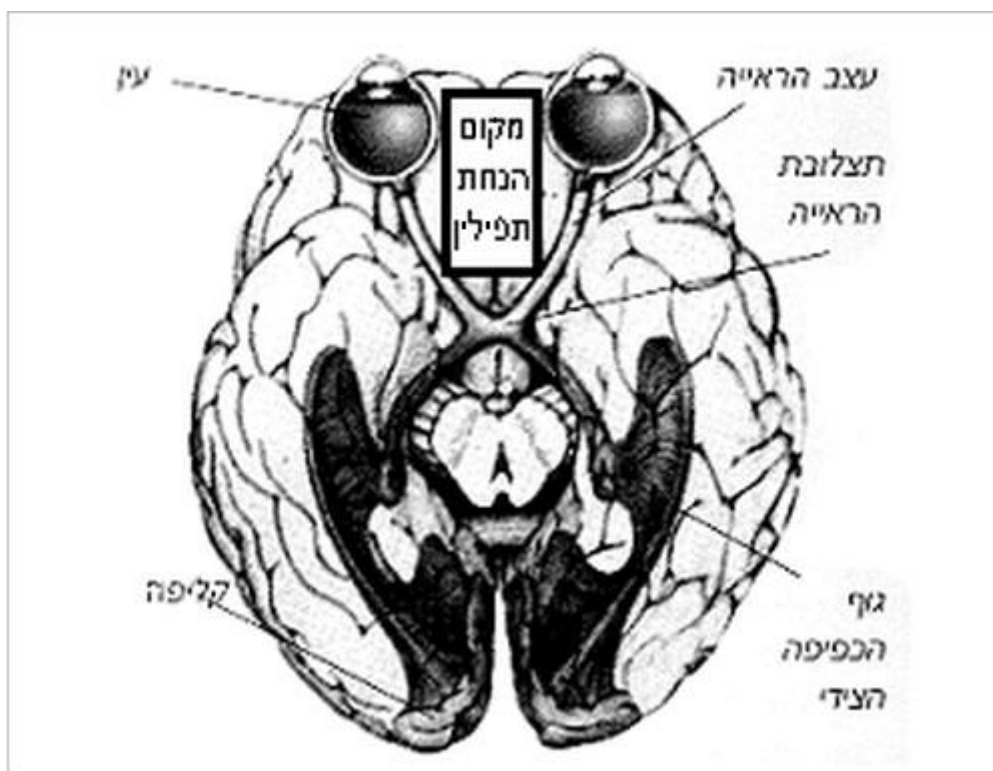
משמאל אדם ללא כיפה בגווניס נמוכים של צהוב-ירוק
מימין אדם עם כיפה בגווניס גבוהים של כחול

משמאל אישה ללא כיסוי ראש בגווניס נמוכים של צהוב
מימין אישה עם כיסוי ראש בגווניס גבוהים של כחול-סגול

מקום הנחת תפילין של ראש

כאשר מתבוננים בפסוקי התורה, עולה תמיהה מכך שהתורה מצווה (דברים ו, ח): **"וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ"**: והרי המקום בו מניחים תפילין של ראש לכאורה איננו בדיוק בין העיניים?! אולם כאשר בודקים את הנושא לעומקו מגלים שכל עין מורכבת משני חלקים עיקריים: גלגל העין ועצב הראייה; והנה במבט מלמעלה ניתן להבחין כי המקום הכשר להנחת תפילין של ראש הוא כל האזור הנמצא בדיוק ביניהם!

תפילין ורפואה סינית

ד"ר שראם, בעל תארים ברפואה קונבנציונלית, רפואה סינית וכימיה אנליטית, ומנהל מרפאה לסובלים מחרדה ודיכאון, מגדיר עצמו "יהודי שאינו שומר מצוות". במהלך חיפושיו אחר שיטות טיפול חדשות, השתתף פעם בסמינר לדיקור סיני, שנמסר על ידי מומחה צרפתי ידוע.

"עברנו אחת לאחת על תעלות האנרגיה שהרפואה הסינית מתארת. מעל כל תעלה קיימת נקודת דיקור. התקדמנו לפי הסדר, מעמוד השדרה

לכיוון הראש. כאשר המרצה הצביע על נקודה מסוימת, הבחנתי כי בנקודה זו ממש מניחים תפילין. הסקרנות שלי התעוררה".

בגיליון חודש 10/2002 של כתב העת לרפואה סינית Journal of Chinese Medicine, תחת הכותרת "תפילין: נקודת דיקור עתיקה להשגת בהירות נפשית", מובאים דבריו של ד"ר שארם לפיהם הוא קובע שכאשר מניחים תפילין כראוי, מתעוררות נקודות אקופונקטורה, המשפרות את הריכוז. לדבריו, רצועות התפילין נוגעות בנקודות מפתח על פי הרפואה הסינית. למשל, רצועת התפילין של יד, נוגעת בנקודה הקרויה "לב-7", מתחת לזרת בחלק הפונה לעבר הזרוע. "זוהי נקודה משמעותית מאד, המשמשת ברפואה הסינית לטיפול בכל מחלת נפש". הנקודה שעל העורף עליה מונח קשר של תפילין של ראש, מקבילה לנקודת האקופונקטורה "דו-16" שלדבריו מעוררת ומזינה את המוח באנרגיות חיוביות. "לא הנחתי תפילין המון שנים", מספר שארם, "עד שחבר ילדות התקשר אלי לפני חמש שנים ושכנע אותי שכדאי לי להתחיל". לדבריו התוצאות היו מיידיות. "בחג החנוכה רכשתי זוג תפילין חדש, מיד הבחנתי שבתפילין החדשות החשיבה שלי הרבה יותר צלולה", הוא מספר. הדברים ששמע במהלך הסמינר לרפואה סינית רק חיזקו אצלו את ההכרה בקיומו של קשר בין שני התחומים. הוא הכין לעצמו יציקת גבס של יד שמאל, "הניח" עליה תפילין והחל למפות את טיב נקודות האקופונקטורה בהן הרצועות נוגעות. "גיליתי שהתפילין מעוררות מערכת יחודית של נקודות שממריצות את המוח והנפש. מסיבה כלשהי נראה כי התפילין נוגעות בכל המקומות הנכונים". אחד הממצאים המעניינים שגילה קשור למנהגים השונים, בעניין כריכת רצועות התפילין על כף היד. "מתברר כי המנהגים השונים, מקבילים לאפשרויות שונות של נקודות דיקור, באזור כף היד", הוא אומר. שארם אומר כי תגליתו עולה בקנה אחד עם מקורות בקבלה, המדברים על כך, שהנחת תפילין מרוממת את האדם ומעוררת בו מחשבות קדושה.

הניסיון יעיד

על אף כל האמור לעיל, בכדי להבין את עניין התפילין, כמו גם שאר מצוות, יש צורך "לטעום"! לאורך השנים, יהודים רבים העידו בפני כי לאחר שהניחו תפילין במשך ארבעים יום רצוף- הם לא יכלו עוד לוותר על הנחתן אפילו ליום אחד ולא הבינו איך הסתדרו בלעדי התפילין עד כה. אולם כדי שיוכל אדם לקבל את השפע הרוחני הנמשך מהנחת תפילין- מוכרח שיקיים את כל התנאים הבאים:

א. ישתמש בתפילין שנבדקו כהלכה שאינם פגומות (לפני שנים מספר קראתי בעיתונות שהרב הראשי של אור יהודה מצא ר"ל תפילין עם הכיתוב

הטמא "איטבח אל יהוד", וחובה לציין כי הנחת תפילין פגומות לא רק שלא מועילה ואיננה מצוה- אלא אף גורמת ברכה לבטלה ונשיאת שם ה' לשווא!

ב. יוודא שכל גופו נקי ויטול ידיו היטב שלוש פעמים לסירוגין לפני שמניח תפילין.

ג. לפני שמניח תפילין יכוון בליבו שהוא מניחן רק למען עשות נחת רוח לפני ה' יתברך ולא לשום פניה אחרת, וכן ישתדל לחשוב הכוונה הזו בכל עת!

ד. יוודא כי הוא מניח התפילין במקום הנכון וקושר אותן כהלכה, ובכל מקרה של ספק יפנה להיוועץ בתלמיד חכם (חובה לציין כי הנחת תפילין שלא כהלכה לא רק שלא מועילה ואיננה מצוה- אלא אף גורמת ברכה לבטלה ונשיאת שם ה' לשווא)!

ד. כל זמן שהתפילין עליו לא יסיח דעתו מהן וימשש בהן מדי פעם לזכרון, וכן ישמור עצמו שמירה יתירה שלא יבוא לידי הרהורי עבירה והרהורי נשים ולא לידי הפחה!

אם יניח תפילין במשך ארבעים יום רצוף על פי כל הכללים הללו- מובטח לו שיזכה לטעום הטעם המתוק מדבש של קרבת אלוקים שאין נפלא ממנו בכל העולם כולו.

נשים ותפילין?

יש לציין כי נשים אינן חייבות בתפילין, שהרי זוהי מצוות עשה שהזמן גרמא (תלויה בזמן מסוים), ונשים פטורות מרוב המצוות התלויות בזמן. באופן כללי, נשים חייבות במצוות לא תעשה וכן במצוות עשה שאינן תלויות בזמן. ואמר פעם חכם אחד: "תאר לך שבאמצע הנקת בנה- היתה אישה צריכה לעזבו ולומר לו 'המתן לי שאניח תפילין'- אלא ודאי חס עליהן הבורא כדי שיוכלו להקדיש את זמנן לתפקיד הנעלה של גידול הילדים".

עוד מציינים המקובלים, כי נשים מטבען הן רוחניות יותר, ועל כן אינן זקוקות לתפילין לצורך התרוממות הרוח.

חשיבות בדיקת תפילין

מסופר על אחד מגדולי ישראל, שפעם אחת שוחח עם אחד התלמידים שלו, והתלמיד ציין בפניו כי הוא מעוניין שיבדוק עבורו את התפילין שלו. שאל הרב: "כמה זמן התפילין ברשותך?" השיב התלמיד: "מאז גיל שלוש עשרה, בסך הכל שלושים ושתיים שנים" שאל הרב: "רכשו לך אותן

לבר המצווה?" השיב התלמיד: "לא, הן היו של אבי והוא קיבל אותן מסב"י שאל הרב: "כלומר שהן נרכשו לפני יותר ממאתיים שנים?!" התלמיד הנהן והרב אמר: "מבטיח אני לך שהן פגומות אף בלי בדיקה" אמר התלמיד: "אבל כבוד הרב, אלו הן תפילין מיוחדות שעוברות אצלנו בירושה, אינני יכול להחליפן באחרות" אך הרב התעקש: "אתה חייב להחליפן, אם תרצה אני יכול להשיג עבורך תפילין מהודרות באלפיים שקלים" והתלמיד ביקש לחשוב על כך. מספר ימים אחר כך, ניגש התלמיד אל הרב ותפילין חדשות בידו. שאל את הרב: "איך יתכן שביקשת ממני אלפיים שקלים, וקניתי את אלו בחמש מאות שקלים, כולל סידור וטלית?" השיב הרב: "אם קנית זאת בחמש מאות שקלים בלבד, הרי לקחת סיכון שהן לא תפילין כשרות". השיב התלמיד: "מה אכפת לי? העוון עליו (על המוכר)". עוד מספר ימים עברו, וראה אותו הרב כשהוא ממרר בבכי, ניגש אליו ושאלו: "מדוע הנך בוכה?" השיב התלמיד: "אני יהלומן במקצועי- מישהו מכר לי סחורה במאות אלפי שקלים והסתבר שכל הסחורה מזויפת" השיב הרב: "מה אכפת לך? העוון עליו" רגז התלמיד והרב המשיך: "מי יתן ותהא לך אהבת מצוות כפי שאתה אוהב את ממונד".

ואל לנו להיות כאותו תלמיד, אלא נקפיד לרכוש תפילין כשרות ומהודרות, וכמובן נוודא כי אנו רוכשים אותן מאדם מהימן, ירא שמים ובעל המלצות, למען ייטב לנו באחריתנו.

התפילה

התפילה הנה אמצעי הקשר עם הבורא ואחד מעיקרי הוויתו של יהודי, וחייב אדם להרבות בתפילות ותחנונים מעומקא דליבא (מעומק הלב) על כל אשר חפץ ליבו בכל עת ולא רק בזמני התפילות בבית הכנסת, וכך יוכיח לפניו יתברך את היותו דבוק בו גם בעת עיסוקיו בעבודה ובדברים אחרים שנאמר (דברים יא, ג): **"וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל-לְבַבְכֶם, וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם"**: ומבואר בתוספות יום טוב (ברכות ה, ב): **"איזוהי עבודה שבלב? הוי אומר זו תפלה"**.

והנה כתוב (תהלים קמה, ט): **"רְצוֹן יִרְאוּ יַעֲשֶׂה וְאֵת שְׁוַעְתָּם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם"**: ומובא מעשה בספר שנכתב לעילוי נשמת סבו של רבי יצחק חן, שהיה צדיק גמור, ותמיד נשאר אחרון בבית הכנסת ומאריך בתפילתו. פעם אחת היה ערבי בליעל שביקש להרגו, המתין ליד בית הכנסת, ולאחר שכולם עזבו והצדיק נשאר לבדו, כיוון את אקדחו וירה, אך בדיוק ברגע בו ציפה בכיליון עיניים לראות את הצדיק נופל- הוא הגיע ל"מודים" וכרע, וכך הכדור עבר מעל גבו והערבי נבהל וברח.

על כן יבינו משכילים כי ישנן גזירות הניתנות לביטול על ידי תפילה ומעשים טובים, ואם לא נענה ישוב ויתפלל כמו שכתוב (תהלים כז, יד): **"קְוֵה אֶל ה' חֲזַק וַיֵּאֲמָץ לַבֶּדֶךְ וְקִוֵּה אֶל ה'":** ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים.

תפילה ללא כוונה כגוף ללא נשמה

מובא בגמרא (ברכות כט): **"רבי אליעזר אומר העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים"**: שלדעת רבי אליעזר יש לעשות את התפילה דרך תחנונים ולא דרך קבע, ונאמרו כמה ביאורים מיהו העושה תפילתו קבע:

א. זה שמתייחס אל התפילה כחוב שעליו לפורעו, ואינו מתפלל אלא לצאת ידי חובה.

ב. זה שאומרה כדבר קבוע ושגור, ואינו מכוון ליבו למה שאומר, לשאול צרכיו בלשון תחינה.

ג. זה שאינו מחדש דבר בקשה בתפילתו, אלא מתפלל כל יום נוסח קבוע.

ד. זה שאינו מתפלל עם דמדומי חמה, שהוא עת רצון (כלומר שחרית עם נץ החמה ומנחה עם שקיעת החמה).

וראוי לו לאדם שיקפיד לא לעבור על אף אחד מן התנאים הנ"ל, ובעיקר על שניים הראשונים, וכך תהא תפילתו מקובלת בשמים. וידוע מה שאמרו, שהיו חסידים הראשונים מגיעים שעה לפני התפילה כדי לכוון ליבם למקום.

מדוע תפילות אינן נענות?

המתבונן המשכיל יבין שאין מטרת התפילה להשיג משהו מענייני העולם הזה, אלא כל מטרתה היא להשיג את הדבקות בבורא וההתבטלות המוחלטת לפניו יתברך, שאין תחושה נפלאה הימנה ואין זכות גדולה הימנה.

אדם המתפלל רק לצורך השגת דבר גשמי כלשהו, רואה בדבר זה את התכלית, ורואה בתפילה את האמצעי להשיג תכלית זו. אולם ה' רואה את הדבר הגשמי, עבורו מתפלל האדם, בסך הכל כאמצעי להשגת

התכלית שלו שהיא התפילה עצמה, ולכן מונע לעיתים מהאדם לקבל את מבוקשו בכדי לזכותו בתפילות נוספות, וכשרואה שהאדם ממשיך להתפלל ברצונו לזכותו ביותר תפילות כפי שמובא בזהר הקדוש (וישלה, יד ובהסולם אות מה): **"הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים. ומה עשה, הוא גורם להם את הרע, בכדי שיתפללו להעביר מעליהם את הרע ויהפוך לטובה"**: והרי זהו מבחן האמונה של האדם, כי המשתמש בתפילה רק כאמצעי להשגת דברים גשמיים יפסיק להתפלל כאשר יבחין שבקשתו מתעכבת, אך אם אמונתו חזקה הוא רואה דווקא את הטוב שבעיכוב שכך יזכה להרבות עוד ועוד תפילות. יש לדעת, התפילה איננה אמצעי, אלא תכלית כשלעצמה, ויש לשמוח ולהודות על המתנה היקרה שקיבלנו.

לפעמים אדם מבקש משהו מאת ה' ואיננו מקבל, או אפילו כמעט ומקבל אבל ברגע האחרון ממש נמנע ממנו, הרי זה כי חפץ ה' לנסותו- שאם איננו מאמין אמיתי, אלא רק מבקש להשיג טובה לעצמו, הריהו מתייאש ומפסיק להתפלל כאשר איננו מקבל, ואז גם ה' מתייאש ממנו ולא נותן לו את מבוקשו, אך אם הוא באמת מאמין, ועל אף שעובר אכזבה אחר אכזבה, הוא ממשיך להתפלל באמונה, ולא מתייאש- אזי סופו שיקבל.

ורבנו בחיי מביא בספרו חובות הלבבות (השער השמיני- שער חשבון הנפש- פרק ג חשבון השמונה עשר):

"אמרו על אחד מן הצדיקים, שהיה אומר אחר תפילתו: 'אלקי! לא התפללתי לפניך, בכדי להעיר אותך על הצרכים שלי, כי אתה מטיב לדעת את החסר לי, אלא התפללתי לפניך כי זה רצונך שנתפלל אליך, והרשת אותי לשבח את שמך העליון, כפי הכרתי אותך וידיעתי בכבודך, אולם אתה היודע באמת תקנתני ואופני הנהגתי, לכן אם אשאל ממך בחוסר ידיעה מה שאינו טוב לי ואבקש ממך מה שאין בו תקנתני, בחירתך העליונה טובה מבחירתתי, וכבר הנחתי כל עניני אל גזירתך הקיימת והנהגתך העליונה, כמו שאמר דוד, עליו השלום (תהלים קלא א): ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי".

התבודדות

עיקר תכלית האדם בחייו היא ההתקרבות לבוראו, התקרבות שעל ידה יזכה לקבל שפע רוחני וכוחות נפש עצומים, אולם בעולמנו החומרי והשוטף נעשית השגת התכלית הזו קשה ביותר, החומר העב משכיח מאיתנו כל אפשרות של דבקות רוחנית, וככל שאנחנו שוקעים יותר בתוככי החומר כך אנחנו מתרחקים מבוראנו ומן השפע הרב שיש לו להשפיע עלינו ממרום.

כך אנחנו מוצאים עצמנו לא פעם בתחושה של תסכול מתמשך, מרירות, עצבות, תחושת ריקנות מבפנים, כי באמת אנחנו חיים את החוץ, את הגוף, את החומר, אבל מתרוקנים מבפנים, מן הנשמה, מן הרוח, מן הנפש.

ולכן עצה יעוצה בכמה ספרים היא שירחיק אדם מן החומר, יפנה אל הטבע, ליער עבות או שדה פתוח, הרחק ממקום ישוב, ואז יוכל להתקרב לרוחניותו, לבוראו, לבכות אליו, להתפלל אליו, לדבר איתו, להתחבר אליו, ולקבל ממנו שוב את אותו שפע רוחני מחייה שרק הוא יתברך יכול להעניק.

ומוכרח אני להעיד בעצמי, שעצה נפלאה היא זו, ויש בכוחה להחיות לב נדכאים ולהוציא נפש עייפה מבורות נשברים, אל מקור מים חיים.

שער האחוה

אהבת הבריות

נאמר בתורה (ויקרא יט, יז-יח): "לא-תשנא את-אחיד, בלבבך; ואהבת לרעך כמוך אני ה'": שנאת חינם ואהבת חינם שתי מידות הפכיות המה,

והקדימה תורה וציוותה שיבטל אדם שנאת חינם מליבו, לפי שזה תחילה לעבודתו, בבחינת (תהלים לד, טו) : **"סוֹר מִרַע וְעֵשָׂה טוֹב"** : כי לא יוכל לאהוב לבריות אם לא יבטל השנאה שבלב קודם. ונבארם ב"ה כסדרן.

שנאת חינם

כל השונא לחברו איננו רצוי לפני ה' ולעולם יהא רחוק ממנו יתברך אף אם בידו מצוות ומעשים טובים, משום שאין ה' אוהב למי ששונא לבריות יציר כפיו כפי שאין אב אוהב למי ששונא לבניו, ומכאן שכל המצוות כולן הרי הן חסרות תכלית אלמלא אהבת החסד המאחדת בין שלושת הפועלים : הבורא, האדם וחברו.

שנאת חינם היא מידה הרסנית המפרקת את הדבק הרוחני המחבר בינינו! וכמו שאר דברים, תחילתה בעמקי הלב, בתחושת איבה פנימית, וסופה במעשים נוראים ר"ל, ולכן הזהירה תורה (ויקרא יט, יז) : **"לא-תִשְׂנֵא אֶת-אָחִיד, בְּלִבְבְּךָ"** : שמא שנאת הלב תוליד את המעשה (ראו עוד בפרק "שרשרת פעולות האדם").

ועוד מלמד הכתוב הזה שאל לו לאדם להראות לחברו פני אוהב בעוד הוא שונא לו בליבו, ואם עושה כן הרי הוא עובר על הלאו (שמות כג, ז) : **"מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֶק"** : שכל הבדל בין התנהגות החיצונית לבין רחשי הלב הריהו שקר! ולמען לא יהא אדם מדבר טוב בפיו וחושב רע בליבו, סיים הפסוק במילים "אני ה'", להזכיר שהוא יתברך ציווה, שהוא (תהלים צד, יא) : **"יִדַע מַחְשְׁבוֹת אָדָם."**

והנה אמרה תורה על אחיו של יוסף הצדיק (בראשית לו, ד) : **"וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ, וְלֹא יָכְלוּ, דַּבְּרוּ לְשָׁלֹם"** : ואמנם שנאו את יוסף, ודבר מגונה הוא זה, אבל לא דיברו איתו שיחות שלום כדי להסתיר רחשי ליבם, ועל כן הזכירם רש"י לשבח באמרו : **"מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב"**.

מהו שורש השנאה בעולם?

לפעמים מתעוררת בליבנו תחושת איבה כמעט בלתי נשלטת כלפי מישהו, אש שנאה עזה שאין בכוחנו לכבותה, וכמעט שלא היה בהשגתנו להבין שורש קיומה, אלמלא דברי רבותינו שאמרו (אבות ד, כא) : **"הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"** : אדם הרודף בעוז אחר אחד מאלו, תמיד מתקנא בחסר לו, מתאוה לדברים גשמיים שאין לו ומרגיש שאף פעם לא זוכה לכבוד אליו הוא ראוי ; אדם כזה לעולם לא

יהיה שמח בחלקו, כי במקום להיות שמח על מה שיש לו הוא עצב על מה שאין לו, ולבסוף כל סובביו מרגישים בנחת תסכולו.

התורה מביאה את סיפורו של יוסף הצדיק שנתן לו אביו יחס מועדף על פני כל אחיו ואף עשה לו כתונת פסים שנאמר (בראשית לז, ג): **"וַיְשָׂא אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בְּנָיו--כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא, לוֹ; וַעֲשֵׂה לוֹ, כְּתֹנֶת פְּסִים"**: אחיו של יוסף הצדיק ~ קינאו בו עד מאד כי חשו ~ תאוה לקבל אף הם כתונת שכזו וביקשו גם לעצמם ~ כבוד כפי שקיבל, ומה כתוב מיד אחר כך? (בראשית לז, ד): **"וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֵתוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֵם"**: הקנאה, התאוה והכבוד הביאום לשנאה שבעקבותיה זרקו את יוסף אל הבור! הקנאה, התאוה והכבוד הנם שורש השנאה בעולם!

קנאה היא התשוקה להיות במקומו של אדם אחר, לקחת את אשר יש לו, ושאיפה היא התשוקה להיות כמותו, להשיג כמו שיש לו, ואמר פעם חכם אחד שאפשר להתגבר על קנאה על ידי הפיכתה לשאיפה, ועצה נפלאה היא.

איך מבטלים את השנאה שבלב?

אמרו רבותינו (סנהדרין כז, ב): **"כל ישראל ערביין זה בזה"**: שכל נשמות ישראל מחוברות יחד בשרשן העליון, ושם למעלה הן כולן נשמה אחת כללית של עם ישראל, ורק עצם הידיעה הזו יש בה כדי לבטל שנאת חינם מן הלב, שכן כולנו אחד ואם אדם מישראל פגע בחברו הרי זה כאילו פגע בעצמו ממש!

וישנה דרך, נעלית ונשגבת, אשר בכוחה לבטל השנאה מן הלב, ונבארה על ידי מעשה שהובא בגמרא (שבת לא) על גוי אחד שהגיע לשמאי הזקן וביקש שילמדנו את כל התורה כולה בעודו עומד על רגל אחת, ואמר שאם יצליח הוא מוכן להתגייר. אמר לו שמאי כי לכל היותר יוכל לעמוד שעה על רגל אחת, ובכדי ללמוד את כל התורה לא יספיקו חיים שלמים, וסילק אותו מביתו. הלך הגוי ופנה להלל הזקן, ביקש שילמדנו את כל התורה כולה בעודו עומד על רגל אחת, ולהפתעתו אמר לו הלל: "טוב, אעשה כדברך"; העמידו על רגל אחת ואמר: "מה ששנא עליך אל תעשה לחברך! זוהי כל התורה כולה". תמה הגוי: "אבל מה עם כל שאר המצוות שיש לכם ביהדות?" אמר לו הלל: "דע בני, תכלית כל המצוות כולן היא להביאנו לידי קיום הכלל הזה; כעת צא ולמד את כל הדינים, מה מותר ומה אסור". עשה הגוי כדבריו והתגייר.

ויש להקשות, שהרי מובן כי מצוות שבין אדם לחברו (לא תרצח, לא תגנוב וכו') גודרות אותנו שמא נפגע זה בזה, אולם מה שייך לומר שמצוות שבין אדם למקום (שבת, ציצית וכו') תכליתן היא לבטל השנאה מעלינו?

בכדי ליישב הקושיה הזאת, יש לדעת שכל המצוות כולן לא נצטוונו בהן אלא כדי שעל ידי עשייתן בכל שעה ביום, נשים על ליבנו שהבורא הוא שציוונו לעשותן, ובזה נזכור השגחתו תמיד, ולא ייעלם מאיתנו הזכרון שעין רואה, אוזן שומעת, וכל מעשינו בספר נכתבין, וכשתהיה יראתו על פנינו, ודאי נקיים גם את כל המצוות שבין אדם לחברו, שכן נצטוונו לקיימן על ידי אותו בורא ממנו אנחנו יראים, ומאידך אם לא נקיים המצוות שבין אדם למקום, אנחנו עלולים חלילה לשכוח השגחתו ולהרע זה לזה כי (בראשית כ, יא): **"רַק אִין-יְרֵאת אֱלֹקִים, בְּמָקוֹם הַזֶּה; וְהָרְגוּנִי"**.

ועיקר יש להרבות בלימוד תורה ומוסר, שתלמוד תורה כנגד כולם, כי על ידי הלימוד תתחזק בקרבנו הידיעה הברורה שהכל מאת ה', הכל בדין בצדק ובמשפט, ואף אם הזיק לנו מישהו ופגע בכבודנו- ודאי דחקהו לזה מן השמים שכן (חולין ז): **"אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה"**: ואם לקח מאיתנו דבר מה ודאי לא היה הדבר מיועד לנו מלכתחילה שכן (יומא לח, ב): **"אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלא נימא"**: אם כן על מה ולמה נכעס עליו? על מה ולמה נפגע בו? אדם שביסס בקרבנו את אמונת ההשגחה הזו ישמח בחלקו יהיה אשר יהיה, לפי שהוא יודע שכל מה שקיבל הוא מה שנגזר לו שיקבל ומה שלא קיבל לא נגזר, וכפי שביארנו בפרק "צידוק הדין", הכל לטובתו, כי (תהלים קמה, יז): **"צַדִּיק ה' בְּכָל דְרָכָיו וְחֹסֵד בְּכָל מַעֲשָׂיו"**.

לאמיתו של דבר זוהי הסיבה שהפסוק (ויקרא יט, יח): **"וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ אָנִי ה'"**: מסתיים במילים "אני ה'", ללמדנו תנאי שאהבת הבריות אמיתית תלויה בידיעת השגחת ה' על הכל.

מכאן אפשר ללמוד מדוע באמת השנאה קרויה "שנאת חינם"- שהרי קשה להבין זאת- וכי יש שנאה שהיא לחינם? הרי אם אדם שונא לחברו זה כי הוא פגע בו, הזיק לו, לקח לו וכו'! אלא שמאחר והכל מאת ה' אין עילה לשנוא לחברו- ואם בכל זאת שונא לו הרי זו שנאת חינם.

יש להקשות כיצד אפשר לומר שאם אדם הרע לחברו גם זה מכוון ממעל? הרי האדם הוא בעל בחירה בין טוב לרע, ואם כן הוא כביכול זה שבחר להרע לחברו; ומצאתי הסבר נפלא בדברי הרב ישראל יעקב לוגאסי (נר לרגלי, פרק יד: "הכעס"):

"להקדוש ברוך הוא יש לו רשימה של 'מופרעים' האוהבים וחפצים לעשות רע מתוך חפצם ובחירתם ברע, ואזי כאשר מגיע לו לאדם שייעשה לו רע, את מי ישלח הקדוש ברוך הוא להרע לו? איזה צדיק או

ירא שמים?! בודאי לא, אלא את מי מסית הקב"ה להרע לזה שנגזר עליו רע? הלא זה המופרע וחפץ ברע הגר בסביבתו או שיש לו מגע עימו, אותו ישלח ה' בו, שהוא יירע לו, ואז מסיתו הבורא להרע לו מאיזה סיבה שהיא שהבורא מסבבה בחכמתו, ואם כן הניזוק ניזוק כי כך נגזר עליו מן השמים, והמזיק שהזיק יבוא על ענשו כי חפצו במילא להרע, והוא מה שמובא בחז"ל: 'מגלגלין חובה על ידי חייבי'.

מובא בזוהר הקדוש (זהר סוף פרשת נח): 'חמי מה כתיב (ראה מה כתוב) 'הן עם אחד ושפה אחת לכלם' (הכתוב הזה מדבר על דור הפלגה שבנו את מגדל בבל להכריז מרד באלוקים והיו מאוחדים כעם אחד ומדברים כולם שפה אחת); בגין דאינון בליבא חד ורעותא חד וממללי בלשון הקדש (בגלל שהם היו בלב אחד ורצון אחד ומדברים כולם בלשון הקודש-עברית, על כן כתוב): 'ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות'. ולית מאן דימנע עובדא דילהון (ואין מי שימנע מעשיהם). אבל מאי אעביד (אמר הקב"ה 'מה אעשה?'), אבלבל לון דרגין דלעילא, ולישן דילהון לתתא (אבלבל להם את הדרגות של מעלה ואת הלשון, השפה, למטה). וכדין אתמנע עובדא דלהון (ובזה יימנעו מהם מעשיהם הרעים- כי כבר לא יהיו בלב אחד ורצון אחד ומדברים שפה אחת); ומה בגין דהוון ברעותא וליבא חד וממללי בלשון הקדש כתיב (ואם בגלל שהיו ברצון אחד ולב אחד ומדברים בלשון הקודש, כתוב): 'לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות', ודינא דלעילא לא יכיל לשלטא בהו (ומידת הדין של מעלה לא יכלה לשלוט בהם). אנן או חברייא (אנחנו או חבורה) דמתעסקין באוריתא (אשר עוסקים בתורה), ואנן ברעותא חד וליבא חד (ואנחנו ברצון אחד ולב אחד), על אחת כמה וכמה.

לאמיתו של דבר זוהי כל התורה כולה, שאם נהא עוסקים יחד בתורה ברצון אחד ולב אחד ונהא אגודה אחת השואפת לעשות רצונו יתברך, אז ייפסקו המחלוקות והמריבות, כי לכולנו אותה מהות, אותה מטרה, ואז, כאשר נהא כולנו שלמים כאן למטה, תהא נשמת ישראל הכללית שלמה שם למעלה, ונהא בצלם אלוקים ממש, בבחינת (ישעיה יד, יד): "אֲדַמָּה לְעֶלְיוֹן" : כי הוא כולו שלמות (שלימו דכולהו), ועל ידי זה נהא מתאימים לקשר עצמנו אליו יתברך ונהא מרכבה לשכינה ממש, וזוהי למעשה גאולת עם ישראל השלמה, כי תשרה השכינה על כלל עם ישראל, ועל ידי שנוריד את השכינה, היא תהא מאירה את כל העולם כולו בבחינת הכתוב (ישעיה יא, ט): מְלֶאכֶה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת ה' : ויכירו וידעו כל יושבי תבל כי ה' הוא האלוקים אין עוד, ולא יישאו עוד גוי אל גוי חרב ולא ידעו עוד מלחמה כי הבל הבלים הכל הבל.

אהבת חינם

לא די שביטל שנאת חינם מעליו, אלא חייב אדם גם להגביר בקרבו האהבה לבריות, שכן המשיכה תורה ואמרה (ויקרא יט, יח): **"וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךְ אֲנִי ה'":** והרמב"ן מעלה תמיהה: **"כי לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו כאהבתו את נפשו, ועוד: שכבר בא ר' עקיבא ולימד "חייך קודמים לחיי חברך":** ואם כן כיצד נדרש אדם לאהוב חברו כשם שאוהב עצמו? הרי זו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה!

אך הוא ממשיך ומיישב קושייתו: **"ויתכן בעבור שלא אמר 'ואהבת את רעך כמוך' והשואה אותם במלת 'לרעך'... יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר וכבוד ונכסים ובדעת וחכמה... ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה בזולת בלבו אבל יאהב ברבות הטובה לחברו":** כלומר, אין כוונת הכתוב שיהא אדם אוהב את חברו כשם שאוהב את עצמו, שלא נאמר **"ואהבת את רעך"**, אלא שיהא אוהב לחברו כשם שאוהב לעצמו, שכן נאמר **"ואהבת לרעך"**, כלומר שיאהב לראות בטובת חברו כשם שאוהב לראות בטובת עצמו, וכן משמע גם מדברי רבי עובדיה ספורנו: **"אהב בעד רעך מה שהיית אוהב בעדך אם היית מגיע למקומו":** ואף על פי כן קשה עד מאד לקיים זאת כפי שכבר אמר פעם חכם אחד שהרבה יותר קל לנו להשתתף בצערם של אחרים מאשר להשתתף בשמחתם.

מצוות אהבת הבריות מקפלת בתוכה מצוות רבות נוספות כגון כיבוד אב ואם, הכנסת אורחים, ביקור חולים, ניחום אבלים- ויש בה כדי לאחד בינינו ולהחיש גאולתנו ובניית מקדשנו, וכמו שאמרו רבותינו (יומא ט, ב): **"ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו, על-ידי שנאת חינם, נשוב להיבנות, והעולם עמנו יבנה, על-ידי אהבת חינם":** ועל ידי שנקיים כל זאת נהא כולנו אוהבים זה לזה ואהובים לפני המקום ברוך הוא.

אולם יש לדעת שכל האמור לעיל, לא נצטוונו בו רק כלפי ישראל ולא רק כלפי הכשרים שבישראל, אלא כלפי כל אדם באשר הוא אדם- יהודי או לא יהודי צדיק או חוטא, כי ה' אוהב כל אדם שברא בעולמו, כמו שאמרו (אבות ג, ד): **"חביב אדם שנברא בצלם":** ואנחנו נצטוונו (דברים י, ב): **"ללכת בכל דרכיו":** שנהא אוהבים כל אדם כדוגמתו!

ונלמד הדבר הזה מאברהם אבינו שנאמר בו (בראשית יח, א-ב): **"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל":** וכפי שהסביר רש"י שם: **"נדמו לו כערבים":** ואף על פי כן רץ לקראתם, הכניסם וכבדם בביתו מכל טוב.

ורק המקיימים את כל הדברים האלה יזכו להיקרא "מכובדים", שכבר אמרו רבותינו (אבות ד, א): **"איזהו מכובד? המכבד את הבריות"**: כי אין אדם נעשה מכובד לא בשל מעמדו החברתי, ולא בשל עושרו, ולא בשל כשרונותיו- שכל אלו בטלים ומבוטלים, וברגע אחד יכול אדון הכל ליטול ממנו המעמד, העושר והכשרון, ולהותירו עירום מכל, ואז יאבד גם את כל הכבוד שרכש, ועל כן רק מידותיו הטובות והכבוד שהעניק לאחרים- יעשוהו מכובד לעד ולעולמי עולמים.

איך מגבירים את האהבה שבלב?

נבאר תחילה מהי אהבה, שכן רבה השגגה בדורנו להשתמש במילה "אהבה" באופן מוטעה, כפי המשל על אותו אדם שהגיע למסעדה ואמר למלצר: "תביא לי דגים, אני אוהב דגים", מיד חזר המלצר והניח לפניו אקווריום עם שני דגי זהב, האיש רטן: "מה הבאת לי? תביא דג על האש שאפשר לאכול", והמלצר השיב בתמיהה: "הרי אמרת שאתה אוהב דגים, אם כן היאך אתה מסוגל לצלותם ולאכלם?!".

רבים אנשים החושבים עצמם לאוהבים, ואם נשאל אדם מדוע התחתן עם אשתו, על פי רוב נקבל תשובות כגון "היא מתייחסת אלי יפה", "היא מעניינת אותי", "היא עושה לי טוב בחיים", "יש לה אבא עשיר" וכו'; והשאלה מתבקשת: האם עדיין תאהב אותה אחרי שהיא תפסיק להתייחס אליך יפה, תפסיק לעניין אותך, תפסיק לעשות לך טוב בחיים, שאבא שלה כבר לא יהיה עשיר? על זה אמרו רבותינו (אבות ה, טז): **"כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה"**: אם התחתנת כי ביקשת לעצמך נחת רוח- אתה אינך אוהב את אשתך אלא את עצמך, אין זו אהבה אלא תאוה, וכאשר תפסיק לקבל סיפוק לתאוה הזאת תחפוץ להתגרש!

תאוה מושתתת ונבנית על קבלה, תאוה היא התשוקה לעשות נחת רוח לעצמנו, אהבה מושתתת ונבנית על נתינה, אהבה היא התשוקה לעשות נחת רוח למי שאנחנו אוהבים.

לפיכך עוצמת התשוקה של אדם להעניק לחברו מהווה מדד לעוצמת האהבה שלו כלפיו, אך לא זאת בלבד, אלא גם ככל שיעניק לחברו יותר אף תתגבר אהבתו אליו, כפי שרואים על פי רוב שהאם חשה לילדיה מידת אהבה גדולה בהרבה ממה שאלו מסוגלים להחזיר לה כי היא מעניקה להם הרבה יותר מאשר הם מעניקים לה.

הנתינה לאחרים היא ה"סס" המגביר את האהבה אליהם, ועל כן אם קשה לאדם לאהוב לחברו יוסיף להעניק לו, כמו שכתוב (משלי כה, כא): **"אם רָעַב שֵׁנֶאֱדָה הָאֲכִלְהוּ לָחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקִיְהוּ מַיִם"**: ובזה יתעורר הקירוב

ביניהם- עד אשר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה!

מלבד פשוטו של הכתוב (משלי כה, כא) : **"אִם רָעַב שֶׁנֶאֱדָה הָאֲכִלְהוּ לֶחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקֵהוּ מַיִם"** : אפשר לבאר גם על דרך המדרש שלחם הוא לחמה של תורה כמו שכתוב (משלי ט, ה) : **"לָכוּ לֶחֶמוּ בְּלֶחֶמִי"** : ומים הוא מימה של תורה כמו שכתוב (ישעיה נה, א) : **"הוֹי כָּל צָמָא לָכוּ לַמַּיִם"** : ומשמע שעליך "לתת" לשונאך את לחמה ומימה של תורה, היינו שתלמדו תורה- והמאור שבה יסיר שנאת חינם מביניכם (וראו עוד אודות התועלת בלימוד תורה משותף בסוף הפרק "דרכי שלום").

דרכי שלום

לימדונו רבותינו שכשם שפרצופי בני האדם שונים כך דעותיהם שונות, ועל כן, אף אם שוררת אהבה בין אדם לחברו ובין איש לאשתו, הרי כל אחד מהם הגיע מרקע שונה, מסביבה שונה, מהרגלים שונים, והיאך אם כן יוכלו שניים לתקשר ולהסתדר יחד? הרי ראינו כמה וכמה זוגות שנישאו זה לזה באהבה גדולה, וכן כמה וכמה חברים שהחלו ידידותם בקרבה נפלאה, ואף על פי כן הגיעו לריב ומדון. האם זה בגלל שאנשים רעים המה? ודאי שלא, אחרת לא היו מסתדרים יחד מתחילה, והרי גם ידוע לפנינו מה שאמרו רבותינו במדרש (דברים רבה-סדר עקב-פרשה ג) : **"שלושה מדות טובות יש ביד ישראל, ואלו הן: בישנים ורחמנים וגומלי חסדים"** : ולפיכך אין בישראל מי שהוא רע מטבעו- אז מדוע אם כן אינם מסתדרים? לא נותר אלא להניח שלא קיבלו הדרכה נכונה טרם החלו לקיים יחסי אנוש עם הבריות!

הרי ידוע בעולם שבכדי להפוך למהנדס, עורך דין או רופא, יש ללמוד במסירות נפש כמה שנים, ויש לשאול: האם מישהו הלך לפני נישואיו ללמוד איך להיות בעל? האם מישהי הלכה לפני נישואיה ללמוד איך להיות אישה? אם איננו מתיימרים ללמוד איך להתנהג ביחסי אנוש אל לנו לחשוב שנוכל להצליח בהם!

לפיכך בפרק זה השתדלתי לרכז כמה עצות על פי דברי חז"ל, וכולי תקווה ואמונה שיהא זה לעזר רב עבור הקוראים, שיוכלו מכאן ואילך לשקם מערכות יחסים בבית, בעבודה ובשאר מקומות.

חשיבות השלום ביהדות

כתוב (תהלים לד, טו): **"בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרִדְפֵהוּ"**: שלא די שנשמור על השלום אלא נרדפהו כרודפים אחר החיים, ואולם גם היפוכו של דבר - שנהא בורחים מן המחלוקת כבורחים מן האש!

מצינו בתורה שהיה ריב בין הרועים של מקנה אברהם לבין הרועים של מקנה לוט אחיינו שנאמר (בראשית יג, ז): **"וַיְהִי רִיב בֵּין רְעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רְעֵי מִקְנֵה לוֹט"**: הגיע אברהם ללוט ואמר לו (בראשית יג, ח): **"אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ"**: והרי כבר נאמר בפסוק הקודם שיש ריב, אז מה נתכוון אברהם באמרו שאינו חפץ במריבה? אלא שיש הבדל בין ריב למריבה, שריב לשון זכר ומריבה לשון נקבה, שזכר איננו מפרה ומרבה ונקבה כן, ועל כן, אף שהיה כבר ריב לא רצה אברהם שידרדר למריבה שהיא נרחבת יותר. מה עשה? אמר ללוט (בראשית יג, ט): **"הֲלֹא כָּל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעֲלֵי אִם הַשָּׂמַל וְאִימְנָה וְאִם הַיְמִין וְאַשְׁמְאִילָה"**: לך אתה למקום אחד ואני למקום אחר וניפרד זה מזה שמא תתפתח מריבה מן הריב הזה. ויש לנו ללמוד כי בעתות מחלוקת ראוי להתרחק עד יעבור

זעם כדי למנוע מריב להידרדר למריבה (יש להעיר כי כל התרחקות, ובפרט בעל מאשתו או אישה מבעלה, תיעשה אך ורק אחר שלא הועילו כל העצות המובאות בפרק שלפנינו ורק לאחר שנעשתה שאלת חכם, וכן מצינו באברהם שאמר תחילה ללוט "אל נא תהי מריבה ביני וביניך", ואין "נא" אלא לשון בקשה, מלמד שניסה קודם לפתור את המחלוקת בדרכי נעם ורק אחר כך אמר "הפרד נא מעליי")!

כאשר אמר ה' לשרה אמנו שעתיד להיוולד לה בן כשהיא בגיל תשעים היא צחקה בקרבה ואמרה (בראשית יח, יב): **"אַחֲרַי בְּלֹתִי הֲיִתֶּה לִי עֲדָנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן"**: אז פנה ה' אל אברהם אבינו ואמר לו (בראשית יח, יג): **"לָמָּה זֶה צָחֲקָה שָׂרָה לְאֹמֵר הָאֵף אֲמַנָּם אֵלֶיךָ וְאֲנִי זָקֵנְתִּי"**: ויש להקשות, שהרי אמרה שרה "ואדני (אברהם) זקן", ואילו ה' אמר לאברהם ששרה אמרה "ואני זקנת", והיאך שינה ה' מן האמת? אלא שביקש להסתיר מאברהם שכינתה אותו "זקן" שמא יכעס עליה, ויש לנו ללמוד כי השלום כה חשוב עד שמותר לשנות מן האמת בעבורו, וכן מצינו שהיה עושה אהרון הכהן, כמסופר באבות דרבי נתן שכאשר היה רואה שני בני אדם מתקוטטים, היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו ואומר לו "ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאבוא אליך שתמחול לוי", ומתוך כך כשהיו פוגעים (פוגשים) זה בזה היו מנשקים זה את זה, ועל כן אמרו רבותינו (אבות א, יב): **"הוּא מֵתַלְמִידוֹ שֶׁל אַהֲרֹן - אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם"**!

כאשר חזר יעקב אבינו ארצה, הוא שלח שליחים לעשיו אחיו, והמה חזרו ואמרו לו (בראשית לב, ז): **"בָּאֵנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הַלֵּךְ לְקָרְאֲתֶךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עָמוּ"**: והרי עשיו הלך לקראת יעקב עם ארבע מאות איש כי ביקש להרגו, ומה עשה יעקב? (בראשית לב, ד): **"וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו"**: הכין עבורו מנחה (צאן ובקר במתנה) לרכך ליבו, וכעין זה מצינו גם ביוסף הצדיק שנזרק לבור על ידי אחיו, וכאשר לימים הפך למושל מצרים השיב לאחיו טובה תחת רעה, האכילם והשקם לשבעה מכל טוב מצרים ולא נטר להם בליבו על הדבר שעשו. ויש לנו ללמוד שבכדי להמיר את השנאה לאהבה יש להעניק לצד השני, כדרך שאמרו הכתובים (משלי כה, כא): **"אִם רָעַב שִׁנְאָךָ הֶאֱכִלְהוּ לָחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם"**: וכבר ביארנו כי הנתינה היא "סם" המגביר את האהבה (ראו בפרק "אהבת הבריות").

ומעל הכל, בין איש לאשתו, מה לנו כדברי המדרש שאמר ה' (ויקרא רבה ט, ט): **"ימחה שמי אל המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו"**: ה' כל כך חפץ בשלום הבית עד שהתיר בתורתו למחות קלף עם שמו במים כדי להסיר חשד בין איש לאשתו ולעשות שלום ביניהם (כמבואר בפרשת סוטה); והירא את ה' ודאי ישתדל בשלום ביתו כדי שיהיה מקיים את רצון קונו.

עשו ויתורים למען השלום

בעיות ביחסי אנוש מופיעות כאשר מידת הגבורה מתגברת, וכל אחד רוצה להיראות חזק יותר, לוחמני יותר, שומר על עקרונותיו, וכתוצאה מכך הקשר מתפורר!

אדם היודע שהצדק עימו, ובכל זאת מוותר ומשפיל עמדתו בשעת מריבה למען הסר ריב ומדון, הרי זה מרבה שלום בעולם (ואף שהויתור נראה תחילה כהפסד, סופו רווח גדול, שאם שלום מצוי ברכה מצויה ואם לאו לאו), ולא זו בלבד, אלא גם נמחלים כל עוונותיו שנאמר (ראש השנה יז, א): **"כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו"**: ועולה תמיהה: מדוע זכאי זה שימחלו לו על כל עוונותיו? אלא ידוע שבשמים נוהגים באדם מידה כנגד מידה, ובמידה שאדם מודד בה מודדין לו, ולפיכך כדרך שהיה הוא מוחל אף שעשו נגד רצונו כך מוחלים לו מן השמים אף שעשה נגד רצונו של מקום!

ויש לדעת, כי אין זוכים להגיע למדרגה זו של ויתור אלמלא אמונת ההשגחה, שכן אדם המכיר בקטנותו ויודע כי רק ה' ממעל, מה למידת הגבורה ולו? למה ירגיש גיבור מחברו? הרי אף הוא בשר ודם ועתיד ללכת למקום עפר רימה ותולעה כמותו, ואף אם עשה לו חברו נגד רצונו אין זה אלא בגזרת שמים, כדרך שביארנו בפרק "אהבת הבריות", ובכלל, אם יודע שאין עוד מלבדו וכן חברו יודע, הרי יתאחדו שניהם יחד לעשות רצון ה', אז מה להם לריב? מה להם להילחם? הרי תכלית אחת משותפת,

לשניהם (ועיקר יש להרבות בלימוד תורה ומוסר, שעל ידו נקנית אמונת ההשגחה).

הקשיבו לצד השני

כל אדם חפץ להרגיש חשוב, ואם חש כי פוחתת חשיבותו, יוצא למלחמת קיום. אחד מיסודות השלום הוא היכולת להקשיב. ילד המספר לאימו דבר שאירע לו בבית הספר, הריהו מבקש ליפול על אוזן קשבת וכתף להישען. לעיתים מחמת עיסוקיה בעבודות הבית האם לא מפנה ליבה להקשבה, להזדהות, להבעת עניין ולעידוד. במקרה כזה מחמיץ לב הילד והוא מתחיל להתמרמר ולהתמרד בדרכיו!

רק על ידי הקשבה נוכל לייצר בלב השני תחושת חשיבות, ואף אם דבריו אינם חשובים בעינינו, הרי בעבורו חשובים הם עד מאד, ועל כן מוכרחים אנחנו להקשיב, להזדהות, להביע עניין ולעודד, ובזה יהא שכרנו אהבה, אחווה, שלום ורעות!

כאשר אדם מקשיב מקשיבים לו, וכאשר איננו מקשיב אין מקשיבים לו, ועל כן, אם רצונו שיהיו דבריו נשמעים עליו להטות אזנו למשמע דבריהם של אחרים, ולעולם לא ייכנס בדבריהם אלא ימתין לכשיסיימו ואז יאמר דברו, וזוהי דרכם של חכמים.

דברו עם הצד השני

כפי שביארנו בעניין הקשבה, כן על ידי דיבור אפשר לייצר בלב השני תחושת חשיבות, כי בקרב כל אדם יש תשוקה שידברו איתו ועל ידי זה ירגיש שייך, וכמו בעניין הקשבה, יהא שכרנו אהבה, אחווה, שלום ורעות (עם זאת, יש להישמר מדיבור שאינו מוכרח שמא יגיעו ללשון הרע, רכילות וביטול תורה, ובי"ה עוד נרחיב בזה בהמשך).

הדיבור מועיל בכל עת שהיא, וכל שכן בעתות מחלוקת- שאז אין חשוב מהיכולת לדבר לב אל לב וליישב הדברים, שהרי רבות מחלוקות נוצרות ומתעצמות משום שלא יושבים שני הצדדים ומדברים ולעיתים רק מעבירים מסרים באמצעות שליחים המסלפים דבריהם, ואילו רק היו מדברים זה עם זה בשפה ברורה ובנעימה היו מוצאים הפתרון.

על אחיו של יוסף הצדיק נאמר (בראשית לו, ד): **"וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ, וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלוֹם"**: וביאר חכם אחד: למה שנאו אותו (את יוסף)? כי לא יכלו דברו לשלום!

מסופר כי בתקופתו של הבעל שם טוב היה אחד הרבנים בדורו מתנגד לו ואף היה נוהג להצהיר באזני כל: "אני שונא אותו שנאה תהומית, אינני מסוגל להאמין ששוכנת בו נשמה יהודית!" לימים ביקש אחד התלמידים בעיר להשכין שלום בין השנים, מה עשה? כאשר נולד לו בן- הזמין את הבעל שם טוב לשמש כסנדק בברית, ואת הרב השני לשמש כמוהל, ושכר כרכרה שתסיע את שניהם יחד למקום הברית. כאשר היו יחד בכרכרה, הבחין הבעל שם טוב ברוח קדשו כי הנוסע הנמצא איתו הוא לא אחר מאשר שונאו הגדול, אך שמר את הדבר והסתיר ידיעתו. כעבור דקות מספר שאל הרב את הבעל שם טוב: "מי אתה?" הבעל שם טוב השיב: "עפר ואפר, ומי כבודו?" השיב: "גם עפר ואפר" אמר לו הבעל שם טוב: "אם שנינו עפר ואפר- מה יש לנו לריב? ומה יש לנו לשנוא זה את זה? וכי ראית בחייך שני שקים של חול רבים זה עם זה?" באותה עת ישבו ודיברו ונעשה שלום ביניהם.

לימדו מתי לומר את דבריכם

כתוב (משלי כז, טו): **"דַּלְף טוֹרֵד בַּיּוֹם סִגְרִיר וְאִשָּׁת (מדוניים) מְדִינִים נִשְׁתָּוה"**: ביום סגריר (יום שבו אנשים מסתגרים בבתיהם מפני הקור והגשם) האדם מסוגל להתמודד עם גשם זלעפות בחוץ, אך בשוּבו לביתו הוא מצפה למצוא שם מקלט, ולכן דווקא שם, בתוך ביתו, די בדליפה קטנה כדי להטרידו; דומה הדבר לאישה המדינה את בעלה (שופטת ומריבה עימו), שהוא אמנם מסוגל להתמודד עם כל הקשיים בחוץ, אך בשוּבו לביתו הוא מצפה למצוא מקלט, ולכן דווקא שם, בתוך ביתו, די שתאמר לו אשתו מילה קטנה כדי להטריף עליו דעתו!

על כן כתוב (משלי יד, א): **"חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה וְאוֹלַת בְּיָדֶיהָ תִּהְרָסְנוּ"**: שכן אישה החכמה לא תטיח דבר בבעלה טרם ינוח מעט בביתו, יירגע, יאכל, ישתה ויתרחץ, ורק אז תפתח בשיחתה, ובזה תהיה מכלל נשים חכמות שבנו ביתן ולא חלילה מכלל אוולות שהרסוהו בידיהן, והרי אפשר להשליך הדבר הזה לכל מערכת יחסי אנוש באשר היא, שהחכם מחפש את הזמן הנכון לומר את אשר על ליבו, איננו מטיח ביקורת על אדם בשעת לחצו ולא מטיל עליו מעמסה בשעת טרדתו, אלא ממתין שתהא נוחה עליו השעה ואז אומר דברו.

לימדו מה לומר ומה לא

על אף שחשוב הדיבור כדי להרבות שלום בעולם, ישנם דברים שמוטב שלא לאמרם כי הם מביאים ריב ומדון, וכל הבולם עצמו מלאמרם בשבילו עומד העולם, כמו שאמרו רבותינו (חולין פט,א): **"אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר 'תולה ארץ על בלימה'"**: ועל כן ראוי לאדם שיתבונן אילו דיבורים מרבים שלום בעולם- כדי שיהא משתדל לאמרם וירחיק עצמו מן האחרים.

ככלל יש להשתדל שלא לומר כל דבר אשר חפץ ליבנו, שכבר אמרו (פסחים צט,א): **"יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים שנאמר (משלי יז-כח) 'אויל מחריש חכם יחשב'"**: וכבר הזכרנו לעיל כי ראוי להישמר שלא להרבות בדיבור שאיננו מוכרח ממש, שאז אפשר להגיע ללשון הרע, רכילות וביטול תורה, ועל כן עצתי היא **השתדלו לומר רק מה שחייב לומר או מה שמצוה לומר** :

א. דבר שחייב לאמרו עשוי להיות כל דבר שיש הכרח לאמרו בכדי להועיל או למנוע היזק ליחיד או לרבים, וכן כל דבר שיש הכרח לאמרו לצורכי שלום, פרנסה, רפואה ושאר צרכים קיומיים; כל אלו אפשר לאמרם בתנאי שאין בהם חשש עבירה כגון רכילות, לשון הרע, חילול ה' ושאר איסורים, ומכל מקום אין להרבות בדיבור אלא רק כפי הצורך האמיתי!

ב. דבר שמצוה לאמרו עשוי להיות כל דבר תורה, דבר הלכה, ברכות ותפילות- וטוב להרבות בזה אין גבול, ובכלל, שניים החפצים בשלום, גם בעל ואישה, יעסקו יחד בתורה (בנושא המושך לב שניהם) ובזה יהיו מתדיינים בדבר הלכה ולא בדבר מריבה, ויהיו אוחזים שניהם במהות אחת משותפת, והמאור שבה ירבה שלום ביניהם! כמו כן, כל דיבור שיש בו משום גמילות חסדים כגון "מטבעות לשון" (מחמאות, שבחים, מילות עידוד וכיוצא באלו), הרי גם זה נחשב לדבר שמצוה לאמרו, וטוב להרבות בזה ובלבד שלא מגזימים ונגררים לחנופה!

נמצא כללו של דבר: כל דבר שחייב לאמרו טוב לומר רק הנצרך באמת ותו לא, ואילו כל דבר שמצוה לאמרו טוב להרבות בו אין גבול, זה וזה יש לומר בלבד שאין חשש עבירה ושאר דבורים ראוי להימנע בכלל מלאמרם ובזה להינצל מעבירה, מריב ומדון!

דברו תמיד בנחת ובזה תינצלו מן הכעס

מובא באיגרת הרמב"ן: "תְּתַנְּהַג תְּמִיד לְדַבֵּר כָּל דְּבָרֶיךָ בְּנִחַת, לְכָל אָדָם וּבְכָל עֵת, וּבִזְהָ תִנְצֵל מִן הַפְּעַס": ויש לשאול היאך דיבור בנחת יכול להציל אדם מן הכעס?!

ונבאר את הדבר דרך עיון בדברי הרמח"ל (מסילת ישרים פרק ז- בביאור חלקי הזריזות): "כמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות. והיינו, כי מי שמר גיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממהר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבדות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו": לדבריו, אדם שיש בו תשוקה פנימית לקיום מצוות ודאי יהיה זריז לקיימן, אך אם אין לו תשוקה פנימית ומבקש לעוררה, עליו להיות זריז למצוות בתנועתו החיצונית ובזה תתעורר ממילא גם תשוקתו הפנימית, כי אחרי המעשים נמשכים הלבבות; והרי אפשר להשליך את הדבר הזה גם כאן- שאדם שיש בו כעס ומבקש לבטלו יתחיל לדבר בנחת, והשינוי החיצוני הזה יוליד גם את הנחת הפנימית בליבו.

כתוב (קהלת ט, יז): "דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּנִחַת נִשְׁמָעִים": שאם ידבר אדם בנחת יתקבלו דבריו בנחת, ואם קשה עליו הדבר- עצה נפלאה היא שיקרא "איגרת הרמב"ן" לכל הפחות אחת לשבוע ועל ידה יזכה להנצל.

הרעיפו מטבעות לשון על הצד השני

כמה וכמה פעמים בחיינו שמענו אדם אומר על חברו: "אז מה אם הוא עזר לי כשנתן לי כסף בזמנו? בשביל זה הוא חושב שקנה אותי ומתיר לעצמו להפגין אלי יחס משפיל שכזה?". כמה וכמה פעמים שמענו בעל תמה על אשתו: "נתתי לה הכול, רכב חדש, בגדים, כסף, הכל! למה היא לא מעריכה?! מה לא בסדר?!". ואכן אנחנו רואים מדי פעם שכסף קונה אמנם דברים חומרניים רבים אבל אין הוא קונה את הלב. אף אחד מאיתנו לא זוכר את הצעצועים שקיבל מאביו בשנות הילדות. כולנו זוכרים את המחמאות, השבחים, מילות העידוד והחיבוק שקיבלנו מאבא. מדוע? משום שיחסי אנוש אינם נבנים על מטבעות של כסף, יחסי אנוש נבנים על מטבעות לשון!

נניח ששני חברים מעניקים מתנה לנשותיהם:

א. האחד מעניק מתנה בשווי 500 ש"ח תוך אמירה בנוסח: "קחי, שלא תגידי שאני לא קונה לך..."

ב. השני מעניק מתנה בשווי 20 ש"ח תוך אמירה נרגשת בנוסח: "יקירתי, חזרתי מהעבודה, ופשוט לא יכולתי שלא לחשוב עליך, עצרתי וקניתי לך את זה..."

הרי מובן מאליו מי מהנשים תקבל את המתנה בשמחה גדולה יותר, שאין ערך המתנה הוא הקובע- אלא האופן בו היא ניתנת!

על כן, ראוי לכל אדם שיבנה יחסיו עם הבריות על מטבעות לשון- שירעיף על הצד השני לכל הפחות מטבע לשון אחד בכל פעם שהוא משוחח עימו, וטוב להרבות בזה, ובלבד שלא מגזימים ונגררים לחנופה, ועל ידי זה יתעורר השלום דרך פלא ממש והניסיון יעיד.

לימדו איך להעביר ביקורת שתקבל בהבנה

לא פעם, כאשר מבקשים להעביר ביקורת על מעשיו של אדם, היא נתפסת בעיניו כהתקפה על אישיותו, ובכדי להתגונן הוא מגיב בהתעלמות (חוסר שיתוף פעולה) או בהתחמקות (מתן תירוצים שאין להם שייכות לנושא הנידון) או בהתקפה נגדית (אמירת תגובה בנוסח: "הרי גם אתה עושה כן" ולעיתים פתיחת עימות אף בנושאים אחרים); כך או כך, בכל אחד מהאופנים הנזכרים, הביקורת איננה משיגה את מטרתה, ובמקרים רבים לא רק שאינו מתקן את מעשיו אלא אף מגביר את עשייתם.

ראשית יש לדעת שאפשר לחסוך את הצורך להעביר ביקורת ולמגר את הרע על ידי עידוד הטוב דווקא, למשל אישה המבקשת להעיר לבעלה שאינו מסייע בעבודות הבית, מוטב שלא תעירהו על כך, אלא תהא ממתינה עד אשר יעזור לה בדבר קטן, ואז תרבה במחמאות ובשבחים על עזרתו, ובדרך זו תעודד את רוחו להמשיך ולעזור במקום לייאשו מן הרצון לעזור. זהו דבר ראשון שיש לנסותו טרם מעבירים ביקורת!

במידה והדבר איננו מועיל ואין מנוס מלהעביר ביקורת, חייבים לוודא תחילה כי אנו עצמנו מתוקנים באותו הדבר, ורק אחר כך נוכל לדרוש זאת מאחרים, וכפי שהמשיל הרמח"ל במסילת ישרים שאין אדם יכול ללמד לחברו הדרך הנכונה במבוך מלכים אם הוא עצמו לא צלח אותה לפני כן.

לעיתים די בדוגמא אישית כדי להעביר ביקורת מבלי לדבר כלל, כמסופר על זוג שהגיע לרב בן ציון אבא שאול, והאישה התלוננה שבעלה אינו עוזר בעבודות הבית; בבוקר למחרת ניגש הבעל לרב לאחר התפילה וסיפר

שהתעמת שוב עם אשתו, והרב בחכמתו השיב שהוא מאד ממהר, וביקש שיגיע אליו לביתו בעוד שעה. הגיע הבעל לבית הרב, והרב פתח את הדלת כאשר מכנסיו מקופלים, הוא מחזיק בידו מגב וסחבה ונראה באמצע שטיפת הרצפות. הבין הבעל את המסר מבלי שהרב דיבר ולו מלה אחת ושב לביתו להתנצל בפני אשתו.

במידה וכל אלו לא הועילו ואין מנוס מלהעביר ביקורת, יש להעבירה על פי ההדרכה שמסרו רבותינו באמרו (סוטה מז, עב): **"לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת"**: שפעולת הדחייה (הביקורת) תיעשה בעוצמה חלשה (באמצעות יד שמאל שהיא היד החלשה) ובמקביל תיעשה פעולת קירוב (מטבעות לשון) בעוצמה חזקה (באמצעות יד ימין שהיא היד החזקה)!

כלומר, יש לרכז את הביקורת על ידי הרעפת מטבעות לשון לפני ואחריה, והמעטפת הזו של קירוב לפני ואחרי, תסייע בקבלת הדברים בנחת רוח ובנעימה.

למשל, בעל המבקש להעיר לאשתו שחסר מעט תבלין בתבשיל שהכינה, יחמיא לה בהתלהבות על הטעם הנפלא ועל המרקם המשובח, גם אם איננו באמת כה נפלא ומשובח, אחר כך יסביר בעדינות שהוא **אוהב** את זה עם מעט יותר תבלין, ושוב יחמיא לה שמעולם לא פגש אדם שמבשל כמותה; אשתו תרגיש מוערכת וחשובה, אך יחד עם זאת תיתן אל ליבה להבא להוסיף מעט יותר תבלין בתבשיל.

מה טוב ומה נעים שהביקורת עצמה תהא בלשון רכה ובמינימום מילים היכולות לבייש את האדם! דרך נפלאה לעשות זאת היא באמצעות משל או סיפור שאינו מדבר ישירות על האדם, אבל ממנו יוכל להבין את המסר, כמסופר על אישה שביקשה להתגרש מבעלה, הגיעה עימו לבית הרב, וסיפרה שהבעל מפרנס טוב ומחנך טוב לילדים והרב תמה: "אז מדוע את רוצה להתגרש?" השיבה שאינו עוזר בעבודות הבית, והרב פנה לבעל שטען שאינו חייב להרים את הכלים לאחר הסעודה; מיד סיפר לו הרב מעשה מספר "בנין שלם" על אברך אחד שהגיע לאירוע בשעה מאוחרת כאשר כבר לא הוציאו מנות לשולחנות, ובטרם התיישב הבחין במלצר עמל בסידור המקום ומיהר לעזרתו באיסוף הצלחות ובמטלות נוספות. המלצר התפעל ממסירות הנפש של האברך ומיהר להכין עבורו צלחת מלאה מטעמים. ממש באותו הרגע נכנס אורח נוסף וביקש מהמלצר שיגיש לו מנה, אך המלצר השיב שבשעה כזו כבר לא נשארו מנות. התרעם האורח: "הלוא לפני דקה ראיתך מוציא מנה לאברך הזה". המלצר כבר הבין כי יתקשה להסביר לו מדוע האברך קיבל יחס מיוחד; שאל הרב את הבעל: "האם האברך היה חייב לעזור למלצר?". הבעל כבר הבין את המסר מבלי שהרב דיבר על מעשיו באופן ישיר ומיהר להתנצל בפני אשתו והבטיח לתקן דרכיו.

בני אדם אוהבים לדעת מדוע הם עושים את מה שהם עושים, הרבה יותר קל לעשות משהו כאשר מבינים את התועלת שבו, לפיכך כאשר מבקשים דבר מה מאחרים טוב לתת טעם לדבר, להסביר מדוע מבקשים זאת ומה התועלת. למשל כאשר מבקשים מילד להכניס גבינה למקרר, טוב להסביר לו שאם ישאירנה בחוץ הגבינה עלולה להתקלקל, אז הוא מרגיש שותף להחלטה ופועל מתוך בחירה כי הוא לא מעוניין שהגבינה תתקלקל, ומאידך, אם לא יסבירו לו באופן כזה הוא עלול לחוש שמנסים לכפותו לעשות דבר שאיננו מעוניין בו, כי אינו מבין התועלת, וזה עניין שאמרו רבותינו (אבות ב, ד): **"אל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע"**: אלא אמור רק דברים אשר הם מובנים ומתקבלים בלב השני.

למדו תורה יחד ולחוד

כבר ביארנו מה כוחו של תלמוד תורה להעמיק התבוננות האדם על דרכיו ולהתקיים על דרך הטוב (ראו בפרק "תלמוד תורה"), וכן יתעורר לב האדם על ידי לימודו אל קיום כל דברים שבין אדם לחברו, וכן לאמונה ויראה את ה' ובזה ירחק משנאת חנם כבורח מן האש, כי חרד להיות נידון על חרפת מעשיו וגם כי יודע שאין חברו עושה לו מעשיו מעצמו אלא מן השמים נותנים בו את הדחיפה לזה כדרך שביארנו כבר (ראו בפרק "אהבת הבריות"), וכבר שמענו עדויות וראינו משפחות שנשתקמו כאשר החל הבעל להתמיד בתלמודו, וכמה נאה ומשובח לשניים שילמדו יחדיו, ויעסקו בנושא המושך את לב שניהם, ובזה יהיו מתדיינים בדבר הלכה ולא בדבר מריבה, ויהיו אווזים במהות אחת משותפת שתחבר ביניהם, והמאור שבה יחזירם למוטב, כפי שכבר ביארנו למעלה, וזה כח תורתנו הקדושה למגר רעה חולה.

עצות לחיי הנישואין

אין פרק זה עומד בפני עצמו, אלא נמשך הוא מכל מה שביארנו עד עתה בפרקים "אהבת הבריות" ו"דרכי שלום", שהם עוסקים ביחסי אנוש בכלל, ובלי הבנתם קודם קשה יהיה להשיג התועלת כולה מן הפרק הזה!

המשפחה היא מרכז חייו של האדם, שאם מערכת היחסים ביניהם בריאה, יזכו בני הזוג לברכה בכל תחומי החיים, ואם לאו יהיה ביתם מתפורר אל מול עיניהם, וכבר מצינו כמה וכמה מקרים כאלו. אבל יש לדעת, אף אם נראה שאינם מתאימים זה לזו, אם זיווגם הקב"ה ודאי שמתאימים- אלא שעליהם ללמוד ההדרכה האלוקית ואז יוכלו אף הם לפסוע אל מחוזות של אהבה, אחווה, שלום ורעות.

דעו כי שניכם אחד

נאמר (בראשית ב, כא-כג): **"וַיִּפֹּל ה' אֱלֹקִים תְּרֻדְמָה עַל-הָאָדָם, וַיִּישָׁן; וַיִּקַּח, אֶחָת מִצְלָעָתָיו, וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר, תַּחְתָּנָה. וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם, לְאִשָּׁה; וַיִּבְאֶה, אֶל-הָאָדָם. וַיֹּאמֶר, הָאָדָם, זֹאת הַפֶּעַם עִצָּם מֵעַצְמִי, וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי; לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה, כִּי מֵאִישׁ לָקַחָהּ-זֹאת:"** ויש לשאול מדוע ה' ברא את האישה מתוך האיש ולא בראה ברייה בפני עצמה כפי שברא את שאר בעלי החיים?

והנה מתיישבת הקושייה הזו בדברי הספר "בלבבי משכן אבנה" (פרק ב- הקב"ה "מזווג זיווגים"): **"שורש המציאות של בת זוגו של האדם, היה חלק מהאדם עצמו. לפני שנפרדה ממנו, היתה בת זוגו חלק ממנו. לאחר מכן היה פירוד, ואחר שבנאה הקב"ה, כתוב: "ויביאה אל האדם". מצורתו של הזיווג הראשון שהיה בעולם, למדים אנו שענין הזיווג אינו סתם לחבר בין שני דברים, אלא עניינו למצוא את החלק של האדם עצמו, כמו שאמרו חז"ל שהאדם הוא "פלג גופא": כלומר, ביקש ה' ללמדנו הכרח הזכירה ששני בני הזוג הם זה מבשרו של זה למען יחיו באהבה וכבוד הדדיים ויהפכו יחד לאדם אחד שלם בבחינת הפסוק (בראשית ב, כד): "וַדָּבַק בְּאִשְׁתּוֹ, וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד": וכדרך שפסק הרמב"ם (הלכות אישות פטו): "צו חכמים שיהא אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו": ומה לנו כמעשה הידוע בגאון אריה לוין זצ"ל, שהגיע עם אשתו לרופא ואמר בכאב: "אדוני הרופא הרגל של אשתי כואבת לנו", וזוהי דרך המוכרחת לו לאדם, שיכאב בכאבה של אשתו, יתעצב בעיצבונה, וגם, ישמח בשמחתה.**

אל יטעו בני אדם לחשוב חלילה שייטב להם זה בלעדי זה, אלא תמיד ישימו על ליבם כי (בראשית ב, יח): **"לא טוב היות האדם**

לְבַדּוֹ: וכמו שפסוק אחר אומר (בראשית ה,ב): **"זָכָר וּנְקֵבָה, בְּרָאם... וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמֵם אָדָם"**: הרי שניהם יחד קרויים אדם וכל אחד לחוד הריהו חצי אדם ("פּלג גּוֹפֵא"). על כן, כל שיש להם הוא ללמוד את הדרך להיבנות יחד, על ידי שיציירו בשכלם שאינם שני יחידים- אלא שני חצאים אשר ביחד הם אחד שלם, ובזה ייטב להם הטבה אמיתית.

הכנסת השכינה הביתה מקרבת ביניכם

אמרו רבותינו (יבמות סג): **"לא איש בלא אשה ולא אשה בלי איש ולא שניהם בלי שכינה"**: ואמנם כבר ביארנו כי איש ללא אישה הוא חצי אדם וכן להפך, אך גם כאשר הם יחד, אין חייהם שלמים אלמלא שכינה שורה ביניהם, ומובא בגמרא (סוטה יז,א): **"איש ואשה זכו, שכינה ביניהם; לא זכו - אש אוכלתם"**: מהו "זכו"? זכו הוא לשון זיכוד, שאם זיככו נפשם, התקדשו, נכנסה שכינה ביניהם, ואם לאו אש אוכלתם, ורמז לדבר שאם מסירים אותיות הוי"ה (שם ה') מצמד המילים "איש ואשה" נשאר רק "אש אש".

איך מכניסים שכינה הביתה? על ידי מצוות טהרת המשפחה (כפי שכבר כתבנו בפרק "שמירת כל המצוות" תחת הכותרת "טהרת המשפחה"), וכן על ידי שמירת שבת (ראו בפרק "השבת") ולימוד תורה ומוסר יחד (כפי שכבר ביארנו התועלת בכמה מקומות).

שניכם שונים זה מזו

חכמי ישראל טענו תמיד שיש הבדלים בין המוח הגברי למוח הנשי, למשל כתביו של הרמב"ם, שניתנו בהם עצות נפרדות לגבר ועצות נפרדות לאישה. המדע לעומתם טען שכל הבדל בין גברים לנשים, הוא מחמת החינוך השונה שקיבלו בילדותם, ולא בגלל הבדלים מולדים. אך גם אנשי המדע מודים כיום שיש הבדלים מולדים, והמוח הנשי שונה בתכלית מהמוח הגברי, ולמשל הספר "גברים ממאדים נשים מנגה", שנכתב על ידי הפסיכולוג ג'ון גריי, ועוסק כולו בהבדלים אלו; מתוך כך חייבים שני בני הזוג להבין כי הם נבדלים זה מזו מבחינת צרכים, צורת חשיבה ואופן קבלה של דברים, ולכן אל להם לנסות להעניק לשני את "מה שאני צריך", כי מה שהגבר צריך שונה בתכלית ממה שהאישה צריכה;

האישה נבראה ביסודה עם יותר עדינות נפש על מנת שתוכל לקיים את תפקידה בתוך הבית בחינוך הילדים, והיא זקוקה בעיקר לאמפתיה, התעניינות והפגנת הערכה; על הבעל לחשוב מתי בפעם האחרונה החמיא לה על שהיא מנקה את הבית או מבשלת עבורו? למשל ביטוי כמו "אשרי חלקי שזכיתי באישה כמוך" יכול לעשות פלאים!

הגבר נברא יותר סמכותי ותקיף כדי לקיים את מלחמת הקיום מחוץ לבית, והוא זקוק בעיקר לתחושת סמכותיות וגיבוי; אישה המבקשת שיהא בעלה "משתף פעולה", תעניק לו תחושה שהוא גיבור כארי, מוצלח ומשובח ובה מעצמו יתייצב לימינה, אך אם תנסה בתקיפות להטותו לצידה סביר שיתנגד ויתמרד כנגדה כדי להוכיח שהוא מסוגל להיות תקיף יותר ממנה; לכן, אישה הנבונה תיזהר שלא "לשבור לו את המילה", גם אם נראה לה שטעה, שכן הדבר החשוב לו באמת היא התחושה שאשתו תומכת בו בהחלטותיו ובפעולותיו; למשל ביטוי כמו "אשריך, כמה שאתה מוצלח" יכול לעשות פלאים!

כלה בחמתה

בין הנבואות העוסקות בדורנו מצינו (מיכה ז, ו): **"כִּי-בֶן מְנַבֵּל אָב בֵּית קָמָה בְּאִמָּה פֶלֶה בְּחַמְתָּהּ אִיבֵי אִישׁ אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ"**: בדור שבו החוצפה גוברת, כיבוד הורים כמעט ואיננו קיים ובמשפחות רבות בני הבית נעשים אויבים זה לזה- לא ניתן להתעלם גם מהתופעה של עימות כלה בחמתה, תופעה שהסובל העיקרי ממנה הוא הבעל שנקרע בין שני הניצים, תופעה שנגמרת לא פעם בגירושים.

כדי להבין את שורש הבעיה הבה נתבונן:

כל השנים, האם היתה מבשלת, מכבסת ועושה את כל צרכיו של בנה מתוך תשוקה לעשות לו נחת רוח, וכעת יש לה "מחליפה"; האם בוחנת את המחליפה החדשה מכל עבר, כי מבקשת לוודא שבנה מקבל את אותם תנאי חממה שהיא היתה מעניקה לו; אם האם מוצאת פגם, מיד היא פותחת במלחמת חורמה באשת בנה האהוב כדי "להגן על זכויותיו" תוך בטחון מלא ש"המטרה מקדשת את האמצעים".

איך עוצרים את זה?

א. אסור לבעל לספר לאימו כי אשתו לא דואגת לו כראוי, או לא מבשלת טוב או לא מכבסת וכו': כל ליקוי בתפקודה של אשתו עלול להתפרש אצל אמו כעילה מוצדקת לצאת

למלחמה, והבעל יהיה המפסיד הגדול מכך כי ימצא עצמו בין הפטיש לסדן.

ב. חייב הבעל לסרב בכל תוקף לקבל לשון הרע ורכילות מאימו על אשתו ומאשתו על אימו, כמובן תוך שמירה על כבודן ובדרכי נעם.

ג. נאמר (בראשית ב, כד): **"עַל-כֵּן, יַעֲזֹב-אִישׁ, אֶת-אָבִיו, וְאֶת-אִמּוֹ; וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ"**: התורה מלמדת על הלגיטימיות של עזיבת ההורים, שכן דרך העולם היא שילדים עוזבים את בית הוריהם להקים את ביתם שלהם; ואמנם חייב הבעל להיזהר מאד בכיבוד הוריו שמא יפגע ברגשותיהם, אך מוכרח במקביל להידבק בעיקר באשתו ובמשפחתו החדשה, וככל שיגביר הדבקות באשתו תהא דווקא היא מושכתו אל בית הוריו.

ד. בת ישראל היקרה, בעלך אוהב אותך אבל גם את אימו, אהבתו לאימו שונה בתכלית מאהבתו אליך ואין היא באה במקומך אלא יש בליבו מספיק מקום לשתיכן. לכן עליך להבין שכשם שהוא לא יוותר על אהבתו אליך כך לא יוותר על אהבתו לאימו, ועל כן אל תנסו לשכנעו לוותר על אימו כי זה יהפכו כנגדך.

כיצד תנהג כשאתך מטיחה בך האשמות בלי סיבה?

כנסת הביתה מהעבודה, עייף, מיוגע, מיוזע. פתחת את הדלת, ובלי אות מוקדם, גשם האשמות חסרות שחר מוטח על פניך. אתה מנסה להבין את הסיבה ונכשל, מנסה להוכיח שאיננה צודקת והיא מראה לך "עובדות" שהיא כן צודקת, מנסה להסביר לה שעובדות אלו הן בדמיון שלה והיא אומרת שאתה שקרן, מבקש שתדבר אליך יותר בכבוד והיא מחריפה את דיבורה. ואתה? ממש חסר אונים! איך עוצרים את זה?

ראשית עליך לדעת שאשתך היא "המראה" של השכינה בבית, ואם יחסך מנוכר לשכינה, עשויה אשתך להתפרץ מבלי סיבה הנראית לעין, ואין זו אלא זעקה מכוונת ממעל המיועדת לזעזע אותך ולהחזירך למסלול עבודת ה'; לפיכך על הפסוק (בראשית ב, יח): **"אֵעֶשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ"**: דרשו רבותינו (בראשית רבא יז, ג): **"אם זכה עזר, ואם לאו-כנגדו"**: שאם זכה, כלומר זיכך נפשו, תהא אשתו עזר, אך אם לא זכה, לא זיכך נפשו, כי

עבר עבירות ופגם בה, תהא אשתו כנגדו, ואין זה אלא אות המורה לו כי סטה מדרך ה'.

על כן צריך שתדע כי הסיבה איננה באשתך ובודאי שאיננה רעת לב חלילה, אלא היא נדחפת לכך ממעל משום שטעית ביחסך לשכינה, ועל כן, צעד ראשון שעליך לעשות הוא לפשפש במעשיך ולשוב בתשובה (ראה בפרק "התשובה").

סיבה נוספת להתפרצויות כאלו היא שנשים נוטות בדרך כלל להפנים כעס, אולם לאחר תקופה הן "מתמלאות" ואז מטיחות הכל ברגע אחד, מבלי שאתה יודע שהשורש לזה נעוץ במעשים שעשית לפני זמן רב; לעיתים גם האישה עצמה מבולבלת ולא יודעת את הסיבה הזאת, ולכן היא מחפה על כך במטר האשמות שאינן בהכרח קשורות לבעיה האמיתית; לפי זה נמצא שהתקפות כאלו הן פעמים רבות רק תפאורה לבעיה מרכזית אחרת, וכדי להשכין שלום ביניכם עליך לאתר את אותה בעיה, אך אין זו משימה קלה ולכן ההמלצה היא לפעול באופן הבא:

א. מאחר והאישה פועלת מתוך דחף בלתי נשלט אסור לך לנסות להוכיח שהיא טועה, וגם לא לנסות להסביר לה שלא ראוי לדבר אליך בצורה כזאת, כי לא תצליח בכך ורק תחמיר את המצב.

ב. גם אם אתה סבור שאתה צודק, עליך להסכים איתה ולומר שיש בסיס לדבריה, שאתה מבין אותה ורק צריך שתיתן לך מעט זמן לחשוב איך אתה מתקן.

ג. בזמן שהרווחת עליך לעשות חשבון נפש עמוק ולאתר את אותה בעיה מרכזית שמפריעה לה, ואל תשוב לשוחח איתה על הנושא עד אשר תמצא את הבעיה.

ד. אחרי שמצאת את הבעיה עליך לומר לאשתך שחשבת על הדברים והגעת למסקנה שהיא צודקת, שטעית ואתה מתחרט על כל מה שעשית, תרעיף עליה מטבעות לשון, תאמר לה שאתה אוהב אותה ושלא תעשה את זה יותר (ובאמת לא לעשות את זה יותר!), אם צריך אל תתבייש לכרוע על ברכיך, להתחנן שתסלח לך ותמשיך לחזר אחריה בדרך זו שוב ושוב עד אשר יתרכך ליבה ויעלה חיוך מאושר על פניה, וכשזה יקרה, אתם תרגישו שוב את אותה תשוקת נעורים נפלאה שהייתה לכם בתקופות התום שלפני הנישואין.

מצוות בין אדם לחברו

כבר ביארנו בפרק "אהבת הבריות" כי הנתונה היא ה"סס" המגביר את האהבה. והנה בפרק זה אביא לפניכם מצוות עיקריות שבין אדם לחברו, שהן כולן נשענות על בסיס הנתונה, ואם רק נתחזק בעשייתן יש בכל אחת ואחת להביא לחיזוק האהבה בינינו:

כיבוד אב ואם

חייב אדם לכבד את הוריו שנאמר (שמות כ,יא): **כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ - לְמַעַן, יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ**: וכן להיות ירא מהם יראת כבוד שנאמר (ויקרא יט,ג): **"אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ"**: וטבע האדם לכבד לאימו ולהתיירא מאביו ועל כן ביאר הרמב"ם (משנה תורה, הלכות ממרים): **"הקדים אב לאם בכבוד, והקדים אם לאב במורא - ללמד ששניהם שווין, בין לכבוד בין למורא"**: כי מוכרח להתגבר על טבעו ולעשות שניהם שווים לפניו - שיהא מכבד אביו כאימו וירא מאימו כאביו.

והנה בספר החינוך מובא (יתרו כז):

"משרשי מצוה זו שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל ליבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סבתו וסבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וספק צרכו כל ימיו והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת":

ומשמע שחייב אדם להכיר טובה להוריו שהביאוהו לעולם ודאגו לו מקטנותו ומתוך כך תימשך הכרת הטוב לבוראו שהעניק לו גופו השלם

ונפח בו ובאבותיו נשמת חיים וממשיך ואומר: "ועובר עליה בטל עשה, וענשו גדול מאד, שנעשה כמתנכר לאביו שבשמים": כי המתנכר להוריו ואינו מכבדם, הריהו כמי שאינו מכבד את ה' ומתנכר אליו- שאם אינו מכבד את הוריו שנראים לפניו כל שכן שלא יהא מכבד את הבורא הנסתר ממנו, וכבר אמרו רבותינו (יבמות ה,ב): "הוקש כבוד אב לכבוד המקום": ועונשו של העובר מרובה ושכרו של המקיים גבוה לאין שיעור שאוכל מפירותיו בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

מסופר בגמרא (פאה א,א) על אימו של רבי ישמעאל שטענה בפני חכמים כי בנה אינו מכבדה. התקשו חכמים להאמין שאדם כרבי ישמעאל לא ידקדק בכבוד הוריו ושאלוה מה היו מעשיו? סיפרה שביקשה לשטוף את רגליו ואחרי כן לשתות מן המים והוא סרב. הלכו אליו לרבי ישמעאל ואמרו לו: "הואיל והוא רצונה הוא כבודה, עשה כדבריה".

כיבוד הורים הוא יסוד כיבוד הבריות, כיוון שאם לא יהא מכבד את קרוביו בוודאי שלא יהא מכבד את הרחוקים, ואוי לנו בדורנו שהנושא החשוב הזה לא זוכה להתייחסות הראויה בחברה ובמערכת החינוך ומתקיים בנו מאמר הנביא (מיכה ז,ו): "בֵּן מְנַבֵּל אֶבֶת קָמָה בְּאִמָּה": והוא שורש לחולאי החברה כולם!

כמה שאנחנו צריכים תשובה בעניין היסודי הזה, אבל איך נדע לשוב אם לא נלמד? שהרי דינים רבים כל כך יש בזה וכבר פגשתי רבים שסברו כי מקיימים את המצוה ורק אחר שלמדו הדינים הבינו כי כשלו בכבוד הוריהם במשך שנים.

צדקה

מסופר בגמרא (סנהדרין כ, א) כי בדורו של רבי יהודה בר אילעאי, תלמידו של רבי עקיבא, היו שישה תלמידים מתכסים תחת טלית אחת מחמת העוני הכבד. והרי יש להקשות כיצד הספיקה טלית אחת לשישה תלמידים? אלא מאחר וכל אחד דאג לחברו הספיקה הטלית לכולם, שאלמלא כן, היו דואגים כל אחד לעצמו ולא היה נשאר מקום אף לא לאחד. כן הדבר גם בצרכי פרנסה וכלכלה, אם כל אדם ידאג לזולתו לא יחסר מאומה לאיש, אך אם כל אחד ידאג לעצמו בלבד לא יהיה די לאף אחד!

וחייב אדם ליתן צדקה לכל המושיט ידו שמא ישוב אביון בידיים ריקניות, ואם הוא מסופק שמא מתחזה או רמאי הוא לפחות יתן צדקה מעט, אפילו פרוטות שלא יחוש בחסרונון שכך ציווה ה' בתורתו כמו שנאמר (דברים טו, ח-ז): "כִּי-יְהִי בְךָ אֲבִיוֹן מֵאֶחָד אֶחָיֶךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֹאמַץ אֶת-לִבְבְּךָ וְלֹא תִקַּפֵּץ אֶת-יָדְךָ

מֵאַחֶיךָ הָאֲבִיוֹן... כִּי-פָתַח תִּפְתָּח אֶת-יָדְךָ לּוֹ" : וכפי שמרובה שכרו של הנותן צדקה מרובה עונשו של המונע צדקה ושל המעלים עיניו מן האביון כאילו לא ראהו!

כתוב (תהלים לא,ו) : "בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי פְדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת" : בכל לילה עולה נשמתו של אדם השמיימה למסור דין וחשבון על מעשיה ביום, בדרכה חזרה אל הארץ היא נמסרת ביד החיצונים (מלאכים המשחיתים שנבראו לו מעוונותיו), הם אווזים בה ולא מניחים לה לשוב, עד שבא ה' ברחמיו ופודה אותה מידם בממון, כלומר משחרר אותה מידם של אלה ובמקום זאת גוזר לו לאדם שיפסיד ממון.

נמצא כי יש כעת ביד האדם ממון שנגזר לו להפסיד- ולפעמים ה' ברחמיו מזמן לו אביון על מנת שיתן לו את הממון הזה ונמצא הפסדו מזכהו במצווה, אך אם יקפוץ ידו ולא יתן לו ענוש ייענש וממילא גם יפסיד הממון הזה בדרך אחרת כי נגזר שיאבדנו.

וצריכים להיות זריזים במצוות הצדקה, שהיא מצווה מזדמנת, ולפעמים האביון לא נראה לפניו אלא לזמן מועט, ואם יתעכב בהרהורים ומחשבות יתכן כי יאבדנה ולא יוכל עוד להשיב, ועל כן חכם עיניו בראשו ישים בדעתו תמיד גודל מעלת מצוות הצדקה למען יתן בשמחה ולא יתמהמה עת שתזדמן לידי.

ומסופר בגמרא (שבת קנו, ב) :

"שמואל ואבלט היו יושבים. והיו הולכים כמה אנשים לאגם. אמר לו אבלט לשמואל: אדם זה ילך ולא יבוא (ולא יחזור), יכיש אותו נחש וימות. אמר לו שמואל: אם מישראל הוא- ילך ויבוא. עד שהם יושבים- הלך ובא (חזר ללא פגע ולא הכישו נחש). קם אבלט השליך את משאו (של אותו אדם) לארץ ומצא בתוכו נחש חתוך ומושלך בשני גזרים. אמר לו שמואל (לאותו אדם) : מה עשית (איזה מעשה טוב עשית שגזרו מן השמים להצילך)? אמר לו : כל יום היינו מטיילים ביחד (אני וחברי) ואוכלים. היום היה אחד מאתנו שלא היה לו לחם והיה מתבייש. אמרתי להם (לבני החבורה) : אני אקום ואקח (לחם עבורו). כשהגעתי אליו עשיתי עצמי כאילו לקחתי ממנו (את הלחם שלו) כדי שלא יתבייש (שיחשוב שהלחם שהבאתי לפניו הוא אותו הלחם שלקחתי ממנו). אמר לו שמואל: מצווה עשית! יצא שמואל ודרש : צדקה תציל ממות (משלי י,ב) :

הרי כוחה של צדקה להפך גורלו של אדם ולבטל גזירות רעות מעליו (אם היא גזירה שניתן לבטל, כגון אם נחתמה בטיט ולא בדם), אולם כל זאת בתנאי שלא יירע לבבו על שנתן הצדקה וישמח שעושה בזה נחת רוח ליוצרו כי כן ציוותה

תורה (דברים טו, י): "ולא-ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך בכל-מעשך, ובכל משלח ידך": הנה נמצא כי כוונת הלב היא הקובעת את ערכה של הצדקה!

ונעלית ביותר היא צדקה הניתנת בסתר, ואדירים לאין שיעור הם אלו הנותנים בסתר, ונמצא שכרם משולש: ראשון הוא שכר מעשה הצדקה עצמו, שני הוא שכר כבוד הבריות (שהאביון נזקק לבריות ומתבייש בזה, ועל ידי שמקבל בסתר נחסכת בושה מעל פניו), והשלישי הוא ייסורי הסתרת המעשה (שכל אדם משתוקק לפרסם מעשיו הטובים ועצם הסתרתם אלו ייסורים המכפרים עוונותיו).

ומסופר על מר עקבא, שמדי יום ביומו היה מכניס תחת הדלת של עני אחד צדקה בשווי ארבעה זוזים, ומסתלק במהירות שמא העני יפגוש בו ויתבייש. והנה יום אחד רצה העני לראות מיהו האדם הנדיב ורחב הלבב, המעניק לו מדי יום את מזונותיו ולא מראה פניו, והמתין בשקט לבואו. מר עקבא, כהרגלו, הכניס את המטבעות תחת הדלת של העני, אלא שהפעם יצא העני מיד כדי לראותו, ומר עקבא ברח בריצת אמוק, וכשלא מצא היכן להתחבא נכנס לתוך תנור בוער, התחבא שם ונכווה ברגליו, העיקר שלא לבייש את העני.

אך גם הנותן בסתר חייב לבדוק את מניעיו ולוודא כי הוא דובר אמת בלבבו ואיננו עושה זאת מתוך סיפוק צרכים עצמיים אלא רק מתוך כבוד העני; מספרים על עשיר שבא אל הרב וביקש שיחלק במקומו את כספי הצדקה שלו "כי אינני מעוניין שיתברר שנתתי צדקה ואז יבואו קבצנים לפתח ביתי ויטרידו את מנוחתי", אמר לו הרב: "הרעיון של מתן בסתר נועד לטובת העניים, שלא יתביישו, ולא לתועלת העשירים שיהיו פטורים מבקשות עזרה".

עזור היום שמא תזדקק למחר

מסופר על הרב חיים שבדרון שהבחין במשאית זבל בדרכו לתפילת שחרית, ושם ליבו לעובדה כי פועל אחד עומד על המשאית ללא מעש ופועל שני עמל בהרמת הפחים; עמד הרב דקות ארוכות והסתכל בפועלים בתמיהה. אחד הפועלים הבחין ברב ופנה לעברו: "כבוד הרב, אל תראה אותי שאני מרים לבד, אנחנו מתחלפים כל חצי שעה, פעם אני למעלה ופעם הוא למעלה". מיד חשב הרב לעצמו איזה מוסר גדול למד, שלא לעולם חוסן, פעם זה למעלה ופעם ההוא למעלה- כי ה' משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עד מרום.

אין איש יודע מעמדו למחר, כפי שכבר מצינו כמה שנפלו מנכסיהם ברגע אחד, ועל כן הכלל: עזור היום שמא תזדקק למחר, ואז אולי יסייעו לך אחרים בעת צרכך כפי שסייעת להם בעת צרכם, שנאמר (קהלת יא, א): "שֶׁלַח לַחֲמֶךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בְרֵב הַיַּמִּים תִּמְצָאֲנוּ".

ומעשה שהיה ברב יחזקאל לנדא שראה ילד גוי הולך ובוכה, שאלו מה קרה, וענה הילד: "בכל בוקר אני הולך לשוק למכור את הלחמים שאימי החורגת אפתה, והנה היום מכרתי הכל אבל באו שני נערים וגנבו לי את כל הכסף, ואם תראה אימי החורגת שחזרתי בלי כסף היא תכה אותי ואף לא אזכה לארוחת ערב"; קרא לו הרב לביתו, הביא לו את הסכום הנדרש, ואף הוסיף לו קצת שילך לאכול; והנה בליל הסדר כעבור עשרים שנה, שומע הרב נקישות בדלת, ניגש לפתוח ולפניו עומד איזה גוי גבוה; מכניסו הרב לביתו, שואל מה רצונו, והגוי מספר לו שהוא עובד עם כל הגויים במאפיה והם מתכוננים במוצאי פסח להרעיל את הלחמים, והוסיף: "עשה כחמתך להציל את היהודים"; אמר לו הרב: "תודה רבה, אבל מה הביאך לכאן?", ואז סיפר לו הגוי שהוא אותו הילד שהציל לפני עשרים שנה, ושהוא מרגיש חובה להחזיר לו; הרב בחכמתו הכריז לכל היהודים בבית הכנסת: "השנה היתה לנו טעות בחישוב ולכן אסור לאכול חמץ גם יום אחרי שביעי של פסח" וכך היה; ראו הגויים שאף יהודי לא מגיע לקנות מהם לחם והתלוננו למלך, המלך קרא לרב ושאלו על כך, ואמר לו הרב: "תן את הלחם שלהם לאחד הכלבים שלך ותראה מה הכינו לנו". עשה המלך כדברי הרב, והכלב שאכל מהלחם צנח ומת. כל האופים נשלחו לבית האסורים וליהודים הייתה אורה ושמחה.

תמיכה בתלמידי חכמים

נאמר (איוב ה, ז): **"אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד"**: ובאמת אדם לא בא לזה העולם אל המנוחה ואל הנחלה אלא כל ימיו עמל הם- אם זכה עמל בתורה ואם לא זכה עמלו עמל כפים.

אולם יש להקשות: הרי כולנו מבקשים בתפילה "שים חלקנו בתורתך", והיאך יקבלו עמלי הכפים חלקם בתורה אם הם טרודים בעסקיהם כל היום? לפיכך אומר הכתוב (משלי ג, יח): **"עֵץ-חַיִּים הִיא, לְמַחְזִיקִים בָּהּ; וְתִמְכֶינָהּ מֵאֲשֶׁר"**: שלא רק המחזיקים בתורה זוכים אלא גם תומכיה מאושר (תומכיה המה אותם עמלי כפים שמקדישים ממונם לתמוך בעמלי התורה).

המחזיק ידי תלמידי חכמים, אף שאיננו עמל בתורה בעצמו, הוא שותף מלא בלימודם, וכן מצינו באחיו של הרמב"ם שאמר לו: "אני אצא להביא פרנסה ואתה עסוק בתורה, אני אחלוק איתך את הממון שארוויח ואתה תחלוק איתי את שכר העולם הבא".

והנה נודעו לי שלושה מעשי ניסים שאירעו לתורמים שהרעיפו ממונם לטובת תלמידי ישיבת "שובו בנים" בירושלים:

למשרדי הישיבה התקשרה אישה בוכייה. בנה חלה לא עלינו בחיידק מסוכן, הרופאים כבר אמרו נואש והקציבו שעות בודדות בלבד לחייו ר"ל. האישה אמרה שאמנם אפסו כל הסיכויים אך היא רוצה שמצפונה

יהיה נקי, שלא ישאר דבר שלא עשתה עבור בנה. האברך שענה לה הרגיע אותה ואמר: "לרופא ניתנה אמנם רשות לרפא, אבל הכל בידי שמים ורק ה' קובע, את תהי מוכנה לעשות כל מה שאומר לך?", האישה השיבה מיד ללא היסוס: "כן! אין לי מה להפסיד". אמר לה האברך: "אנו תלמידי השיבה נתאסף ליד מיטת בנך ונקרא בצוותא "תיקון הכללי" ואת תתרמי סכום כסף לטובת השיבה לפדיון נפש עבור בנך, הסכימה האישה ומיד חתמה על הוראת קבע לטובת השיבה בסך מאה ושמונים ש"ח כמניין עשר פעמים ח"י. כעבור שעתיים להפתעת הרופאים מצב הילד התייצב, ועד הבוקר השתפר מצבו לעיני הרופאים הנדהמים, וכעבור זמן קצר שוחרר מבית החולים וברוך ה' החלים לחלוטין.

במשפחה נוספת הייתה זו האישה שהתקשתה לחתום על הוראת קבע לטובת השיבה. אברכי השיבה סיפרו לה על ניסים שקרו בזכות התרומה הקדושה. אמרה להם האישה בדמעות: "כבר שש שנים אנו נשואים ללא ילדים, רוצה אני בן זכר", והאברכים בירכו אותה בחום והבטיחו כי תוך שנה יזכו לחבוק בן זכר. כעבור שנה התקשרה האישה נרגשת למשרדי השיבה וסיפרה בקול רועד כי ילדה בשעה טובה בן זכר, וביקשה שאחד מאותם האברכים יהיה הסנדק! בעת שמחת ברית המילה ברכו אותה שוב האברכים, שיזכו לנחת מבנם וכן שיזכו לילד נוסף. כעבור שנה התקשרה האישה ובישרה שילדה למזל טוב בת.

זוג אברכים מהשיבה הוזמן לביתו של תורם מהסס. בעבר היתה לו הוראת קבע לשיבה, אותה ביטל וכעת חושב לחדש, אלא ש"המצב הכלכלי אינו מזהיר". בסופו של דבר החליט התורם להתגבר על חששותיו ולתרום להחזקת שטח של "אמה על אמה" בישיבה (בערך חצי מטר על חצי מטר). אשתו שעמדה מן הצד התלהבה גם היא והחליטה לחתום על הוראת קבע פרטית משלה. הבעל התקומם בגלל המצב הכלכלי הקשה אך האישה התעקשה ואמרה: "מכספי אני רוצה לתרום". כעבור מספר ימים מתקשרים התורמים היקרים למשרדי השיבה ומספרים בקול נרגש כי הוזמנו לחתונה של חברים והתקשו להגיע כי הבעל לא חש בטוב, אך בסוף גברה אי הנעימות מחבריהם ושמו פעמיהם לעבר הארוע ב"אולמי ורסאיי" בירושלים. במהלך הריקודים הבעל שוב לא חש בטוב ולכן עזב את רחבת הריקודים ופנה לנוח על כיסא סמוך, אך באותו הרגע בדיוק קרה האסון הידוע והבניין קרס על כל אותם שרקדו ברחבה. רק דקה אחת הפרידה בין התורם לאסון, והזוג הנכבד שרק לפני מספר ימים חתם על הוראת קבע לאחזקת "שתי אמות על שתי אמות", מצא עצמו יושב בריא ושלם בשטח מרובע של... "אמה על אמה"!

* **עצה:** אתה חפץ לעסוק בתורה אבל אין לך זמן משום שאתה עובד שעות רבות? על ידי תמיכה בתלמידי חכמים תהיה שותף מלא בעמל התורה שלהם (אך עם זאת אין זה מהווה תחליף לקביעת עתים לתורה וחייב אדם לקבוע לעצמו לפחות זמן מועט בכל יום!).

רמאים היזהרו!

אוי לו לאדם שאינו זקוק לבריות ובכל זאת מתחזה ונוטל צדקה שלא בדין ועל זה אמרו (פאה ח, ט): **"וכל מי שאינו צריך לטל ונוטל אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות"**: וכן מי שאיננו בעל מום ועושה עצמו בעל מום כדי לזכות בצדקה הפסדו מרובה כפי שאמרו שם (פאה ח, ט): **"וכל מי שאינו לא חגר, ולא סומא, ולא פסח, ועושה עצמו כאחד מהם, אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם, שנאמר (משלי יא) 'ודרש רעה תבואנו', ונאמר (דברים טז) 'צדק צדק תרדף'":** ומאידך מי שזקוק לבריות ובכל זאת מתגבר ונמנע מליטול צדקה שכרו מרובה כפי שאמרו שם (פאה ח, ט): **"וכל מי שצריך לטל ואינו נוטל, אינו מת מן הזקנה, עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו הכתוב אומר (ירמיה יז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו"**: על כן ראוי שישתדל אדם שלא להזדקק למתנות בשר ודם ולא לידי הלוואתם ושונא מתנות יחיה.

גמילות חסדים

כתוב (תהלים פט, א): **"עולם חסד יבנה"**: כי בעת שבני אדם גומלים חסד זה עם זה נעשים מאוחדים כברייה אחת ובונים עולם ומלואו ולכן אמרו (אבות א, ב): **"על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים"**: והנה גמילות חסדים הוא אחד מעמודי העולם, מה שלא נאמר בצדקה, כי (סוכה מט, ב): **"גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שהצדקה בממונו, וגמילות חסדים בין בממונו בין בגופו; צדקה לעניים, וגמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים; צדקה לחיים, וגמילות חסדים בין לחיים בין למתים"**: כלומר שהצדקה במהותה היא עזרה בממון ואילו גמילות חסדים במהותה היא גם עזרה בגופו (עזרה פיזית), בנפשו (חיוך, חיבוק, חיזוק, מילה טובה) ובשכלו (מתן עצה או הדרכה מועילה); הצדקה מועילה רק לעניים שנזקקים לה ואילו גמילות חסדים מועילה גם לעשירים; את הצדקה ניתן להעניק רק לחיים כי אין הממון מועיל למתים ואילו גמילות חסדים ניתן לעשות גם עם המתים (קיום מצוות וקריאת קדיש לעילוי נשמתם וכו').

כמו כן אין אדם מתבייש בזמן שגומלים עימו חסד כפי שמתבייש בזמן שנותנים לו צדקה, ואף יכול להשיב טובה תחת טובה, אפילו הוא עני, כי אין זה תלוי בממון, ועל כן אמרו (כתובות קיא, ב): **"טוב המלבין שינים לחברו יותר ממשקהו חלב"**: כלומר טוב המחייך לחברו יותר מזה הזן אותו, כי אם הוא מחייך אליו הוא משמחו אפילו אם לא נותן לו מזונות-אך אם נותן לו מזונות בלא חיוך עשוי לביישו ולצערו, ולכן ציוו רבותינו (אבות א, טו): **"הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"**: ובזה יזכה לשמח

נפש חברו ולשמח נפשו שלו ויתכפרו עוונותיו שנאמר (משלי טו, ו): **"בְּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכַּפֵּר עֲוֹן"**: כי אוהב ה' את המרחם על הבריות שהן יציר כפיו, וכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, ובזה יובן הכתוב (משלי יא, יז): **"גִּמְלַל נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד"**: שהגומל חסד עם אחרים גומל חסד עם עצמו ממש שמתכפרים לו עוונותיו ברחמים.

ב"ה נבאר כעת כמה אופנים עיקריים של גמילות חסדים:

לדון לכף זכות

ראשית גמילות חסדים היא הסתכלות בטוב אשר בבני אדם, שאם עשה אדם מעשה שאפשר לפרשו לטוב או לרע, מוטל חיוב לדונו לכף זכות ולפרש את מעשהו לטוב כדרך שאמרו (אבות א, ו): **"הוי דן את כל האדם לכף זכות"**.

ונלמד מהנהגתו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, סנגורם של ישראל, אשר היה אוהב לכל אחד ואחד מישראל, הרעיף רחמיו על כל יהודי ויהודי וכולם כשרים היו בעיניו. פעם אחת סיפרו לו על יהודי זקן בן שבעים שנה שהמיר דתו ואמר להם: **"הביטו וראו שגם הפחותים שבישראל קדושים המה- שכן שבעים שנה נלחם האיש הזה בעוז נגד יצר הרע ורק עכשיו הצליח היצר להכניעו..."**.

מוכרח שנמצא אצל כל אחד ואחד איזו נקודה טובה, כי אין איש אשר אין בו משהו טוב, ואת זה צריך לחפש אצל כל אדם. זהו יסוד קיומי ליחסי אנוש, שאם לא נתבונן בבני אדם באופן זה היאך נגמול עימם חסד? היאך נתקשר עימם? היאך יהיה שלום בינינו? הרי רק נהיה כועסים וזועפים עליהם כל היום.

ושמעתי מעשה מבהיל על אדם ששוחח עם רב הישיבה של בנו. הרב סיפר לו כי גילה שבנו גונב לו כסף מהארנק כאשר הוא איננו בבית ומיד פרץ האב בבכי מר ומלמל בלב נשבר: **"אין לי מחילה... לא יסלחו לי בשמים"**. רק לאחר דקות ארוכות הצליח הרב להרגיעו וזה סיפר לו כי חמותו שהייתה אישה זקנה וחולה התגוררה בביתם, וכאשר הבחין כי מפעם לפעם חסר לו כסף אמר לאשתו שמאחר ולא ייתכן שבנם הקטן גונב- האפשרות היחידה היא שאמא שלה גונבת כאשר היא לבדה בבית, ובפעם הבאה שיחסר כסף בארנקו הוא יגרשנה מביתם. ואכן כאשר נעלם שוב כסף הוא קרא לחמותו לעזוב, וחרף ניסיונותיה להסביר כי לא לקחה ממנו מאומה, הוא גרש אותה בבושת פנים, והיא נאלצה לעבור לבית אבות, שם נפטרה מצער ימים ספורים אחר כך: **"כעת, אחרי שאמרת לי שבני לקח את הכסף, אני מבין שאני הרגתי את חמותי"** סיכם האב.

ומעשה נוסף היה במחנך ותיק בישראל שתמיד הקפיד לא לאחר לשיעורים. והנה פעם אחת, לראשונה בחייו, הגיע באיחור של מספר דקות. אחד התלמידים קם על רגליו ונפנף בשעונו כאילו אומר למורה "ראה באיזו שעה הגעת". רגז המורה וברגע אחד של רתיחה איבד את עשתונותיו וסטר לתלמיד בעוצמה. בערב התקשרה אימו של התלמיד אל המורה ואמרה לו: "תדע לך שעשית מעשה שלא ייעשה, היית המורה האהוב ביותר על הבן שלי, אך כעת הוא שבר כלי, הוא פגוע עד עמקי נשמתו, מה בסך הכל הוא ביקש? להראות לך את השעון החדש שקנית לו?". רק אז הבין המורה את גודל טעותו.

ועוד מעשה ששמעתי אודות אותה אישה שהגיעה לקופת החולים עם בנה הפעוט שזה עתה נולד רק כדי לקבל חתימה קטנה של רופא המשפחה. היה זה יום חם, וכאשר כבר הגיעה למחוז חפצה הייתה סחוטה ועייפה. הגיעה אל המזכירות וביקשה מהפקידה שתעלה להחתיים את הרופא עבורה מאחר ואינה רוצה להמתין במקום רווי חיידקים שכזה עם תינוק רך כל כך, אך הפקידה סירבה בטענה שאינה יכולה לעלות. אמרה לה "אנא ממך, הרי הרופא נמצא בסך הכל בקומה מעל", אך הפקידה ירדה על הכיסא בתנוחה עצלנית משהו וסירבה לזוז ממקומה. הפצירה בה שוב והפקידה שוב סירבה. בשלב זה ממש התרגזה ולא ידעה את נפשה מרוב כעס, ואותו כעס לא הרפה ממנה, עד שעזבה את המקום תוך מבט מאשים שנעצה בתוך עיני הפקידה וקריאה קולנית: "זה שירות לא ראוי, תתביישי לך". זמן מה אחר כך ביקרה שוב בקופת החולים, הפעם ראתה את אותה פקידה פונה לקום מן הכיסא, ובדיוק ברגע שעברה בה מחשבה: "הנה, כעת היא מסוגלת לקום", בדיוק באותה שניה הפקידה נעמדה, נתמכה בהליכון והחלה לדדות בצעדים איטיים. רק אז הבינה שאותה פקידה היא משותקת בפלג גופה התחתון, וזו הסיבה שלא הסכימה לעלות בעצמה אל הרופא. כנראה שהיא התביישה באותו זמן לומר לה את הסיבה האמיתית, אבל הנה עכשיו אותה אישה היא שמתביישת על שדחקה בה על אף מצבה הגופני הקשה.

המקרה הזה לימד אותה שלפעמים אנחנו מתרגזים על אדם אחר- אבל אנחנו לא רואים את כל התמונה, אנחנו לא יודעים את כל המציאות, אולי בכלל המעשה הזה הוא לא באמת כפי שהוא נראה מהצד! אם רק נחשוב על זה לפני שאנחנו מתרגזים, נחסוך לעצמנו הרבה התרגזויות מיותרות, נחסוך הרבה מריבות, ונעשה הרבה שלום בעולם.

לכן אמרו רבותינו (אבות א,א): "הו מתונים בדין": שחייבים להיות מתונים ולחקור היטב ולא למהר לחרוץ דין ומשפט, שמא עדיין לא נתבררה לפנינו כל האמת או שאנו פועלים כעת מתוך כעס ולהט הרגע, ואם לא נהיה מתונים בדין אנחנו עלולים לקלקל במעשים שאין להשיב.

וטוב שירגיל אדם לדון גם את עצמו לכף זכות, כי על ידי זה הוא משריש בליבו את ההנהגה הזאת, ואז יוכל ביתר קלות לדון גם אחרים לכף זכות.

שכרו של הנוהג במידה זו גדול לאין שיעור כי (סוטה א, ז): **"במדה שאדם מודד, בה מודדין לו"**: ועל כן אמרו (שבת קכז, ב): **"הדן את חברו לכף זכות דנין אותו לכף זכות מן השמים"**: ובזה יזכה להינצל ביום הדין.

הלוואה לאביונים

נאמר בתורה (דברים טו, ח): **"והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו"**: והיא מצוות ההלוואה לנזקקים, ומובחרת היא יותר מן הצדקה, שאיננה מביישת את המקבל כמו הצדקה- שהרי עתיד הוא להשיבה.

וגם בזה יזהר אדם שלא ירע לבבו על שהלווה לחברו וישמח שעושה נחת רוח ליוצרו, כמו שציוותה תורה באמרה (דברים טו, ט): **"ולא-ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך בכל-מעשך, ובכל משלך ידך"**: וכן שלא יהא לו כנושה ולא ידחקנו לפרוע חובו ואז יביישו אם אין בידו להחזיר, כמו שנאמר (שמות כב, כד): **"אם פסך תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו פנשה"**: ושלא יחייבנו בתשלומי ריבית והצמדה שהם אסורים מן התורה, כמו שנאמר (שמות כב, כד): **"לא תשימון עליו נשך"**: וציוו חכמים שכל הלוואה תהא כנגד שטר וכן ייקח המלווה מן הלווה משכון כדי שיהיה מובטח שיחזיר לו- וכך לא יכשילנו בעבירה של "לווה ואינו משלם" וגם לא ימנע עצמו מלהמשיך ולהלוות לו ולאחרים מחשש שמא לא יפרעו את החוב.

והנה מה טוב ומה נעים שיהיו הבריות מסייעים זה את זה לבל יפלו ויאבדו חילם, ואם אינו יכול להלוותו ישתדל לסייעו במציאת מקור פרנסה שיעמידו על רגליו- ועניין זה מובחר אף יותר מן ההלוואה, שאין כאן אפילו סרח בושה, וכל שהיה בידו לסייע ולא סייע- לא יסיעוהו מן השמים ועתיד ליתן על כך את הדין.

הכנסת אורחים

קיום מצווה יקרה זו נלמד מאברהם אבינו שנאמר בו (בראשית יח, א-ב): **"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל"**: ורש"י מפרש שם: **"נדמו לו כערבים"**: ואף על פי כן רץ לקראתם ועמל לארחם ולכבדם בביתו מכל טוב שנאמר (בראשית יח, ג-ח): **יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ... ואקחה פת לחם וסעדו לבכם... וימהר אברהם האלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושׁי ועשׁי עגות... ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו... ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם..."**: ומאד יש לנו להיזהר שהאורח ירגיש בתוך ביתנו כאילו היה זה ביתו, אפילו אינו יהודי וכל שכן יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, כי כולנו כאחד יציר כפיו של ה' יתברך.

ומסופר בגמרא (קידושין לב, ב) : **"מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם** (היה רבן גמליאל משרת אותם). **נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו** (לא הסכים רבי אליעזר לקחת את הכוס מידו של רבן גמליאל), **נתנו לר' יהושע וקיבלו** (ורבי יהושע נטל את הכוס מידו של רבן גמליאל). **אמר לו רבי אליעזר: מה זה יהושע!?** **אנו יושבין ורבן גמליאל עומד ומשקה עלינו** (הרי רבן גמליאל גדול הדור ואתה מסכים שישרת אותך?!). **אמר ליה: מצינו גדול ממנו ששמש- אברהם גדול הדור היה וכתוב בו (בראשית יח, ח) והוא עומד עליהם** (אמר לו כבר ראינו את אברהם אבינו שהוא גדול מרבן גמליאל ששירת), **ושמא תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו- לא נדמו לו אלא לערביים** (ואל תגידו שידע שהם מלאכים כי הם נראו בעיניו כערבים) **ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו** (ואם אברהם אבינו שירת- אז אותנו רבן גמליאל לא ישרת?!). **אמר להם רבי צדוק: עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות** (מה אתם עוזבים את כבוד ה' ומתעסקים בכבוד בשר ודם?!). **הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד** (הרי אפילו ה', שהוא מקיים את כל העולם כולו, דואג למזונותיהם של כלל הבריות, ואפילו לביצי כינים)- **ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו** (ואם ה' עורך שולחן לפני כל אחד אז רבן גמליאל לא יהא עורך שולחן לפנינו?!); **הא למדנו שמוטל על הגדולים לדאוג לקטנים ולכן יש להם לבעלי הממון לסייע לאלו שאין ידם משגת!**

ומעשה בצדיק הירושלמי רבי אריה לוי ז"ל, שאחד הגנבים שהיו כלואים בירושלים השתחרר מריצוי עונשו לעת ערב, ולא היה בידו ממון לחזור לביתו שהיה הרחק מירושלים. והגיע אותו אדם לביתו של רבי אריה, אותו הכיר מביקוריו בכלא, לבקש דמי כיס. רבי אריה שמח בבואו, קיבל אותו בכבוד, נתן לו דמי כיס ואף לא התיר לו לנסוע לפני שיסעד ליבו. והנה "האורח" סיים את אכילתו וביקש לסור לדרכו, אלא שאז ניגש אליו רבי אריה ואמר לו: "מודה אני לך על שביקרתנו, ובזכותך קיימתי גם מצוות הכנסת אורחים וגם מצוות גמילות חסדים, אך אנא ממך, השעה כבר מאוחרת, ולמה זה תיסע לביתך בשעה שכזו? אנא כבדנו והישאר ללון כאן הלילה", וזה הסכים ונשאר לישון. לפנות בוקר התעורר רבי אריה כדי להתכונן לתפילת הנץ, וגילה שאותו "אורח" גנב את גביע היין ופמוטי הכסף והסתלק. סיפר רבי אריה לאשתו את המעשה אשר אירע וביקש ממנה: "בואי ונקבל על עצמנו למחול לאותו גנב מחילה גמורה שמא ייענש בעבורנו, ואנא ממך, הבטיחי לי ואבטיח לך שמקרה זה לא ישמש תקדים ולא ימנע בעדנו מלארח גנבים בביתנו גם בעתיד".

ולא נותר לנו אלא לשאול מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו, ויהי רצון שנזכה גם אנחנו לארח את בניו של ה' יתברך בשמחה ובטוב לבב.

ביקור חולים

לאחר ברית המילה של אברהם אבינו נאמר (בראשית יח, א): **"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב...":** ופירש רש"י: **"וירא אליו- לבקר את החולה"**: כלומר ה' הגיע לבקר את אברהם אבינו לאחר ברית המילה, ואם ה' בגדולתו הגיע לבקר את החולה- אז כל שכן שעלינו הקטנים מוטלת המצוה היקרה הזו!

מהו ביקור חולים? המילה "ביקור" היא מלשון "ביקורת", כלומר לעשות ביקורת מה צריך החולה ולדאוג לספק לו את צרכו, ולא כפי אלו המכבידים עליו, יושבים לידו בשיחות בטלות ומפריעים את מנוחתו כשהוא נאלץ לקום ולשרתם- ונמצא שבאו לעשות מצוה ודווקא עברו עבירה, וזה עניין שפירש רש"י את המילה "יושב" בפסוק שהבאנו לעיל: **"בקש לעמוד, אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד"**: שלא רצה ה' להטריחו.

ומובא בגמרא (נדרים לט, ב): **"תניא: ביקור חולים אין לה שיעור... מאי אין לה שיעור? סבר רב יוסף למימר: אין שיעור למתן שכרה... אמר רבי אחא בר חנינא: כל המבקר חולה- נוטל אחד משישים בצערו"**: המבקר את החולה ומבקש עליו רחמים מעורר עליו סניגוריה בשמים ובזכותו נוטלים ממנו חלק אחד משישים מחוליו.

ומובא מעשה בגמרא (נדרים מ, א): **"בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (ריבצו לשון רביצה, ששהה אצלו ארוכות) חיה (נרפא ממחלתו), אמר לו: רבי, החייתני! יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים- כאילו שופך דמים!"**

ואף אם אין זמן, ואף אם קשה, צריכים לבקר את החולה, אפילו לא לזמן ארוך, אפילו לכמה דקות מועטות, לשאול לשלומו, לקרוא לו "מי שברך", וכל הנוהג מנהג רחמים בחולה ומבקר- מידה כנגד מידה ירחמוהו מן השמים ואוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא!

איסור גזל

נאמר (שמות כ, יב): **"לא תגנב"**: וכן נאמר (ויקרא יט, יג): **"לא-תעֶשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ, וְלֹא תִגְזֹל; לֹא-תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר, אֶתֶּךָ--עַד-בְּקָר":** וכן (ויקרא יט, יא): **"לא, תִּגְנְבוּ; וְלֹא-תִכְחֹשׁוּ וְלֹא-תִשְׁקְרוּ, אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ"**: ובפסוק האחרון מצינו שלושה איסורים: א. לא תגנובו ב. לא תכחשו ג. לא תשקרו: ופירש רש"י: **"אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר"**: כי הגנב ירא מן הבריות שמא יענישוהו, ולכן הוא עתיד לכחש ולשקר, כמעשה הזה ברבי אליהו חיים מייזל מלודז' שעמדו לפניו שתי נשים וסיפרו כי אתמול תלו כביסה באותו מקום והיום התברר כי בגדי האחת נגנבו כולם ובגדי השנייה

נשארו במקומם. כל אחת מהנשים טענה בתוקף: "הבגדים שנשארו שלי הם". הרב ביקש שיביאו אליו את הבגדים ויניחו אותם לפניו בערימה וכך עשו. הרב ביקש שילכו לבתיהן וישבו אליו בעוד שעה. מיד כשיצאו מביתו ביקש מהרבנית שתוסיף לערימה כמה בגדים משלהם. כאשר שבו הנשים לבית הרב הוא קרא את האחת לחדרו ושאל האם אלו בגדיה והיא השיבה בחיוב. שאל הרב האם היא בטוחה, והיא בדקה מקרוב, הסתכלה בבגדים ואמרה כי לא כל הבגדים שלה. הרב ביקש ממנה לצאת וקרא אליו את השניה ושאל גם אותה האם אלו בגדיה והיא השיבה בחיוב. שאל האם היא בטוחה, והיא בדקה מקרוב, הסתכלה בבגדים וטענה בתוקף כי אלו הם בגדיה. מיד נזף בה הרב ואמר כי רמאותה נחשפה שכן בערימה הזו ישנם בגדים השייכים לו ולמשפחתו ואינם שלה והנה כפי שלימד רש"י היא גנבה ומתוך כך באה לכחש ולשקר.

חומרת עוון הגזל

למדנו בפרק "התשובה" שאם עבר אדם על מצוה שבין אדם לחברו, לא תתקבל תשובתו ואף יום הכיפורים לא יכפר לו עד אשר יפייס את חברו, ואם גזל את חברו, עליו להשיב לו הגניבה ולפייסו בדברים עד אשר יתרצה לו, אז תוכל להועיל לו תשובתו, אך אם לא יספיק להשיב הגניבה בחייו הוא עלול להתגלגל חזרה לעולם כדי להשיב הגניבה לנגזל או ליורשיו (כמבואר בזהר הקדוש פרשת משפטים). ומסופר על אחד מתלמידי הבעל שם טוב שתמה מדוע הזהר הקדוש בפרשת משפטים עוסק בענייני עולם הבא, בעוד פרשת משפטים בתורה עוסקת בדיני ממונות. השיב לו הבעל שם טוב שבכדי להבין עליו ללכת לאגם הסמוך, להסתתר בשיחים מבוקר עד ערב ואז יקבל את התשובה, ועשה התלמיד כדבריו. בעוד הוא מסתתר בשיחים הגיע גביר עשיר רכוב על סוס, רחץ באגם והלך לדרכו, אולם שכח שם שק מלא מטבעות. לאחר זמן מה הגיע אדם אחר, הבחין בשק המטבעות, ראה שאין איש בסביבה ולקח אותו עימו. זמן לא רב אחר כך הגיע עני אחד, רחץ באגם ושכב לנוח תחת העץ, אלא שאז חזר הגביר לחפש את האבידה, הבחין בעני שוכב תחת העץ, והאשים אותו כי הוא גנב את שק המטבעות שלו. העני שלא ידע במה מדובר ניסה להסביר שאין לו חלק בכך, אלא שהגביר החל להכותו נמרצות. בערב שב התלמיד אל הבעל שם טוב, סיפר לו את שראו עיניו, ואמר שרק נעשה יותר מבולבל. הסביר לו הבעל שם טוב: "כל השלושה כבר היו בעולם בגלגול קודם, הגביר גזל בגלגולו הקודם, ואילו זה שמצא את הכסף הוא הנגזל, ושניהם שבו כדי שיוחזר הדבר הגנוב לבעליו". שאל התלמיד: "ומה בעניין העני שקיבל מכות? מה הוא אשם?". "העני" השיב הבעל שם טוב "הוא היה הדיין שדן אותם בגלגול ההוא, ומאחר ולא התאמץ לחקור את העדים- עיוות את הדין והוציא את החייב זכאי".

לפיכך טוב לו לגנב שיתפסוהו הבריות, כי אם יתייסר בבית האסורים אולי יעשה שם חשבון נפש, יחזיר הגניבה, ישוב בתשובה ואז יתכפר לו

הדבר כלא היה, שאם לא כן לא יוכל להתחמק מעונשו ביום הדין (תהלים לג, טז-יז): **"וְגֵרֵב חֵילוֹ לֹא יִמְלִיט"**: ועוד עתיד הוא להתגלגל לעולם להחזיר את הגניבה במושלם.

מה יעשה אדם אם אינו זוכר ממני גזל או שלא יכול למצוא את הנגזל? יעשה צורכי רבים לכל הפחות בשווי הגניבה (כגון שירכוש סידורים לבית הכנסת, יתן צדקה לעניים וכל שאר דברים שיש בהם תועלת להנאת הרבים), **ואז יעשה תשובה לפני ה' כמבואר בפרק "התשובה"- ובזה בודאי יתכפר לו.**

סוגי הגזל העיקריים

עוון הגזל נכשלים בו רבים, על פי רוב אף אינם חשים בכך, כי ענפים רבים לו, והם כמעט בלתי נתפסים בחוש. על כן מצאתי לנכון לתאר כמה אופנים עיקריים של עוון הגזל, אלא שאין זה תחליף ללימוד מקיף של הלכות גניבה אשר יש בו תועלת מרובה להינצל מן העבירה:

* **גניבת ממון**- כל מעשה של לקיחה או שימוש ללא רשות בדבר השייך לחברו, ואשר יש בו כדי לגרום לו הפסד ממון ישיר או עקיף; בעוונותינו הרבים אנו נכשלים בזה עד מאד, כגון שלוקחים עט מאדם אחר, וסוברים כי אין זה חמור אם לא נשיב לו, אולם אין לערך הכספי של הדבר הגנוב משקל בחומרת המעשה, משום שעצם מעשה הגניבה וכוונת הלב של הגנב הן כשלעצמן עבירה ודין פרוטה כדין מאה. והנה בעידן הטכנולוגי של היום אנו עדים לתופעה מתרחבת של העתקת דיסקים עם חומר מקורי, תוכנות מחשב, משחקי מחשב, סרטים ומוזיקה ללא קבלת רשות הבעלים ומבלי לשלם את התמורה הכספית בעדם, והרי זהו גזל גמור ויש למחות ביד הנוהגים כן. דוגמא נוספת היא כגון שאדם עוסק בזמן עבודתו בדברים שאינם קשורים לתפקידו וללא הסכמת המעסיק ועל ידי זה הוא מתרשל בביצוע המטלות הנדרשות ממנו ונמצא שאינו נותן למעסיק את מלוא התמורה עבור השכר שמשלם לו. וכן המשתמש בטלפונים, פקסים ומכונות צילום של המעסיק לצרכיו הפרטיים ומבלי לבקש את רשותו הריהו גוזל מן המעסיק את עלויות השימוש במכשירים אלו. בכלל גניבת ממון נכנס גם איסור

הלנת שכר הפועל ביד המעסיק שנאמר (ויקרא יט, ג): **"לא-תלין פְּעֵלַת שְׂכִיר"**: כי אליו הוא נושא את נפשו.

* **גניבת דעת הבריות** - כל מעשה שיש בו משום הטעיה או הונאה של חברו, בין אם יגרום לו הפסד ממון ובין אם לא; איסור זה למדו חכמים ממה שאמר לבן ליעקב אבינו (בראשית לא, כו): **"מה עשית, ותגנב את-לבבי"**: והנה לפניכם דוגמאות מספר: א. אם חברו שואל אותו כיצד מגיעים למקום פלוני והוא מטעה אותו בזדון (מתוך שנאה, נקימה, תועלת אישית, הלצה וכו'), הרי חברו סובר כי הנחיותיו אמת ופועל לפיהן ואינו יודע שאלו הנחיות כוזבות ונמצאת דעתו נגזלת. ב. אם חברו מספר לו על רעיון מקורי או מידע פרטי והוא משתמש בו ללא רשותו, הרי יתכן שאף על פי שגילה לו את הרעיון או המידע - לא נתכוון שיעשה בו שימוש ללא רשותו ונמצאת דעתו נגזלת. ג. אם הוא מקבל מידע חיוני המיועד לחברו ובוחר להסתיר אותו מחברו בזדון (מתוך שנאה, נקימה, תועלת אישית וכו'), הרי חברו לא יודע בדבר המידע המיועד אליו ונמצאת דעתו נגזלת. ד. אם הוא משתמש בחפץ או ממון השייך לחברו ללא ידיעתו וללא רשותו (שואל שלא מדעת), הרי חברו לא יודע כי נעשה שימוש לא מורשה בדבר שבבעלותו ונמצאת דעתו נגזלת; העובר על אלו נמצא גונב דעת הבריות ועוונו חמור יותר מעוון גנב הממון שנאמר (בבא קמא ז, תוספתא הלכה ג): **"ראשון שבגנבים - גונב דעת הבריות"**: שאילו היה יכול לגנוב דעת העליונה היה גונב. ברם, אם יש במעשיו גם כדי לגרום הפסד ממון לחברו באופן ישיר או עקיף (כגון שגנב לו רעיון עסקי שסיפר לו עליו, והרוויח ממנו במקום שחברו ירוויח ממנו) - הרי מצטרף לעוונו גם עניין גניבת ממון.

* **גניבת נפשות**: כל מעשה של חטיפת אדם או כליאתו שלא בדין תורה, ובכלל זה גם חטיפה לצורך מכירתו כעבד ("סחר בבני אדם"); איסור זה נלמד כפשוטו ממה שהזהירה תורה (שמות כא, טז): **"וגנב איש ומכרו ונמצא בידו, מות יומת"**: ברם, אם יש במעשיו גם כדי לגרום הפסד ממון לחברו באופן ישיר או עקיף (כגון שהסיע אותו עימו לעיר רחוקה והבטיח שיחזירו בזמן לעבודה אך עיכב אותו ובוזה נגרם לו הפסד כספי) - הרי מצטרף לעוונו גם עניין גניבת ממון.

* **גזל זמן**: לעניין גזל זמן הנה לפניכם דוגמאות מספר: א. אם חברו ישן, והוא מפריע לשנתו הריהו גוזל את זמן השינה שלו (גם אם עושה לצורך מצוה, כגון שמתעורר לתפילת הנץ ומרעיש או מדליק אור, שהרי זו מצווה הבאה בעבירה). אמר החפץ חיים כי גזל שינה הוא חמור יותר מגזל ממון, מאחר שממון אפשר להשיב לבעליו אבל שינה שאדם זקוק לה לא יוכל להשיב. ב. אם הוא

מתרשל בעבודתו וכתוצאה מכך חבריו לעבודה נאלצים להשקיע יותר זמן לצורך השלמת המטלות שהוא לא ביצע הריהו גוזל את זמנם. ג. אם הוא עוקף אנשים בתור או עוקף מכוניות בפקק הרי הוא גוזל זמן הבריות; ברם, אם יש במעשיו גם כדי לגרום הפסד ממון לחברו באופן ישיר או עקיף (כגון שעקף את חברו בתור, וכתוצאה מכך איחר חברו לעבודה והפסיד ממון), הרי מצטרף לעוונתו גם עניין גניבת ממון.

* **גזל כבוד האדם:** חייב אדם בכבוד הבריות, ואם אינו מעניק לחברו את הכבוד הראוי, כגון ששאלו חברו לשלום והוא לא השיב, הרי גזל מכבודו. ברם, אם יש במעשיו גם כדי לגרום הפסד ממון לחברו באופן ישיר או עקיף (כגון שפגע בכבוד חברו, וכתוצאה מכך היה חברו מדוכדך ולא ביצע את תפקידו בעבודה כראוי והושעה מתפקידו), הרי מצטרף לעוונתו גם עניין גניבת ממון.

* **גניבה ממלאכת הבורא:** האדם הגיע לזה העולם לתכלית עבודת בוראו, לכך נועדו משך שנות חייו שהעניק לו הבורא, ואם הוא עוסק במהלכן בתאוות החומר או בכל עניין שאיננו שייך לתכלית לשמה הגיע לעולם, הרי הוא גוזל ממלאכת בוראו. מסופר בגמרא (דמאי ז): **"רבי יוחנן בא למקום אחד, מצא מלמד תינוקות שהיה ישן ביום, שאל את בני העיר: מה הסיבה שהוא ישן ביום? אמרו לו: מפני שהוא יושב בתענית (צום שקיבל על עצמו לכפרת עוונות). אמר לו ר' יוחנן למלמד: אסור לך (לצום), אם במלאכת בשר ודם אסור (הרי אסור לגזול ממלאכת בשר ודם), במלאכתו של הקב"ה לא כל שכן? (על אחת כמה וכמה אסור לגזול ממלאכת הבורא, כפי שאתה ישן כרגע במקום שתקיים את תפקידך ותלמד את התינוקות תורה)".** דבר אחר- אם נותר לאדם ממון לאחר שדאג לצרכיו הקיומיים ההכרחיים, חייב להשתמש בממון העודף ככלי לקיום רצון הבורא (כגון שירבה בצדקה, גמילות חסדים, ארגון שיעורי תורה וכו') ובזה ישיב טובה תחת טובה, שאם לא כן, יהא חלילה כפוי טובה אשר במקום להודות לבוראו על עודף הממון שהעניק לו ולקיים בו רצונו יתברך הוא מעדיף לשמרו לעצמו או להשתמש בו לדברים בטלים (כגון קניית בגדים יוקרתיים, מכוניות מפוארות וכו') ונמצא גוזל מבוראו. והנה אופן נוסף של גניבה ממלאכת הבורא כמובא בגמרא (ברכות לה): **"כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל"**: שכן מצינו בכתובים (תהלים כד): **"לה', הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ"**: ואילו במקום אחר כתוב (תהלים קטו): **"וְהָאָרֶץ, נָתַן לְבְנֵי-אָדָם"**: ומסבירים חז"ל כי לפני ברכה הארץ ומלואה שייכים לה' ואילו לאחר ברכה ניתנת לבני אדם הרשות להשתמש בהם! נמצא כי האוכל ושותה מבלי לברך- הרי הוא גוזל ממלאכת הבורא!

השבת אבידה

נאמר (שמות כג, ד): **"כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֵיבֶךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֵּעָה הֵשֵׁב תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ"**: התורה מצוה שאם מצא אדם דבר השייך לאחר, עליו להשיבו לבעליו אפילו הוא אויבו; כמו כן אסור לו לאדם להתעלם מאבידה שנקרית בדרכו, כמו שנאמר (דברים כב, א): **"לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שִׂי נְדָחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הֵשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ"**: ואם אינו מכיר מי הבעלים לא יתעלם מן האבידה אלא יאספנה לביתו, ידביק מודעה אודות המציאה וימתין שיבוא דורש, כמו שנאמר (דברים כב, א): **"וְאִם לֹא קָרַב אָחִיךָ אֲלֵיךָ וְלֹא יִדְעֶתָ וְאִסַּפְתָּו אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבֵּתוֹ לוֹ"**: וכאשר ימסור הדורש סימנים מובהקים אודות האבידה יחזירנה לו.

מסופר בגמרא על רבי חנינא בן דוסא (תענית כה): **"מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין (אדם עבר ליד ביתו ושכח שם תרנגולות), ומצאתן אשתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר לה: אל תאכלי מביציהן (משום שביציהן אינן שייכות לנו). והרבו (התרנגולין) ביצים ותרנגולין, והיו מצערין אותם (את רבי חנינא ואשתו), ומכרן (משום שציערו אותם), וקנה בדמיהן (בממון שהרוויח מן המכירה) עזים. פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין, ואמר לחבירו: בכאן הנחתי התרנגולין שלי. שמע רבי חנינא, אמר לו: יש לך בהן סימן (כדי שנדע שהן שייכות לך)? אמר לו: הן (כן). נתן לו סימן ונטל את העיזין (אמר לו את הסימן ונתברר שהיו התרנגולין שלו, ועל כן נתן לו רבי חנינא את העיזים שקנה בדמיהן); ובכך, בנקל יכול היה רבי חנינא בן דוסא לטעון כי לא ראה שם תרנגולין מימיו, שכן כל שיש ברשותו אלו עיזים, ואף על פי כן לא סר מן הדבר אשר ציוותה תורה ונתן לו את העיזים שקנה בדמיהן.**

איסור נקימה ונטירה

נאמר (ויקרא יט, יח): **"לֹא-תִקֵּם וְלֹא-תִטֹּר אֶת-בְּנֵי עַמֶּךָ, וְאֶהְבֶּתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ: אֲנִי, ה'":** והרי כאן שני איסורים:

* **איסור נקימה**: זוהי פעולת תגמול שבמעשה, כגון שלא מוכן לתת לחברו הלוואה בעת צורכו בגלל שזוכר לו שגם הוא לא הלווה לו כשהיה צריך.

* **איסור נטירה** : זוהי פעולת תגמול שבלב, שכאן הוא אמנם נותן לחברו את ההלוואה על אף שזה לא נתן לו כשהיה צריך, אך זוכר לו בליבו לגנאי שלא הלווה לו, ואף ישנם כאלו ה"מהדרים" בעבירה ואומרים: "קח, אני לא נוהג כמותך שלא נתת לי בזמנו".

שניהם איסורים חמורים המה, שיש בהם כדי לערער את השלום בעולם, ונראה לי לעניות דעתי שנטירה אפילו חמורה יותר מנקימה (אם לא אומר לו שהוא נוטר), שאין מעשיו וליבו שווים, ועובר בזה גם על הלאו (שמות כג, ז): **"מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֶק"**: שכבר ביארנו שכל הבדל בין התנהגות החיצונית לבין רחשי הלב הריהו שקר (ראה בפרק "אהבת הבריות")!

ספר החינוך מורה את הדרך להימנע מלעבור על איסורי נקימה ונטירה: **"שידע האדם ויתן אל ליבו כי כל אשר יקרהו מטוב ועד רע הוא סיבה שתבוא אליו מאת ה' יתברך"**: ועל כן, מה לו לאדם הנבון להתרגז כאשר חברו פוגע בו? ולכן בסוף הפסוק האוסר על נקימה ונטירה נאמרו המילים (ויקרא יט, יח): **"אֲנִי, ה'"**: להזכיר שהכל מאת ה' אדון כל המעשים, ועל ידי שיזכור זאת לא יבוא האדם לידי נקימה ונטירה.

עם זאת, ישנו מצב אחד בו מותר לנקום ולנטור, כמובא בגמרא (יומא כג, א): **"תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם"**: ומסביר הרמב"ם בעניין זה (משנה תורה, הלכות תלמוד תורה, פרק ז הלכה יג): **"תלמיד חכם שבזהו או חרפו אדם בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו ואם מחל נענש שזה בזיון תורה אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו"**: שאם ביזו או חרפו תלמיד חכם הרי זה כאילו ביזו או חרפו את התורה ממש, ועליו לנקום ולנטור עד אשר יבקש ממנו מחילה, כי זהו כבוד התורה ואין אדם רשאי למחול על כבוד התורה.

דין אמת

אמרו רבותינו (שבת קלט): **"אם ראית דור שצרות רבות באות עליו - צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל"**: עיני כל העם נשואות לדייני ומנהיגי ישראל, כולם למדים ממעשיהם, ואם הם חסרים במידת היושר הם עלולים חלילה להסיט אחרים מדרך הישר, ואז לא תתקיים תורה בישראל כי היושר הוא תנאי בסיסי לקיומה, ואז פורענויות באות לעולם כי התורה היא עמוד העולם.

ועוד אפשר לבאר את המאמר הזה על דרך קבלה שיש בידינו שכאשר בית דין המונהג על פי דרכי התורה פוסק דין בעולם הזה- אותו עניין לא נידון בשמים כי כבר נחתך הדין, אולם אם אין דין למטה (שהדין בעולם הזה

לא נפסק על פי דרכי התורה) יש דין למעלה (דנים את העולם בבית דין של מעלה) - ואז נגזר בשמים שפלוגי ייענש באופן הזה ופלוגי באופן הזה וצרות באות לעולם.

לפיכך הזהירה תורה (ויקרא יט, טו): **"לא-תעשו עול, בַּמִּשְׁפָּט--לא-תשא פְּנֵי-דָל, וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל: בְּצַדֵּק, תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ"**: ואמרו רבותינו (שבת קלט): **"אין הקדוש ברוך הוא משרה שכנתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל, שנאמר (ישעיהו א כה-כו) 'ואשיבה ידי עליך ואצרף כבר סגיך ואסירה כל בדיליך; ואשיבה שפטיך כבראשונה ויעציק כבתחלה'"**.

(ובעניין הפסוק (ויקרא יט, טו): **"בְּצַדֵּק, תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ"**: מבואר בראשונים שהוא המצוה לדון כל אדם לכף זכות וכבר עסקנו בזה לעיל)

אין דין אמת אלא דין תורה

מסופר על אדם שהפקיד סחורה אצל חברו על מנת שישמור אותה עבורו עד שישוב מנסיעת עסקים. כאשר חזר התברר שחברו נפטר מן העולם ומינו אפוטרופוס על הנכסים. פנה לאפוטרופוס והסביר לו שבין הנכסים נמצאת סחורה השייכת לו, אבל האפוטרופוס השיב כי מאחר ואין לו עדים הוא לא יקבל את הסחורה, שהרי דין תורה הוא ש"המוציא מחברו עליו הראיה" (אדם הדורש חפץ שנמצא ברשות חברו בטענה כי הוא שייך לו, עליו להוכיח את אמיתות טענתו כדי לזכות בחפץ, שכן כל חפץ הוא בחזקת שייכות לאדם המחזיק בו כל עוד לא הוכח אחרת). התייצבו השניים לדין תורה לפני רבי לוי יצחק מברדיטשב, ובמהלך הדין החל בעל הסחורה האמיתי לבכות. התחבט הרב מה לפסוק, שהרי ניכר מבכייטו שהסחורה שייכת לו אבל על פי דין תורה "המוציא מחברו עליו הראיה", וקבע שישבו אליו למחרת ובינתיים יחשוב על הדברים. בלילה בכה הרב ושפך שיחו לפני ה' - אמר "ריבונו של עולם אנא אל תעשה עוול במשפט" ובין כך נרדם והופיע בחלומו איש זקן שאמר לו "תלך לפי ההלכה ואל תסור ממנה ימין ושמאל! המוציא מחברו עליו הראיה!". הקשה הרב ואמר "אבל ניכר שהסחורה שייכת לו ואם כן אין כאן צדק". השיב הזקן "אמת שהסחורה שייכת לו, אבל שניהם כבר היו בעולם בגלגול קודם, ואז קרה ההיפך והוא היה זה שלא החזיר את הסחורה שהפקיד אצלו חברו, כעת הם באו להשלים את תיקונם". בבוקר פסק הרב: "המוציא מחברו עליו הראיה!". החל בעל הסחורה האמיתי לבכות שוב, קרא לו הרב וסיפר לו את אשר חלם ואמר לו "כעת השלמת את תיקונך בעולם".

הנה מצינו שאפילו אם נדמה שדין התורה איננו צודק, יש לנו לסמוך על מי שאמר והיה העולם, שהוא רואה כל דורות וגלגולי בני אדם ומביא כל אדם על תיקונו במשפט אמת, ועל כן לא נסור ימין ושמאל ונצעד בדרך התורה בבטחה אף אם נראה בעינינו כאילו אינה צודקת - כי הצדק האמיתי הוא צדק עליון רחוק מהשגת שכלנו הדל.

שופט לדוגמא

צאו וראו מהו דין אמת על פי מידותיו של דוד המלך עליו השלום, שנאמר: (שמואל ב, ח, טו): **"וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ"**: ויש להקשות: הרי כל מקום שיש משפט אין צדקה ומקום שיש צדקה אין משפט, אם כן איזהו משפט שיש בו צדקה? אלא כאשר היו עומדים לפניו שני בעלי דין, האחד עשיר והשני עני, לא היה מהדר פני העשיר ומזכה אותו מפני מעמדו ולא היה נושא פני העני הדל ומזכה אותו בשל רחמיו אליו, אלא היה עושה משפט אמת, ואם נמצא העני חייב היה מחייבו ואחר כך נותן לו צדקה בצנעה כדי שיוכל לשלם. כך היה מקיים דוד המלך גם משפט וגם צדקה באחת.

חומרת השוחד

אמרו רבותינו (פאה ח, ט): **"כל דין שלוקח שחד ומטה את הדין- אינו מת מן הזקנה עד שענינו כהות, שנאמר (שמות כג, ח): 'ושחד לא תקח, כי השחד יעור פקחים' וגו'"**: כלומר, דיין הנוטל שוחד ומטה את הדין, לא ימות מן הזקנה עד אשר יהיו ענינו כהות, כלומר, שתתעוור פיקחותו ודעתו (ואין הכוונה לענינו ממש שכן כתוב בפסוק "השחד יעור פקחים"- שתתעוור פיקחותו, וכן מפרש רש"י: **"אפילו חכם בתורה ונטל שוחד, סוף שתטרף דעתו עליו, וישתכח תלמודו, ויכה מאור עיניו"**).

ומסופר בגמרא: רבי ישמעאל בר יוסי היה לו פרדס והשכירו לאריס (אדם העובד את השדה תמורת חלק מן התבואה). בכל יום שישי היה האריס נוהג להביא לרבי ישמעאל סל פירות מפרדסו. בשבוע אחד הקדים האריס והביא את סלו ביום חמישי. שאלו רבי ישמעאל לפשר הדבר. השיב האריס: **"יש לי דין תורה פה בעיר, ולכן החלטתי להביא את הפירות היום ולא אצטרך לבוא מחר באופן מיוחד"**. מיד אמר לו רבי ישמעאל: **"אני פסול מלדון אותך, שהרי כיוון שהקדמת את הבאת הפירות יש בזה חשש שוחד"**. הזמין רבי ישמעאל דיינים אחרים, יצא מן החדר ועמד בחוץ. בשעת המשפט הקשיב לקולות המתדיינים, ובכל פעם ששמע את טענות אריסו נטה להצדיקו וחשב בליבו: הלואי ויגיד כך וכך ויזכה בדין. אחר כך סיפר לתלמידיו את המעשה ואמר: **"אוי להם למקבלי שחד! אני שלא נטלתי את הפירות, ואף אם הייתי נוטל הרי זה מן הפרדס שלי, בכל זאת רציתי שיזכה בדין, על אחת כמה וכמה אלו שנוטלים שוחד, ודאי שלא יוכלו לדון דין אמת"**.

איסור הליכה לערכאות

נאמר בתורה (שמות כא, א): **"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיךָ"**:
וּדְרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (גיטין פח): **"לפניהם ולא לפני נכרים"**: וכן נאמר (ויקרא יח, ג):
"וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תֵלְכוּ": וּמוֹבֵא בְשׁוֹלְחַן עֵרוֹךְ: **"כֹּל הַדָּן בְּעִרְכָּאוֹת שְׁלֵהֶם
הָרִי זֶה רָשָׁע, וְכֵאֵילוֹ חִירָף וְגִידָף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ"**: אִיסוּר
חֲמוּר הוּא לְהִתְדַיֵּן בְּבֵתִי מִשְׁפֵּט שְׂאִינָם מוֹנֵהגִים עַל פִּי דִין תּוֹרָה, כִּפִּי
בְּתֵי הַמִּשְׁפָּט הַמְצוּיִים כִּיּוֹם בְּמִדְיַת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הֵם מִתְנַהֲלִים עַל פִּי
חֻקוֹת הַגּוֹיִים וְעַל יְדֵי שׁוֹפְטִים שֶׁהִפְנוּ עוֹרָף לְתוֹרַתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, וְרַק נִתְּבַע
שְׂנֵאֲנָס לְבוֹא לְבֵית הַמִּשְׁפָּט לְהַצִּיל מִמוֹנוֹ מוֹתֵר לִילֵךְ לֶשֶׁם, וְאִם הוּא רוֹצֵה
לְתַבּוֹעַ וְהַצֵּד הַשְּׁנִי מִסֵּרֵב לְהִתְדַיֵּן בְּדִין תּוֹרָה- יִפְנֶה הוּא לְדִין תּוֹרָה
וְיִבְקֵשׁ רְשׁוּתָם לְתַבּוֹעַ בְּבֵית דִין אֲזַרְחִי.

חינוך הבנים

אחר שהכרנו את הבורא, ביססנו הידיעה שתורתו אמת, למדנו הדרך בה
נלך, פעלנו ועשינו, הכרנו מקרוב טעמן המתוק מדבש של המצוות ולימוד
התורה, למדנו אודות חשיבותן לכלל ופרט ולמדנו ההנהגות הראויות בין
בני אדם, מצווים אנחנו להוריש את ההכרה הזאת, ההווה הזאת,
להוריש ולהשריש, בבנינו פרי בטננו, שכן ציוותה תורה (דברים ו, י-ז): **"וְהָיָה
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם--עַל-לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבְנֶיךָ"**.

כבר ביארנו גודל וחשיבות קירוב הבריות לתורה (ראה בפרק
"התשובה"), וכן מצינו ציווי לאדם להקהיל קהילות וללמד תורה
ברבים, שנאמר (דברים לא, יב): **"הִקְהֵל אֶת-הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂים
וְהַטָּף, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ, וַיְרָאוּ אֶת-
ה' אֱלֹהֶיכֶם, וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת"**:
וּמוֹבֵא בְזֹהַר הַקְּדוּשׁ שְׁכֵל הַמְּזַכֶּה לְחַיִּיבִים, מִלְּמַדֵּם תּוֹרָה
וּמְחַזִּירֵם לְמוֹטֵב, אִין כֹּל בְּרִיָּה יִכּוֹלָה לְעַמּוּד בְּמַחֲצֵתוֹ בְּשִׁמִּים!
אִיזוֹ מִצְוָה עֲצוּמָה וְמָה שְׁכֵרָה נִפְלָא! אִוְלָם יִזְהַר אָדָם שְׂמֵא יִרְבִּיץ
תּוֹרָה בְּרַבִּים וְאֵת בְּנָיו יִזְנֹחַ, וְעַל כֵּן הַקְּדִימָה תּוֹרָה אֵת הַצִּוּוִי
"וְשָׁנַנְתָּם לְבְנֶיךָ" (דברים ו, ז), כְּדִי לְלַמֵּד חֲשִׁיבוֹת הַלִּימוּד לְבְנָיו
קוֹדֵם, וְכִמוֹ שְׂאִמְרוּ (בבא מציעא עא, א): **"עֵנִי עֵירֵךְ קוֹדְמִים"**:

והמלמד לבניו תורה זוכה גם בשכר לימוד תורה לאחרים וגם בשכר מצוות חינוך הבנים שמשאירים חותמו הטוב בעולם!

* **הערה:** חובת האדם היא ההשתדלות, אם השתדל כראוי ולא התרשל ובכל זאת יצאו בניו סוררים, נראה שזהו תיקונו ולא ייענש על כך כל זמן שמיצה את מיטב יכולותיו כי (אבות ה,כג): **"לפום צערא אגרא"**: ויקבל שכר על הצער וההשתדלות משום שהשתדל אף שלא הצליח, אולם אם התרשל בהשתדלותו אזי ייענש על כך.

הבנים מצילים את אביהם מעונש גיהנם

מסופר על הרב שבדרון, שבאחד הימים הגיע תלמידו ובישר לו כי מחר הוא לא יוכל להגיע לשיעור הקבוע. שאל הרב מדוע והתלמיד הסביר כי יש משחק כדורגל מאד חשוב והוא לא יכול לפספס. שאל הרב: "מה זה כדורגל?" השיב התלמיד בפליאה: "כבוד הרב לא יודע מה זה כדורגל?!" השיב הרב: "לא ממש, תסביר לי" החל התלמיד להסביר כבקשת הרב: "יש כדור, והמטרה היא להכניס את הכדור לשער... שאל הרב: "השער הזה... הוא גדול או קטן?" השיב התלמיד: "בערך שבעה מטרים", לפתע הביע הרב ארשת פנים תמימה והפציר: "אז מה הבעיה? שיקחו את הכדור ויכניסו לשער!" השיב התלמיד בגיחוך: "אתה לא מבין כבוד הרב, יש שוער ששומר על השער שלא יכניסו את הכדור", שאל הרב: "והשוער הזה... הוא נמצא שם כל היום?", ענה התלמיד: "לא כבוד הרב... הוא נמצא שם בערך שעה וחצי ואז השופט שורק והוא הולך הביתה עם כולם", הקשה הרב: "אז מה הבעיה? שיבואו בלילה כשהשוער לא נמצא ויכניסו את הכדור לשער" השיב התלמיד: "אבל כבוד הרב... כשהמשחק נגמר אי אפשר יותר לשים גולים" השיב הרב: "ישמעו אוזניך את אשר פיך מדבר: כל עוד אתה חי אתה עדיין במשחק-אתה יכול עדיין לבוא לשיעור תורה, לאסוף מצוות, לתקן את עצמך, אבל כשהמשחק נגמר כבר אי אפשר יותר לשים גולים!"

כל זמן שהאדם חי בזה העולם, נמצאת נשמתו בתוך גוף גשמי עם תאוות וניסיונות, ועל ידי הבחירה בתורה, מצוות ומעשים טובים על פני תאוות הגוף הגשמיות, הוא מזכך ומתקן נשמתו, אך כאשר יעזוב את העולם לא יהיה עוד בידו לפעול בזה, והדבר היחיד שיוכל להועיל לו אלו בניו שהותיר אחריו אשר הם מקיימים תורה, מצוות ומעשים טובים ועל ידי זה מביאים לעילוי נשמתו ולקריעת עונשים קשים מעליו, וזה שנאמר (תהלים קכז, ד): **"כְּחַצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים"**: החיצים הם הנשק של הגיבור בשעת המלחמה ומצילים אותו ממבקשי רעתו, בני הנעורים הם

הנשק של האדם לעתיד לבוא, כאשר לא יוכל עוד לעזור לעצמו, ומצילים אותו מעונש גיהנם.

כפי שמספרת הגמרא על רבי עקיבא, שהלך פעם במדבר וראה עשן למרחוק. התקרב וראה איש רצוף נושא גזעי עצים אל עבר המדורה. שאלו: "מה מעשיך?" השיב: "אסור לי לדבר איתך" שאל רבי עקיבא: "מדוע?" אמר לו: "אני מרצה כעת את העונש שלי בגיהנם ויש כאן שני מלאכי חבלה ששומרים עלי". ניגש רבי עקיבא למלאכי החבלה והשביע אותם שיאפשרו לו לדבר עימו. חזר אליו ואמר לו: "מה העונש שלך?" השיב: "מכריחים אותי לסחוב עצים למדורה ושורפים אותי בהם", אמר רבי עקיבא: "אני חייב לעזור לך, השארת בן בעולם?" השיב: "כשעזבתי את העולם אשתי היתה מעוברת ולא ניתנה לי רשות לדעת האם נולד". שאל רבי עקיבא לשמו וכתובתו, נפרד ממנו לשלום ופנה לחפש את הבן שהשאיר בעולם. הגיע לעיירה בה התגורר ושאל אודותיו, קמו אנשי המקום ואמרו: "ברוך שפטרנו מענשו של רשע זה, טוב לנו בלעדיו", שאל: "האם אתם יודעים אם השאיר אחריו בן?" אמרו: "אוי לנו איזה בן השאיר, הרי הוא גרוע ממנו". שאל היכן יוכל למצאו, וליוו אותו אנשי העיר אל המקום, נעמדו מרחוק ואמרו: "עד כאן, יותר מזה אנחנו לא מתקרבים". המשיך רבי עקיבא לבדו, חיפש ומצא. אמר לו: "פגשתי את אביך, הוא סובל יסורים, אתה חייב לעזור לו" וזה השיב: "אבי מת, על איזה עזרה אתה מדבר?!" אמר רבי עקיבא: "בדיוק לשם כך הגעתי, אתה חייב לקרוא עליו קדיש". הבן, שהיה סורר ועזב דרכה של תורה, גירש את רבי עקיבא בבוז. הלך רבי עקיבא והתענה ארבעים יום, אולי ייפתח ליבו של זה. אחר ארבעים יום ניגש אליו שנית והנה נענתה שוועתו וזכה ללמדו את מילות הקדיש וזה החל קורא לעילוי נשמת אביו. אימצו רבי עקיבא, לימדו תורה, משנה, גמרא, אגדה והלכות, עד שנעשה תלמיד חכם ולימד אחרים. אז הופיע אביו לרבי עקיבא בחלום בפנים מאירות ואמר: "מאז שבני החל לקרוא עלי קדיש קרעו את גזר דיני בשמים, ומאז שהחל ללמוד וללמד תורה לאחרים התחלתי לטפס מעלה מעלה בעולמות נשגבים עד אין סוף, ישתבח הבורא ויתן שתנוח דעתך כפי שהנחת את דעתי".

בכל שנה ושנה אדם נידון בשמים מחדש! אז בודקים מה השאיר בעולם ואילו השלכות יש לכך. אם השאיר ספר שכתב ויש בו כדי לקלקל את הרבים, אם השאיר אחריו סרט שהפיק ויש בו כדי לקלקל את הרבים, אם השאיר אחריו בנים שגידל ואלו מקלקלים את הרבים ומתחלל שם שמים על ידם- הרי הוא נידון לעונש נוסף בגין הנזקים הנוספים שגרמה "הירושה" שהותיר בעולם, אך אם השאיר אחריו דברים שיש בהם משום קידוש ה' ובנים יראי ה' המקדשים שמו יתברך בעולם- יזכה לקבל תוספת לשכרו הטוב מדי שנה בגין קידוש ה' שממשיך פועלו בעולם.

מעלת הקדיש

כמה חשובה מעלת הקדיש כפי שכותב הגרי"מ לאו בספרו "יהדות הלכה למעשה":

"חז"ל הפליגו בחשיבות אמירת הקדיש שיש בה משום מילוי משימה מצד המאמין, השואף להאדרת שם הבורא ולהפצת האמונה בו ברחבי תבל. חובת האדם בעולמו לשרת את הבורא במילוי מצוותיו ולקדש את שמו. עם פטירת אדם מישראל, נוצר חלל ריק בשורות מאמיניו ועושי דברו. הקדיש מועיל לעילוי נשמת הנפטר, כאשר בנו או אחד מקרוביו ידאג למלא מקומו ולהמשיך באותה משימה כביטוי לנצחיות. לשם כך נקבע קדיש יתום. עוד נאמר שהבן מזכה ע"י הקדיש את אביו ויכול לרוממו ממדרגה למדרגה. ידוע גם הסיפור על ר' עקיבא שפגש אדם מעולם האמת שנידון בגיהנום, ורבי עקיבא חיפש את בנו שיאמר עליו קדיש וכך הוקל מעליו. ובא אליו בחלום והודה לו על כך":

ומה יעשה מי שלא הכין עצמו ליום הדין ולא טרח לחנך בניו לתורה, מצוות ומעשים טובים? מה יהיה גורלו של מי שהשאיר אחריו ילדים הנמשכים אחר תאוות העולם ולא אחר התורה? מי יאמר עליו קדיש? מי יעזור לו בזמן שכבר לא יוכל לעזור לעצמו?

מסופר על הרבי מפיטסבורג זצ"ל, שהיה יחד עם שמונה מתלמידיו בטיסה לאנטוורפן, בדרכם לחתונת בנו של אחד מחסידי האדמו"ר. לצידם ישבו עוד כתשעים נוסעים אשר אף אחד מהם לא היה יהודי. באמצע הטיסה הודיע הטייס בפתאומיות שחסר דלק במטוס ועליהם לנחות ולתדלק בשדה תעופה קטן, שומם ונידח מחוץ לעיר. כל הנוסעים ירדו מן המטוס, וביניהם הרבי ותלמידיו, אשר חיפשו אחר מקום שקט בו יוכלו להתפלל בנחת וללא הפרעה את תפילת המנחה. הרב ניגש ושאל את אחד מעובדי שדה התעופה באם יוכל לפתוח איזה חדר צדדי בו יוכלו הוא ופמלייתו להתפלל, אך לפתע האיש עימו דיבר החוויר לחלוטין, ונראה היה כאילו חטף פגיעת ברק קשה. לאחר שהתאושש פנה האיש לרב ואמר: "אני מוכן למלא את בקשתך אבל בתנאי שתיתן לי לומר קדיש לזכר אבי!". "אתה יהודי?" שאל הרב. האיש הנהן בראשו ואמר: "אני לא מכיר יהודים שגרים בחלק הזה של בלגיה, האם יורשה לי לשאול מה מעשיכם כאן?", "האמת היא שאני רציתי בדיוק לשאול אותך את השאלה הזו, לשמחתי אתה בדיוק עשירי המשלים לנו למניין!", אמר הרב, "אני לא חושב שתאמין לסיפור שלי", התחיל האיש לספר, "אבל אני מבטיח לך כבוד הרב שזו אמת לאמיתה: נפרדתי ממשפחתי לפני שנים רבות וברחתי לעיר הקטנה הזו. על אף שאני מגיע ממשפחה דתית, אינני מקיים מצוות כבר כמה עשרות שנים, וכל הזמן הזה לא אמרתי קדיש לזכר אבי שנפטר. אתמול בלילה הופיע אבי בחלום ואמר לי: 'יענקל, מחר זהו יום השנה למותי, ואני רוצה שתגיד קדיש

לזכרי! 'אבל אבא', מחיתי בפניו, 'בשביל לומר קדיש צריך מניין, ואני היהודי היחיד בכל העיירה, כיצד אמצא מניין? ענה לי אבי 'אל תדאג יענקל, אני מבטיח שאביא לך מניין!'. לאחר שהתעוררתי מהחלום, רעדתי זמן רב והייתי המום, אך אמרתי לעצמי שזה רק חלום, ואין לו כל משמעות מעבר לכך, זה הרי ממש מגוחך, מנין יגיע לעיירת חקלאות נידחת שכזו מניין אנשים יהודים? אבל הנה, אתם הגעתם אלי ממש מן השמים!".

מועיל הקדיש גם לבנים

מעשה באשה צדקת שחיה לפני כמה עשרות שנים, והיתה מגיעה מדי חודש לישיבה הגדולה ותורמת בעין יפה. היא לא ביקשה דבר בתמורה לכסף, למעט רצונה שתלמידי הישיבה יאמרו קדיש עבור נפטרים שאין להם קרובי משפחה שאומרים קדיש בעבורם. בבוא העת נפטר בעלה, העסק המשפחתי קרס והאשה נקלעה לקשיים כלכליים כבדים. בצער רב היא נאלצה לפנות לראש הישיבה ולהסביר שבגלל מצבה הכלכלי היא אינה יכולה לתרום עוד. אך עם כל זאת היא לא שכחה את אותן נשמות למען נרתמה במסירות נפש במשך השנים, וביקשה מהרב רק שידאג להמשיך לומר קדיש בעבורם, לשם שמים, והרב הסכים. האשה יצאה מהישיבה, ולא יכלה לעצור את דמעותיה, כשלפתע פגשה זקן שהתעניין מדוע היא בוכה. אחרי שכנועים רבים היא סיפרה לו את שאירע והוא מיהר להרגיעה: "אל תדאגי, כמה כסף את צריכה? תביאי שני עדים ואני אתן לך". ניגשה האשה לישיבה וקראה לשני תלמידים, מסר לה הזקן צ'ק בפניהם ומיהר ללכת. האשה הגיעה לבנק לפדות את הצ'ק ומנהל הסניף החוויר ושאל בתדהמה: "מי נתן לך את הצ'ק הזה?" סיפרה לו שפגשה אדם זקן ותיארה לו את חזונו. אמר לה: "זה לא יכול להיות, זהו צ'ק של אבי והוא נפטר, הנה התמונה שלו". אמרה לו שהיא יכולה להביא עדים שראו אותו במו עיניהם והם קבעו להיפגש שוב למחרת. בלילה, אביו של מנהל הבנק נגלה לו בחלום, וביקש שיכבד את הצ'ק כי הוא נתן אותו מאחר והיא קראה עבורו קדיש ועזרה לו לעלות במדרגתו. למחרת הגיעה האשה עם שני התלמידים שהעידו בפני מנהל הבנק כי האשה דוברת אמת. האשה קיבלה את הסכום מכספי הירושה של הנפטר, מנהל הבנק חזר בתשובה שלמה ושני התלמידים הפכו לימים לשניים מגדולי ישראל של אותו הדור.

מאיזה גיל יש לחנך למצוות?

מסופר על אחד מגדולי ישראל, אשר ניגשה אליו אישה אחת ושאלה מאיזה גיל צריך להתחיל לחנך את הילדים, הרב השיב: "בת כמה את?"

השיבה: "עשרים ושמונה" השיב הרב: "כבר לפני עשרים ושמונה שנים היית צריכה להתחיל לחנך!"

חייב אדם להיות הוא מתוקן כדי שיהיו בניו הבאים אחריו מתוקנים, שהרי ילדים נוטים לחקות את דרכי ההנהגה של הוריהם, ואל יתפלא אדם מדוע בניו כעסנים, חסרי סבלנות, עצלנים וכו' אם הוא עצמו כזה. לכן יבדוק עצמו תחילה בבחינת מה שאמרו (אבות ד, א): "איזהו גיבור? הכובש את יצרו": כדי שיהא הוא עצמו דוגמא ומופת לבניו ויוליכם בדרך ישר לא יכשלו בה.

ולעניין לימוד המצוות לפרטיהן אמרו חז"ל (סוכה מב, א): "קטן היודע לנענע- חייב בלולב, להתעטף- חייב בציצית, לשמור תפילין- אביו לוקח לו תפילין. יודע לדבר- אביו לומדו תורה וקריאת שמע": ועם זאת יש לשים לב כי לעניין האכלה קבעו חכמים חומרה נוספת, ואסרו להאכיל מאכלות אסורים אפילו לתינוק בן יומו, מפני שמאכלות אסורים פוגמים בקדושת נפש האדם ומטמאים אותו אף בהיותו קטן ואף שאיננו בר ענשין.

תם ונשלם - השבח לאל בורא עולם

יהי רצון שנזכה כולנו לסור מרע ולעשות טוב, להתחזק באמונה, בטחון ויראת ה', לחזור בתשובה שלמה, ואז יצילנו ה' בעולם הזה וישים חלקנו לעולם הבא.
אמן כן יהיה רצון.

השיבנו ה' אליך ונשובה - חדש ימינו כקדם

נהניתם מהספר? - היו שותפים בהפצתו או בהוצאת עותקים
נוספים!
התקשרו עכשיו למחבר בטלפון: 077-5002087

נספח: סיפורו של בעל תשובה

הנה זכיתי להביא כאן קורותיו של בעל תשובה אחד אשר היה בתחילה רחוק מדרכי ה' כמרחק מזרח ממערב, ובנוסף להיותו מכחיש כל התורה כולה היה גם מסית ומדיח אחרים ללכת בדרכו הרעה.

מעולם הוא לא ידע להסביר מדוע הוא כל כך מתנגד לכל סממן יהודי-הוא פשוט התרגל לנהוג כך בטענה שחיינו מספיק טובים גם בלי כל המנהגים המוזרים, ולכן היה טוען שאינו מאמין בכלום.

ערב אחד הוא ישב עם חבריו על גג ביתו של אחד מהם והחל לדבר סרה נגד בורא עולם ר"ל, בדיוק באותו רגע נראו בשמים שני כוכבים נופלים זה אחר זה, אמר לו חברו ראה סימן זה שקיבלת מן השמים אך הוא הניף ידו בביטול ופשוט סרב לייחס לזה איזו חשיבות ותלה זאת ביד המקרה.

חלפו כמה שנים, ובשעה טובה הוא פתח עסק עצמאי משלו. בתחילה היה משתכר יפה אך כאשר החלה ירידה במכירות הוא החליט שעליו "להשלים הכנסה" והחל לעבוד במקביל כשכיר בימי שבת תמורת שכר גבוה, אך להפתעתו ככל שהיה מוסיף בעבודתו בימי שבת ואף שהיה מכניס הרבה יותר- המינוס בחשבון הבנק דווקא הלך וגדל מיום ליום. אמרו רבותינו ששבת היא מקור הברכה, ואין ברכה ברווחים מיום המנוחה, אך הוא לא הכיר מאמרם עד שירד לגמרי מנכסיו ובאמצע חיינו מצא את עצמו מדרדר, מיואש, מבולבל וחסר כל.

למזלו הגיעה אשתו המיועדת ושילמה לו חובותיו, והם נישאו בקול תרועה רמה שהפכה מהרה לקול ענות חלושה כאשר החלו בעיות שלום בית להיות מנת חלקם. הוא סבל ייסורים קשים והכריז בכל יום "מוצא אני מר ממות את האישה".

לא יכלו לסבול עוד, רצו שניהם לפרק החבילה, אבל אז, לראשונה בחייו, נכנס ברעיונו לבדוק את דרכי ה', לא ידע מאין, לא ידע מדוע, פשוט נכנס בדעתו "התקרר לבוראך ומצא את מזלך". בדיוק בעודו חושב על כך, שמע נקישות בדלת, ניגש לפתוח והנה ניצב מולו אחד מקרובי משפחתו ובידו דיסק, אמר לו "קח את הדיסק, זה יעזור לכם מאד", הסתכל על גבי הדיסק וראה תמונה של אדם חרדי וכותרת "אין זוג לא מוצלח- יש זוג לא מודרך", היה זה דיסק של הרב אבנר קוואס, מומחה גדול לשלום בית. ישב עם אשתו, צפו בדיסק ואמרו "כמה אמת... כמה חכמה... הרי עלינו ממש הוא מדבר... איך עצמנו עינינו עד היום הזה?!"

באותה העת התחזקה בליבם האמונה שיש כאן משהו, אולי יש ביהדות איזו אמת שלא גילו עד היום, הלכו ושאלו עצה לחכמים ואמרו להם "שמרו נדה", וכן עשו, וברוך ה' זכו לשלום בית נפלא. "היכן היינו?!"

שאלו זה את זה, הרי כמה שכל יש בדבר הזה- שכאשר מתרחקים קצת שבים אחר כך זה לזו בתשוקה והאהבה נשמרת.

והנה יום אחד הגיעה לביתם אישה שביקשה לשכור את דירתם, היא סיפרה לאשתו שהיא רוצה להתגרש מבעלה והשיבה לה אשתו "חבל שתעשו טעויות, שמרו נדה ותראו ישועות". זמן מה אחר כך התקשרה אותה אישה והייתה אסירת תודה על העצה הנפלאה "העצה שיעצת לי הצילה את נישואיי" אמרה בקול נרגש.

החליטו שניהם, "זהו, הולכים לסמינר, רוצים להכיר טוב יותר את היהדות ואת בורא עולם".

כשהגיעו לבית המלון בו נערך הסמינר גילו שהוציאו את מכשירי הטלוויזיה מהחדרים והתרעמו באמרם "מה נעשה כאן כל השבת?!". אך רק זמן קצר אחר כך, מהרצאה להרצאה, הבינו כמה אפשר ליהנות גם בלי הטלוויזיה. שמעו הרצאות נפלאות, שרו שירי שבת, אוכל, שירים, ריקודים, דברי תורה והרבה שמחה. חזרו הביתה שמחים ומאושרים אחרי השבת הנפלאה ביותר שזכו לחוות בחייהם. בדרכם חזרה הביתה ליוותה אותם תחושה שכמעט אי אפשר לתאר- הם נוסעים בכביש חשוך אבל אור נפלא מתבק אותם ומציפה אותם תחושת אושר אין סופי- תחושה של ישות אוהבת שנמצאת עימם.

מאותה עת קיבלו על עצמם, הוא ואשתו, להתקרב לקב"ה והוא כיסה ראשו בכיפה. בדיוק שבוע חלף ורצו מאד לנסוע בשבת, מה עשה? הוריד את הכיפה מעל ראשו ועלו על הקטנוע. כאשר חלפו על פתח בית הכנסת הגיח חתול קטן ונכנס בגלגליהם. נפלו שניהם על הכביש, פצועים, מדממים. כל המתפללים יצאו מבית הכנסת להגיש עזרה, איזו בושה גדולה, האמבולנס הגיע, והם כבר הבינו את המסר וקיבלו על עצמם שלא יהיו נוסעים עוד בשבת.

זו לא התאונה הראשונה שעברו ביחד, במשך השנים עברו עוד תאונות רבות כגון מכסה מנוע שנפתח על השמשה הקדמית בנסיעה בכביש מהיר, רכב שדחק את הקטנוע שלהם בנסיעה ורק בנס ניצלו. פעם אחת הוא התנגש עם הקטנוע חזיתית ברכב פרטי ויצא ללא פגע ובפעם אחרת הוא נרדם על ההגה בנסיעה מהירה ורק בנס לא היו נפגעים בנפש.

בתאונה האחרונה שהזכרנו הוא אמנם לא נפגע, אבל שכנעו חבר אחד שיספר שנפגע ויתבע את חברת הביטוח. הוא סירב בתחילה כי ב"ה לא נפגע אך לבסוף השתכנע וטען כאילו נפגע בגבו, תוך שהוא עובר על ציווי התורה שאמרה "מדבר שקר תרחק". כסף הוא כמובן לא הרוויח ובמקום זאת חשדו בו במשטרה שהוא לא שמר מרחק ושפטוהו ודנוהו בקנס ובשלילה, ואחר כך עלה חשד במשרד הרישוי שאינו כשיר לנהיגה

ולכן נאלץ לעבור סדרה ארוכה של בדיקות ועוד שלילה ועוד צרות וייסורים רבים ומאז קיבל על עצמו להיות זהיר גם בשקרים.

בין לבין נולד לו בן! והנה בגיל חודש ימים נקלע הבן למצב של חנק בעת האכילה, הסבתא המבוהלת ששמרה עליו נטלה אותו בזרועותיה ורצה עימו אל הרחוב, ובנס מוחלט פגשה באדם בעל ידע בעזרה ראשונה שעשה לו החיאה ובעזרת ה' הציל את חייו.

באותה תקופה הוא החל ללמוד תורה כדי לדעת איך להישמר מעבירות וכך לאט לאט החל מתקן דרכיו ומיישר אורחותיו.

ואז שמע סיפור מדהים שאירע כמה שנים קודם לכן: קרוב משפחה שלו לקה במחלה סופנית והרופאים בישרו לו שימיו ספורים. והנה לילה אחד ראה בחלום את בנו, שרק חזר בתשובה זמן קצר קודם לכן, כשהוא יושב בחדרו ועמוד אש ניצב עד השמים. הסתובב אליו הבן ואמר: "אבא, אל תדאג, אתה תמשיך לחיות, אני אמות במקומך". עברו רק כמה ימים והבן נהרג בתאונת דרכים קשה. האבא, שיבדל לחיים ארוכים, עדיין חי על אף התחזיות הקודרות של הרופאים, ובינתיים חזר בתשובה שלמה ברוך ה'.

זמן לא רב אחר כך, הוא ראה מבואר בספרים שכאשר אדם מתחייב מיתה מן השמים, נותן לו הקב"ה ילד שמגיע לעולם לתיקון קצר ולאחר שמשלים את תיקונו הוא עוזב את העולם, והמיתה שלו מכפרת לאבא על המיתה שהוא היה חייב.

כך בדיוק במעשה הזה, שהאב היה חולה סופני- כאילו התחייב מיתה אבל הבן נפטר והתבטלה הגזירה מעל אביו, ועוד נראה שהבן השלים את תיקונו- כי רק חזר בתשובה זמן קצר לפני כן, והנה כולם יצאו נשכרים: האב- שהתבטלה מעליו הגזירה ועוד זכה לתיקון נשמת בנו תחת חסותו ואפילו חזר בתשובה שלמה בעצמו והבן- שהשלים את תיקון נשמתו בעולם הזה.

אך המקרה ששינה את חייו יותר מכל אירע כמה שנים מאוחר יותר. אשת אחיו היתה בבית חולים מאושפזת עשרה ימים. בליל עשירי, הוא ואשתו ואחיו שהו בבית הוריו, והנה הוא לא מצליח להירדם והחל קורא שוב ושוב את מזמור "יושב בסתר עליון"- שהוא המזמור היחיד שידע באותה עת. כל אותו הזמן הוא מרגיש שהוא רואה את הדין של אשת אחיו בשמים והוא מתחנן שתבקש לעשות תשובה ויתנו לה הזדמנות נוספת אך היא מסרבת בטענה שאחיו לא יאפשר לה לעשות תשובה (ובבוקר גם אשתו תיארר לו את אותה חוויה). חלף זמן מה, ואחיו, שהיה רחוק מתורה ומצוות, קם לפתע בחדר הסמוך וקרא קריאת שמע בפעם הראשונה בחייו. בדיוק באותו רגע התקשרו מבית החולים. אחיו נסע ושם בישרו לו שאשתו נפטרה. רק כמה שנים אחר כך הוא למד בספרי

ההלכות שיש עניין לקרוא את מזמור "יושב בסתר עליון" לחולה בשעת גסיסה וכן את "קריאת שמע" בשעת יציאת הנפש- הרי זה בדיוק מה שהוא ואחיו עשו מבלי שידעו את ההלכה או התכוונו לכך.

עברו שנים, הוא התקדם בעבודת ה', נעשה למדן יותר, והחל להשקיע מאמצים כבירים לקרב גם יהודים אחרים.

פעם אחת הוא יצא ממקום עבודתו לעבר בית הכנסת להתפלל אך ירדו גשמים עזים והוא נאלץ למצוא מחסה. "עוד מעט עובר זמן התפילה" הוא מהרהר בליבו "מה אעשה?". אבל אז הוא נזכר במעשה ברבי חנינא בן דוסא שהיה מהלך בדרך לביתו בגשם ואמר "ריבונו שלו עולם, כל העולם בנחת (על ירידת הגשמים) וחנינא בנך בצער (שהוא לא יכול לילך לביתו)?!" ומיד פסקו הגשמים, וכאשר הגיע לביתו אמר "ריבונו של עולם, כל העולם בצער (שאינן גשמים) וחנינא בנך בנחת (שהוא הגיע לביתו)?!" ומיד חזרו הגשמים. אמר לעצמו "אם אירע כן לרבי חנינא בן דוסא אז ודאי שגם לי יכול לקרות"- הרים עיניו לשמים ואמר "ריבונו של עולם, כל העולם בנחת על הגשמים ואני בנך בצער שאינני יכול להגיע לבית הכנסת ולעשות רצונך?!" ומיד פסקו הגשמים והאירה השמש מבעד לעננים והוא החל צועד אל בית הכנסת והספיק את התפילה בזמנה. אז הבין כמה חשוב לעשות הכל לשם שמים ואז הכל מסתדר על הצד הטוב ביותר.

עברה תקופה והוא מצא עצמו ללא מקור פרנסה, חיפש עבודה ופשוט לא מצא, החליט שהוא פונה לבורא עולם, אמר "ריבונו של עולם אני מבטיח שאם אזכה לפרנסה טובה אתחיל לעשר ממשכורתתי". עבר רק יום אחד וכבר החל לעבוד במקום מכובד. עברו כמה חודשים והתקשרו אליו מאחד הארגונים שהוא תורם להם, ביקשו שיעזור ויגדיל את תרומתו במאה שקלים נוספים, בתחילה הוא הרהר ואחר כך החליט להיענות לבקשה. עבר רק יום אחד וקרא אליו מנהל העבודה ובישר לו שהוא מגדיל את משכורתו באלף שקלים נוספים. הנה מאה השקלים שהוסיף לתרומה הם בדיוק המעשר מאלף השקלים שהוספו למשכורתו. על זה כבר אמרו חז"ל "עשר בשביל שתתעשר".

פעם אחת שאלה אותו אשתו אם אפשר להשקות את הצמחים עם מי הנטילה של שחרית, אך הוא השיב לה שכתוב בספרים שרוח רעה שורה במים האלו ולכן הם יהרסו את הצמחים. אף על פי כן השקתה אשתו את הצמחים במים אלו ואכן הצמחים נבלו.

זמן מה אחר כך הם קיבלו בקבוק יין עם ברכתו של הרב כדורי זצ"ל. לאחר ששתו את היין הוא מילא מים בבקבוק והניח בפנים ענף של הדס ללא שורשים. וראו זה פלא, על אף שבדרך כלל הדס כזה היה נובל לו תוך כמה ימים, במקרה הזה הצמח אף המשיך לצמוח בלי שורשים! והוא המשיך וצמח במשך כל ארבעים ותשע הימים של ספירת העומר,

ורק אחר כך החל לנבול לאט לאט. הם הראו את הנס הזה לכמה ממכיריהם והבינו את כח ברכות הצדיקים.

הוא החל להשקיע בקדושה וזכה לחלומות נפלאים, פעם אחת קיבל מיד מלאך ספר נוצץ הנושא את השם "שערי תשובה", ופעם אחת הרגיש שהוא מלמד חידושי תורה לשני תלמידים בישיבה של מעלה ונהנה מאור ואושר שאי אפשר לתאר- כאשר הוא התעורר הוא היה בטוח שזה עתה היה בגן עדן.

בשנים האחרונות הוא משתדל בכל כוחו לקום בשבתות בשעה מוקדמת כדי ללמוד לפני התפילה, ולא פעם העירו אותו מן השמים. פעם אחת הוא ראה כתב בחלום: "יש אנשים שלמדים תורה רק כדי לא להיענש"- מיד הבין שהוא רוצה ללמוד תורה לא רק כדי לצאת ידי חובתו אלא ללמוד תורה מאהבה באמת ולכן עליו לקום מיד ואכן קם ולמד תורה עד התפילה. ובפעם אחרת הופיע לו בחלום רב השכונה בה הוא מתגורר ואמר לו: "לא טוב לישון עם מזגן, קשה מאד להתעורר ככה"- מיד הבין את המסר ונעור משנתו ולמד עד זמן התפילה.

ואז בא לפניו חלום שהותיר בו רושם רב: הוא נמצא שבוי בבניין נטוש יחד עם שני אנשים נוספים ובחוץ יש מישהו ששומר עליהם שלא יברחו. בחלום הוא יכול לעוף, וכך אם ירצה הוא יכול לברוח, אלא שהוא נשאר שם ולא רוצה לעזוב את חבריו. הוא הסתכל לכיוון חבריו וראה אחריהם ארון ספרים שיש בו רק מעט ספרים והרבה מדפים פנויים. מיד הבין- אני כנראה התקדמתי אבל אני כאן בעולם הזה בשביל לקרב גם אחרים- כאלו שארון הספרים שלהם ריק- עלי ללמד אותם מהי יהדות. לאחר החלום האחרון הוא החליט שעליו לפרסם את סיפורו כדי לקרב את הרחוקים וכך נולד לו המסמך החשוב הזה.

אלו קורותיו בקצרה של בעל התשובה הזה, אשר הלך והתקדם ועוד חפץ להתקדם.

ובעל   התשובה   הזה   הוא...   אני.

נספח: שיחה גורלית

היתה זו שעת בין ערביים, עוד מעט, כאשר החושך יכסה ארץ, יהיה זה האות שאחריו ייכנס הציבור לבית הכנסת לתפילת ערבית. בתוך בית הכנסת מתקיים שיעור תורה, בחצר יושב לו התלמיד וקורא דברי תורה במחשב הנייד, כל דקה חשובה, הוא תמיד משתדל שהזמן לא יתבזבז לו סתם כך. לפתע ניגש אליו עובר אורח, "אתה לומד תורה דרך המחשב?", שאל. השיב התלמיד "כן, היום המחשבים עוזרים לנו". בשלב זה

התלמיד עדיין לא העלה בדעתו שזו הולכת להיות שיחה ארוכה, שיחה פילוסופית מפתיעה, שיחה שתשנה את תפיסת עולמו ואולי את חייו של הצד השני.

עובר אורח: "אפשר לשאול אותך שאלה?"

תלמיד: לשאול אתה יכול, אבל אני כל כך קטן- אני לא יודע אם אדע לענות."

עובר אורח: "אני לא מבין, למה אתם תמיד מקטינים את עצמכם? מעצמכם אתם עושים קטנים ומאנשים ברחוב אתם עושים גדולים".

תלמיד: "ככל שאתה לומד יותר תורה אתה רואה מהי שלימות- ואז אתה מבין כמה אתה רחוק ממנה ומרגיש קטן".

עובר אורח: "אז אתה חוזר בתשובה?"

תלמיד: "בכל רגע"

עובר אורח: "אני מתכוון באופן כללי, אתה חוזר בתשובה?"

תלמיד: "כן"

עובר אורח: "רציתי לשאול אותך- איפה כתוב בתנ"ך 'ראש השנה'?"

תלמיד: "לא יודע"

עובר אורח: "תחפש במחשב"

ישבו וחיפשו, ומצאו בספר יחזקאל מ', א' את הפסוק: "בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגִלְתָּנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ וְגו'".

עובר אורח: "תגיד לי למה כתוב 'בראש השנה בעשור לחודש'? הרי ראש השנה הוא אחד לחודש! אני שואל את השאלה הזו בכל מקום ואף אחד לא נותן לי תשובה, התלמידים בבית המדרש כבר לא מוכנים לשמוע אותי יותר"

תלמיד: כשאמר 'בראש השנה' התכוון בתחילת השנה, כלומר בחודש הראשון, כמו שכתוב: 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, רֹאשׁ חֳדָשִׁים: רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם, לְחֹדֶשֶׁי הַשָּׁנָה', וכמו שאנחנו רגילים לומר למשל: "בראש השנייה צועדים אנשי המשלחת הישראלית", ראש הוא צורת ביטוי שמשמעותה ראשון; וכשאמר 'בעשור לחודש' התכוון בעשירי לאותו חודש הראשון, שהוא יום הכיפורים".

עובר אורח: "לא נראה לי... אבל זו לא השאלה היחידה, יש לי עוד הרבה שאלות קשות".

תלמיד: "אם תשב ותלמד אתה תגלה שיש ספרים שלמים שכבר עסקו בשאלות שלך וחקרו אותם וכל התשובות כבר כתובות- וכשתראה שיש כל כך הרבה תשובות לכל כך הרבה שאלות אתה תבין שכנראה יש תשובות גם לשאר השאלות שלך- רק שאתה עדיין לא מצאת אותם".

עובר אורח: "לא מאמין לכל מה שכתוב בספרים האלו- כל מה שלימדו אותך זה לא נכון- כל אחד מפרש איך שהוא רוצה".

תלמיד: "אתה בטוח שאתה יכול להסתדר בלי הפירושים האלו?"

עובר אורח: "כן- אני מבין את התורה כמו שהיא כתובה".

תלמיד: "אתה בטוח שאתה מבין את כל התורה כולה על כל דקדוקיה?"

עובר אורח: "כן!".

תלמיד: "אז איך אתה מסביר את הוראת התורה: 'וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת, עַל-דָּד; וְהָיוּ לְטֹטְפֹת, בֵּין עֵינַיִךְ?' מה צריך לקשור בדיוק לדעתך?"

לרגע השתתק עובר האורח והתלמיד המשיך: "אתה צריך ללכת ללמוד- איך אתה יכול להביע דעה על הפירושים האלו אם לא הלכת ולמדת אותם היטב? איך יתכן שאדם יביע דעה על תחום כלשהו אם לא הלך וחקר אותו בצורה יסודית?"

עובר אורח: איך אלמד?! אף אחד מהתלמידים בבית המדרש לא רוצה לדבר איתי יותר, הם כנראה מרגישים מאויימים מהשאלות שלי".

תלמיד: "הם כנראה מרגישים שאתה לא מגיע בגישה פתוחה".

עובר אורח: "למה אתה מתכוון?"

תלמיד: "אתה צריך לשאול את עצמך בכנות אם אתה מחפש אמת או שאתה רק מחפש להתנגח".

עובר אורח: "כנראה שאני קטן בשבילם, הם מעדיפים לא להתעסק עם אנשים כמוני".

תלמיד: "גם אני הייתי קטן פעם, ואיתי דווקא התעסקו- תלוי באיזו גישה אתה בא: אם אתה מחפש אמת או שאתה רק מחפש להתנגח!".

דממה השתררה לפתע, ולאחר כמה שניות של שתיקה המשיך התלמיד: "מהי לדעתך תכלית החיים? בשביל מה האדם הגיע לעולם?"

עובר האורח נראה חושב על דבריו ואז אמר בטון מאולץ משהו: "תשמע-
אין ספק שהאנשים הכי מאושרים הם החרדים- עשו מחקרים ומצאו
שהם רגועים ואין להם דאגות".

תלמיד: "נו, וזו לא סיבה מספיק טובה לזרוק את הכל ולהתחיל ללכת
בדרך הזו?".

עובר אורח: "לא- כי הם מחפשים נוחות ואני מחפש אמת!".

תלמיד: "נוחות?! על איזו נוחות אתה מדבר?! האם לקום כל בוקר בשעה
מוקדמת לתפילה זו נוחות?! האם לעזוב את כל העולם, ואת המשפחה
וללכת לשיעור תורה זו נוחות?! האם לא לעשות כל מה שבא לי כי התורה
מגבילה אותי זו נוחות?! אם הם מוכנים לוותר על כל העולם בשביל
לקיים את התורה כנראה שהם מרגישים שכר ממשי ותועלת גדולה מחיי
התורה- אחרת לא היו מקריבים את כל חייהם בשביל התורה! נראה לי
שדווקא אתה מחפש נוחות- אתה מחפש לפרוק מעליך את כל החוסר
נוחות הכרוך בחיי התורה- ולכן אתה משכנע את עצמך שהתורה איננה
אמיתית כדי לאפשר לעצמך להמשיך להתנער מהמחוייבויות שלה!"

עובר אורח: "איך אפשר לחיות את חיי התורה?! איך אפשר לקיים את
המחוייבויות שלה?! הרי כל זמן שאתה חי אתה חוטא- 'חי' עולה
בגימטריא שמונה עשרה כמניין 'חטא'- אדם לא יכול לחיות בעולם בלי
לחטוא".

תלמיד: "נכון שיש עליות וירידות- נכון שלפעמים נכשלים- אבל מה
שקובע מיהו האדם זו לא מידת ההצלחה שלו אלא הרצון שלו- לאן הוא
שואף להגיע- מה הוא שואף להשיג- הרצון הוא מהות האדם- הרצון
קובע מיהו באמת- אם הוא משתדל בכל כוחו להיות צדיק הוא באמת
צדיק- אפילו אם הוא נכשל- ועל זה נמדד האדם בשמים- על הרצון שלו-
על השאיפות שלו- על ההשתדלות שלו- אם השתדל בכל כוחו להיות
צדיק או לא!"

עובר אורח: "אדם שמנסה ומנסה וכל הזמן לא מצליח הוא בסוף
מתייאש".

תלמיד: "היו שני חברים שניסו למכור מוצר כלשהו- אחד ניסה פעם
פעמיים וכשראה שנכשל הפסיק לנסות- הוא לא ימכור לעולם! חברו
נכשל פעם פעמיים ושלוש אבל המשיך לנסות ובסוף הצליח למכור".

עובר אורח: "אז אתה אומר לי שההבדל בין צדיק לרשע הוא שהרשע
מתייאש והצדיק לא מתייאש אף פעם?!"

תלמיד: "לא אני אומר אלא שלמה המלך אמר: 'שָׁבַע, יְפוֹל צְדִיק וְקָם;
וְרָשָׁעִים, יִפְּשְׁלוּ בְּרָעָה': צדיק כל הזמן קם על רגליו ובסוף מצליח להשיג-

אבל רשעים- מספיקה להם רעה אחת כדי שכולם יפלו! התורה היא עיקר החיות שלי- אני כל הזמן רודף אחריה כי היא מאפשרת לי לשרוד בעולם התובעני הזה- היא מאפשרת לי להרגיש שלא חסר לי כלום אפילו אם אין לי את כל מה שאני רוצה! אחרי שפעם אחת הצלחתי להרגיש את החיות שהיא מסוגלת להעניק לי- אני לא אתייאש לעולם- אני אמשיך לנסות אפילו אם איני מצליח- שווה לי לסבול את כל הכשלונות ולהמשיך לרדוף כל חיי רק כדי להשיג עוד שניה אחת של התעלות רוחנית- ולפעמים אני משיג אותה וזה האושר האמיתי בחיים, זה גן עדן האמיתי- בעולם הזה ממש, ואני מאחל לך שתזכה לטעום רק מעט ממנו".

עובר אורח: "מה אני יכול לומר לך? תצליח בדרך שלך".

תלמיד: "בעזרת ה' תצליח גם אתה ותתבשר בשורות טובות, ישועות ונחמות".

אז הבין התלמיד שבתוך בית הכנסת כבר סיימו להתפלל- אבל חשב לעצמו: שווה היה לי להפסיד תפילה בציבור בשביל הסיכוי להעיר ולהאיר משהו אצל היהודי היקר הזה.

נספח: שלום שלום לרחוק ולקרוב

(מסמך זה נכתב בימי מבצע "עמוד ענן" שבו תקף צבא הגנה לישראל את תשתיות ארגוני הטרור ברצועת עזה)

שישי בצהריים, כולם עסוקים בהכנות לשבת, גם אני.

אני לוקח את שקיות האשפה ויורד במדרגות. היעד: פח האשפה השכונתי.

בכניסת הבנין יושב השכן מקומה שליטית, מתקן את האופניים. אני מסנן לעברו "שלום", וממשיך בדרכי. צריך להספיק, הזמן קצר והמלאכה מרובה.

המשימה הושלמה, השקיות בפח, ואני ממהר לשוב הביתה- המשימה הבאה כבר בפתח.

לפתע אני שומע קול קורא: "תגיד- מה אתה אומר על המלחמה בדרום?".

פניית פרסה מהירה וסריקה של השטח מביאות אותי למסקנה: השכן מקומה שליטית מנסה לפתח איתי שיחה.

האמת, ההרגשה קצת מוזרה, בדרך כלל מערכת היחסים שלנו מסתכמת בשלום מהיר ולא יותר. הפעם זה שונה.

"מה אני אומר על המלחמה בדרום? מה אני יכול לומר? כל הזמן יש מחלוקות בינינו, נלחמים אחד בשני, פתאום יש מלחמה אז אנחנו עוזבים את כל המחלוקות, מבינים שהאויב זה לא השכן שמעצבן אותנו, ולא היהודי שעקף אותנו בפקק- אנחנו מבינים שלכולנו יש אותו אויב- אז אנחנו מתאחדים- כנראה שזה מה שהקב"ה רוצה, שנתאחד, כי אם נחרבנו בגלל שנאת חינם- נוכל לשוב ולהיבנות רק על ידי אהבת חינם, לכן הוא מביא לנו את המלחמות- כדי להעיר אותנו".

והשכן ממשיך לשאול, כאילו מדובר בראיון תקשורתי: "תגייד לי, למה זה ככה? למה רק במצבים כאלו אנחנו מתאחדים?".

"נראה לי שאנחנו שקועים מדי בחומריות, בעבודה, בכסף- אז אנחנו קצת מאבדים את הראש", אני משיב בנחרצות.

השכן מהנהן בראשו ואומר: "לצערי היום אפילו שלום בקושי אומרים, אנשים עוברים זה ליד זה וכל אחד שקוע בעצמו- לא מרים את הראש לכיוון חברו. תראה איך היו פעם- כמו שאמרו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה מקדים בשלום כל אדם- ומעולם לא הקדימו אדם לשלום- אפילו נוכרי בשוק".

בעודו מדבר אני עומד בלב נשבר וחושב מתי יגיע לידי ואקיימנו? מתי גם אני אגיע למעלה הזו של להקדים בשלום כל אדם- לחייך, להאיר פנים, ולומר שלום לכל מי שאני פוגש ברחוב, עוד לפני שהוא פונה אלי? למה זה כל כך קשה? האם זו המעמסה של החיים שגורמת לנו לשקוע במחשבות ולהתנתק מהמציאות? אולי זו הגאווה שלנו שגורמת לנו לחשוב שהשני צריך להקדים בשלומנו? אולי אלו כל הפעמים שנכוונו ביחסי אנוש שגורמים לנו לתפוס ריחוק מבני אדם מתוך אינסטינקט של הישרדות?

בעודי שקוע במחשבות האלו, הדלת נפתחת ודרכה נכנס מנחם, השכן מקומה שניה, כהרגלו עם חיוך רחב ופנים מאירות: "שלום, מה שלומכם?".

השכן מקומה שליטית לא נשאר אדיש ופונה אליו: "תגייד מנחם, אנחנו מנסים להבין למה כל כך קשה לאנשים לומר שלום, מה לדעתך הסיבה? מה עוצר אותם? למה הם לא משוחררים? איך מתגברים על זה?".

"מה הבעיה?!", משיב מנחם, "פשוט אומרים שלום".

אתם הבנתם את זה? פשוט אומרים שלום!

